Ministerul Apărării al Republicii Moldova
Academia Militară a Forţelor Armate
„Alexandru cel Bun”

Revista Militară

Studii de securitate şi apărare

Nr. 1 (15) / 2016

Chişinău, 2016

Revista Militară

Studii de securitate şi apărare. Publicaţie ştiinţifică. Nr. 1 (15)/2016

Fondator: Academia Militară a Forţelor Armate „Alexandru cel Bun”

Tipul de revistă: categoria C

Redactor-şef:
colonel (r) **Constantin Manolache**, doctor habilitat în ştiinţe politice, conferenţiar universitar

Secretar responsabil:
locotenent-colonel (r) **Igor Sofronescu**, doctor în ştiinţe tehnice, conferenţiar universitar

Colegiul de redacţie:
căpitan **Marin Butuc,** doctor în filologie
Svetlana Cebotari, doctor în ştiinţe politice
colonel **Vitalie Ciobanu**, doctor în istorie
colonel (r) **Valeriu Cuşnir**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
Chen Hui, doctor habilitat în literatură (Republica Populară China)
Mikola Jelezneak, doctor în filologie, conferenţiar universitar (Ucraina)
Victor Juc, doctor habilitat în politologie, profesor cercetător
colonel (r) **Constantin Moştoflei**, doctor în ştiinţe militare (România)
Alexandru Roşca, academician
Gheorghe Rusnac, academician
Antonio Sandu, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar (România)
colonel (r) **Mircea Tănase**, doctor în ştiinţe militare (România)
Pantelimon Varzari, doctor habilitat în politologie, profesor cercetător
Ion Xenofontov, doctor în istorie
Liu Zaiqui, doctor habilitat în istorie (Republica Populară China)

Autorii poartă întreaga responsabilitate pentru conţinutul ştiinţific al textelor.

Adresa redacţiei: str. Haltei 23, mun. Chişinău, Republica Moldova, MD-2023
Tel.: (+373 22) 54-51-60

ISSN 1857-405X

©Academia Militară a Forţelor Armate „Alexandru cel Bun”, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, 2016.

SUMAR
SUMMARY

SECURITATE ȘI GEOPOLITICĂ
SECURITY AND GEOPOLITICS

6 ***Victor GAICIUC***
DIMENSIUNEA MILITARĂ A SECURITĂȚII DUPĂ ÎNCETAREA RĂZBOIULUI RECE
MILITARY DIMENSION OF SECURITY AFTER THE ENDING OF THE COLD WAR

15 ***Svetlana CEBOTARI***
REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTERESELOR FEDERAȚIEI RUSE
THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN FEDERATION'S INTERESTS

32 ***Natalia ALBU***
TENDINȚELE HEGEMONICE ALE MEDIULUI CONTEMPORAN DE SECURITATE
CONTEMPORARY TRENDS HEGEMONY ENVIRONMENTAL SECURITY

40 ***Sergiu PLOP, Svetlana CEBOTARI***
ASPECTE GEOPOLITICE ȘI GEOSTRATEGICE ALE PENINSULEI CRIMEEA
ASPECTS GÉOPOLITIQUE ET GÉOSTRATÉGIQUE DE LA PÉNINSULE CRIMÉE

47 ***Aurelian LAVRIC***
SOLUȚIONAREA CONFLICTULUI TRANSNISTREAN: O ABORDARE PRIN PRISMA NEGOCIERILOR BAZATE PE INTERESE
THE SETTLEMENT OF THE TRANSNISTRIAN CONFLICT: AN APPROACH THROUGH NEGOTIATIONS BASED ON INTERESTS

ȘTIINȚA MILITARĂ ȘI INTERDISCIPLINARITATEA
MILITARY SCIENCE AND INTERDISCIPLINARY

54 ***Victor GAICIUC, Vitalie N. CIOBANU***
PREGĂTIREA DE LUPTĂ ȘI EDUCAȚIA MILITAR-PATRIOTICĂ ÎN CADRUL ARMATEI NAȚIONALE ÎN ANII 1990
COMBAT TRAINING AND MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION IN THE NATIONAL ARMY IN 1990S

65 ***Ion COROPCEAN***
DETERMINAREA ȘI ANALIZA PRINCIPIILOR GENERALE ALE SERVICIULUI MILITAR
DEFINING AND ANALYSIS OF THE GENERAL PRINCIPLES OF MILITARY SERVICE

72 ***Ion COROPCEAN***
ROLUL SERVICIULUI MILITAR ÎN SOCIETATE
THE TASK OF THE MILITARY SERVICE IN SOCIETY

ATITUDINI
AUTHOR VISION

76 ВЫСТУПЛЕНИЕ ПОСЛА УКРАИНЫ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА И.Н. ГНАТИШИНА В РАМКАХ МЕЖДУНАРОДНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ ‹‹МОЛДОВА В КОНТЕКСТЕ НОВОЙ РЕГИОНАЛЬНОЙ АРХИТЕКТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ››
SPEECH OF THE UKRAINIAN AMBASSADOR TO THE REPUBLIC OF MOLDOVA I.N. GNATISIN AT INTERNATIONAL CONFERENCE „MOLDOVA IN THE CONTEXT OF A NEW REGIONAL SECURITY ARCHITECTURE"

ISTORIE
HISTORY

81 ***Vasile HAHEU***
FORTIFICAŢIILE ŞI PROBLEME DE TACTICĂ ŞI STRATEGIE MILITARĂ LA TRACO-GEŢI
FORTIFICATIONS, TACTICS AND MILITARY STRATEGY PROBLEMS AT GETO-THRACIANS

90 ***Anatolie LEȘCU***
ÎNVĂȚĂMÂNTUL MILITAR DIN BASARABIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ. LICEUL MILITAR „REGELE FERDINAND I" DIN CHIȘINĂU
MILITARY EDUCATION IN BESSARABIA IN THE INTERWAR PERIOD. MILITARY SCHOOL "KING FERDINAND I" IN CHISINAU

110 ***Constantin MANOLACHE***
CONSTRUCȚIA MILITARĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA. CONTEXTUL ISTORIC
MILITARY STRUCTURE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA. HISTORICAL CONTEXT

PERSONALIA
PERSONALIA

119 ***Ion XENOFONTOV***
COLONELUL TUDOR CASAPU, ETERNUL CAMPION
COLONEL CASAPU TUDOR, ETERNAL CHAMPION

DICȚIONAR ENCICLOPEDIC MILITAR
MILITARY ENCYCLOPEDIC DICTIONARY

123 ***Ion XENOFONTOV***
CETATEA SOROCA
FORTRESS SOROCA

FOTO ENCICLOPEDIA
PHOTO ENCYCLOPEDIA

126 ***Ion XENOFONTOV***
VIAȚA CAZONĂ MILITARĂ REFLECTATĂ ÎN „ALBUMUL MILITAR AL LUI SERGHEI BATRÂNCEA, 1989–1991”
SOLDIERLY LIFE IN THE MILITARY REVEALED IN ”MILITARY ALBUM OF SERGEY BĂTRÂNCEA, 1989–1991”

APARIȚII EDITORIALE
NEW BOOKS

129 ***Andrei COVRIG***
UN DEMERS DOCUMENTAR INEDIT
ORIGINAL DOCUMENTARY REPRESENTATION

132 ***Сергей СЫЧЁВ***
ВЗГЛЯДЫ Г. КИССИНДЖЕРА НА ВНЕШНЮЮ ПОЛИТИКУ СССР В ПЕРИОД 1945-1956 ГГ.
HENRY KISSINGER VIEWS ON FOREIGN POLICY OF THE USSR IN THE PERIOD OF 1945–1956

134 ***Vasile HAHEU***
AMINTIRI DIN RĂZBOI PE TIMP DE PACE
MEMORIES OF WAR IN PEACE TIME

CRONICA ȘTIINȚIFICĂ
LIFE SCIENCE

137 ***Ion PETRESCU,***
Victor GAICIUC,
Mihai BUCLIȘ
POLITICA DE CONSTRUCȚIE MILITARĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA. ECOURI LA SUSȚINEREA TEZEI DE DOCTOR HABILITAT A DOMNULUI C. MANOLACHE
THE POLICY OF MILITARY CONSTRUCTION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA ECHOES IN THE SUPPORT OF THE SCIENTIFIC THESIS C. MANOLACHE

DIMENSIUNEA MILITARĂ A SECURITĂȚII DUPĂ ÎNCETAREA RĂZBOIULUI RECE

Victor GAICIUC[1]

MILITARY DIMENSION OF SECURITY AFTER THE ENDING OF THE COLD WAR

The novelty of this research is determined by the need to explore the military dimension of the security concept after the end of the Cold War. The time after the Soviet Union collapse has brought new dimensions to the concept of security, such as: political, economical, social, cultural and ecological. However, the military dimension has remained one of the most essential whereas the concept of this dimension has been developed by the new theoretical trend called neorealist (the revised vision of realism). According to this theory the states and international organizations have changed the security approach especially after terrorist attacks in the West after 1991.One of the facts that this study concludes with is related to military and security dimensions in the context of the war in Syria which is similar to the international situation of the Cold War.

***Keywords*:** military, security, international, Cold War, collapse of Soviet Union.

Conform formulărilor întâlnite, securitatea presupune sentimentul lipsei oricărui pericol [11, p. 846] sau acea stare de fapt care pune la adăpost de orice amenințare internă sau externă o colectivitate, un anumit stat [33, p. 402] ori un număr anumit de state. Un șir de autori au definit securitatea drept un sistem de garanții ale intereselor vitale ale statului, societății și personalității atât în interiorul, cât și în exteriorul țării. Securitatea se poate manifesta la diferite nivele – internațional, regional, statal, al grupului social și la cel individual [43; 47; 25; 1; 2; 31; 30, p. 239-274]. Problema asigurării securității este legată inclusiv de evoluția statului și instituțiilor sale care pot garanta dezvoltarea stabilă și lipsită de pericole a societății și a fiecărui membru al ei [30, p. 241].

De-a lungul istoriei, securitatea, drept obiect de studiu al relațiilor internaționale, a fost asociată cu puterea militară (sistemul de apărare, forțele armate, armamente, raportul de forțe, strategii și tactici militare, supremație militară etc.). Potrivit lui Barry Buzan, discipolul școlii de la Copenhaga în domeniul cercetărilor securității, deoarece statele erau concepute ca fiind prinse într-o luptă continuă pentru putere, securitatea, din acest motiv, a fost văzută ca un derivat al puterii, în special al celei militare [5, p. 20]. Astfel, drept efect a avut loc o dezvoltare a percepției militare a securității [25, p. 132].

Dacă până la încheierea Războiului Rece securitatea tindea a fi definită esențialmente în termeni militari [13, p. 4], ulterior, conform unei rezoluții privind politica de securitate adoptată de Parlamentul European la 10 iunie 1991, securității pare să i se impună inclusiv aspectele economice, ecologice, demografice, tehnologice, precum și cele ale interacțiunii sociale și internaționale [29, p. 1].

Din cele relatate, scopul studiului nostru este de a realiza o trecere în revistă a evoluției conceptului de securitate în con-

[1] *Victor GAICIUC, doctor în istorie, general de brigadă, Universitatea Academiei de Științe a Moldovei.*

textul Războiului Rece, viziunea securității dezvoltată imediat după implozia sistemului socialist-sovietic, precum și revenirea la paradigma securității militare în mileniul III, după atentatele teroriste din SUA și țările Uniunii Europene.

În literatura de specialitate se vehiculează ideea că așa-numita abordare clasică a securității [40] s-a suprapus cu viziunea realistă dezvoltată în perioada Războiului Rece, când conceptul de securitate a fost asociat cu securitatea militară versus forțele armate, care ar fi asigurat „securitatea de stat/securitatea politică", inclusiv „securitatea internațională" în accepțiune sovietică [24] și „securitatea națională" în sensul „interesului național" pe plan extern, în accepțiune americană [22, p. 10].

În acest sens, se poate afirma că securitatea a fost corelată fundamental de dimensiunile militare ale interacțiunilor intereselor la nivel global dintre cele două state-giganți ori supraputeri – URSS și SUA, precum și sateliții acestora, care au dictat viața politică internațională postbelică despărțită de *cortina de fier,* potrivit expresiei sugestive a liderului britanic W. Churchill [14, p. 318].

Ținând cont de noile realități ale lumii postbelice, statele occidentale, dirijate de SUA, au luat o poziție prin prisma confruntării propriei identități cu cea a alterității, dar și prin menținerea și apărarea acesteia. În paralel cu aprovizionarea și perfecționarea armatei (percepută ca simbol al siguranței și securității), acestea au pus un accent important inclusiv pe dezvoltarea economică, reieșind din faptul că în unele cazuri economicul dicta raționamentele militare. Militarul reprezenta pentru această categorie de țări un mijloc, dar nu un scop în sine. Evident, au existat și excepții, cum a fost, de exemplu, războiul dus de către SUA în Vietnam. În opinia lui Francoise Thom, în perioada președinției lui R. Reagan, SUA au compromis economia Uniunii Sovietice, singurul domeniu în care concurența era efectiv măsurabilă, prin competiția declanșată în cursa înarmărilor [51, p. 9].

Hiperbolizând imaginarul alterității, aplicat după modelul Uniunii Sovietice, statele lagărului comunist, conduse de URSS, aveau un mesaj violent împotriva lumii capitaliste. Din punct de vedere istoric, pentru ruși, armata și arsenalul militar constituiau un mijloc de a se impune și intimida adversarul. Experții occidentali au constatat faptul că Rusia (inclusiv sovietică) ultimelor două secole a deținut un număr substanțial de soldați, rușii așteptându-se mereu să fie atacați [15, p. 86]. Scopul major al sovieticilor era acela de a se prezenta superiori din punct de vedere militar adversarilor, iată de ce, în 1979, N. V. Ogarkov, șeful Marelui Stat Major al Forțelor Armate ale URSS, în scopul descurajării Occidentului, declara patetic faptul că „Uniunea Sovietică a dobândit superioritate militară asupra SUA, continuând să o mențină, că ele se vor afla sub această amenințare și ar fi bine să se resemneze în fața situației create" [35, p. 29]. Armata sovietică era considerată nu doar o forță capabilă să mențină securitatea Uniunii Sovietice, ci o „garanție a securității tuturor țărilor din lagărul socialist" [58, p. 47; 7, p. 29].

Surprinse de Noua Ordine Internațională, datorită poziției geopolitice, geostrategice și economice, statele din lumea a treia au devenit terenul de acțiune al confruntărilor dintre Est și Vest. Unele țări, sub impulsul celor două supraputeri (URSS, SUA), au cunoscut inclusiv dezmembrarea propriilor comunități statale în două tabere antagoniste (susținute, respectiv, de lumea comunistă și de cea capitalistă), moment care a culminat cu declanșarea unor războaie civile, cum a fost cazul Coreei și al Afghanistanului. Constituirea unor centre de polarități (incluzând și sateliții acestora), cum s-a văzut, a avut o influență

considerabilă în dinamica relaţiilor internaţionale. Forţa nucleară, cursa înarmării, confruntările militare au fost caracteristice unei *lumi suspecte*, pregătite oricând să facă faţă unei intervenţii străine. Arma nucleară, fiind în posesia unui număr restrâns de state (cinci), totuși a fost prioritatea celor două mari supraputeri – URSS și SUA –, fapt care a desemnat, în esență, bipolaritatea nucleară [18, p. 47].

Cu doar cincisprezece ani după cea de-a doua conflagrație mondială, marile puteri cheltuiau de patru ori mai mult în scopul dezvoltărilor militare decât în perioada războiului [52, p. 24]. Potrivit cercetătorilor români C. Morariu și C. Codiță, după 1945 și până la sfârșitul anului 1982, în lume au fost înregistrate 156 de războaie, dintre care cele mai multe s-au desfășurat în Asia – 62 [34]. Conform opiniei cercetătorului Ion Xenofontov, aceste cifre înclină spre definirea perioadei postbelice cu termenul metonimic de *pacea înarmată* [54, p. 55].

În pofida tuturor divergențelor și disensiunilor, omenirea a reușit să evite izbucnirea unui nou război mondial. S-a conștientizat faptul că, prin folosirea armelor contemporane, s-ar fi generat o catastrofă mondială. Astfel, la 25 noiembrie 1969, președintele american R. Nixon printr-o declarație în cadrul unei conferințe de presă renunța la războiul chimic și biologic [32, p. 109-110]. Acest fapt a generat conturarea unor condiții necesare unui dialog la nivel interstatal și intercontinental de creare a unui mecanism de reglementare pașnică a diferendelor internaţionale.

Cel mai important eveniment în acest context l-a reprezentat desfășurarea între 30 iulie și 1 august 1975 a lucrărilor Conferinţei pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE) de la Helsinki. Cei 33 de conducători de state participante au semnat actul final, care prevedea, inclusiv: *nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forța*, *inviolabilitatea frontierelor*, *reglementarea pașnică a diferendelor*, *neamestecul în treburile interne* [8, p. 282-289]. Actul final s-a dorit un mecanism de aplanare a multiplelor conflicte interstatale, însă trebuie de arătat că, alături de alte organisme internaţionale (ONU, mișcarea de nealiniere etc.), CSCE n-a reușit să aplaneze întotdeauna disensiunile și războaiele, deoarece interesele ţărilor sau liderilor politici deseori au contrazis normele de drept internaţional. Nu putem trece cu vederea nici cazurile din istorie când marile puteri, în scopul apărării propriilor interese și întru extinderea influenţei globale, au promovat o serie de doctrine – cum ar fi: *doctrina Brejnev* în URSS [9, p. 2] sau *doctrina Carter* în SUA [38], în scopul legitimării propriilor acţiuni și interese în politica mondială.

Un aspect important a fost inclusiv semnarea între partea sovietică și cea americană a 40 de documente care au marcat baza unei coexistenţe pașnice [59, p. 131]. Formarea unui climat favorabil pentru abordarea unor chestiuni de nivel internaţional, conștientizarea unui eventual dezastru mondial au fost catalizatorul principal al contrastului de apropiere–îndepărtare a celor două supraputeri. Măsurile politice veneau să reglementeze situaţia tensionată de pe mapamond, însă, în pofida acestui fapt, conservatorismul elitei politice sovietice, conduse de o doctrină ce nu mai corespundea situaţiei, avea să dea o nuanță duplicitară mesajului politic. Deși Kremlinul declara un *discurs pacifist* [6; 21, p. 76], în realitate promova o *atitudine ofensivă* [4, p. 225].

L.I. Brejnev, secretarul general al CC al PCUS al URSS, concentrat pe politica externă și întărirea armatei sovietice, la 24 februarie 1976, afirma că „Nimeni nu se poate baza pe faptul că în condiţiile destinderii (etapei de apropiere – *n.n.*), comunismul va accepta exploatarea capitalistă [...], prin-

cipiul de neintervenţie în chestiunile altor state, respectarea independenţei şi suveranităţii lor constituie o condiţie esenţială [...]. Aceasta încă o dată demonstrează faptul că socialismul şi pacea sunt inseparabile" [56, p. 694]. Pentru sovietici acest fapt nu era decât un alt mijloc de a spori cuceririle socialismului pe seama capitalismului [16, p. 515]. Potrivit lui Daniel Pipers, în anii '80, în contextul apogeului puterii sovietice şi expansiunii ei teritoriale, teoria antiimperialistă a conspiraţiei a dobândit o prezenţă excepţională [37, p. 153].

Într-adevăr, atmosfera de suspiciune şi tensiune dintre cele două puteri antagoniste avea să alunece spre o nouă *răcire* a relaţiilor. În timp ce Uniunea Sovietică trăia iluzia unei grandomanii, opinia publică americană, în linii generale, avea o imagine negativă asupra URSS [60, p. 17]. În 1979, I.V. Andropov declara cu emfază că Occidentul era constrâns la *destindere* deoarece raportul de forţe în plan mondial era favorabil socialismului [35, p. 29].

Imobilitatea sovieticilor în gândirea politică internaţională, schimbarea echilibrului de forţe şi încălcarea principiilor expuse în Actul final al CSCE au constituit parametrii esenţiali care au dat ton pulsului internaţional de încheiere a *destinderii*.

Între 1975–1978, sovieticii s-au implicat în conflictul dintre Somalia şi Etiopia şi în războiul din Angola. În aceste disensiuni, Moscova a aplicat un nou poligon militar, nedorind să cedeze [55, p. 344; 42, p. 140]. Un domeniu disputat al marilor puteri l-a constituit şi Asia, care, pentru sovietici, reprezenta o direcţie importantă în politica externă, în contextul în care Statele Unite, pierzând în Vietnam, şi-au văzut afectată influenţa în zonă, în timp ce China îşi declara deschis ambiţia de a juca, aici, un rol dominant [46, p. 212].

Separată de URSS prin cea mai extinsă graniţă din lume (7 000 km), China s-a plasat în tabăra antisovietică, în mod special în 1976, când în Constituţie a fost statuat faptul că Uniunea Sovietică reprezenta principalul ei adversar, iar în aprilie 1979 nu a fost ratificat Tratatul de prietenie sovieto-chinez; astfel, URSS, ameninţând, din punct de vedere geopolitic, cu „contraîncercuiri" [19, p. 324; 57, p. 200-207; 4, p. 228; 26, p. 656-657]. Totodată, conflictele arabo-israeliene, revoluţia iraniană au atras în câmpul lor de acţiune marile puteri. Raţiunile politice, alături de cele ale securităţii şi expansiunii, au fost bazate şi pe considerente economice. *Aurul negru al islamului* [39, p. 94] – miza petrolului – reprezenta interesele economice în Orientul Mijlociu atât ale ruşilor, cât şi ale americanilor [10], pentru că aici, respectiv în zona Golfului, se extrăgeau 34% din producţia mondială de ţiţei [18, p. 152].

Aflat în proximitate geografică şi constituind, potrivit viziunii sovietice, o importantă regiune geopolitică, Afghanistanul a constituit imuabil un factor de interes major pentru Kremlin. Ingerinţa sovietică în Afghanistan, aplicată concret la sfârşitul anului 1979, a generat o criză internaţională majoră şi un regres substanţial al prestigiului URSS, considerată un stat agresor. Focalizat într-un război civil, Afghanistanul s-a transformat într-un poligon militar al marilor puteri – URSS şi SUA, care au înglobat în acest conflict şi alte ţări din Occident şi Asia.

Intervenţia militară sovietică în Afghanistan a fost precedată de o propagandă cu nuanţe voalate pacifiste şi de ajutor multilateral, dimensiune enunţată şi pe parcursul războiului. Totodată, pentru a-şi justifica acţiunile în faţa opiniei publice, Moscova a expus şi argumentul ameninţării la securitatea statului sovietic etc. [54, p. 401-402].

Aşa cum o demonstrează autorul Ion Xenofontov, canalizarea unor sume financiare fabuloase în derularea războiului din

Afghanistan a determinat, în final, colapsul Uniunii Sovietice și al comunismului. Totodată, această intervenție a semnificat bararea *destinderii* și schimbarea politicii externe a mai multor state față de URSS, fapt finalizat cu o amplă *confruntare Est–Vest* [54, p. 11-12] inclusiv în problema securității ulterioare.

Sfârșitul în 1989 al divergențelor dintre cele două mari supraputeri la nivel global – SUA și URSS – a determinat începutul regândirii totale a conceptului de securitate, viziunea clasică fiind tot mai mult contestată și înlocuită treptat cu una modernă.

Există numeroase studii care analizează modul în care conceptul de securitate s-a modificat datorită transformărilor petrecute pe arena internațională. Potrivit unor autori, noul concept de securitate și noul mediu al securității s-ar fi datorat dispariției bipolarității de pe arena internațională, a structurii care a lăsat impresia că oferea o ordine globală aparent stabilă și de neclintit [27, p. 24].

În același timp, o altă categorie de autori consideră că securitatea după 1991 a fost condiționată de procesul globalizării [17, p. 64], fapt ce a presupus nu doar apariția unor noi actori internaționali, ci și a unor opinii publice internaționale. Într-o altă accepțiune, globalizarea a fost considerată a fi „procesul prin care tranzacțiile sociale de toate tipurile tot mai mult au loc fără a se ține cont de granițele naționale, astfel lumea devenind o sferă socială fără granițe" [20, p. 245].

Se consideră că după căderea cortinei de fier s-a realizat o trecere la un alt gen de structură, neidentificabilă deocamdată – un sistem unipolar sau multipolar, un mediu de securitate deosebit de dinamic și în continuă schimbare [3, p. 9]. Totodată, sunt autori care insistau asupra existenței unipolarității în imaginea Statelor Unite ale Americii, în pofida apariției altor centre de putere în consolidare, cum ar fi Uniunea Europeană, Japonia, China, India, Rusia.

Unii autori consideră că dispariția confruntărilor ideologice din perioada Războiului Rece și ignorarea lecțiilor războiului din Golf au generat apariția unor noi centre de putere la nivel regional, de genul Iranului, Turciei, Ucrainei, Rusiei etc., care ar periclita restaurarea ordinii internaționale [36, p. 119].

Cercetătorul S. Smith a încercat să definească securitatea în perioada imediată după Războiul Rece prin dezvoltarea unor definiții care nu ar avea tangență cu aspectele militare, astfel ignorându-se dimensiunile tradiționale și fiind adăugate altele noi [45, p. 4-6].

În literatura de specialitate se pot observa diferite dimensiuni ale securității puse în discuție de către cercetători, însă de cele mai multe ori cele nonmilitare, conștientizându-se faptul că soluția militară nu poate fi utilizată decât într-un număr relativ mic de probleme și nici într-un caz pentru conflictele noi cu care se confruntă umanitatea. Drept dimensiuni ale securității pe lângă cea militară se pot menționa cele politică, economică, socială, culturală și ecologică.

În ceea ce privește securitatea militară, aceasta se referă la influența reciprocă între capacitățile militare ofensive și defensive ale statelor și percepțiile acestora față de intențiile celuilalt [28, p. 44]. Considerată singura relevantă pentru o lungă perioadă de timp, dimensiunea militară a securității rămâne vitală și în zilele noastre în contextul în care amenințările de genul armelor de distrugere în masă, conflictele armate în Orientul Mijlociu, crima organizată, armele nucleare rămân o realitate și ne demonstrează că puterea militară continuă să aibă semnificație.

Mai mult decât atât, fenomenul atacurilor teroriste generate în secolul XXI în lumea occidentală (SUA (2001), Spa-

nia (2004), Marea Britanie (2005), Franța (2012, 2015) etc.) determină conturarea unor tendințe de complicare a situației în plan internațional, fapt care a sporit consolidarea securității la toate nivelurile și regândirea strategiilor acestora. S-a pornit de la ideea că nici o țară nu se mai poate apăra singură, ci numai printr-o largă cooperare la nivel internațional. Această cooperare în problema securității se crede că ar putea-o garanta doar organizațiile internaționale (în care au intrat foști inamici din NATO și Tratatul de la Varșovia).

De exemplu, specialiștii din cadrul ONU avertizează asupra pericolului de lărgire excesivă a ariei de definire a conceptului de securitate, în timp ce alții subliniază că aceasta, în ultimul rând, are ca obiecte de referinţă indivizii și problemele ce le afectează viața cotidiană. În acest context, experții ONU optează pentru o definiţie a securității care include două categorii de riscuri, amenințări și pericole: 1. Terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele inter- și intrastatale etc. 2. Sărăcia extremă, analfabetismul, șomajul, degradarea mediului, extremismul religios etc. Acestor două categorii experții ONU au decis să le dea prioritate egală [49].

În contextul reevaluării definiției securității, apărarea colectivă rămâne principala misiune a Alianței Nord-Atlantice [50]. După 11 septembrie 2001, NATO optează pentru indivizibilitatea securității internaționale, vechiul concept de securitate privind capacitatea de apărare a propriului teritoriu fiind insuficient pentru aceasta. Principalele obiective ale noului concept de securitate sunt apărarea colectivă; aplicarea principiului indivizibilității securității aliate; crearea unui „pod multilateral" peste Atlantic și contracararea amenințărilor la adresa teritoriului aliaților, oricare ar fi sursa acestora [50]. Astfel, în chestiunea securității, NATO optează pentru cooperare globală drept unic răspuns eficient la orice tip de amenințare.

Uniunea Europeană a completat ideea de securitate printr-o strategie proprie lansată la sfârșitul anului 2003. *Strategia de Securitate Europeană* punea accentul pe promovarea unei dezvoltări economice armonioase și echilibrate în interiorul comunității, definindu-și clar principalele obiective în ceea ce privește securitatea, și anume lupta împotriva terorismului, a proliferării armelor de distrugere în masă, crimei organizate, conflictelor violente și instabilității din vecinătatea UE, precum și combaterea sărăciei extreme, foametei și bolilor endemice, crearea unui „cerc de bună guvernare" în perimetrul Mediteranei și al frontierelor estice (din Orientul Mijlociu până în Caucaz, prin Balcanii Vestici) [48]; concepția europeană asupra securității a fost subliniată și de Declarația Comună pentru Integrarea Apărării Europene (2004), ce subliniază rolul cooperării și consensului în realizarea și conservarea securității (realizarea consensului asupra rolurilor și responsabilităților din cadrul structurilor NATO și UE și a unor planuri comune de dezvoltare a capabilităţilor necesare implementării Forței de Răspuns a NATO și a grupărilor de luptă interarme ale UE) [23].

După accederea unor noi membri în cadrul Uniunii Europene, pentru a face față altor amenințări de securitate, de genul – crizei economico-financiare; nivelului de dezvoltare social și economic diferit al statelor membre; efectelor migrației internaționale; multiculturalismului existent în interiorul său; terorismului; conflictelor regionale etc., UE a adoptat o Politică de Securitate și Apărare Comună (PSAC), la punerea căreia în operă participă toate statele membre. De asemenea, în același scop, UE dispune atât de instrumente militare, cât și

civile, prin intermediul cărora înfăptuiește obiectivele acestei politici [12, p. 6].

În același timp, OSCE, la nivel regional, deși și-a propus să joace un rol din ce în ce mai important în noua arhitectură europeană prin prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor, controlul armamentelor și dezarmarea, sporirea încrederii și a securității etc., aceasta pare să se rezume doar la nivel de intenții.

Din relatarea radiografiei politicilor de securitate ale organizațiilor internaționale după 2001, revenind la ideea definirii conceptului de securitate în sensul dimensiunii militare a acestuia, putem spune că, deși s-a vehiculat că securitatea este o pace pozitivă sau o relativă absență a războiului [44, p. 8], pare-se că securitatea propagată din ultimul deceniu al secolului XXI face parte din teoria curentului neorealist, ceea ce este nu altceva decât o viziune revizuită a realismului.

Conform acestei teorii, sfârșitul Războiului Rece, în esență, nu a determinat modificarea conceptului de securitate rămas în făgașul dimensiunii militare, deoarece majoritatea statelor, când e vorba de securitatea națională sau internațională, deși tind să așeze în prim-plan acțiunile politico-diplomatice, nu neglijează, deocamdată, măsurile de ordin militar [53] în propagarea propriilor interese.

Totodată, trebuie să spunem că pașii fermi de extindere a Uniunii Europene și a NATO, în special după 2014, pe de o parte, dar și tendința Federației Ruse de a reveni în forță în limitele fostei supraputeri (momentul fiind vizibil în derularea evenimentelor din Ucraina [41, p. 186-189], dar mai ales în implicarea acesteia în războiul din Siria, în ultima perioadă) nu exclud o nouă competiție constantă între state. Astfel, războiul rămâne o stare neschimbată la nivel internațional, statele fiind mereu preocupate nu de câștigurile absolute, ci de cele relative, ceea ce înseamnă că ele vor alege să nu coopereze atunci când există posibilitatea ca un alt stat să obțină în termeni relativi mai mult, pentru că acest lucru le-ar putea periclita securitatea [28, p. 46-47]. Or, din 2014, lucrurile par să revină la vechea ordine internațională de până la finalul Războiului Rece, confruntare care de această dată sumează mai mulți actori, și nu doi ca odată. Miza a rămas aceeași – resursele naturale, teritoriul de manevră însă de această dată este cel al Siriei. Nu trebuie să uităm însă că efectele acestei confruntări ar risca periclitarea securității nu doar la nivelul continentului european.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Albu A., *Conceptele de securitate și securitate națională: teorii și politici*, în *Revista Militară*, 2010, nr. 1, p. 4-13.

2. Idem, *Securitatea națională: aspecte teoretice și practice*, Chișinău, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun", 2014.

3. Bădălan E., Zaharescu L., Bogdan V., *Sisteme globale de securitate*, Ediția a III-a, București, Editura CTEA, 2009.

4. Brzezinski Z., *Europa Centrală și de Est în ciclonul tranziției*, București, Diogene, 1995.

5. Buzan B., *Popoarele, statele și teama: Problema securitatii nationale în relatiile internationale*, Chișinău, Cartier, 2000.

6. Bykov O., *Le probleme du desarmement dans la politique mondiale de notre temps,* în *La politique sovietique de Pais. Théme du XI-e Congrés mondial de l'Association internationale de science politique*, Moscou, 1979, p. 90-101.

7. Cojocaru Gh.E., *Tratat de Uniune Sovietică*, Chișinău, Civitas, 2005.

8. *Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa*, București, 1975.

9. Conform *doctrinei Brejnev*, statele socialiste urmau să vină în ajutor altor state socialiste amenințate de „forțe reacționare". Mai multe despre această doctrină a se vedea *Pravda*, 26 septembrie 1968, p. 2.

10. Despre psihoza petrolului din anii 1970, vezi Sedilot R., *Istoria petrolului*, București, Editura Politică, 1979.

11. *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, București, Univers Enciclopedic, 1998.

12. Duțu P., Bozgheanu C., *Provocări actuale pentru securitatea europeană*, București, Editura Universității Naționale de Apărare, 2010.

13. *Etude de conceptions et politiques de sécurité axées sur la défense,* în *Désarmement*, Série d'études 26, Nations Unies, New York, 1993, p. 3-12.

14. Fontaine A., *Istoria războiului rece. De la Revoluția din Octombrie la războiul din Coreea. 1917–1950*, București, Editura Militară, 1992, vol. I.

15. Fukuyama F., *Sfârșitul istoriei?*, București, Vremea, 1994.

16. Furet F., *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX*, București, Humanitas, 1996.

17. Giddens A., *Consecințele modernității*, Editura Univers, București, 2000.

18. Grozea T., *Implicații ale factorului militar în viața internațională*, București, Editura Politică, 1987.

19. Hackett J., *La guerre planétaire*, Paris, Editions Sylvie Messinger, 1983.

20. Hobden S., Jones R.W., *Marxist theories of international relations,* în *The Globalization of World Politics*, third edition, Oxford Universiy Press, New York, 2005, p. 239-248.

21. Holloway D., *The Soviet Union and the Arms Race*, Yale Univesity Press New York and London, 1984.

22. Ideea de „securitate națională" a fost pusă în circuit la începutul secolului XX și a fost expusă în Legea SUA „Cu privire la securitatea națională" adoptată de Congresul American în 1947. Vezi: Кортунов С.В., *Концептуальные основы национальной и международной безопасности*, Москва, Гос. Ун-т – Высшая Школа Экономики, 2007.

23. *Initiative for a Renewed Transatlantic Partnership*, pe http://csis.org/programs/europe-program/initiative-renewed-transatlantic-partnership (accesat: 03.03. 2016).

24. Juc V., Ungureanu V., *Fundamentarea și instituționalizarea securității naționale a Republicii Moldova: aspecte istoriografice și teoretico-metodologice,* în *Revista Militară*, 2010, nr. 1, p. 14-32.

25. Juc V., Varzari V., *Fundamentarea și diversificarea conceptului de securitate,* în *Administrarea Publică*, 2012, nr. 1, p. 132-140.

26. Kissinger H., *Diplomația*, București, Ell, f.a.e.

27. Kolodziej E., *Securitatea și relațiile internaționale*, București, Editura Polirom, 2007.

28. Lășan N., *Securitatea: concepte în societatea contemporană,* în *Revista de Administrație Publică și Politici Sociale*, 2010, nr. 4(5), p. 39-50.

29. Lista de definiții și termeni suplimentari din domeniul securității și apărării, propusă de organizatorii reuniunii NATO în *Politica de apărare și strategia*, Bruxelles, 22–23 octopmbrie 1996.

30. Manolache C., *Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului*, Chișinău, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan" (Institut), 2015.

31. Idem, *Securitatea militară – element esențial al securității naționale,* în *Akademos*, 2014, nr. 4 (35), p. 134-140.

32. Mcelroy R.W., *Moralitatea în politica externă americană. Rolul eticii în relațiile internaționale*, Paideia, f.a.e.

33. *Mică enciclopedie de politologie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977.

34. Morariu C., Codiță C., *Confruntările armate în epoca contemporană*, în *Despre pace și război în era nucleară*. Culegere de studii, București, Editura Politică, 1985, p. 52-70.

35. Mroz J. R., *Politica externă a URSS și noua gândire,* în *Alternative*, 1990, nr. 17-18, p. 27-30.

36. Noica C., Hedeșiu E., Toma Gh., *Securitatea internațională sub impactul globalizării*, București, Editura ANI, 2007.

37. Pipers D., *Paranoia conspiratiei. Originea și înflorirea stilului paranoic*, Antet, f.a.e.

38. Potrivit *doctrinei Carter*, Golful Persic se considera drept regiune de o importanţă vitală pentru SUA.

39. Potrivit formulei sugestive a lui Mighel A., *Islamul și civilizația sa. Din secolul al VII-lea până în secolul al XX-lea*, vol. II, București, Meridiane, 1994.

40. Prin abordarea clasică a securității se înțelege lipsa de pericole la adresa valorilor consacrate tradiționale, securitatea constituind însăși o valoare în sine alături de celelalte valori ale statului și societății. Vezi: Wolfers A., *Discord and collaboration: Essays on international politics*, Baltimore, Johns Hopkins Press, 1965.

41. Prisac L., *Arhitectura relațiilor interetnice în spațiul ex-sovietic: Republica Moldova (1991–2014)*, Iași, Lumen, 2015.

42. Rémond R., *Istoria Statelor Unite ale Americii*, București, Corint, 1999.

43. Repciuc T., *Conceptele securității*, București, Axioma Print, 2008.

44. Sarcinschi A., *Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale*, București, Editura Universității Naționale de Apărare, 2005.

45. Smith S., *The Concept of Security in a Globalized World*, Otago, 2002.

46. Soulet J.-F., *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Iași, Polirom, 1998.

47. Sprincean S., *Securitatea națională: noțiuni și elemente introductive*, Chișinău, Biotehdesign, 2012.

48. *Strategia europeană de securitate. O Europă sigură într-o lume mai bună*, Luxemburg, Oficiul pentru publicații al Uniunii Europene, 2009.

49. *Strengthening of security and cooperation in the Mediterranean region*, 6 November, 2003, pe https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/607/52/PDF/N0360752.pdf?OpenElement (accesat: 03.03. 2016).

50. *The Istanbul Declaration – Our security in a new era, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Istanbul*, pe http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_21026.htm? (accesat: 03.03.2016).

51. Thom F., *Sfârșitul comunismului*, Iași, Polirom, 1996.

52. Verona S., *Cursa înarmărilor. Armamente – tehnologie –strategie*, București, Editura Politică, 1984.

53. Waltz K., *Teoria politicii internaționale*, București, Editura Polirom, 2006.

54. Xenofontov I., *Războiul din Afghanistan (1979–1989) în memoria participanților din Republica Moldova. Realitate istorică și imaginar social*, Iași, Lumen, 2010.

55. Ziegler D. W., *War, Peace and International Politics*, Boston–Toronto, 1981.

56. Брежнев Л. И., *Молодым строить коммунизм*, Третье дополненное издание, Москва, Издательство политической литературы, 1978.

57. Волкогонов Д. А., Сиполс В. Я., Кошкин А. А., и.др., *Актуальные проблемы новейшей истории*, Москва, Просвещение, 1991.

58. Жилин П. А., *Вооруженные силы СССР и защита Социалистического государства,* în *Commission Internationale d'Histoire Militaire*, București, 1981, p. 43-49.

59. Миголатьев А. А., *Империализм и милитаризм*, Москва, Военное издательство Министерства обороны СССР, 1979.

60. Чурмантеев А. В., *Особенности формирования представлений об СССР в массовом сознании США в 1980-х гг.*, Автореферат на соискание ученой степени кандидата исторических наук, Москва, 1990.

REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTERESELOR FEDERAȚIEI RUSE

Svetlana CEBOTARI[1]

THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN FEDERATION'S INTERESTS

The collapse of the USSR and the establishment of 15 new independent states on its territory generated a new geopolitical and geostrategic situation for Russia. Russia was "pushed to the bottom of Eurasia", perceived as something inadmissible for the country that played a major role in the international politics as well as in Europe throughout the centuries. At the same time, pretending to be perceived as a great power, Russia aspires to regain the former status of the Super Power. To reach its goals, Russia has used in its relations with the former Soviet Republics different pressure of political, economic and military nature.

Therefore, the article examines the geopolitical and geostrategic interests of the Russian Federation in the Republic of Moldova, including the Transnistrian zone.

Keywords: space, South-East Europe, Russian Federation, economical-commercial relations, geostrategic interests, the sphere of influence, strategy, geopolitical interest, the sphere of interest, conflict, Transnistrian zone, Super Power.

INTRODUCERE

Dezintegrarea URSS a generat pentru Rusia o situaţie geopolitică şi geostrategică nouă. Rusia s-a pomenit „împinsă în adâncul Eurasiei", fapt perceput ca ceva inadmisibil pentru ţara care, timp de secole, a jucat un rol de importanţă majoră în politica internaţională, dar şi cea europeană. Frontierele Rusiei se restrâng la cele ce au fost la începutul sec. XIX în Caucaz, la jumătatea aceluiaş secol în Asia Centrală şi cam cele ce au fost prin 1600 spre vest, imediat după domnia lui Ivan cel Groaznic. Totodată, pretinzând a fi calificată şi în continuare drept o mare putere, Rusia aspiră la redobândirea statutului de altădată, cel de supraputere. Extinderile succesive ale NATO şi UE spre est au scos în relevanţă inconsistenţa politicii ruseşti. Îmbrăţişarea vectorului euroatlantic de către Georgia şi Ucraina, sau a celui european de către Republica Moldova au relevat că interesele Rusiei derivă din principalele obiective (neoficiale) ale politicii sale externe, dar şi ale intereselor geostrategice, acelea de a menţine controlul asupra fostelor republici sovietice. Pentru a-şi păstra statutul de mare putere, Rusia are nevoie de menţinerea influenţei sale, inclusiv de prezenţa militară în Moldova, ca instrument de exercitare a presiunii politice.

Dezintegrarea URSS şi independenţa Ucrainei au diminuat importanţa strategică a noului stat moldovenesc. Ieşind din forma de organizare sovietică, ţara s-a proclamat Republica Moldova (05.VI.1990, nr. 70 – XII), iar insemnele adoptate au constituit un pas spre consolidarea identităţii naţionale. S-a ajuns la recuperarea atributelor de suveranitate cum ar fi „limba de stat" (31.VIII.1989), „Tricolorul" (27.IV.1990, nr. 5-XII) de către o provincie de la marginea occidentală a Imperiului Sovietic,

[1] *Svetlana CEBOTARI, doctor în politologie, conferenţiar universitar, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale, Universitatea de Stat din Moldova.*

iar Declarația de independență din 1991 semnifică nu doar separarea de Moscova, ci și recunoașterea Republicii Moldova ca subiect al realizării externe pe arena internațională. Recunoașterea și afirmarea Republicii Moldova ca stat, integrarea sa în circuitul internațional în calitate de actor cu drepturi depline sunt rezultatul unor eforturi reale pe plan extern ale țării noastre. Republica Moldova a fost recunoscută de peste 180 de state ale lumii și întreține relații diplomatice cu mai mult de 150 dintre ele [6].

Relațiile Republica Moldova – Federația Rusă în contextul noilor transformări geopolitice

Pentru prima dată în istoria rapoartelor moldo-ruse din aproximativ ultimii 200 de ani, Moldova nu mai are o frontieră comună cu marele său vecin de odinioară, ceea ce creează o situație geopolitică nouă. Pentru Republica Moldova, conform Concepției cu privire la politica externă din 1995 (document, care, deși este depășit, până în prezent nu a fost aprobată o nouă concepție), relațiile bilaterale cu Federația Rusă sunt apreciate ca prioritare, de al căror caracter cărora depinde stabilitatea politică și succesul reformelor economice [7]. Totuși, pentru o mai bună comprehensiune a relațiilor moldo-ruse, ar fi cazul să luăm în considerare rolul factorului rus în domeniul politicii externe, al securității și apărării, cât și capacitatea părților de a-și acomoda pozițiile în interesele proprii. Totodată, evoluția oscilantă a raporturilor moldo-ruse ne oferă o imagine revelatoare asupra cursului de politică externă, dar și internă, promovat de Republica Moldova.

Raporturile oficiale dintre Republica Moldova și Federația Rusă au început cu mult timp înainte de dispariția URSS, prin semnarea la 22 septembrie 1990 la Moscova de către președintele Republicii Moldova Mircea Snegur și Boris Elțin, președintele Sovietului Suprem al Rusiei, a Tratatului cu privire la principiile relațiilor interstatale dintre Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă (RSFSR) și Republica Sovietică Socialistă Moldova (RSSM). Acest document conținea un preambul și 23 de articole de o „importanță epocală", care prin valoarea și semnificația sa este al doilea tratat dintre Moldova și Rusia ce s-a produs la 279 ani după cel din 1711, semnat de Dimitrie Cantemir și Petru I la Luțk [3]. Semnarea acestui Tratat a constituit un act de curaj pentru ambele părți, dacă e să ținem cont de faptul că centrul unional dispunea de suficiente pârghii de intimidare, prin denumirea sa, prin cuprinderea unor aspecte ale relațiilor bilaterale, cum ar fi cel politic, militar, de coordonare pe plan extern, prin prevederea de a face schimb de reprezentanți oficiali permanenți, având caracterul unui Tratat interstatal.

Pentru Rusia, Tratatul cu Republica Sovietică Socialistă Moldova era al doilea acord interstatal încheiat cu o republică unională ce-și decretase suveranitatea, primul fiind încheiat cu Georgia. Spre deosebire de Tratatul ruso-georgian, care se referea doar la o colaborare economică și culturală, cel semnat cu RSSM era „mai valoros", deoarece cuprindea mai multe aspecte ale relațiilor bilaterale, inclusiv politice și militare pe plan extern [2]. Valoarea acestui Tratat era cu atât mai importantă cu cât se înscria în strategia administrației de la Kremlin de a diminua rolul centrului unional prin promovarea relațiilor bilaterale directe, neglijând existența conducerii de la Moscova în frunte cu M.Gorbaciov. Președintele rus B. Elțin declara deschis aceste scopuri, arătând că „pentru a distruge acea verticală, bazată pe supramonopolizare și supracentralizare în toate domeniile – politic, economic, sfera socială – s-a decis să se inițieze relații pe orizontală" – republică cu republică, regiune cu regiune, întreprindere cu întreprindere.

Președintele rus era convins că suveranitatea republicilor era un „lucru serios și ireversibil", fapt care nu putea fi ignorat, ci dimpotrivă respectat. În opinia liderului rus, soluția consta în inițierea unor relații bilaterale care să ducă treptat la apariția unui sistem economic concurențial și competitiv. Semnând încă un tratat cu republica declarată suverană, Federația Rusă își întărea pozițiile în raport cu centrul unional.

Punându-și semnătura sub Tratatul privind principiile relațiilor interstatale dintre RSS Moldova și Federația Rusă, ratificat la 1 octombrie 1990, Republica Moldova a obținut recunoașterea declarativă a suveranității sale din partea Federației Ruse, la 18 decembrie 1991, și o condamnare indirectă a secesionismului local care lua amploare, încurajat de Centru [15]. Federația Rusă însă nu și-a onorat angajamentul de a valida acest Tratat. În opinia observatorilor, Rusia nu s-a grăbit să ratifice tratatul interstatal, din cel puțin trei considerente: în primul rând, Tratatul stipula respectarea integrității teritoriale și inviolabilitatea frontierilor părților; în al doilea rând, Moscova mai spera la refacerea unui nou imperiu; trei, Rusia a folosit Tratatul pe parcursul mai multor ani ca o pârghie de influență și șantaj asupra Moldovei pentru ca aceasta să facă cedări în folosul autorităților așa-numitei republici transnistrene în procesul de reglementare a conflictului din această zonă, precum și pentru a impune Republicii Moldova prezența sa militară.

Pe parcursul mai multor ani Rusia a declarat că nu va ratifica Tratatul interstatal până când nu va fi soluționată problema statutului juridic special a pretinsei ca stat „Republici Moldovenești Transnistrene" și până nu vor fi clar determinate drepturile populației rusofone, problemele limbii și culturii lor. Autoritățile de la Moscova considerau că ratificând Tratatul, vor recunoaște automat integritatea teritorială a Moldovei, ceea ce era un pas foarte important și așteptat în Occident. Mai mult decât atât, în cazul ratificării, problema Transnistriei se va transforma într-o chestiune internă a Moldovei și Rusia va pierde posibilitatea de a influența asupra rezolvării ei, de a apăra interesele populației rusofone [8, pp. 19-21].

Totuși, prin semnarea din 19 noiembrie 2001, la Moscova, problema Tratatului de prietenie și cooperare între Republica Moldova și Federația Rusă este soluționată. Astfel, conform textului Tratatului, Republica Moldova și Federația Rusă, pornind de la tradițiile de prietenie, colaborare și bună comunicare, sunt convinse că dezvoltarea și consolidarea în continuare a relațiilor de prietenie și parteneriat strategic corespunde intereselor popoarelor ambelor state și contribuie la bunăstarea și prosperarea lor. În acest context, Tratatul moldo-rus servește cauzei întăririi păcii și securității internaționale, confirmând atașamentul statelor față de valorile general umane: pacea, libertatea, democrația și echitatea socială, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Luând în considerare transformările politice și economice importante care au avut loc în ultima perioadă în ambele state și în Europa, în ansamblu, devine posibilă dezvoltarea relațiilor la un nivel calitativ nou, precum și înființarea unor mecanisme capabile să garanteze pe plan european securitatea tuturor statelor și extinderea colaborării interstatale în diverse domenii.

Reafirmând atașamentul ambelor state față de scopurile și principiile Cartei ONU, față de principiile și normele general recunoscute ale dreptului internațional și respectând angajamentele asumate în conformitate cu prevederile Actului final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, ale Cartei de la Paris pentru o Nouă Europă, ale Cartei pentru Securitate Europeană și ale altor documente

fundamentale ale Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, cât și recunoscând principiul supremației dreptului internațional în relațiile dintre state, procesul de reglementare politică a problemei transnistrene în care Federația Rusă participă în calitatea unuia dintre mediatori și garanți, în baza respectării suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova, este ferm hotărâtă să promoveze relațiile bilaterale în diferite domenii [26].

Un moment important, stipulat în art. 1 al Tratatului**,** este faptul că statele își vor dezvolta relațiile pe baza respectului reciproc, încrederii și colaborării. Republica Moldova și Federația Rusă vor respecta principiile și normele general recunoscute ale dreptului internațional: egalitatea suverană, nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forța, inviolabilitatea frontierelor, integritatea teritorială, independența politică, reglementarea pașnică a diferendelor, neamestecul în treburile interne, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, egalitatea în drepturi și dreptul popoarelor la autodeterminare, colaborarea dintre state și îndeplinirea cu bună credință a angajamentelor asumate în conformitate cu dreptul internațional.

Astfel, în conformitate cu art. 2 al documentului, părțile vor contribui la dezvoltarea colaborării internaționale în scopul întreținerii păcii și stabilității în Europa, considerând aceasta drept un aport important la cauza apărării păcii și securității generale. În acest scop, Republica Moldova și Federația Rusă vor contribui pe toate căile la reglementarea cât mai grabnică a conflictelor locale și regionale în baza respectării Cartei ONU, scopurilor și principiilor stipulate în documentele Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, precum și a actelor internaționale în domeniul protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Merită atenție și prevederile Tratatului conform cărora părțile contractante vor sprijini și pe viitor eforturile internaționale vizând dezarmarea, controlul asupra armamentelor, precum și întărirea încrederii și securității în domeniul militar. În acest context, pot fi incluse și prevederile art. 3, prin care părțile, fiind profund interesate în asigurarea păcii și securității, vor efectua în mod regulat consultări în probleme internaționale importante, precum și în probleme ce țin de relațiile bilaterale. Aceste consultări și schimbul de opinii vor cuprinde:

- probleme internaționale, inclusiv situații generatoare de tensiune în diverse zone ale lumii, îndeosebi în zona est-europeană, în scopul de a contribui la promovarea colaborării internaționale și consolidarea securității internaționale și regionale;
- probleme privind colaborarea în cadrul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, Consiliului Europei și altor structuri europene;
- probleme care constituie obiectul unor negocieri multilaterale, inclusiv cele examinate în organizațiile internaționale și la conferințele internaționale;
- probleme privind extinderea și aprofundarea colaborării bilaterale în domeniile politic, economic, juridic, tehnico-științific, ecologic, cultural și umanitar.

Aceste consultări se vor desfășura la diferite niveluri, inclusiv în cadrul întâlnirilor înalților demnitari de stat ai statelor contractante, precum și în cadrul vizitelor delegațiilor oficiale și ale reprezentanților speciali.

Conform art. 5, fiecare dintre state se va abține de la orice acțiuni care ar cauza prejudiciu celuilalt stat, suveranității, independenței și integrității teritoriale. În acest context, conform prevederilor Tratatului, părțile condamnă separatismul sub toate formele lui de manifestare și se angajează să nu sprijine mișcările separatiste.

Atât Federația Rusă, cât și Republica Moldova vor promova colaborarea egală și reciproc avantajoasă în domeniul politicii, economiei, comerţului, apărării, energeticii, protecţiei mediului înconjurător, ştiinţei, tehnicii, culturii, sănătăţii, în sfera umanitară și în alte domenii. Părţile vor încheia acorduri separate în aceste și în alte domenii de interes reciproc (art. 6) și vor promova și vor extinde relaţiile economice bilaterale în baza principiului egalităţii, avantajului reciproc și a parteneriatului bazat pe încredere. Direcţiile principale ale colaborării interstatale în sfera economică vor constitui dezvoltarea și funcţionarea pieţei mărfurilor, serviciilor, capitalului și muncii, promovarea unei politici coordonate în domeniul fiscal, financiar-creditar, valutar-financiar, comercial, vamal și tarifar, dezvoltarea reţelelor de transport, energetice și informaţionale (art. 7).

Un aspect important, stipulat în art. 8 al Tratatului, este faptul că statele, călăuzindu-se de legislaţia naţională și pornind de la angajamentele internaţionale asumate, vor asigura agenţilor economici condiţii economice, financiare și juridice favorabile pentru activitatea de antreprenoriat și de altă natură, inclusiv stimularea și protejarea reciprocă a investiţiilor, evitarea dublei impuneri, crearea și funcţionarea de întreprinderi și grupuri financiar-industriale mixte, elaborarea de programe economice reciproc avantajoase. Părţile nu vor aplica măsuri discriminatorii una faţă de alta în relaţiile economice reciproce și își vor dezvoltă raporturile, în baza unor acorduri separate, în sfera colaborării militare și tehnico-militare, realizări de schimburi pe linie militară, asigurarea securităţii de stat, colaborării în probleme de frontieră (art. 13) [26]. Deși a fost semnat Tratatul, relaţiile moldo-ruse rămân a fi în continuare problematice, multe din prevederile și angajamentele asumate de Federaţia Rusă până în prezent rămân a fi doar la nivel declarativ.

În prezent, există motive care ar putea explica efortul asiduu al Federaţiei Ruse de a menţine Republica Moldova, ca și restul statelor din spaţiul est-european, în raza sa de influenţă. În timpul URSS-ului, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM) deţinea o importanţă militaro-strategică. Importanţa Republicii Moldova pentru interesele Federaţiei Ruse poate fi văzută și în conţinutul dezbaterilor, la 17 decembrie 1993, la Moscova, în cadrul seminarului „Perspectivele reglementării conflictului transnistrean", seminar organizat de către Asociaţia rusă de teorie și modelare a relaţiilor internaţionale și care a avut un character restrâns. Astfel, s-a constatat că interesele Rusiei în Transnistria sunt determinate de următoarele necesităţi:

a) a păstra poziţiile strategice ale Rusiei în sud-estul Europei;

b) a apăra în Republica Moldova interesele populaţiei ruse și ale reprezentanţilor altor naţionalităţi ce consideră Rusia drept patria lor istorică;

c) a păstra legături cooperaţioniste cu întreprinderile din Transnistria, unele dintre ele fiind unice în cadrul complexului industrial-militar;

d) a reglementa conflictul în interesul stabilităţii interne proprii și al consolidării relaţiilor Rusiei cu ţările din vecinătatea apropiată în care există o minoritate rusă;

e) a stabili relaţii mai previzibile și mai stabile cu România și a nu admite creșterea influenţei ei naţionaliste asupra Republicii Moldova [13, p. 6-7].

Valoarea strategică a Republicii Moldova este atestată de prezenţa unei infrastructuri militare în zona estică a Moldovei care ar putea fi folosită în cazul unui eventual conflict dintre Rusia și NATO. În plus, accesul Rusiei la zona transnistreană este blocat de Ucraina, care adoptă deseori o politică diferită de cea a Rusiei. În acest caz, Republica Moldova ar mai putea fi folosită

de către Rusia pentru controlarea României și Ucrainei. Însă politica României din ultimul deceniu, cea de aderare la structurile de securitate euroatlantice (aderarea în 2004 la blocul NATO) și economice (aderarea în 2006 la UE), nu lasă loc pentru diferite speculaţii privind modificarea vectorului politic extern [30, p. 300-320].

În prezent, faţă de zona transnistreană se manifestă o atenţie deosebit de intensă. Aceasta se explică, în primul rând, prin înaintarea frontierei Uniunii Europene nemijlocit spre Republica Moldova. Europa descoperă astfel, inopinat, că la frontiera ei de est există o ţară cu un conflict îngheţat, ca rezultat al căruia pe teritoriul ei a apărut o formaţiune statală numită transnistria („Republica Moldovenească Nistreană" — RMN), nerecunoscută de comunitatea internaţională, dar care, de fapt, timp de 23 de ani există ca stat autonom în componenţa Republicii Moldova, având propria constituţie și legislaţie.

În perioada sovietică, pe teritoriul din stânga Nistrului al RSSM se producea mai mult de o treime din toată producţia industrială a republicii. Complexul industrial cuprindea următoarele ramuri: electroenergetica, siderurgia, industria constructoare de maşini și prelucrarea metalelor, industria electrotehnică, chimică, de prelucrare a lemnului, industria mobilei, industria poligrafică, a sticlei, industria ușoară și cea a materialelor de construcţii. În Transnistria sunt localizate centralele electrice de la Cuciurgan și Dubăsari. Centrala electrică de la Cuciurgan nu numai că furniza energie electrică pentru toată RSSM (în cazul unei industrii funcţionale), dar și exporta energie electrică în Ucraina sovietică și în câteva ţări membre ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER). Tot oţelul și laminatul, 90% din energia electrică a fostei RSSM se produceau în zona estică a ţării. Dezintegrarea URSS a provocat și distrugerea sistemului de relaţii economice, fapt care a destabilizat considerabil economia regiunii. Unele ramuri industriale au decăzut total. Aceste procese erau comune pentru întreg spaţiul postsovietic. În zona transnistreană, situaţia social-economică se complica și din cauza statutului ei nedeterminat și a conflictului permanent dintre oficialii de la Chișinău și cei din Tiraspol. Întreprinderile transnistrene au parcurs o cale destul de lungă – de la proprietatea de stat de 100% (începutul anului 1990) până la privatizarea generală (2002–2003). Până la demararea procesului de privatizare, industria includea 144 de întreprinderi cu diverse forme de proprietate: 113 din acestea erau întreprinderi de stat, 11 — societăţi pe acţiuni și 6 — întreprinderi colective [34].

Fosta Republică Sovietică Socialistă Moldovenească a avut o importanţă aparte în planurile geopolitice și geostrategice ale Uniunii Sovietice în perioada Războiului Rece. Pe teritoriul RSSM aveau să fie dislocate unităţi militare din compunerea forţelor terestre ale Districtului Militar Odesa, precum și o parte importantă a forţelor terestre și aeriene subordonate direct Marelui Stat-Major al Armatei Sovietice de la Moscova. Celebra de-acum Armată 14 sovietică a fost creată în noiembrie 1956 ca urmare a comasării corpurilor de armată sovietică 10 și 24 care făceau parte din Districtul Militar Odesa. Misiunea ei principală era de a asigura supremaţia militară a Uniunii Sovietice asupra Europei de Sud-Est (România, Iugoslavia, Grecia și Italia) în cazul unui conflict militar cu NATO și de a efectua o ofensivă strategică pe teatrul de operaţiuni militare din Balcani intitulat Frontul de Sud- Vest în planurile de operaţii sovietice. Canalul Suez și coasta de nord a Africii constituiau, totodată, un al doilea obiectiv strategic al acestei armate care se constituia într-un vârf de lance al ofensivei Armatei Roșii în cadrul unui război împo-

triva NATO și a Europei. În actuala clădire a Ministerului Apărării din Chișinău s-au aflat Comandamentele de Arme și Punctul de Comandă al Marelui Stat-Major sovietic pentru direcţia operativă Sud-Vest. Clădirea era înzestrată cu cele mai moderne și sofisticate sisteme tehnice și radio de spionaj și contraspionaj. În Republica Moldova, pe partea dreaptă a Nistrului, au staţionat, până în 1998, două divizii motorizate de tancuri și o divizie de desant aerian, deservite de două aerodromuri militare pentru elicoptere și avioane de luptă de tip MIG-29. Pe teritoriul RSS Moldovenești se mai aflau subunităţi de rachete, baze de rachete cu rază medie de acţiune (rachete sol-aer și aer-sol), iar în zona Bălţi și Ungheni erau amplasate unităţi militare de artilerie grea, unităţi genistice și de pionieri. În toate orașele mari (Chișinău, Bălţi, Tiraspol, Tighina, Râbniţa, Dubăsari, Cahul, Floreşti etc.), precum și în localităţile mai mici, de-a lungul râurilor Prut și Nistru, se aflau unităţi și subunităţi militare de infanterie motorizată dotate cu cele mai moderne mașini de luptă, de tip BTR și BMP-80. Aceste forţe terestre erau sprijinite de către unităţi din compunerea Armatei a 5-a a Aviaţiei sovietice, subordonate nemijlocit Districtului Militar Odesa, precum și unităţi cu caracter de infrastructură ale Flotei Mării Negre care se aflau dislocate pe teritoriul RSSM. Forţele militare sovietice erau dublate de detașamentele „ALFA", „DELFIN" și „DNESTR" ale KGB și GRU [12].

Americanii si europenii manifestă interes, dar acest interes era generat nu de conflictul în sine, ci de stocurile de armament și de căile pe care armamentul respectiv ajungea în mod surprinzător prin cele mai nedorite zone ale mapamondului. Supunând unei analize obiective relaţiile moldo-ruse prin prisma corelaţiei Uniunea Europeană – Rusia și SUA – Rusia, vom putea afirma că complexitatea interacţiunilor rezultate se datorează impactului exercitat de fiecare dintre acești actori, precum și de interesele lor în această regiune. Drept rezultat al concurenţei ruso-americane în diverse regiuni ale lumii, Moscova a salutat lansarea Politicii Europene de Securitate și Apărare Comună, văzând în aceasta un nou mijloc de diminuare a influenţei SUA și NATO în Europa. Totodată, datorită disparităţilor euroatlantice în ceea ce privește politica de securitate a Alianţei Nord-Atlantice, ca urmare a influenţei SUA în diverse conflicte regionale, UE a fost tentată până în anul 2014 să-și intensifice cooperarea cu Rusia, în special în cadrul politicii de vecinătate. Evenimentele din Republica Moldova, Georgia și Ucraina au adus o nouă turnură strategică în relaţiile UE – Rusia.

Lipsa unei poziţii ferme și a unor interese clar definite în cadrul UE din partea Republicii Moldova ar putea plasa Rusia pe o poziţie managerială la frontieră, Transnistria devenind în asemenea caz o zonă strategică dintre SUA, UE și Rusia, cu toate că, odată cu acceptarea SUA și a UE în mecanismul de negocieri privind conflictul transnistrean, rolul acestor doi actori în regiune crește. Totodată, ţinând cont de dificultăţile cooperării dintre acești actori, atât în cadrul mecanismului de consultări oferit de OSCE, cât și al noului format de negocieri „5+2", eficienţa unei misiuni internaţionale de stabilizare în Transnistria este îndoielnică. Datorită mecanismului imperfect de suprareprezentare, pe care îl presupune formatul „5+2", este de așteptat ca Rusia să utilizeze toate avantajele care rezultă din prezenţa sa militară, economică și politică în regiune, pentru a submina procesul de negocieri.

În condiţiile unor astfel de amplasări politice a intereselor SUA și UE în zona transnistreană, devine evident rolul pe care-l va avea Rusia. În timp ce interesul primordial

al SUA constă în retragerea arsenalului militar al Armatei a 14-a și în consolidarea securității în regiune, Uniunea Europeană este interesată în determinarea liderilor de la Tiraspol să accepte normele democratice și dreptul internațional, în cadrul unui proces de stabilizare, democratizare, contracarare a tranzitului ilicit de mărfuri, a traficului de persoane, armament, droguri. Din moment ce aceste obiective vor fi atinse, posibil ca rolul SUA și UE în zona transnistreană să diminueze, ceea ce convine pe deplin intereselor Rusiei și ale liderilor de la Tiraspol [17].

Dacă e să facem abstracție de înaintarea spre est a NATO și UE, este firească întrebarea dacă există și alte motive care ar putea explica efortul asiduu al Federației Ruse de a menține Republica Moldova în raza de influență. În timpul URSS-ului, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească mai deținea o importanță militaro-strategică. Reprezentând hotarul de sud-vest al URSS, Moldovei sovietice i se atribuia, în cadrul districtului militar Odesa, rolul de bastion principal în cazul unei agresiuni din sud-vest. În plus, teritoriul Moldovei mai servea drept cap de pod pentru viitoarele operațiuni ofensive în direcția Balcani, Grecia, Turcia, canalul Suez și coasta Africii de Nord în calitate de obiectiv strategic secundar. Dezintegrarea URSS și independența Ucrainei au diminuat importanța strategică a noului stat moldovenesc. Republica Moldova a încetat să fie „cap de pod spre Balcani". Aceasta a devenit clar îndeosebi după instaurarea unui regim democratic în Serbia, ultimul presupus aliat al Rusiei în regiune, și orientarea Serbiei spre UE. Teritoriul mic al Moldovei nu-i permite acesteia nici să se declare „intersecție a căilor comerciale dintre Est și Vest". Republica Moldova nu deține resurse naturale de natură strategică. Produsele alimentare pe care le exportă Moldova în Rusia nu sunt de importanță majoră pentru piața alimentară rusă. Un anumit interes economic îl reprezintă doar unele întreprinderi din ramurile de vinificare și de prelucrare a tutunului. De asemenea, putem presupune că existența „găurii negre" transnistrene, precum și coruptibilitatea funcționarilor publici, ar putea fi interesul capitalului rusesc, care de mai multe ori are o origine dubioasă, Republica Moldova îndeplinind multe dintre caracteristicile unei zone „off-shore" [17].

Un aspect important al interesului manifestat de către Federația Rusă prezintă activitatea unor întreprinderi din zona estică a țării. Cele mai renumite sunt întreprinderile „Pribor", „Metalorucav", „Kirov Electrical Appliances", complexul industrial „Electromaș" amplasat la Tiraspol și complexul industrial metalurgic și hidraulic din Râbnița, care sub acoperirea oficială de producere a aparatelor electrice și a obiectelor de uz casnic, s-au ocupat de producerea ilegală a armamentului (până la instaurarea Misiunii Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina – EUBAM). Gama armelor ilegal fabricate în aceste complexuri industriale este variată. Astfel, printe modelele de armament fabricat ilegal în zona transnistreană pot fi menționate: multi-lansatoarede 20 tub, amplasate pe vehicule „Zil 131" și „Ural 365" (au fost exportate în zonele conflictuale, ca de exemplu în Abhazia). De asemenea, sunt produse și alte modele de armament: lansatoare de grenade antitanc de modelul „Spig-7" și „Spig-9", mine de 82 și 120 mm, lansatoare de mine portabile de 50 mm, model Katran. De asemenea, sunt fabricate ilegal revolvere de modelul PM de 9 mm, TT de 7,62 mm, Psm de 5,45 mm, arme de asalt Ak 47 Kalașnikov de 7, 62 și de 5, 45mm, mitraliere compacte de 9 mm, lansatoare de grenade Pcela și Gnom, lansatoare de mine de modelul Vasiliok, (unele dintre acestea au fost comercializate

rebelilor ceceni), lansatore de arme mobile de modelul Duga, lansatoare de grenade de modelul Npgm-40 destinate aplicării pe mitraliere de modelul Ask 74, lansatoare de mine de modelul 82 mm, mine antipersonal Pnd în înveliș din lemn, lansatoare de grenade de 40 mm de modelul Gp-15 [20, p. 75].

În acest context, prezintă interes și depozitul militar de la Cobasna, în apropierea orașului Râbnița, aflat în nordul Transnistriei. Amplasat pe o suprafață de circa 132 ha, la depozitul militar de la Cobasna erau stocate circa 42 mii tone de armament convențional, muniții și material de război din perioada ex-sovietică. Actualmente, Moscova menține pe teritoriul regiunii transnistrene circa 20 mii tone de muniții. Aceste muniții și trupe militare urmau să fie retrase necondiționat și complet de pe teritoriul Republicii Moldova până în 2002, în conformitate cu Tratatul cu privire la Forțele Armate Convenționale în Europa (FACE) și Declarația Summitului OSCE de la Istanbul din 1999. În 2007, Rusia și-a suspendat participarea la Tratatul FACE, iar acum condiționează retragerea completă a munițiilor și trupelor sale din Republica Moldova și tergiversând soluționarea conflictului transnistrean, poziție care nu coincide cu cea a Chișinăului, axată pe retragerea completă și necondiționată a munițiilor și trupelor militare. O parte a armamentului convențional a fost retrasă de către Rusia, sau a fost traficată și comercializată ilegal în diferite părți ale lumii. În componența forțelor militare și celor paramilitare din Transnistria se află 16 mii efective, subdivizate în 4 brigăzi de infanterie motorizată dislocate la Tiraspol, Râbnița și Dubăsari, dotate cu aparatură și tehnică avansată. Complexul dispune de 18 tancuri, 107 blindate, 73 tunuri, 46 instalații antiaeriene și 173 unități anticar. Flota aeriană este compusă din 9 elicoptere Mi-8T, 6 elicoptere Mi-24, elicoptere Mi-2 și avioane An-2, An-26 și Yak-18 [29 p.78]. Oficial, în zonă ar fi în jur de 1200 de militari ruși. În contextul conflictului din Ucraina, presa de la Kiev a scris că în Transnistria ar fi prezenți cel puțin 5 mii de militari [19].

Odată cu instaurarea EUBAM-ului la 1 decembrie 2005, în conformitate cu prevederile Memorandumului de înțelegere între Guvernul Republicii Moldova, Comisia Europeană și Guvernul Ucrainei, la frontiera dintre Republica Moldova și zona transnistreană, cât și la frontiera dintre Ucraina și Transnistria nu au fost depistate încălcări ale trecerii hotarelor și, în special, ale comercializării ilegale a armamentului de proveniență transnistreană. Totuși, la moment mai continuă să existe pericolul și potențialul pentru o reîncepere a producerii și comercializării ilegale a armamentului. Astfel, obiectivul de bază al Misiunii EUBAM este dezvoltarea capacităţilor în domeniul controlului de frontieră și consolidarea securității în regiune. Din decembrie 2005, 120 de experți în poliție vamală și de frontieră din 22 de state membre ale UE asistă colegii moldoveni și ucraineni să gestioneze frontiera [16]. Cooperarea cu EUBAM constituie o prioritate pentru autoritatea de frontieră a Republicii Moldova, activităţile fiind realizate în corespundere cu prevederile Planului de acţiuni EUBAM pentru anul 2013 (Phase Action Plan) în următoarele domenii relevante: dezvoltarea cadrului legal de management al frontierei; consolidarea capacităţilor instituţionale ale Poliţiei de Frontieră, prin organizarea de instruiri și schimb de experienţă; acordarea expertizei și consultanţei de profil în procesul de reformă al instituţiei; dezvoltarea patrulării comune și a controlului comun la frontiera moldo-ucraineană; combaterea criminalităţii transfrontaliere [33]. Iniţiativa constituirii acestei misiuni a fost lansată la adresa Bruxelles-ului de către preşedinţii Republicii Moldovei și al Ucrainei, care au

solicitat Uniunii Europene asistenţă într-o astfel de problemă delicată cum ar fi controlul așa-zisului sector verde de frontieră, necontrolat de Chișinău, pentru că acesta, pe de o parte, este administrat de Ucraina, iar pe de altă parte – de autorităţile Transnistriei [11].

Un alt pas important în scopul securizării frontierei moldo-ucrainene a fost adoptarea de către Rada Supremă de la Kiev la 19 decembrie 2014 a documentului privind sporirea securizării zonei de frontieră cu Republica Moldova, în special cu regiunea separatistă a Moldovei [18]. În acest scop, autorităţile de la Kiev au iniţiat săparea unor tranșee cu lățimea de 3,5 metri și o adâncime de 2-3 metri, pe o distanță de 450 km lungime. Frontiera dintre Ucraina și Republica Moldova are o lungime totală de 1018 km, dintre care 450 km se află în zona controlată de regimul separatist de la Tiraspol [25]. Astfel, Ucraina va închide punctele de trecere a frontierei pe segmentul transnistrean, necontrolat de autorităţile de la Chișinău și unde sunt forţe rusești. Rada Supremă de la Kiev recomandă Guvernului de la Chișinău să sporească securitatea zonei de frontieră cu regiunea separatistă [27]. După cum ne demonstrează evenimentele de ultimă oră, Ucraina, cel de-al doilea stat vecin imediat la est de Republica Moldova, se consideră unul dintre statele-garant în soluţionarea problemei transnistrene. Până în 1996, Kievul s-a implicat într-o manieră pasivă în procesul de soluţionare a problemei transnistrene, deși în 1992 făcea parte alături de Rusia, România și Moldova din „Comisia cvadripartită pentru soluţionarea conflictului transnistrean". La rândul său, nici Chișinăul pe parcursul acestor ani nu a dat dovadă de eforturi semnificative în direcţia intensificării și consolidării relaţiilor bilaterale, cu excepţia problemelor legate de delimitarea hotarelor și de cele ale problemei transnistrene [4, pp. 28-29].

Nici atitudinea negativă (interesul pe care l-ar putea prezenta spaţiul respectiv în strategiile adversarului) faţă de Moldova nu are un suport întemeiat. Valoarea strategică redusă a Republicii Moldova este atestată de lipsa unei infrastructuri militare care ar putea fi folosită în cazul unui eventual conflict dintre Rusia și NATO. În plus, accesul Rusiei la Transnistria este blocat de Ucraina, care, în ultimul timp, a adoptat o politică diferită de cea a Rusiei vizând Republica Moldova. Nici prezenţa pe teritoriului Moldovei a trupelor ruse nu mai pare a fi un argument destul de convingător pentru a explica interesul rus faţă de Republica Moldova. În acest caz, Republica Moldova ar mai putea fi folosită de către Rusia pentru controlarea României și Ucrainei. Însă politica României din ultimul deceniu, cea de aderare la structurile de securitate euroatlantice și economice, nu lasă loc pentru diferite speculaţii privind modificarea vectorului politic extern [10].

Un motiv care face ca Federaţia Rusă să manifeste interes faţă de Republica Moldova este extinderea Organizaţiei Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) spre est, care a ajuns în Constanţa, la 200 de kilometri de hotarele Moldovei [32]. Extinderea NATO din perioada post-Război Rece a dus la schimbarea arhitecturii securităţii europene, implicând și Republica Moldova într-un nou sistem de securitate [1]. Valurile de extindere din 1999 și 2004 au poziţionat Republica Moldova în vecinătatea imediată a organizaţiei euroatlantice, ceea ce nu a putut să treacă fără efect pentru complexul de securitate naţională. Regiunea trasnistreană are un rol primordial în confruntarea dintre Rusia și NATO pe dimensiunea sud-est europeană. Controlând această regiune, Federaţia Rusă manipulează conducerea Republicii Moldova, iar aceasta este o cale de a influinţa Ucraina, care, la rândul său, deschide posibilitatea dominării

Europei de Est de către Rusia. Washingtonul, conform declarațiilor președintelui V. Putin, creeaza amenințări pentru Rusia prin amplasarea unor elemente ale sistemului global american de aparare antirachetă în Polonia și Romănia [28]. În acest context, Rusia nu are nici o problemă cu instalaţiile de la Deveselu, care nu constituie o amenințare pentru ea. Prezintă pericol pentru Moscova fazele finale ale proiectului, adică faza a treia – amplasarea unui radar în Cehia și a unor interceptori în Polonia și faza a patra – desfășurarea unor interceptori care să poată anihila nu numai rachetele cu rază medie de acțiune, ca Shahab-3 iraniană, dar și rachete intercontinentale și, eventual, ar putea lansa desfășurarea unor elemente ale scutului pe orbită. În opinia Kremlinului, aceste sisteme ar amenința echilibrul strategic global și, prin urmare, Federația Rusă contestă întregul program, inclusiv fazele unu și doi. Deși i s-au dat asigurări că nu este îndreptat împotriva ei, Rusia continuă că susține că scutul îi va afecta capacitatea de descurajare nucleară și a promis în repetate rânduri „o ripostă pe măsură" [5].

Sistemul antirachetă de la Deveselu reprezintă o preocupare pentru Moscova, întrucât acesta este o garanție că România nu se va întoarce sub o altă sferă de influență rusească [30]. Inițial, sub administrația lui George W. Bush, scutul antirachetă trebuia să fie amplasat în Polonia și Cehia. România împreună cu alte state și-au manifestat atunci nemulţumirea că această arhitectură nu protejează toate membrele NATO. Doar nord-vestul României ar fi fost protejat de un atac cu rachetă, iar statele membre ale NATO precum Bulgaria, Grecia sau Turcia ar fi rămas descoperite. Această formulă avea și dezavantajul diplomatic că irita Rusia. Sub administrația lui Barack Obama, ecuația s-a schimbat brusc. Polonia și Cehia au ieșit din schemă, deși existau deja semnate tratate strategice de cooperare cu SUA. Arhitectura scutului a fost schimbată, fiind regândit ca un sistem care să cuprindă elemente navale și terestre (sistemul AEGIS pe crucișătoare în Marea Mediterană și interceptoare și radare în România, Turcia și eventual Bulgaria sau Grecia, conform unei telegrame Wikileaks de la București). „Raza de acțiune a noului scut este mult mai mare și a fost adus mai aproape de zonele complicate ale globului, motivându-și astfel rolul mult mai bine", ne-a explicat Cristian Diaconescu [35].

Președintele V. Putin percepe elementele scutului de apărare antirachetă din România și Polonia drept amenințări venite de la Washington. Scutul american antirachetă reprezintă unul din subiectele criticate de Kremlin, de la inițierea proiectului. La baza militară de la Deveselu vor fi amplasate rachete de tip SM-3, care pot intercepta rachete balistice cu rază medie de acțiune (inclusiv rachetele intercontinentale iraniene Shahab-4 și Shahab-5 cu raze de 2800 km și 4300 km). În fazele 3 și 4 ale proiectului, elementele scutului urmează să fie substituite cu o rachetă cu o capacitate mai mare. Sistemul de apărare a fost conceput împotriva unor posibile atacuri cu rachete de mare capacitate din Iran sau din alte zone ale Orientului Mijlociu. De asemenea, în baza militară de la Deveselu va funcționa un radar Aegis SPY-1 și 24 de interceptoare SM-3 (Standart Missile-3) de tipul Blok IB. Sistemul Aegis instalat pe nave militare sau pe platforme maritime, are rolul de a intercepta rachete cu rază scurtă și medie de acțiune. În prezent, există cel puțin 24 de sisteme Aegis instalate pe nave militare americane, patrulând în Oceanul Pacific și Marea Mediterană. Sistemul antirachetă NATO din Europa are obiectivul de a contracara amenințări reprezentate de țări precum Iranul. O altă componentă a sistemului antibalistic este sistemul terestru

mobil de mare altitudine THAAD, instalat pe camioane militare [29].

În acest context, interesele Rusiei constau în a ține în sfera de influență Republica Moldova, nu doar Transnistria. Rusia are nevoie de un platou mai mare pentru prezența geopolitică în această regiune a Europei, pentru că vrea să stopeze apropierea NATO de granițele ei și să prevină formarea unui lanț de state dușmane din regiunea baltică până la Marea Neagră. La rândul său, NATO prin amplasarea scutului antirachetă pe teritoriul României, stabilirea relațiilor speciale cu Republica Moldova și Ucraina capătă posibilitatea de a controla frontiera de est a Rusiei și de a o transforma dintr-o putere euro-asiatică în una asiatică [1].

De asemenea, Republica Moldova este importantă pentru Rusia prin localizarea sa geografică. Moldova este o țară în care se întâlnesc puterile occidentale, iar Moscova, și cel mai probabil, va rămâne paralizată din punct de vedere politic pe termen scurt sau chiar mediu", susține agenția americană Stratfor. Localizarea geografică a Moldovei o face importantă pentru Rusia, fiind o rută tradițională de invazie dinspre sud-vest și statele balcanice. Aceasta este situată în apropiere de portul strategic Odesa și Peninsula Crimeea, unde Rusia, până în 2014, își staționează flota la Marea Neagră și face parte din rețeaua de tranzit de energie care leagă Rusia de Europa și Turcia [14].

Un alt pretext al intereselor Federației Ruse, conform Doctrinei militare din 30 decembrie 2014, este cel de-a apăra și de a protejarea cetățenii ruși aflați în afara teritoriului de suveranitate a Rusiei [31]. Astfel, în Republica Moldova 6 la sută din populație este de etnie rusă, iar în Transnistria procentul este de 30 la sută (alți 30 la sută sunt ucraineni).

Revenind la analiza Tratatului de prietenie și cooperare între Republica Moldova și Federația Rusă din 2001, în conformitate cu prevederile art. 16, părțile garantează cetățenilor celuilalt stat aceleași drepturi și libertăți de care beneficiază cetățenii săi, în conformitate cu legislația națională a părților și tratatele bilaterale dintre ele. De asemenea, părțile protejează în modul stabilit drepturile cetățenilor lor, care locuiesc pe teritoriul celeilalt stat, în conformitate cu principiile și normele general recunoscute ale dreptului internațional și angajamentele conținute în documentele Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. Problemele cetățeniei duble vor fi reglementate în baza unui acord separat dintre state. De asemenea, în conformitate cu principiile dreptului internațional și ținând cont de interesele lor naționale, statele vor coordona politica lor în domeniul migrației, inclusiv măsurile vizând prevenirea și neadmiterea migrației ilegale din terțe state, și în aceste scopuri vor încheia un acord separat (art. 17). Un aspect important, stipulat în art. 18 al Tratatului, este faptul că părțile semnatare garantează și protejează drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale la libera exprimare, menținerea și dezvoltarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase și creează condițiile necesare pentru păstrarea acestei identități. Părțile vor întreprinde măsuri necesare pentru prevenirea și curmarea oricăror acțiuni care reprezintă discriminări sau violențe împotriva unor persoane aparte sau grupuri de persoane, bazate pe intoleranță națională, rasială, etnică sau religioasă.

În acest context, prevederile stipulate în art. 19 al Tratatului completează relațiile moldo-ruse. Astfel, părțile semnatare vor întări relațiile în diferite domenii ale culturii, vor contribui pe toate căile la dezvoltarea colaborării în domeniul umanitar. De asemenea, părțile încurajează extinderea schimburilor și interacțiunea dintre colectivele de creație, organizațiile și asociațiile

literaţilor, oamenilor de artă, cineaştilor, lucrătorilor din sfera editorială şi domeniul artistic, organizarea de zile ale culturilor naţionale, festivaluri şi expoziţii artistice, turnee ale colectivelor de creaţie şi soliştilor, schimburi de delegaţii ale oamenilor de cultură şi specialiştilor la nivel de stat, regional şi local. În interesul extinderii reciproce a cunoştinţelor despre popoarele ambelor state, părţile semnatare vor contribui la crearea de centre culturale şi la colaborarea în domeniul mijloacelor de informare în masă.

Un moment important, stipulat în art. 20, este faptul că părţile semnatare reafirmă dreptul cetăţenilor lor la folosirea limbii materne, la libera alegere a limbii de comunicare, educare, instruire şi creaţie, în conformitate cu standardele europene şi internaţionale. Având în vedere rolul şi importanţa limbii ruse partea moldovenească va asigura, în conformitate cu legislaţia naţională, condiţiile cuvenite pentru satisfacerea necesităţilor de instruire în limba rusă în cadrul sistemului de învăţământ al Republicii Moldova. Partea rusă va crea condiţiile cuvenite pentru satisfacerea necesităţilor de instruire în limba moldovenească în Federaţia Rusă [26].

Apărarea cetăţenilor aflaţi în afara hotarelor este unul din pretextele des utilizate de marile puteri atunci când acestea încearcă să-şi extindă influenta asupra altor state. De fiecare dată când relaţia cu Rusia se răceşte, în presa rusă apar discuţii despre situaţia comunităţii ruseşti din Moldova, pe care o prezintă drept una destul de precară. Cu toate acestea, situaţia minorităţilor ruse din Republica Moldova este una deosebită faţă de Ţările Baltice, cu care adeseori este comparată Republica Moldova la acest capitol. În opinia mai multor experţi care se ocupă de problema minorităţilor naţionale, legislaţia moldovenească este una dintre cele mai bune care există în această regiune. La momentul adoptării „Legii despre minorităţile naţionale", aceasta a fost lăudată chiar de către Valeri Klimenko, liderul Congresului Comunităţilor Ruse din Moldova, care a spus că „în sfârşit puterea a început să se intereseze de situaţia minorităţilor". Chiar în primul articol a acestei legi se menţionează că „prin persoane aparţinând minorităţilor naţionale se înţeleg persoanele care domiciliază pe teritoriul Republicii Moldova, sunt cetăţeni ai ei, au particularităţi etnice, culturale, lingvistice şi religioase prin care se deosebesc de majoritatea populaţiei — moldoveni — şi se consideră de altă origine etnică. Dintre toate minorităţile naţionale din Republica Moldova, cea mai activă pare a fi cea rusă. În primul rând, datorită statutului de „de circulaţie interetnică" şi datorită influenţei pe care o are limba rusă. Şi la nivel oficial, şi la nivel neoficial, limba rusă este folosită la acelaşi nivel cu limba de stat, iar în unele sectoare chiar este practic dominantă. Conform legislaţiei moldoveneşti, toate documentele oficiale sunt emise în ambele limbi, funcţionarii publici sunt obligaţi să le cunoască şi să răspundă la cererile cetăţenilor în limba în care le-a fost solicitată cererea. În Guvernul şi Parlamentul Republicii Moldova există funcţionari, chiar miniştri şi deputaţi, care vorbesc doar limba rusă. De aceea, la multe dintre întâlnirile la nivel înalt, cum ar fi şedinţele de Guvern, sau la Preşedinţie, discuţiile au loc în limba rusă, iar şedinţele plenare ale Parlamentului se traduc simultan pentru deputaţii care nu vorbesc limba de stat. Actualmente, conform ultimului recensământ din 2004, ruşii din Republica Moldova constituie 201 212 locuitori, ceea ce reprezintă aproximativ 5,9 % din populaţia întreagă a ţării [24]. Dacă e să analizăm situaţia din ţară, conform datelor recensământului din 2004, slavii formează majoritatea – 30,4 % ruşi, 28,8 % ucraineni, 2 % bulgari, 2 % polonezi, formând un total de 63,2 %. Deci,

moldovenii reprezintă 31,8 % și găgăuzii 2 %, formând majoritatea în trei raioane: Camenca – 63 %, Dubăsari – 89 % și Grigoriopol – 76 %. Mai mult ca atât, este interesant faptul că, pentru o parte din alte naţionalităţi, limba rusă este considerată limba maternă, ceea ce face ca de facto populaţia vorbitoare de rusă să fie ceva mai mare. Majoritatea polpulaţiei vorbitoare de limbă rusă locuieşte în oraşe, dintre care aproape jumătate din numărul total sunt concentraţi la Chișinău. Un număr mare se găsește în al doilea oraș ca mărime–Bălți și, în special, în raioanele de nord ale țării. De asemenea, în Moldova există un număr mare de organizaţii ale etnicilor ruși, care sunt finanţate de către autorităţile centrale sau locale din Rusia. Printre cele mai mari putem menţiona Comunitatea Rusă din Moldova și Congresul Comunităţilor Ruseşti. Chiar dacă acum organizaţiile etnicilor ruși nu sunt atât de active precum alte organizaţii din Ucraina sau din Ţările Baltice, totuși ele rămân niște grupuri de presiune care sunt utilizate de către Moscova atunci când aceasta are nevoie pentru a mediatiza anumite evenimente [24]. Spre deosebire de Republica Moldova, care respectă Tratatul de prietenie și cooperare, Federaţia Rusă, care, deși și-a asumat anumite obligaţiuni faţă de cetăţenii moldoveni aflaţi pe teritoriul Rusiei, nu întreprinde acţiuni reciproce.

În contextul analizei relaţiilor moldo-ruse, este necesar de făcut referinţă și la relaţiile Republica Moldova – UE. Moldova primește un sprijin puternic în creștere din partea Uniunii Europene, devenind cel mai mare beneficiar al suportului financiar european pe cap de locuitor. Dacă e să examinăm care ar fi interesele geopolitice ale UE în Republica Moldova, atunci nu sunt convingătoare nici afirmaţiile precum că UE, în Moldova, este ghidată de raţionamente geopolitice. Evident, în Europa de Est a apărut o competiţie între vectorul de integrare europeană și cel de integrare euro-asiatică. Conflictele, precum cele din Ucraina sau Moldova, afectează securitatea europeană, iar instabilitatea în Europa de Est poate genera alte ameninţări pentru ţările UE, cum ar fi crima organizată, traficul de droguri. În acest sens, integrarea europeană este, pentru UE, și un mijloc de a depăși instabilităţile cronice din Europa de Est. În cazul Republicii Moldova, integrarea europeană nu funcţionează doar ca o modalitate de a asigura stabilitatea ţării prin apartenenţa la o uniune mai mare. Mai curând, aici integrarea europeană este un furnizor extern pentru reformele și condiţiile interne de care Moldova are nevoie pentru a-și îmbunătăţi dezvoltarea. Timp de o jumătate de secol, Uniunea Europeană a însușit experienţa care spune că punerea în aplicare a valorilor fundamentale ale UE – drepturile omului, statul de drept, buna guvernare, democraţia și economia de piaţă cu șanse egale – e cea mai bună garanţie pentru a asigura prosperitatea și stabilitatea [21].

Scopurile Federaţiei Ruse sunt cele de a-si îmbunătăți poziția în Republica Moldova prin consolidarea Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) și dezvoltarea unei relaţii independente cu liderii și membrii AIE. Dacă Rusia nu poate ajuta comuniștii să recapete puterea, ea poate cel puțin să se asigure că Republica Moldova rămâne divizată și incapabilă să aleagă un curs al politicii externe prooccidental. Acest lucru, alături de dimensiunile reduse și poziția sa strategică, reprezintă un factor principal al slăbiciunii statului și al abilităţii sale de a balansa între puteri externe. Republica Moldova este divizată atât din punct de vedere teritorial, cât și politic. Guvernul de la Chișinău nu dispune de suveranitate teritorială asupra zonei trasnistrene, iar din punct de vede-

re politic, țara este divizată între două mari grupuri și anume partidul comuniștilor orientat către Rusia și AIE care susține legăturile cu România și NATO [23].

După alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014, trei partide care se pretind proeuropene obțin o majoritate minimă în legislativul de la Chișinău. Însă Partidul Liberal a ieșit din coaliție după ce i-au fost respinse cerințele de reformare a sistemului judiciar dar și de combatere a corupției. În același timp, cele trei partide susțin ideea că un procuror general independent, susținut de UE, trebuie să facă ordine în cercurile cvasimafiote și financiare. „Cu toate acestea, deja atunci am avut presimțirea că oligarhii moldoveni nu doresc acest lucru". Rusia controlează și finanțează câteva dintre partidele politice de la Chișinău. Cel mai cunoscut în prezent este PSRM, o ramificație a comuniștilor, care la alegerile din toamna trecută a devenit cel mai puternic partid parlamentar și care cere aderarea Republicii Moldova la Uniunea Vamală Euroasiatică. În prezent, PCRM și PSDM pledează pentru crearea unui spațiu vamal și economic comun cu Rusia, prin aderarea Republicii Moldova la Uninea Vamală Rusia–Belarus–Kazahstan și Uniunea Euroasiatică propusă de președintele V. Putin, ceea ce este în contradicție cu obiectivul strategic de integrare europeană. Prin discursurile promoscovite și relațiile ascunse cu Moscova, membrii acestor partide nu sunt interesați de procesul de integrare europeană. Deși guvernul Gaburici pleda pentru vectorul proeuropean, de fapt, guvernul condus de acesta tindea, înainte de toate, să coordoneze toate acțiunile cu Rusia. În prezent, Rusia creează noi pericole pentru Republica Moldova: în autonomia găgăuză, unde în martie au avut loc alegerile bașcanului, liderii politici de mult timp amenință cu separarea de Moldova și aderarea la Rusia. Ca rezultat, țara se destramă, iar Transnistria caută o modalitate de a intra în componența Rusiei [22]. Moldova are acum un guvern prooccidental, dar „există trupe rusești în Transnistria, care sunt acolo pentru a împiedica Moldova să se orienteze spre Vest". În acest context, Moscova își permite complicarea procesului politic și împedică procesul negocierilor dintre Chișinău și Tiraspol. Federația Rusă vrea, de asemenea, să își mențină prezența militară și influența politică în Transnistria, punând bazele unei noi includeri a Republicii Moldova în Uniunea Euroasiatică. Ca și Ucraina, Republica Moldova este slabă și divizată, dar, spre deosebire de aceasta, ea nu are legături tradiționale sau etnice cu Rusia, ci mai curând cu România, relații care au un caracter privilegiat, special, decurgând din comunitatea de neam, cultură, limbă și istorie națională.

CONCLUZII

Astfel, analizând interesele geopolitice și geostrategice ale Federației Ruse în Transnistria, putem constata că acestea sunt determinate de următoarele necesități ale Rusiei: 1) păstrarea pozițiilor strategice ale Rusiei în Estul Europei; 2) apărarea în Republica Moldova a intereselor populației ruse și ale reprezentanților altor naționalități care consideră Rusia drept patria lor istorică; 3) păstrarea legăturii cu complexul militaro-industrial din Transnistria, unele dintre întreprinderile acestui complex fiind unice în cadrul fostului complex militar industrial sovietic; 4) reglementarea conflictului în interesul stabilității interne proprii și al consolidării relațiilor Rusiei cu țările din vecinătatea imediată în care există o minoritate rusă; 5) stabilirea unor relații previzibile și stabile cu România și împiedicarea, totodată, a creșterii influenței naționaliste a României asupra Republicii Moldova [12].

BIBLIOGRAFIE:

1. Afanas N. Consecințele confruntării geostrategice Rusia–NATO pentru securitatea Republicii Moldova, la http://realismpolitik.wordpress.com/2014/02/13/consecintele-confruntarii-geostrategice-nato-rusia-pentru-securitatea-republicii-moldova/ (accesat: 02.03.2015).

2. „Apelurile Parlamentului Republicii Moldova cu privire la criteriile de democratizare a zonei transnistrene şi cu privire la principiile şi condiţiile demilitarizării zonei transnistrene"// Moldova Suverană, 2005, 14 iunie, p.1

3. Apostol S. Republica Moldova şi România: două entităţi politice româneşti sau state străine //Revista istorică. Tom. VI, Bucureşti – 1995, nr. 56, p. 471-476.

4. Borş I. Relaţiile valutar-financiare ale Republicii Moldova - Chişinău: Ed. „Arc", 1999. p. 28-29.

5. Câmpianu C. Avem scut antirachetă! Urmează reacţia Rusiei // http://www.romanialibera.ro/actualitate/eveniment/avem-scut-antiracheta--urmeaza-reactia-rusiei-264780 (accesat: 02.03.2015).

6. Cebotari S., Saca V., Coropcean I. Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste. Institutul Militar al Forțelor Armate al Republicii Moldova, Chișinău, 2008.

7. Concepția politicii externe a Republicii Mmoldova (direcții principale de activitate) din 8 februarie 1995, nr. 368-VI.Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, martie, nr. 4; http://mfa.md/Ro/policy Key Elements/politica Ext Conceptia.

9. Deveselu și scutul antirachetă, prioritate pentru Moscova. http://www.ziuaveche.ro/exclusiv-zv/dosare-ultrasecrete-exclusiv-zv/deveselu-si-scutul-antiracheta-prioritate-pentru-moscova-255894.htm (accesat: 02.03.2015).

10. Eșanu C. , Șoldău C. Rolul organismelor internaționale în gestionarea conflictelor din zona Mării Negre. În Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, seria „Lucrări studențești. Științe socioumanistice", 2011, p. 271-275.

11. EUBAM – cel mai eficient proiect al Uniunii Europene**.** http://www.profit.md/articles-ro/number-03-09-ro/547098/ (accesat: 02.02.2015).

12. Forțele armate transnistrene, avangarda noului dispozitiv militar rus. http://www.interlic.md/2007-11-26/3163-3163.html (accesat: 02.02.2015).

13. Grecu M., Țăranu A. Trupele ruse în Republica Moldova. Litera Internațional, Chișinău, 2004, p. 6-7.

14. Interesele Rusiei pentru Moldova, mai mari decât posibilitatea României de a le ține piept http://www.moldova.org/interesele-rusiei-pentru-moldova-mai-mari-decat-posibilitatea-rom (accesat: 02.02.2015).

15. Interviul lui Boris Elțin acordat televiziunii naționale a Moldovei îndată după semnarea Tratatului dintre RSSM şi RSFSR. Moldova Suverană, 29 septembrie, 1990.

16. Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră – EUBAM. http://www.timpul.md/articol/misiunea-uniunii-europene-de-asistenta-la-frontiera---eubam-7775.html (accesat: 02.02.2015).

17. Moldova pe calea democrației și stabilității din spațiul postsovietic în lumea valorilor democratice, P.226-227; Prohnițchi E. Vectorul european al Republicii Moldova la confluența intereselor externe ale României, Ucrainei și Rusiei: ipp.md/biblioteca.php?/=ro&ppage=2&idc=25-37k-suplimentalRezult

18. Reacția Rusiei la acuzațiile NATO că se folosește de conflictul transnistrean pentru a controla Moldova http://independent.md/reactia-rusiei-la-acuzatiile-nato-ca-se-foloseste-de-conflictul-transnistrean-pentru-controla-moldova/#.VPG2-Y7_HIU (accesat: 28.02.2015).

19. R.Moldova și Federația Rusă: Parteneriat strategic versus Parteneriat realist, previzibil și viabil. http://www.timpul.md/articol/r-moldova-i-federatia-rusa-parteneriat-strategic-versus-parteneriat-realist-previzibil-si-viabil-32858.html (accesat: 28.02.2015).

20. Sartori P. La Transnistria chiave del Caucazo? LIMES. Rivista italiana di Geopolitica. Gruppo Editoriale L'Espresso, Roma, nr. 6, 2006, p. 75.

21. Sieg M. Care sunt interesele Uniunii Europene în Moldova? http://www.ipn.md/ro/integrare-europeana/63899 (accesat: 03.02.2015).

22. Soltan R. Der Spiegel: Putin și-a concentrat atenția pe Republica Moldova. http://deschide.md/ro/news/externe/11391/Der-Spiegel-Putin-%C8%99i-a-concentrat-aten%C8%9Bia-pe-Republica-Moldova.htm (accesat: 28.02.2015).

23. STRATFOR: Rusia are interese în a menține R. Moldova, iar România nu poate rivaliza cu ea. http://www.gindul.md/archives/21650aniei-de-a-le-tine-piept-228321-rom (accesat: 28.02.2015).

24. Scurt istoric al evoluției relațiilor Republicii Moldova cu Rusia http://www.ape.md/libview.php?l=ro&idc=152&id=855 (accesat: 22.04.2015).

25. Transnistrie. Pridnestrovskaïa Moldavskaïa Respublica. http://www.axl.cefan.ulaval.ca/EtatsNsouverains/Transnistrie.htm (accesat: 28.02.2015).

26. Tratat de prietenie și cooperare între Republica Moldova și Federația Rusă. http://miris.eurac.edu/mugs2/do/blob.html?type=html&serial=1020435604807

27. Ucraina a închis granița cu Transnistria. http://point.md/ro/noutati/obschestvo/ucraina-a-inchis-granita-cu-transnistria (accesat: 28.02.2015).

28. Vladimir Putin: SUA creează amenințări la adresa Rusiei prin amplasarea scutului antirachetă în România și în Polonia. http://www.hotnews.ro/stiri-international-18866059-vladimir-putin-sua-creeaza-amenintari-adresa-rusiei-prin-amplasarea-scutului-antirac (accesat: 28.02.2015).

29. Vladimir Putin: Scutul antirachetă din România și Polonia, amenințări americane pentru Rusia. http://www.revista22.ro/vladimir-putin-scutul-antiracheta-din-romania-si-polonia-amenintari-americane-pentru-rusia-51566.html (accesat: 28.02.2015).

30. Андронова И.В. Внешнеэкономические аспекты национальных интересов России на постсоветском пространстве. Москва. Квадрига, 2010, с. 300-320.

31. Новая военная доктрина РФ. В списке угроз глобальный терроризм оказался на десятом месте, а на первом–НАТО http://www.newsru.com/russia/30dec2014/doktr.html (accesat: 01.03.2015).

32. http://www.publika.md/situatia-se-tensioneaza-in-tara-deoarece-moldova-se-afla-la-intersectia-de-interese-geopolitice-ale-occidentului (accesat: 28.02.2015).

33. http://www.border.gov.md/index.php/ro/cooperare?id=35 (accesat: 28.02.2015).

34. http://www.e-democracy.md/monitoring/economy/comments/200712162/ (accesat: 28.02.2015).

35. http://www.romanialibera.ro/actualitate/eveniment/la-ce-i-foloseste-romaniei-scut-antiracheta-langa-caracal-224216 (accesat: 28.02.2015).

TENDINȚELE HEGEMONICE ALE MEDIULUI CONTEMPORAN DE SECURITATE

Natalia ALBU[1]

CONTEMPORARY HEGEMONIC TENDENCIES OF THE INTERNATIONAL SECURITY ENVIRONMENT

The hegemony at global and regional level is a recurrent topic within the subject of international relations. This approach takes heed of, beyond the economic and military power, the existence of a global governance model based on norms which come to support a universality idea and an image of world order. In this article we propose to approach the concept of hegemony from more perspectives. Present in the approach of many paradigms or schools of international relations – first of all the realism – the hegemony was also developed by so called critic approaches of gramscian inspiration. But the approach of actual tendencies of security environment through the hegemonic concept plus the affirmations concerning the weakening of American domination and the consolidation of regional power rub in the imperial form within the international environment of security. Moreover, the concept of hegemony acquires actuality in the context of significant tendencies of international security at the contemporary phase that can be interpreted according to two reading keys: (1) systemic, counter-hegemonic or globalist; (2) regional, indirect or limited. In this framework we refer to the context of the situation from Ukraine, because the academic discussions bring into focus the confrontation in Ukrainian space of two political models, recalled hegemonic due to those two main actors involved, respectively Russian Federation and European Union.

Keywords: hegemony, empire direct, indirect empire, empire informal models of global governance.

Hegemonia la nivel global sau regional este o temă recurentă în cadrul disciplinei relațiilor internaționale. Această abordare ia în considerare, dincolo de puterea economică și militară, existența unui model de guvernanță globală bazată pe norme care vin să susțină o idee de universalitate și o imagine de o ordine mondială.

Cercetările întreprinse în ultimele două decenii cu privire la rolul Statelor Unite ale Americii în lume și formele sale de preponderență, sau privind sfârșitul acesteia, sunt de multe ori confundate cu căutarea unui model unic de dominare globală, sau din contra, cu o comparație cu alte exemple, în particular modelul britanic al secolului al XIX-lea, creșterea și declinul acestuia. Printre multiplele concepții utilizate pentru a explica, defini și înțelege această preponderență, conceptul *hegemonie* a beneficiat de o recunoaștere reală în cadrul disciplinei *relații internaționale* pentru aproape trei decenii. Prezentă în abordarea mai multor paradigme sau școli ale relațiilor internaționale – realismul în primul rând – *hegemonia* a fost, de asemenea, dezvoltată de așa-numitele abordări critice de inspirație gramsciană [12; 1]. În limbajul comun, atunci când vorbim de hegemonie, se înțelege de multe ori dominație absolută și fără limită. Însă Gramsci, referindu-se la „faza hegemonică" a capitalismului [2], susține că aceasta corespunde unui moment istoric unde burghezia nu domină cu mijloace de represiune, dar își

[1] *Natalia ALBU, doctor în politologie, conferențiar universitar, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun", cercetător științific, Centrul de Cercetări Strategice, Academia de Științe a Moldovei.*

menține poziția dominantă prin faptul că conducerea sa politică este exprimată prin cooperare pură, adică un acord activ și voluntar al celor pe care le domină [12, p. 328]. În același timp, această abordare evidențiază tendința contemporană a hegemoniei unde prevalează imaginea colectivă a ordinii mondiale și existența unui set de instituții care administrează ordinea cu o anumită aparență la universalitate.

Prin această prismă, puterea militară și economică americană apare, de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, având la bază un model de guvernanță globală, de exemplu, prin tendința de a domina în cadrul unor instituții internationale, cum ar fi Organizația Națiunilor Unite (ONU), Fondul Monetar Internațional (FMI) și Organizația Mondială a Comerțului (OMC), tendință spre universalitate și anumite norme prin „consensul de la Washington"[2].

În același timp, abordările neogramsciene vin să amintească faptul că imaginea colectivă a ordinii mondiale – elementul central al hegemoniei – este derivată dintr-un model influențat de experiența europeană (etatizarea relațiilor internaționale de la începutul perioadei moderne, de la *Peacea Westphalică* până la extinderea spațiului extraeuropean prin experiența de colonizare și hegemonie britanică). Astfel, câteva exemple luate în considerare în contextul reflecțiilor privind *hegemonia* sunt în principal legate de experiența istorică occidentală, de la Imperiul Roman până la puterea americană. La rândul său și viziunea neogramsciană ne oferă un model hegemonic care formează împreună un aparat critic de referință pentru a-l înțelege.

Abordarea tendințelor actuale ale mediului de securitate internațională prin prisma concepției hegemonice, plus afirmațiile privind slăbirea dominației americane și consolidarea puterilor regionale, potențial hegemonice, fără neapărat existența unui proiect de anvergură, ne permit de a identifica candidați pentru hegemonii regionale, cum ar fi Germania în Europa, Brazilia în America de Sud sau Rusia în spațiul său regional. Este chiar posibil de a invoca India, Africa de Sud sau China. Această perspectivă pune în discuție ideea unui model contra-hegemonic purtat de apariția unor jucători/actori emergenți.

Revenind la hegemonie din orizontul „occidental" al relațiilor internaționale, se evidențiază un termen precum *imperiul*. În cadrul disciplinei relații internaționale, *imperiul* – forma imperială – apare ca forma cea mai vizibilă a puterii unui stat în interiorul sistemului internațional [17, p. 20]. În lucrările lui Michael Mann, această formă imperială poate apărea traversând mai multe modele care rezumă locul unui stat central în sistemul internațional:

- ***imperiul direct***, în care teritoriile periferice sunt anexate politic de către statul central și instituțiile uniforme ale căruia sunt impuse periferiilor;
- ***imperiul indirect***, în care statele păstrează/conservă autonomia lor și negociază regulile de joc cu autoritățile centrale;
- ***imperiul informal***, în care statele periferice au autonomie limitată de un stat central care are capacitatea de intimidare și constrângere/coerciție. Pentru acest model, imperialismul economic sau constrângerea economică este esențială. În final, caracterul său hegemonic nu presupune implicații majore în practicile sociale ale statelor periferice, care nu cere o constrângere prin forță [17, p. 24].

[2] NOTĂ: sintagmă ce exprimă sintetic condițiile și măsurile considerate necesare pentru ca o țară în curs de dezvoltare să se înscrie pe calea unei dezvoltări susținute. Principalele coordonate și măsuri stabilite prin C. de la W. au ca bază ideile formulate în cadrul Simpozionului ONU intitulat "Globalizarea și țările în curs de dezvoltare".

Totuși, Alexander Motyl stabilește o distincție între imperiu și hegemonie și, la fel ca Mann, în principal, prin nivelul lor de control: imperiile controlează politica internă și externă a subordonaților săi, în timp ce statul hegemon controlează numai politica externă [19, p. 20].

Dimensiunile hegemoniei pot fi foarte diverse și, începând cu anii 1970, Charles Kindleberger insista asupra dimensiunii economice ca o caracteristică majoră a poziției hegemonice, a ascensiunii și declinului acesteia [15, pp. 301-310].

Robert Gilpin se referă, la rândul său, la o stare de „stabilitate hegemonică", bazată pe prezența unei puteri hegemonice europene sau occidentale, care asigură „pacea" – *Pax Romana* în Antichitate, *Pax Britannica* în secolul XIX și *Pax Americana* după 1945. Dincolo de caracteristicile economice, autorul precizează că *stabilitatea internațională apare și dispare în funcție de creșterea și declinul hegemonului*. Gilpin subliniază în special ideea că *într-un sistem hegemonic, alte puteri acceptă că una dintre ele își asumă conducerea (leadership)* [8]. După al Doilea Război Mondial, Statele Unite ale Americii sunt percepute ca responsabile de promovarea unui sistem internațional liberal, cu o diversitate de instituții în domeniul politic, economic și apărare de care beneficiază pe deplin și alți actori angajați care sunt de acord cu o relație asimetrică [13, p. 164, 14]. Această dominare politică și militară (supremație materială) se referă la acceptarea de către celelalte state ordinii internaționale a unui stat dominant [4, pp. 14, 23]. În acest model, predominanța americană beneficiază de puteri secundare care devin „satisfăcute" de ordinea internațională, deoarece oferă multe avantaje. În acest cadru, unele state secundare beneficiază de bunurile colective furnizate de puterea americană, cum ar fi securitatea economică și politică [11, p. 1245].

În acest sens, ordinea liberală apare ca produs al hegemonieia unei puteri dominante, mai curând ca un produs al deschiderii unui sistem internațional liberal [16]. Gradul de consimțământ și legitimitate este mai aproape de o viziune consensuală a puterii hegemonice, care se bazează pe conștiința subiectivă, proprie statelor, beneficiile de acceptare a hegemoniei de o putere dominantă. *Puterea se înscrie într-un cadru de internaționalizare a normelor în sânul structurilor internaționale principale sau secundare*, de aceea exemplul american este considerat ca model în explicarea unei tendințe imperiale în sistemul de securitate internațională.

O logică asemănătoare pare a se angaja și în Rusia la câțiva ani după prăbușirea „imperiului exterior" (căderea Zidului de la Berlin, în 1989) și „imperiului interior" (disoluția Uniunii Sovietice, în 1991). Perioada gorbaciovistă, voința elținiană de de afirmare a independenței Federației Ruse, prin dispariția URSS, precum și occidentalismul ce se impune după 1991 sugerau un recul al ideii imperiale. În același timp, slăbiciunea puterii ruse a complicat probabil procesul de consolidare a unei democrații și, chiar dacă cele două noțiuni nu sunt *a priori* incompatibile, astăzi e mai degrabă momentul pentru o consolidare a statului și a forței, decât pentru o continuare a procesului de democratizare. Astfel, criza din anii 1990 a dat naștere nostalgiei pentru vremurile în care patria era respectată și după imperiu ca formă politică adecvată. Această nostalgie s-a exprimat în discursul lui Vladimir Putin către națiune la 25 aprilie 2005, care a prezentat destrămarea Uniunii Sovietice drept „cea mai mare catastrofă geopolitică a secolului" [3, p. 10].

Această recuperare a simpatiei față de URSS, și față de ideea imperială în general, este perfect ilustrată intelectual și de un fel de corespondent al neoconservatorismului,

neoeurasismului[3], al cărui purtător de cuvânt notoriu se dovedește a fi Aleksander Dughin [3, p. 11]. Se pare că neoeurasiștii ar fi trecut de la insignifianță politică la rolul de ideologi apropiați ai președintelui în funcțiune, Vladimir Putin părând dornic să găsească o sinteză între valorile eurasiatice și sovietice, pe de-o parte, și exigențele modernizării economiei și ale modernizării țării, pe de altă parte. Or , în ambele cazuri, regăsim în centrul edificiului intelectual și strategic un apel la ceea ce apare drept un *imperiu*, fiind vorba, cum am menționat mai sus, de controlul politicii interne și externe a subordonaților săi.

Astfel, tendințele din cadrul mediului contemporan de securitate evidențiază necesitatea de a reveni la definirea conceptului *hegemonie*. Joshua Goldstein propune o definiție inspirată din aceste abordări menționate anterior: *hegemonia constă, în principal, în a fi capabil de a dicta, sau cel puțin domina, regulile și aranjamentele politice și economice în baza cărora sunt desfășurate relațiile internaționale* [10, p. 281].

Una dintre abordările cele mai ambițioase în definirea *hegemoniei* și unul dintre punctele de pornire pentru abordări critice în relațiile internaționale se plasează alături de Gramsci și lucrarea lui Robert Cox (abordare neogramsciană), care se referă la o hegemonie noncoercitivă și normativă [5].

Gramsci menționează, de asemenea, importanța „hegemoniei morale și culturale" dominante care impun un anumit mod de gândire pentru întreaga societate [12, p. 222]. Pentru internaționaliștii neogramscieni, hegemonia, inițial stabilită de forțele sociale dominante în interiorul statului, este proiectată pe o scară globală, în consecință putem vorbi despre *expansiunea externă a hegemoniei interne stabilite de o clasă dominantă*. Robert Cox definește hegemonia ca „leadership prin consemțământ", cu o importanță deosebită acordată dimensiuni ideologice și subiective, dar a subliniat existența dificilă a unei „clase internaționale/mondiale" care ar fi purtătoarea hegemoniei [6, pp. 140-141]. *Hegemonia* neogramsciană este mai mult decât o stare de dominare a unui stat, chiar dacă este nevoie de un stat „suficient de încredințat pe sine de a se impune drept model și să devină un centru de atracție"; hegemonia se exercită prin dezvoltarea și mobilizarea unei coaliții de forțe politice și economice care formează un bloc istoric ce poate fi extins dincolo de forțele sociale ale statului dominant [7].

Astfel, teoreticianul italian A. Gramsci a folosit termenul *hegemonie* pentru a se referi la diferite *idei* pe care conducătorii le folosesc pentru a câștiga consimțământul privind legitimitatea lor și pentru a-și struni supușii, reducând necesitaea de a folosi forța pentru a atinge același scop [9, p. 127].

Mai mult ca atât, acest concept capătă actualitate în contextul tendințelor semnificative ale securității internaționale în etapa contemporană, care pot fi interpretate conform cu două chei de lectură:

- sistemică, contrahegemonică sau globalistă;
- regionale, indirecte sau limitate.

Conflictul din Ucraina aparține, în opinia unor cercetători occidentali [20], la categoria conflictelor antihegemonice/contrahegemonice și de lungă durată, pe scurt, este vorba de fapt dspre o cotitură semnificativă în istoria Europei. În extensie, această cotitură este provocată de surpriza teatrului

[3] NOTĂ: În lumea rusă, un curent intelectual, născut în vâltoarea revoluției bolșevice, asociază Eurasia unei idei care face Rusia o lume aparte, care nu ține nici de Asia, nici de Europa, o putere politică pe care se asprijină destinul lumii. Eurasismul, apoi neoeurasismul pretind că Moscova întruchipează o civilizție aparte, care este datoare să elibereze lumea de influențele romano-germanice, apoi atlantice, și care, în acest scop, mobilizează o formă de naționalism imperial.

de acțiune, actorilor implicați, de perturbarea geopolitică, de factori, de posibile derapaje și de implicații de ordin general.

Astfel, tendințele în desfășurare începând de la destrămarea URSS favorizează dimensiunea hegemonică de confruntare. Reconfigurarea generală a sistemului internațional post Război Rece caracterizează, printre altele, a patra „revoluție sistemică"[4], majoră conform tipologiei lui Strausz-Hupé, cea a „vârstei planetare".

În primul caz, se evidențiază faptul că identităților aflate în conflict li se atribuie revenirea la tendințe etnonaționaliste, poate chiar rasiste. Aceasta este nu altceva decât tendința sistemului internațional, unde istoria culturii și geografiei și amestecul/melantul imposibil al civilizației vor juca un rol din ce în ce mai mare.

În al doilea rând, conflictele din viitor, conflictele numerice și războaiele „fără limite" nu vor rezolva problemele de „*nation-building*", căci acelea se referă mai curând la paralizia masivă a societăților avansate și a marilor actori globali în postură de confruntare.

Conceptele pe care le-am menționat denotă faptul că statele dominate de incertitudinea între pace și de război, extinsă la situații de instabilitate permanentă și fără soluții finale, poartă semnul de istoric al relațiilor în mișcare între statele tipice unei conjuncturi de transformare istorică. Aceste concepte sunt vagi și incerte și se aplică astăzi și, în special, privind Orientul Mijlociu și Apropiat, Georgia, Ucraina și Republica Moldova. Fără frontiere fixe, fără state stabile, fără concepte univoce.

În contextul situației din Ucraina, discuțiile academice aduc în atenție confruntarea în spațiul ucrainean a două modele politice, redenumite hegemonice datorită celor doi actori principali implicați, respectiv Federația Rusă și Uniunea Europeană. Aceste două modele manifestă câteva trăsături specifice care merită atenție.

Modelul hegemonic rus se bazează pe nostalgia URSS. Rusia poate fi considerată un imperiu informal în sensul utilizat A. Wendt și D. Friedheim: pe de o parte, relația dintre cei doi (sau mai mulți) actori trebuie să fie asimetrică din punct de vedere al puterii militare, iar cel mai puternic stat este un furnizor de securitate ce dorește în schimb controlul asupra securității naționale a statului inferior. Pe de altă parte, această relație asimetrică trebuie să fie purtată de părți egale din punct de vedere juridic, în care normele și așteptările sunt instituționalizate, structurând astfel comportamentul actorilor [18].

Componenta *ideologică* a modelului hegemonic rus este, probabil, cea mai complexă. O dimensiune ușor de identificat a acesteia ar fi conservatorismul său la care i se adaugă elemente „bizantine", reprezentate mai ales de primatul puterii politice asupra tuturor celorlalte forme de putere (economică sau religioasă). Obiectivul final al acestui model este de a *conserva* puterea politică a unei elite oligarhice în sensul deținerii puterii politice, nu neapărat economice. Clasa conducătoare utilizează resursele materiale ale statului și ale societății pentru reproducerea propriilor interese și,

[4] NOTĂ: „Revoluțiile sistemice" se referă la un lanț de conflicte apărute ca urmare a dominării celor patru mari arii de civilizații luate ca model de organizare sistemică, însă nu au fost în măsură să ofere răspunsuri adecvate la nevoile și provocările emergente. Astfel, se are în vedere (1) Sistemul Antic Imperial, care a început cu războiul peloponesiac, și completată după patru secole, cu un imperiu universal – Imperiul Roman; (2) Feudal, ca urmare a dezintegrării și prăbușirii unității vechi, din secolul V al erei creștine și având o multitudine de forme politice, pulverizat sub masca unității Bisericii; (3) Încă de la începuturile Renașterii, sistemul feudal duce la noua configurație a puterii, sistemul de state-națiune (Pacea de la Westfalia, 1648); (4) „Revoluția sistemică a vârstei planetare" a început în secolul al XX-lea, s-a accelerat după al Doilea Război Mondial, cu procesul de decolonizare completat, a continuat cu prăbușirea bipolarității și în curs de desfășurare cu tendințe spre un sistem mai stabil, dar cu mutații în comportamentul internațional al actorilor.

eventual, pentru menținerea unei relații de *vasalitate* din partea fostelor republici (vezi aici modul în care a fost instrumentalizat conflictul dintre Armenia și Azerbaidjan pentru a îndepărta Armenia de UE).

Referindu-ne la *regimul politic*, V. Putin, venind la conducere, a accentuat și a utilizat în mod extins metode represive pentru a-și consolida puterea și pentru a elimina opoziția politică. În cadrul modelului rusesc elita economică (oligarhii) au rolul de a întări și menține puterea statului, ceea ce poate fi spus și despre conducerea Bisericii Ortodoxe, un alt instrument care urmărește legitimarea acțiunilor liderilor politici aflați la guvernare.

Pe lângă atacul constant la adresa adversarilor politici, autoritarismul instalat în Federația Rusă urmărește și eliminarea presei libere sau care ar putea să aibă păreri contrare legate de modul în care este condusă Federația Rusă. În acest sens, acțiunile din luna decembrie 2013 prin care agenția RIA Novosti, cunoscută pentru relatările sale echilibrate, și postul de radio Vocea Rusiei au fost absorbite de Russia Today, o dovadă în plus a încercării de a elimina vocile oponenților și criticilor.

În ceea ce privește accentul pus pe un înțeles etnic al cetățeniei, acesta este un postulat, inclusiv în conceptul de politică externă al Federației Ruse, ce a fost făcut public în februarie 2013. Conform acestuia, Federația Rusă va sprijini organizațiile cetățenilor ruși din alte state, în vederea obținerii drepturilor lor, a sprijinirii și menținerii identității etnice a acestora.

Modelul economic rus este determinat de extracția unor resurse primare ce de cele mai multe ori urmează să fie exportate, ca urmare a lipsei posibilității de a fi prelucrate în Rusia. Dacă la începuturile sale, în perioada interbelică și până în anii '70, modelul economic sovietic reușise să ofere unele avantaje substanțiale, care s-au transpus în câștiguri în timpul celui de-al Doilea Război Mondial sau menținerea unei parități cu SUA, finalul Războiului Rece a arătat eșecul acestui model. Mai mult decât atât, astăzi Rusia pare chiar mai slăbită decât a fost în anii '90, ca urmare a scăderii numărului populației sau a îngustării opțiunilor sale economice. Plus la toate, un element discutat pe larg atunci când vine vorba despre modelul rus este legat de oligarhi, concept ce se referă în sens general la acele persoane care au devenit proprietare sau responsabile în raport cu gestionarea anumitor resurse publice. Practic, aceștia au devenit o modalitate ce asigură resursele necesare menținerii puterii politice în Rusia și aici putem reveni la faptul că intimidarea cetățenilor și asigurarea legitimității interne pentru actuala conducere politică sunt activități consumatoare de resurse importante [18].

Abordarea politicii de apărare în cadrul Federației Ruse poate fi inclusă în paradigma realismului clasic, la fel cum este cazul și cu elementele care definesc puterea. Mai mult, spre deosebire de modelul european, cel rus este conectat în mod profund cu ideea de teritoriu care trebuie organizat în conformitate cu niște reguli foarte clar stabilite de către elita politică.

În ceea ce privește Uniunea Europeană și, în special atunci când discuțiile se refră la rădăcinile istorice ale modelului european, s-ar putea spune că este vorba despre convergență teritorială în mare parte cu Imperiul Roman (exceptând Peninsula Scandinavă și spațiul ucrainean).

Ideologia și *regimul politic* al UE se bazează pe promovarea democrației liberale și implicit a unui regim politic democratic în care este asigurată respectarea drepturilor și a libertăților individuale.

Un principiu important al UE este subsidiaritatea, ce vine în contradicție directă cu centralizarea pe care o întâlnim în

cadrul modelului sovietic. De aici decurge și *rolul diferit pe care îl are cetățeanul, dar și actorul politic în cadrul celor două modele*. Dacă pentru Federația Rusă este larg răspândită o formă de infantilizare a celorlalți participanți externi, în cazul de față ucrainenii, care se opun intervenției rusești, fie de tip politic, fie de tip militar, în privința Uniunii Europene se poate identifica voința politică pentru o mai mare implicare a cetățenilor în luarea deciziilor.

Din punct de vedere *economic*, Uniunea Europeană susține un model economic și social diferit de neoliberalismul american. În cadrul acestuia se urmărește respectarea drepturilor tuturor cetățenilor angajați pe piața muncii și asigurarea egalității de șanse, precum și un accent mai mare acordat protecției sociale și rolului statului în reglarea inegalităților produse de mecanismul pieței libere, prin redistribuirea bunurilori. Ca și în cazul oligarhiei ruse, există interese economice transnaționale, reprezentate în acest caz de corporații.

Apărarea este domeniul cu cea mai lentă dezvoltare în cadrul construcției europene. O explicație pentru acest lucru ar putea decurge din faptul că NATO a fost principalul mecanism prin care s-a urmărit asigurarea apărării statelor vest-europene și mai târziu a celor central și est-europene. Din acest punct de vedere, al participării la alianțe militare, Rusia este membră a Organizației Tratatului pentru Securitate Colectivă, dar care este însă mult mai puțin complexă decât NATO. Dacă UE a transformat anarhia specifică sistemului internațional în cadrul subsistemului european, îndreptându-se spre ceea ce ar putea fi considerat, conform lui A. Wendt, o cultură anarhică kantiană, nu se poate spune același lucru și despre fostul spațiu sovietic.

Astfel, putem spune că conceptul de hegemonie în teoria critică a relațiilor internaționale se bazează mai curând pe viziunile lui Antonio Gramsci. Cu toate acestea, nu putem neglija înțelesul hegemoniei din perspectiva realistă și neorealistă în cadrul relațiilor internaționale. Sumar, am putea spune că realiștii clasici folosesc termenul de *hegemonie* într-un sens relativ și îl înțeleg ca pe o „superioritate reală și substanțială a unei potențiale puteri cu o influență unică asupra potențialului altor țări, deseori asupra vecinilor". Așa cum am mai menționat, hegemonia este și un fenomen regional. În acest sens, termenul se regăsește la Tucydide, care s-a referit de hegemonia Atenei și Spartei în timpul Războiului Peloponesiac: astfel și realismul clasic îl utilizează exact în același mod până-n ziua de azi. O astfel de concepție a hegemoniei poate fi denumită *strategică* și *relativă*. Neorealiștii abordează *hegemonia* într-un context global (structural). Principala diferență de la realismul clasic este că aici hegemonia nu poate fi considerată drept un fenomen regional, este întotdeauna la nivel mondial. În neorealism, K. Waltz, de exemplu, a aprobat situația a două hegemonii (lumea bipolară) ca structură optimă pentru un echilibru de putere în lume. R. Gilpin consideră că hegemonia ar putea fi unipolară, fiind vorba de o hegemonie mondiala (asociată cu SUA). În ambele cazuri, hegemonia este interpretată ca o modalitate de a conecta pe unii cu alții prin puterea potențială a diferitelor puteri. De aceea intelectualii de vârf din diverse țări ale lumii caută să pătrundă în esența proceselor regionale și globale din ultima vreme, să formuleze o replică viabilă tendințelor de instaurare a unui „nou imperiu". Cu atât mai mult, am încercat să evidențiem că *hegemonia* este un concept polisemantic, utilizat în mod regulat din diferite perspective teoretice și folosit la fel de bine într-un context politic, militar, cultural sau economic. Într-un fel sau altul, oricare care ar fi cadrul teoretic utilizat, acest concept rămâne, în general, extrem de legat ideea de dominare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Argounès F. *Hégémonie(e) Émergente(s)? Hégémonie et théories „post-occidentales" au miroir gramscien*. În*: L'hégémonie dans la société internationale: un regard néo-gramscien*. Revue québécoise de droit international. Collection. Hors-série septembre 2014 , pp. 99-116.

2. Benichou S. *Antonio Gramsci, penser la révolution au présent*. http://quefaire.lautre.net/Antonio-Gramsci-penser-la (accesat la 09.08.2015).

3. Chaudet D., Parmentier F., Pélopidas B. *Imperiul în oglindă. Strategii de mare putere în Statele Unite și în Rusia*. Chișinău: Cartier, 2008.

4. Clark Ian. *China and the United States: a succession of hegemonies?* În: *International Affairs,* 2011, V. 87/1, pp. 13-28.

5. Cox Robert W. '*The International*' *in Evolution*. În: *Millennium - Journal of International Studies*, 2007, p. 522. http://www.hugoperezidiart.com.ar/tallerdetesis-pdf/71-cox-internationale-volution.pdf (accesat la 25.08.2015).

6. Cox Robert W. *Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Th*eory. În: *Millennium - Journal of International Studies*, 1981, V. 10, pp. 126-155. http://mil.sagepub.com (accesat la 26.08.2015).

7. Gill St., Law D. *Global hegemony and the Structural Power of Capital*. În: *International Studies Quarterly*, 1989, V. 33/4, pp. 475-499.

8. Gilpin R. *War and Change in International Politics.* Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

9. Goldstein Joshua S. *Long Cycles: Prosperity and War in the Modern Age*. New Haven: Yale University Press, 1988.

10. Goldstein Joshua S., Pevehouse Jon C. *Relații internaționale*. Iași: Polirom, 2008.

11. Gowa J. Bipolarity. *Multipolarity and Free Trade*. În: *The American Political Science Review*, 1989, V.83/4, pp. 1245-1256.

12. Gramsci A. *Cahiers de prison: Cahiers 6, 7, 8, 9*. Paris: Edition Gallimard, 1996.

13. Ikenberry G. J. *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars.* Princeton: Princeton University Press, 2001.

14. Keohane Robert O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy.* Princeton: Princeton University Press, 1984.

15. Kindleberger Charles P. *The World in Depression 1929-1939*. Berkeley: University of California Press, 1973.

16. Krasner St. *Unilateralism, Possibly Unavoidable*. În: *Memo prepared for Conference on Asia in search of a New World Order*, Tokyo, RIETI, 2004, p. 2. http://www.rieti.go.jp/jp/events/04011601/pdf/krasner.pdf (accesat la 25.08.2015).

17. Mann M. *Impérialisme économique et impérialisme militaire américains: un renforcement mutuel*. În: *Actes de la recherche en sciences sociales*, 2008/1, nr.171-172, pp. 29-30.

18. *Modele și contra-modele hegemonice: între proiectul Uniunii Europene și Uniunea Vamală a Rusiei*. GSARI, coordonat de Mihaela Pădureanu. http://cesip.ro/%5CData%5CAttachments%5CGSARI%20%20%20Modele%20si%20contra%20model%20hegemonice.pdf (accesat la 30.08.2015).

19. Motyl A. J. *Imperial Ends: The Decay, Collapse, and Revival of Empires.* New York: Columbia University Press, 2001.

20. Seminatore I. *Hégémonie, leadership et puissance globale*. Pourquoi l'occident domine-t-il le monde? http://www.ieri.be/fr/publications/wp/2014/ao-t/h-g-monie-leadership-et-puissance-globale (accesat la 30.08.2015).

ASPECTE GEOPOLITICE ȘI GEOSTRATEGICE ALE PENINSULEI CRIMEEA

Sergiu PLOP[1]
Svetlana CEBOTARI[2]

ASPECTS GÉOPOLITIQUE ET GÉOSTRATÉGIQUE DE LA PÉNINSULE CRIMÉE

Suite à la désintégration de l'URSS en 1991, les nouveaux Etats sont ciblés à différents centres du pouvoir. L'Ukraine connait le même phénomène, pour laquelle l'Occident manifeste un fort intérêt. En analysant la position de l'Ukraine, on pourrait identifier les causes du déclanchement de la concurrence géopolitique, géostratégique et géoéconomique des intérêts de la Fédération Russe et de l'Occident pour le teritoire d'Europe de l'Est, ainsi que le rôle et l'influence de cette région sur l'arène internationale.

L'annexion de la Crimée par la Fédération Russe en 2014, est devenue le plus dangereux événement géopolitique après la guerre froide. Cet article soumet à l'analyse les pertes géopolitique, géostratégique et économique de l'Ukraine et la consolidation de la position de la Fédération Russe dans le bassin de la Mer Noire.

Mots-clés: annexion, désintegration, influence, géopolitique, géostratégie, l'intérêt, péninsule, l'espace post-soviétique, la Mer Noire.

Ca rezultat al dezintegrării URSS-ului în 1991, statele noi create se află în orbita diferitor centre de putere. Acest fapt se referă și la Ucraina, pentru care Occidentul manifestă interes. La începutul anilor 2000, între Occident și Rusia începe o concurență geopolitică pentru controlul asupra Ucrainei, care ia forme destul de dramatice la sfârșitul anului 2004, în timpul alegerilor parlamentare din Ucraina, finalizate cu „revoluția oranj" și direcționarea vectorului politicii externe versus structurile europene și euroatlantice [4, pp. 75-83].

Analizând din perspectivă geopolitică și geostrategică poziția Ucrainei, am putea determina care sunt cauzele declanșării concurenței geopolitice, geostrategice și geoeconomice a intereselor Federației Ruse și ale Occidentului pentru Ucraina și care este rolul și influența Ucrainei pe arena internațională. Care sunt interesele Occidentului față de Ucraina? În cazul în care ne referim la Occident, trebuie să includem SUA, NATO și UE. Interesele acestor actori în spațiul ucrainean coincid, dar, în același timp, există și multe contradicții [5, p. 75]. Dacă e să analizăm interesul manifestat de Occident pentru Ucraina, atunci am putea constata că Ucraina servește drept instrument de constrângere și de stopare a intereselor și ambițiilor expansioniste ale Rusiei – independența Ucrainei față de Rusia și includerea acesteia în sfera de influență a Occidentului. După cum afirma în 1997 Z. Brzezinski, scopul SUA rezidă în „a nu admite crearea unui imperiu euroasiatic, care ar fi capabil să stopeze tendințele și scopurile geostrategice americane". Chiar și fără statele baltice și Polonia, Rusia, păstrând controlul asupra Ucrainei, ar putea menține locul de lider, ar putea crea imperiul euroasiatic, iar fără Ucraina „restaurarea imperiului, fie sub forma CSI sau cea

[1] *Sergiu PLOP, colonel, doctorand, Facultatea Științe Militare, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun".*
[2] *Svetlana CEBOTARI, doctor în politologie, conferențiar universitar, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale, Universitatea de Stat din Moldova.*

a Uniunii Euroasitice, ar deveni un factor... de nerealizat". Scopurile SUA în Ucraina se axează pe asigurarea pluralismului geopolitic în spațiul postsovietic. În acest context, administrația Clinton, la mijlocul și sfârșitul anilor '90, a depus eforturi de a nu admite procesele integraționiste din spațiul CSI. Scopul parteneriatului strategic americano-ucrainean, în care Ucraina este considerată a fi principalul figurant, rezidă în faptul că Washingtonul mizează pe Ucraina și ca pe un instrument important de neutralizare a influenței politice și militare a Federației Ruse în spațiul est-european.

Scopuri și interese în Ucraina are și NATO, cu toate că, în principiu, acestea coincid cu interesele SUA. În primul rând, aceasta vizează extinderea Alianței spre est. În cazul aderării la NATO, Ucrainei, mai curând, îi va reveni rolul de „a reține" Federația Rusă în tendințele sale expansioniste și de a participa, după necesitate, la formarea unui nou „cordon sanitar", care ar permite divizarea, îndepărtarea Rusiei de statele Uniunii Europene [2].

La rândul său, Uniunea Europeană tinde să integreze în sfera sa de influență Ucraina. Bruxelles este interesat, în primul rând, de formarea unei zone economice și politice stabile, care să se axeze pe valorile comune europene. Comisia Europeană publică în martie 2003 comunicatul „Vecinătatea Europei extinse. Un nou cadru pentru relațiile cu țările vecine din Est și Sud", care creiona principiile de bază ale viitoarei Politici Europene de Vecinătate, adresat Rusiei, Ucrainei, Belarusului și Republicii Moldova, cât și statelor caucaziene. În acest document a fost expusă strategia UE privind relațiile cu statele vecine. Scopul acestei strategii rezidă în „ crearea unei zone prospere și prietenești de vecină tate – „inelul prietenilor" – cu care UE deține relații apropiate de prietenie, pace și cooperare. Comunicatul și Concepția au avut o reacție negativă din partea administrației de la Kremlin. Pentru Moscova, acest comunicat semnifica intenția UE de a-și fortifica pozițiile economice în sfera de influență a Rusiei în CSI – zona intereselor prioritare. În același timp, interesul UE mai este și în a rezolva problema carburanților din Rusia expuși pe piețele europene, care tranzitează teritoriul ucrainean. De aceea, UE nu este cointeresată în declanșarea unui conflict cu Rusia din cauza Ucrainei, nici în înrăutățirea relațiilor ruso-ucrainene, în urma căruia are de suferit sistemul de securitate energetică [5, p. 75].

Un aspect important al intereselor Ucrainei față de Occident este, în primul rând, calitatea de membru NATO, ceea ce ar permite și ar facilita calea de acces a Ucrainei în UE. În al doilea rând, aderarea la NATO ar fi un garant al suveranității și securității Ucrainei, ar apăra de influența și tensiunile din partea Federației Ruse. În al treilea rând, odată cu aderarea la NATO, investițiile și capitalul european în economia Ucrainei vor crește. La începutul anilor 2008, administrația de la Kiev face încercarea de a accelera procesul de integrare a Ucrainei în structurile euroatlantice. Însă una din condițiile de aderare la NATO este neprezența bazelor militare străine pe teritoriul Ucrainei. De aceea autoritățile de la Kiev s-au pronunțat activ pentru scoaterea flotei maritime ruse din Crimeea, fapt care nu a convenit Federației Ruse, anexând în 2014 acest teritoriu.

Crimeea este o republică autonomă a Ucrainei, dar care ca urmare a crizei din 2014 a intrat, în urma unui referendum controversat, în cadrul Rusiei. Crimeea ocupă o peninsulă omonimă din nordul Mării Negre, iar capitala republicii este orașul Simferopol.

Numele „Crimeea" își are originea în denumirea orașului „Qırım" (astăzi *Старый Крым*, transliterat „Starâi Krâm"), care a servit drept capitală a provinciei Crimeea sub dominația Hoardei de Aur. Vechii greci

denumiseră Crimeea „Tauris" (mai târziu „Taurida"), după denumirea locuitorilor săi, tauri. Ca rezultat al anexării peninsulei Crimeea de către Ecaterina cea Mare, în 1783, aceasta devine *Gubernia Taurida* (nume utilizat doar în documentele oficiale), „Crimeea" rămânând cu denumirea obișnuită a regiunii.

Crimeea ocupă un teritoriu de 27 000 km^2 și este situată în partea de nord a coastei Mării Negre și în partea de vest a coastei Mării Azov. Geografic, Crimeea este situată între 33-37 ° longitudine estică și 44-46 ° latitudine nordică. Țărmul peninsulei în partea de nord are hotar terestru comun cu regiunea Herson din Ucraina. Suprafața peninsulei este ocupată de câmpie în proporție de 72 %, 20 % din teritoriu este ocupat de munți și 8% reprezintă lacurile și alte surse de apă [3].

Granița terestră dintre peninsula Crimeea și teritoriul ucrainean trece prin *Sivaș* sau „*Marea Putredă*" (datorită mirosului specific emanat pe timpul verii). Sivașul este format dintr-un sistem specific de lagune mari. Peninsula face hotar comun cu regiunea Herson prin raionul Henicesk și astfel cu continentul european, prin istmul Perekop, care este o fâșie de pământ cu o lățime de aproximativ 5-7 km, precum și de poduri peste strâmtorile Chongar și Henicesk, care după natura lor sunt înguste. Partea de nord a Arabatskaya și Spit-ului, din punct de vedere administrativ, face parte din raionul Henicesk din regiunea Herson, inclusiv cele două comunități rurale din Shchaslyvtseve și Strilkove. Vârful de est al peninsulei este peninsula Kerci, care este separată de peninsula Taman aflată pe continentul rus, ele formând strâmtoarea Kerci, care face legătura între Marea Neagră și Marea Azov, având lățimi cuprinse între 3-13 km. Lungimea totală a granițelor atât terestre cât și maritime ale peninsulei constituie aproximativ 2 500 km [3].

Apele teritoriale ale Mării Negre, care limitează peninsula în partea de vest și de sud, cuprind o suprafață de 421 000 km^2 și un volum de apă de aproximativ 537 000 km^3, iar cele mai mari golfuri sunt Karkinitsky, Calamita și Feodosia. La estul și nord-estul peninsulei se află strâmtoarea Kerci (cu o lățimea de aproximativ 4-5 km și o lungime de 41 km) și Marea Azov (cu o suprafață a apei de 38 000 km^2 și un volum de aproximativ 300 km^3) care formează golfurile Kazantyp, Arabatskaya și Sivaș. Dacă e să analizăm din punct de vedere geografic, este de menționat faptul că peninsula este împărțită în trei zone: stepă, munți și coasta de sud.

Munții Crimeii divizează peninsula în două părți inegale: partea mai mare este de stepă și cea mai mică de munte. Munții se întind de la sud-vest spre nord-est de la împrejurimile Sevastopolului spre Feodosiya, formând trei creste aproape paralele separate de văi longitudinale verzi. Munții Crimeii au o lungime de aproximativ 180 km și o lățime de aproximativ 50 km. Crestele cele mai principale, mai mari și cele mai faimoase sunt: Roman-Koș cu cea mai mare altitudine – 1545 m, Ciatârdag – 1525 m, Ai-Petri – 1231 m. Pantele de sud ale munților, cele orientate spre mare, sunt abrupte, iar cele dinspre nord sunt plane, line, care se transformă treptat într- o câmpie usor inclinată [3].

Stepa ocupă o suprafață destul de mare din Crimeea, ea reprezentând limita sudică a Europei de Est, ușor scăzând spre nord. Peninsula Kerci este împărțită de creasta Parpachskim în două părți: partea de sud-vest – de câmpii și partea de nord - est – deluroasă, care se caracterizează printr-o alternanță de creste inelare de calcar, de presiuni, dealuri domoale, noroi și bazinele lacurilor de coastă. Există vulcani noroiosi, care, spre deosebire de vulcanii reali ce elimină lavă topită, aceștia elimină noroi rece.

Merită atenție și analiza peninsulei Crimeea din perspectiva factoriilor geopolitici: populație, economie, tehnologii, instituțiii politice (interne și internaționale); transport, sisteme de comunicații.

Populația penninsulei, în conformitate cu rencensământul de la finele anului 2001, constituie 2401209 locuitori, dintre care 1618730 locuiesc în orașe, iar 782479 locuitori constituie populația localităților rurale. Totodată, etnicitatea populației Crimeii este una diversă. Din totalul de populației Crimeii, 60,67% o constituie rușii, 24, 12% – ucrainenii. Tătarii din Crimeea constituiau 10,24%, bieloruși – 1,47 %, armeni – 0,42 % și 2,93% alte naționalități. Astfel, din analiza situației etnice, este de menționat faptul că populația predominantă în peninsulă o constituie etnicii ruși [3].

Dacă e să facem referință la nivelul de dezvoltare economică, economia peninsulei din cele mai vechi timpuri era axată pe agricultură. Abia la începutul secolului al XX-lea, în peninsulă începe dezvoltarea turismului, a diferitor ramuri ale industriei alimentare (extragerea sării), construcția vapoarelor în Sevastopol, mineritul – extragerea fierului în Kerci, care la acel moment era considerat cea mai profitabilă producție.

În acest context, merită atenție și analiza dezvoltării industriale a peninsulei. Dacă ne referim la totalul de 100 % destinat nivelului de industrializare a peninsulei, 40% revin industriei alimentare, iar industriei (extragerea fierului, metalurgie și construcție de mașini) îi revin 27%. Ramuri nu mai puțin importante sunt viticultura și vinificația, care constituie peste 20% din producția Crimeii, și industria de procesare a peștelui, care constituie aproximativ 13%. Peninsula dispune de rezerve impunătoare de resurse energetice. Este de menționat faptul că, consumul resurselor de gaz este aproximativ egal cu volumul extragerii acestuia. Prezintă interes și galeriile subterane de păstrare a gazului aflate pe teritoriul peninsulei, ceea ce permite ca să fie rezolvată problema deficitului de gaz pe timpul sezonului rece, când consumul crește.

Infrastructura transportului în peninsulă este diversă: transportul terestru, constituit din transportul auto și feroviar, transportul aerian. Pe teritoriu există 5 aeroporturi majore, iar aeroportul din Simferopol deține statut de aeroport internațional. În peninsulă mai există 7 porturi maritime de diferită destinație, care se încadrează perfect în rețeaua de transport. În general, peninsula dispune de un sistem de transport multifuncțional bine pus la punct, care satisface pe deplin necesitățile populației.

Astfel, Federația Rusă pierde poziția dominantă la Marea Neagră, ca rezultat al obținerii independenței Ucrainei. Înainte de 1991, Marea Neagră era punctul de plecare al puterii navale rusești în Medeterană. În urma războaielor ruso-otomane, Rusia obține accesul la Marea Neagră în 1783. La începutul secolului al XX-lea, dar și în perioada celui de-al Doilea Război Mondial (1939-1945), flota Mării Negre este una dintre principalele forțe militare. Imediat după destrămarea URSS-ului, flota maritimă devine patrimoniu al CSI, iar la 5 aprilie, prin semnarea de către președintele Ucrainei a Decretului vizând „Mijloacele de constituire a forțelor maritime ale Ucrainei", „flota maritimă din Marea Neagră trece sub jurisdicția Ucrainei și în baza acesteia se constituie forțele armate ale Ucrainei".

Reacția Rusiei a fost imediată. Deja la 7 aprilie același an, președintele Federației Ruse emite decretul prin care flota maritimă din Marea Neagră trece sub jurisdicția Federației Ruse. Pe parcursul a 7 ani s-au dus dispute vizând rezolvarea acestei probleme. Doar la 28 mai 1997, între state

are loc semnarea Acordului cu privire la parametrii de divizare a flotei din Marea Neagră – „Statutul și condițiile aflării flotei Federației Ruse în teritoriul Ucrainei", „Calcule reciproce vizând divizarea flotei maritime din Marea Neagră aflate pe teritoriul Ucrainei". Toate aceste acorduri au fost încheiate pe o perioadă de 20 de ani, având posibilitatea de a fi prelungite automat pe o perioadă de 5 ani, în cazul dacă una dintre părți nu va cere încetarea acestora. Aceste acorduri au permis semnarea Acordului de prietenie și cooperare dintre Federația Rusă și Ucraina la 31 mai 1997, conform căruia, flota maritimă nu va deține în arsenalul său arme nucleare. Scopul aflării acestora în teritoriile acvatice ale Mării Negre este asigurarea securității și explorării căii maritime.

Astfel, până la evenimentele din 2014 din Ucraina, soldate cu anexarea Crimeii la Federația Rusă, în apele Mării Negre se aflau 388 de unități. Practic, 70% din infrastructura flotei maritime a Federației Ruse din Marea Neagră se află în zona Crimeea. Flota maritimă mai dispunea de dislocație în Sevastopol (Sevastopolskaia, Iujnaia, Karantinnaia, Kazacia), Feodosia și Nicolaev – destinate reparației vaselor maritime. Directorul Institutului Statelor CSI menționează că, în august 1992, în componența flotei maritime din Marea Neagră se aflau 894 de vase, aviația maritimă număra 400 de aparate de zbor, forțele terestre dețineau 28 de scuturi antirachetă, 258 de tancuri mijlocii, 826 de mașini blindate, 457 sisteme de artilerie. Acoperirea aeriană a flotei era efectuată de către forțele FAA (Forțele Antiaeriene). În acele condiții, flota era amplasată pe litoralul Mării Negre din delta Dunării până la Batumi. Bazele acesteia erau amplasate pe o lungime de 1750 kilometri și la o adâncime de 200 kilometri. De asemenea, în sistemul de apărare mai intrau și bazele din Bulgaria, Siria, Egipt și alte state din regiunea mediteraneeană, ceea ce constituia un raport de 2,5:1 în favoarea URSS [5].

Deja în 1997, arsenalul flotei maritime se micșorează considerabil (până în 2014 se afla doar un submarin), este reformată diviziunea de pe litoral și sunt pierdute bazele din orașele Simferopol, Eupatoria, orășelele Perevalinoe și Mejgorie. S-a micșorat brigada forțelor maritime, rămânând 31 de tancuri (s-au redus de 8 ori), 211 mașini blindate (s-au redus de 4 ori), 54 de arme și lansatoare de mine (reduse de 6 ori), iar aviația maritimă a fost lichidată în întregime [5, p. 108]. O parte din forțele aeriene au fost transferate în regiunea Novorossiisk. Toate aceste reduceri denotă slăbirea considerabilă a puterii maritime și militare a Federației Ruse în spațiul Mării Negre.

În acest context, mai poate fi menționată și cererea părții ucrainene de a transmite sub jurisdicția sa toate obiectele navale și hidrografice, motivul invocat fiind responsabilitatea pentru securitatea navigației pe suprafețele acvatice care aparțin Ucrainei. Ca rezultat al cerințelor înaintate, are loc procedura de lichidare și retragere a obiectelor rusești. Pretenții față de Rusia a avut și Fondul Proprietății Crimeii, conform căruia, flota maritimă din Marea Neagră a Federației Ruse folosește ilegal 96 de obiecte din Crimeea. O altă cerință survenită din partea Ucrainei se referă la revizuirea costului pentru arendarea bazelor pe teritoriul cărora sunt dislocate forțele navale ruse. Cu toate că în acorduri este fixată suma de 97 mil. $ anual [5, p. 108], Kievul destul de des a ridicat această problemă, manifestând o poziție fermă.

O problemă nu mai puțin importantă în relațiile ruso-ucrainene vizează delimitarea frontierelor maritime între statele din strâmtoarea Kercensk și din Marea Azov. Până la destrămarea URSS, Marea Azov era mare internă, și, conform principiilor dreptului internațional, strâmtoarea

Kercensk era o cale navigabilă internă, având statut de „strâmtoare". Hotarele dintre regiunea Crimeii și cea a Krasnodarului, ca părți componente ale unui stat, erau pur nominale. Odată cu dispariția Uniunii Sovietice de pe arena internațională, această frontieră devine interstatală, strâmtoarea Kercensk împreună cu insula Tuzla trec sub jurisdicția Ucrainei. În aceste condiții, vasele maritime militare, dar și cele civile, pentru a trece prin Marea Azov spre Rostov, Taganrog, Eisk, Temriuk, Portul Caucaz, trebuie să achite taxa pentru tranzitarea și exploatarea strâmtorii (anual trec peste 2000 de vase). Ucrainei, în acest caz, îi revin 70% din spațiul acvatic al Mării Azov, bogat în diverse specii de pești, de înmulțirea cărora se ocupă doar Rusia, având întâietate la explorarea resurselor minerale de pe coastă. Din 1992 s-au dus negocieri, dar până în 2014, problema rămâne a fi nesoluționată, fapt ce a dus la apariția disputelor și situațiilor conflictuale [5, pp. 109-111].

Federația Rusă este limitată de manevrele militare comune navale și pe uscat ale NATO și Ucrainei, inclusiv de rolul crescând al Turciei în regiunea Mării Negre. În urma anexării Crimeii la Federaţia Rusă, pot fi scoase în relevanță consecințele geopolitice survenite.

Având o amplasare favorabilă, aproape în centrul bazinului Mării Negre și al Mării Azov, peninsula Crimeea oferă Federației Ruse controlul strategic asupra întregii regiuni a Mării Negre. Rusia și-a extins considerabil posibilitățile de a controla spațiul maritim și aerian în regiunea Mării Negre. De asemenea, Rusia și-a obținut controlul nelimitat asupra bazei militare și a flotei maritime din Sevastopol, ceea ce îi permite de a moderniza flota Mării Negre.

Odată cu anexarea peninsulei, practic au fost distruse în totalitate Forțele Navale ale Ucrainei. Până la anexarea Crimeii, Ucraina dispunea de un spațiu acvatic limitat – bazinele Mării Azov și al Mării Negre. Ca rezultat al anexării în 2014 a peninsulei Crimeea, bazinul Mării Azov actualmente este sub controlul total al Rusiei (datorită controlului strâmtorii Kerci). Cardinal s-au modificat și zonele economice ale țărilor din bazinul Mării Negre. Pe harta de mai jos este reprezentat bazinul Mării Negre până la anexarea peninsulei de către Federația Rusă.

Figura1. Reprezentarea bazinului Marii Negre până la anexarea de către ruși a Creimeii

Astfel, dacă e să analizăm harta peninsulei, observăm că cu linii continue este reprezentată delimitarea dejure a graniței dintre Turcia și fosta URSS. Această linie de despărțire a fost recunoscută oficial de către comunitatea internațională. Liniile punctare sunt liniile aproximative neoficiale care delimitează zonele exclusive ale fostelor țări socialiste ca România și Bulgaria. Reprezentarea de pe hartă ne arată că Ucraina juridic controla aproximativ o treime din bazinul Mării Negre, parte care i-a revenit ca moștenire după prăbușirea Uniunii Sovietice. Din harta prezentată se observă că controlul asupra spațiului acvatic mai mult îi revine Turciei, Rusia a moștenit doar o porțiune modestă în partea de est a mării [4].

După anexarea peninsulei Crimeea de către Federaţia Rusă, configuraţia se schim-

Figura 2. Reprezentarea bazinului Mării Negre după anexarea de către ruși a Creimeii

bă radical. Astfel, dacă urmărim figura de mai sus, observăm că schimbările survenite sunt total în defavoarea Ucrainei. Astfel, Ucraina a pierdut aproximativ 70% din zona economică exclusivă deținută anterior. De o importanță geostrategică este pierderea controlului total asupra Mării Azov (odată cu pierderea controlului asupra strâmtorii Kerci). Dacă Rusia, până la anexare, plătea o taxă anuală pentru traversarea strâmtorii atât pentru flota militară, cât și pentru flota comercială, în prezent are loc o turnură a raportului de influență în bazinul Mării Negre. Ca rezultat al anexării peninsulei Crimeea, Rusia obține un statut de egalitate cu Turcia, revenindu-i în zona exclusivă aproximativ 40% din bazin și obținând de facto controlul asupra Mării Negre.

CONCLUZII

În acest context, anexarea Crimeii de către Federația Rusă în 2014 s-a dovedit a fi cel mai periculos eveniment geopolitic din perioada post-Război Rece și poate chiar de după criza rachetelor din Cuba. Anexarea Crimeii dă o lovitură serioasă potențialului naval al Ucrainei, eliminând aproape complet flota ucraineană din Marea Neagră. Pierderea celor 50 de amplasamente din peninsulă ale armatei ucrainene și scăderea cu 20% a potențialului forțelor aeriene și ale apărării antiaeriene ale Ucrainei a slăbit potențialul militar al Kievului [1]. Pe lângă potențialul militar, Kievul pierde și din potențialul economic, demografic, inclusiv suferă și pierderi teritoriale.

BIBLIOGRAFIE:

1. Anexarea Crimeii schimbă balanța de putere în Marea Neagră. http://www.revista22.ro/anexarea-crimeei-schimba-balanta-de-putere-in-marea-neagra-51651.html (accesat: 22. 03. 2016).

2. Friedman G. Următorii 100 de ani. Previziuni pentru secolul XXI., Ed. Litera, București, 2009, p.69.

3. Багрова Л.А., Боков В.А., Багров Н.В. География Крыма.- Киев: Лыбидь, 2001.- 300с.

4. Работяжев Н. Украина между Россией и Заподом: опыт геополитического анализа Мировая Экономика и Международные Отношения, 2008, № 9, с. 75-83.

5. Эксперт: Расширение НАТО на восток возникло из-за ошибки Горбачева . http://www.regnum.ru/news/polit/1010280.html (accesat: 22. 03. 2016).

SOLUȚIONAREA CONFLICTULUI TRANSNISTREAN: O ABORDARE PRIN PRISMA NEGOCIERILOR BAZATE PE INTERESE

Aurelian LAVRIC[1]

THE SETTLEMENT OF THE TRANSNISTRIAN CONFLICT: AN APPROACH THROUGH NEGOTIATIONS BASED ON INTERESTS

The 5+2 format of negotiation regarding the dispute over the Transnistrian zone of Republic of Moldova is a good framework for the Moldovan delegation to achieve the goal of reintegration of the country, in order to resolve the frozen conflict (since 1992). However, the Moldovan negotiators faced yet a few major deficiencies. There is no a clear picture of the nature of the conflict: is it internal – a separatist one, or international – Russian-Moldovan (taking into account that the Russian army and the paramilitary forces of Cossacks where involved within the 1992 year war on Dniester river)? So, there was not clearly formulated the main question that needs to be answered by a solution to the conflict. Depending on the answer to this question can be improved the negotiation format in order to adopt a formula corresponding to the reality on the ground: Russia can be a guarantor, not a mediator – which should be totally impartial. Another important aspect of the negotiation is that the conflicting parties (Chisinau and Tiraspol) have not identified yet common interests (and needs). Only in such conditions can be restored and consolidated the Moldovan integral state. In this context, it is explainable why till now there are no plans (projects) of resolving the conflict, elaborated by Moldovan government servants; such documents could be a base for discussions in 5+2 format. It is important for the parties of the conflict to take into account that mediators do not propose plans to resolve the conflict, because there is no such a function in their tasks, so such expectations from them are not entitled. The negotiation based on interests requires that the parties in conflict should accept objective criteria (primarily, the principles of international law), which could be a base for developing a lasting solution to the conflict. A feature of negotiation based on interests is that parties discuss on the issue, so this helps to avoid tension between negotiators, a confrontation of egos of representatives on the table. A good team of negotiators work with a few notions which are related among them. Especially in a negotiation on a territorial dispute, like on Transnistrian zone, it is important for the Governmental servants (diplomats or experts) to formulate and propose a mission of the common state – a project of the country, an idea of the common state. Form the mission results a vision on the development of the common state, based on implementation of the common interests. From the vision results a policy o reintegration. From the policy results a strategy. From the strategy results a tactic. And from the tactic results a settlement plan. Of course, without each of these primary elements, a good settlement plan can not be elaborated.

Keywords: Conflict, Mediation, Negotiation, Transnistria, Republic of Moldova.

[1] *Aurelian LAVRIC, doctor în istorie, conferențiar universitar, cercetător științific superior, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate al Academiei Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.*

INTRODUCERE

Negocierile reprezintă o componentă importantă atât a practicii relațiilor internaționale, cât și a domeniului științific al relațiilor internaționale. Există mai multe cercetări științifice de referință cu privire la teoria și practica negocierilor, care au contribuit enorm pe plan internațional la eficientizarea acestui tip de activitate. Una dintre cercetările de seamă din Europa este cea a savanților germani Astrid Heeper și Michael Schmidt, care notează în studiul intitulat „Tehnici de negociere" că „a negocia înseamnă să te pui de acord asupra unui lucru (de exemplu, un contract) cu unul sau mai mulți parteneri de negociere. A negocia înseamnă că tu și/sau partenerii tăi de negociere vă faceți concesii unii în favoarea altora, în scopul de a obține, de comun acord, un anumit rezultat. Negocierea cinstită înseamnă a da și a primi cu încredere, în scopul de a ajunge la un rezultat acceptabil pentru ambele părți. Această strategie se mai numește și strategia „câștig-câștig" (win-win)" [3, p. 7].

O contribuție remarcabilă la teoria și practica negocierilor au adus-o și savanții americani Roger Fisher și William Ury, prin lucrarea lor intitulată „Getting to YES. Negotiating Agreement Without Giving In" (prima ediție a lucrării a apărut încă în 1981 și a fost urmată de multe altele; cartea a fost tradusă în mai multe limbi ale statelor lumii și este reeditată până în prezent). Abordarea cercetătorilor Fisher și Ury este utilă în evaluarea prestației autorităților statului Republica Moldova în negocierile privind soluționarea conflictului transnistrean.

Prezentul articol, care reprezintă o cercetare interdisciplinară, se axează în primul rând pe domeniul științific al studiilor de securitate, în care statele sunt denumite „actori" ai dreptului internațional. Deci, în studiile de securitate este evaluată *prestația* acestui tip de actori (inclusiv în negocieri). Conflictul privind zona nistreană a Republicii Moldova se află într-o stare înghețată din iulie 1992. Faza sa fierbinte s-a produs în perioada 2 martie – 21 iulie 1992, pe parcursul căreia numărul victimelor s-a ridicat la circa 1100 (după unele date: aproximativ 300 reprezentanți ai forțelor de ordine ai Republicii Moldova și aproximativ 800 luptători, inclusiv mercenari cazaci din Rusia ș.a., care au luptat de partea rebelilor; în Ucraina, în contextul războiului, din 2014 până în prezent, cei care luptă în Donbas împotriva statului sunt numiți „teroriști"). În 2011, după o pauză de 5 ani (din 2006), au fost reluate negocierile în formatul 5+2 cu privire la soluționarea conflictului. De asemenea, în iunie 1016 negocierile au fost reluate după doi ani de întrerupere. Din formatul în cauză fac parte următorii actori:

1. Autoritățile Republica Moldova – parte în conflict;
2. Administrația de la Tiraspol – parte în conflict;
3. OSCE – mediator;
4. Federația Rusă – mediator, garant;
5. Ucraina – mediator, garant;
6. Uniunea Europeană – observator;
7. SUA – observator.

De menționat că, în formatul „5+2", cifra 5 vizează următoarele entități: Republica Moldova, administrația de la Tiraspol, OSCE, Rusia și Ucraina; iar cifra 2 – UE și SUA, adică cei doi observatori. Cu toate că au doar statut de *observatori*, ultimii doi actori pot participa (interveni) ca și ceilalți în procesul de negocieri, conform unei înțelegeri tacite.

În contextul identificării unei soluții pentru conflictul transnistrean, nu trebuie subestimată necesitatea și importanța obținerii unui nivel de trai înalt, a unei stări social-economice bune în Republicii Moldova – factori care pot să facă statul moldovenesc mai atractiv pentru populația din zona nistreană. Or, în condițiile în care Re-

publica Moldova rămâne cel mai sărac stat din Europa, din cauza corupției și a proastei gestionări de către guvernanți a treburilor statului, este mai greu ca elitele și populația din fâșia nistreană să-și dorească să se reintegreze în statul moldovenesc. Cu toate acestea, merită făcută o evaluare a prestației autorităților moldovenești în procesul de negocieri chiar pe fundalul unei stări social-economice proaste, analizând modul în care sunt utilizate tehnicile de negociere.

TEHNICI DE NEGOCIERI (DUPĂ ROGER FISHER ȘI WILLIAM URY)

În viziunea lui Fisher și Ury, există mai multe criterii privind aprecierea unei metode de negociere. Printre aceste criterii pot fi evidențiate următoarele:

– Negocierea trebuie să ducă la un acord rațional, pe cât posibil (să corespundă maximal intereselor legitime ale fiecărei părți, să regleze echitabil interesele care se confruntă, să fie de lungă durată);

– Negocierea trebuie să îmbunătățească sau, cel puțin, să nu înrăutățească relațiile între părți.

În viziunea cercetătorilor americani, există 3 tehnici (sau 3 abordări) ale *negocierilor*:

I. Negocieri *bazate pe principii* [5, p. 95].

II. Negocieri *Jiu Jitsu* [5., p. 120]; Fisher și Ury explică tehnica *Jiu Jitsu* prin următoarele îndemnuri: evitați să reacționați, să utilizați forța împotriva adversarului; eschivați-vă de la atac și îndreptați-l spre problemă; identificați interesele și elaborați soluții reciproc avantajoase.

III. *Medierea* – cu implicarea unei terțe părți (a mediatorului sau a câtorva mediatori) [5, p. 126].

Dacă nu este posibilă purtarea negocierilor după tehnicile 1 și 2, o parte în conflict poate solicita a treia tehnică: *medierea*. În ceea ce privește *medierea,* există 4 faze ale procesului în cauză (după expunerea prof. dr. Angela Mickley, cadru didactic la Universitatea de la Potsdam, Germania, la școala de vară „Civil Society and Crisis Prevention: Peaceful Conflict Resolution, Mediation and Negotiation", Tbilisi, Georgia, 6-10 octombrie 2014):

1. Expunerea faptelor, a problemei de către părți (în fața unui sau câtorva mediatori – care sunt neutri): identificarea pozițiilor.

2. Atenuarea emoțiilor negative prin expunerea nemulțumirilor părților: încercarea de a înțelege ce o înspăimântă, de ce anume îi este frică celeilalte părți?; identificarea intereselor, nevoilor părților.

3. Brainstorming: elaborarea și propunerea, de către părți, a soluțiilor. ***Mediatorul nu propune soluția***. În acest context, sunt utilizate noțiunile: BATNA – Best alternative to the negotiated agreement; și WATNA – Worse alternative to negotiated agreement [5, p. 109]. Soluția bună este BATNA sau una cât mai apropiată de BATNA.

4. Adoptarea celei mai potrivite soluții, din cel puțin trei variante selectate; semnarea acordului care prevede cum va fi implementată soluția (în cazul unui conflict este vorba practic de planul de reglementare).

În lucrarea lor, Fisher și Ury au descris cele trei tehnici, scoțând în evidență principalele lor caracteristici. Autorii americani au acordat o atenție și importanță deosebită primei metode – a *negocierilor bazate pe principii*. Fisher și Ury au identificat patru elemente (componente) ale acesteia:

1. *Oameni*: autorii americani îndeamnă să se facă diferența între participanții la negocieri și obiectul negocierilor (a nu lega relațiile de problemă; „problema ta nu e vina altuia") [5, p. 33];

2. *Interese*: autorii citați îndeamnă negociatorii să se concentreze pe interese, nu pe poziții (interesele determină problema; deci, se cere împăcarea intereselor, nu a pozițiilor, care adesea pot fi ireconciliabile) [5, p. 56];

3. *Variante*: înainte de a decide cu privire la o soluție, autorii îndeamnă negociatorii să elaboreze un cerc de posibilități (mutual avantajoase; propunerile trebuie să corespundă posibilităților partenerilor) [5, p.71];

4. *Criterii*: autorii îndeamnă negociatorii să insiste ca rezultatul să se bazeze pe norme obiective [Fisher, Ury, 1990, 95].

În viziunea lui R. Fisher și W. Ury, există 3 stadii ale perioadei negocierilor [5, p.29]:

1. *Analiza* (diagnoza situației, clarificarea criteriilor), în acest stadiu trebuie stabilită *natura conflictului*;

2. *Planificarea* (sunt elaborate mai multe variante – planuri de soluționare);

3. *Discuția* (înțelegerea intereselor celeilalte părți în cadrul interacțiunii – prin comunicare directă – la masa de negocieri, respectiv adoptarea unui acord rațional). O discuție necesită: ascultare activă, vorbire/exprimare clară – să fie pe înțelesul celeilalte părți (fără echivocuri), negociatorii trebuie să vorbească despre sine, nu despre ceilalți (să se refere la sine, nu la interlocutori), să lămurească problema, nu să dea aprecieri sau să-i judece pe ceilalți.

NEGOCIERI BAZATE PE INTERESE

Un aspect important al viziunii oferite de Fisher și Ury este cel referitor la temelia pe care pot avea loc negocieri eficiente (rezultative). Astfel, autorii americani au specificat că negocierea poate fi axată pe:

- *Poziții* (este ineficientă, permite tergiversarea adoptării unei decizii/soluții; se poate transforma într-o competiție a ego-urilor, ceea ce poate duce la agravarea situației de conflict);
- *Interese*;
- *Necesități*.

Pentru ca negocierile să fie eficiente, ele trebuie să se bazeze pe *interese* și *necesități*. În contextul negocierilor bazate pe *interese*, autorii americani îndeamnă negociatorii să respecte următoarele recomandări:

- Prezentând propriile interese, negociatorii să arate importanța lor vitală;
- Să recunoască interesele celeilalte părți ca parte a problemei;
- Formularea problemei trebuie să vizeze interesele;
- După formularea problemei este propusă soluția;
- De privit înainte, nu înapoi;
- Negociatorii să fie concreți, dar flexibili;
- Negociatorii să fie fermi, vorbind despre problemă, dar mărinimoși vorbind despre oamenii (partenerii de negocieri).

Pe de altă parte, referindu-se la principalele *necesități*, Fisher și Ury au menționat:

- Securitatea;
- Bunăstarea economică;
- Simțul apartenenței (securizarea identității – n.n.);
- Recunoașterea;
- Dispunerea de propria viață [5, p. 63].

În cazul concret al conflictului privind zona nistreană este important de menționat că asupra soluționării acestuia își exercită influența mai mulți factori – atât interni cât și externi. Federația Rusă are un rol important, ca factor extern, în determinarea procesului de negocieri, în condițiile în care ea este sponsorul regimului de la Tiraspol (80% din bugetul nerecunoscutei Republici Moldovenești Nistrene este asigurat de Moscova). De asemenea, unul dintre factorii interni care are influență asupra negocierilor privind soluționarea conflictului este procesul politic din Republica Moldova. Se știe că la ultimul scrutin – alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014, – voturile celor circa 56% de alegători care s-au prezentat la cabine s-au împărțit aproximativ egal pentru partidele cu orientare pro Uniunea Europeană și pentru partidele pro Uniunea Eurasiatică. În condițiile reintegrării populației din raioanele din stânga Nistrului, respectiv în urma creă-

rii condițiilor ca cei aproximativ 500 000 cetățeni să-și poată exercita dreptul de vot, balanța care a ieșit în evidență la ultimele alegeri, dar care este periodic confirmată de rezultatele sondajelor de opinie, ar putea fi dezechilibrată. Iată de ce există suspiciuni privind intenția reală a actualei guvernări de la Chișinău de a rezolva problema transnistreană. Una dintre acuzațiile aduse adesea guvernării moldovenești în spațiul mediatic – privind lipsa voinței politice de a rezolva problema zonei nistrene – poate să aibă ca suport tocmai această bănuială.

Dincolo de aspectele ce țin de dezvoltarea statului Republica Moldova în ansamblu și care depășesc competența negociatorilor moldoveni în formatul 5+2, poate fi evaluată prestația diplomaților moldoveni implicați în procesul de negocieri. Cu regret, delegația moldovenească nu a reușit până în prezent să determine un proces de negocieri bazate pe *interese* și *necesități*. Cu toate că din 2011, de când au fost reluate negocierile în formatul 5+2 (întrerupte în 2006), părțile (Chișinăul și Tiraspolul) au anunțat că au purces la aplicarea tacticii „pașilor mici", care vizează soluționarea problemelor economice și sociale ale populației din zona de securitate (atât în regiunea aflată sub jurisdicția administrației de la Tiraspol, cât și în teritoriul aflat sub jurisdicția Republicii Moldova), puține au fost realizările concrete. Probabil, singura realizare importantă a tacticii „pașilor mici" a fost reluarea la 1 octombrie 2010 (deci, încă înainte de reluarea formală a negocierilor în formatul 5+2) a circulației trenurilor pe ruta internațională Chișinău – Odesa, cu tranzitarea Transnistriei. În condițiile lipsei unor interese comune clare, în primul rând economice, este greu de întrevăzut realizarea unei soluții politice vizând reintegrarea zonei nistrene în spațiul jurisdicției Republicii Moldova, prin acordarea unui statut special de autonomie fâșiei nistrene.

Fără îndoială, negocierile bazate pe *interese* și *necesități* sunt singurele care pot oferi o șansă reală realizării unei soluții durabile a unui conflict, inclusiv a celui transnistrean. Totuși, pentru aceasta, în primul rând, este nevoie de eradicarea corupției în instituțiile Republicii Moldova (prin concursuri organizate în baza principilor meritocrației, care să propulseze în funcții de stat persoane competente și oneste, nu în baza unor relații clientelare), de eficientizarea economiei, așa încât statul moldovenesc să devină atractiv pentru populația din fâșia nistreană. Dar Republica Moldova va deveni atractivă atunci când autoritățile moldovenești vor propune *o idee de țară*, *un proiect de țară*, *o misiune a statului* moldovenesc – care să fie în măsură să atragă elitele și populația din zona nistreană.

IDEEA DE STAT

Lipsa unei idei de stat care să stea la baza națiunii politice (sau civice) moldovenești, care să unească toate categoriile populației în baza unor valori comune, indiferent de apartenența etnică, religioasă sau socială, face Republica Moldova vulnerabilă din punctul de vedere al *securității societale*. Cercetătorul britanic din domeniul studiilor de securitate, Barry Buzan, nota că „statul există sau își are esența mai curând în planul socio-politic decât în cel fizic. În câteva sensuri importante, statul este mai mult o idee deținută în comun de către un grup de oameni decât un organism fizic", chiar dacă „în mod sigur, statul depinde de o bază fizică și dincolo de un anumit punct nu poate exista fără ea" [1, p.74]. Iată de ce Buzan pledează pentru „puternica hotărâre a guvernelor de a crea idei unificatoare" [1, p.94]. El a precizat că „ideea de stat trebuie nu doar să fie coerentă prin sine însăși, ci să aibă și o largă susținere" [1, p.91].

Cercetătorul britanic a clasificat statele lumii în două categorii (sau modele):

națiuni-state (Ungaria, Italia, Japonia; aș adăuga: Israel, Armenia ș.a.) [1, p. 82] și *state-națiuni* (SUA, Australia ș.a.) [1, p.83]. Republica Moldova poate fi încadrată în a doua categorie. Ideea de stat a Republicii Moldova, care trebuie să fie formulată în vederea asigurării securității societale a țării, ar trebui să conțină elementele comune ale tuturor comunităților etnice conlocuitoare pe pământul moldovenesc, dincolo de diferențele etnice. Valorile occidentale privitoare la conceptul drepturilor omului, ale democrației și economiei de piață (garantării de către stat a dreptului la proprietate) pe de o parte, iar pe de alta valorile creștine – în primul rând, ale religiei creștin-ortodoxe, care este comună tuturor comunităților etnice din Republica Moldova și care este păstrătoarea valorilor tradiționale ale familiei, moralității și spiritualității – pot fi luate în considerare în efortul de formulare a ideii de stat, care va conferi o identitate cetățenească (politică) fiecărui locuitor al Republicii Moldova. Practic, aflată la confluența a două spații civilizaționale, Republicii Moldova poate avea o idee de stat ce să exprime o simbioză a seturilor de valori care stau la baza celor două tipuri de societăți: modernă (occidentală) și tradițională (orientală). În spațiul occidental există un exemplu de stat-națiune care se modernizează păstrându-și tradițiile – Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord. De asemenea, state asiatice care au atins un nivel înalt de dezvoltare – Japonia, China ș.a. – s-au manifestat ca entități care au îmbinat eficient tradițiile naționale cu realizările modernității (în primul rând, în plan economic).

O *idee de stat* are vocația de a trasa *misiunea statului*. Poporul unui stat care dispune de o idee unificatoare și de o misiune va fi unit și consolidat. În prezent în societatea moldovenească pot fi observate câteva falii de divizare. Fără o idee de stat (un proiect de țară) acceptabilă și atractivă pentru elitele și populația Transnistriei, cu greu se poate presupune că negocierile în formatul 5+2 se vor solda cu un rezultat pozitiv durabil. Iar ideea de țară, proiectul de țară și misiunea statului moldovenesc ar trebui să fie un element de bază și de început din planul de reglementare a conflictului transnistrean, care să conțină și modalitatea de realizare a intereselor și necesităților elitelor și populației din zona nistreană.

CONCLUZII

Evaluând prestația autorităților moldovenești în negocierile privind conflictul nistrean (în formatul 5+2) prin prisma tehnicilor, criteriilor și recomandărilor unor cercetători ca Roger Fisher și William Ury, dar nu numai, putem concluziona că:

1. Nu au fost selectate de către părțile în conflict criterii obiective (în primul rând, norme ale dreptului internațional), în baza cărora să fie elaborată o soluție durabilă a conflictului nistrean. Chișinăul invocă principiul *integrității teritoriale*, iar Tiraspolul – *dreptul popoarelor la autodeterminare*.

2. Nu există o imagine clară a *naturii conflictului* [2, p. 222]: este el intern sau internațional (interstatal: între Federația Rusă și Republica Moldova)? Nu a fost formulată clar problema căreia trebuie să-i fie găsită soluția. În funcție de clarificarea acestui aspect, poate fi îmbunătățit formatul de negocieri, în sensul revizuirii sale, în vederea adoptării unui format care să corespundă realității din teren. Principalul semn de întrebare vizează statutul Federației Ruse în formatul 5+2: deși Rusia a participat în războiul din 1992, armata sa luptând împotriva forțelor de ordine ale Republicii Moldova, în prezent statul rus este „mediator" (și „garant") în negocieri. Este clar că Rusia, alături de SUA și UE, poate fi un garant, în timp ce mediator, pe drept cuvânt, este OSCE și, eventual, poate fi cooptată ONU.

3. Părțile în conflict (în formatul 5+2: Chișinăul și Tiraspolul) nu depășesc pozițiile, care sunt ireconciliabile: poziția nerecunoscutei RMN vizează *independența*, iar poziția RM vizează faptul că *zona nistreană este parte integrantă a statului unitar Republica Moldova*; părțile nu trec la identificarea și examinarea *intereselor* și *necesităților*.

4. Nu au fost identificate *interese* comune, care ar sta la baza unui stat integru (cu zona nistreană integrată în Republica Moldova).

5. Lipsesc proiecte semnificative de colaborare într-un viitor apropiat, atât în domeniul economic, al infrastructurii, cât și în cel de mediu, social ș.a.. UE alocă resurse pentru asemenea proiecte, dar eficiența lor rămâne scăzută.

6. Nu există variante/planuri de soluționare elaborate de către Republica Moldova (ca parte în conflict), pe care delegația moldovenească să le supună discuției în formatul 5+2. Părțile în conflict așteaptă ca mediatorii să propună un plan de soluționare a conflictului, în atribuțiile cărora nu intră, totuși, această prerogativă. Se poate afirma că motivul pentru care nu există *un plan de reglementare* moldovenesc se datorează lipsei unei tactici (planul ar trebui să rezulte dintr-o tactică), *tactica* ar trebui să rezulte dintr-o strategie, *strategia* ar trebui să rezulte dintr-o politică, *politica* ar trebui să rezulte dintr-o viziune, iar *viziunea* ar trebui să rezulte dintr-o *misiune* formulată explicit a statului moldovenesc. Întrucât autoritățile moldovenești nu au *o misiune*, *o viziune*, *o politică*, *o strategie* și *o tactică*, este firesc să nu poată propune nici *un plan de acțiuni* sau un plan moldovenesc *de reglementare* a conflictului transnistrean.

7. Până în prezent au putut fi observate sporadic tensiuni între negociatori: ele au fost un indiciu al faptului că nu întotdeauna se discuta problema, ci avea loc o confruntare a ego-urilor participanților la negocieri.

8. Nu a fost formulată până în prezent *o idee de stat*, care ar trebui să stea la baza unui plan de soluționare a conflictului transnistrean.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Buzan Barry, *Popoarele, statele și frica*, Chișinău, Cartier, 2014.

2. Ghica Luciana Alexandra, Zulean Marian (coordonatori), *Politica de securitate națională. Concepte, instituții, procese*, Iași, Polirom, 2007.

3. Heeper Astrid, Schmidt Michael *Tehnici de negociere*, București, All, 2007.

4. *Negotiating outcomes. Expert Solutions to Everyday Challenges*, Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts, 2007.

5. Фишер Роджер, Юри Уильям, *Путь к согласию. Или переговоры без поражения*, Москва, Наука, 1990.

PREGĂTIREA DE LUPTĂ ȘI EDUCAȚIA MILITAR-PATRIOTICĂ ÎN CADRUL ARMATEI NAȚIONALE ÎN ANII 1990

Victor GAICIUC[1]
Vitalie N. CIOBANU[2]

COMBAT TRAINING AND MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION IN THE NATIONAL ARMY IN 1990S

In the 1990s, three infantry motorized brigades were established in the National Army after assessing the country's geopolitical and geostrategic situation; the basic tasks of the army - defending the independence and territorial integrity; considering all kinds of existing weapons within the country. These brigades were: air-defense brigade, artillery brigade and aviation brigade. Auxiliary troops necessary for shaping the National Army body were added to these branches. Moreover, drafting of recruits for the military units began along with the establishment of the National Army's structure. Special emphasis was given to combat training and military-patriotic education in the National Army.

Keywords: military-patriotic education, combat training, the National Army, the 1990s.

Acţiunile întreprinse de Armata Naţională în primăvara-vara anului 1992 erau necesare pentru restabilirea păcii la Nistru, apărarea independenţei şi integrităţii teritoriale a ţării.

Pentru meritele militare şi bărbăţia de care au dat dovadă în situaţii dificile, au fost decoraţi cu ordine şi medalii un şir de ofiţeri ai Armatei Naţionale: cu ordinul „Ştefan cel Mare"– 17 militari, cu ordinul „Meritul Militar"– 28 [1].

După semnarea acordului de pace survine o nouă etapă de dezvoltare a instituţiei militare pornind direct de la realitatea existentă. Trebuia de acţionat în direcţia optimizării sistemului de apărare prin formarea şi modernizarea structurii armatei, prin perfecţionarea continuă a pregătirii de luptă, dotarea cu mijloacele necesare. Trebuiau rezolvate un complex de probleme care reieşeau din situaţia creată la zi şi din aderarea la sistemul general european de securitate colectivă. La edificarea în continuare a Forţelor Armate era necesar să se ţină seama de starea economiei republicii, de resursele ei materiale. Cu toate dificultăţile economice ale republicii, ameliorarea situaţiei sociopolitice din ţară a fost generată şi de stoparea escaladării conflictului politico-militar de la Nistru. În urma convenţiei încheiate cu Rusia, Armata Naţională a continuat organizarea unităţilor şi subunităţilor prin retragerea lor la locurile de staţionare permanentă. Începe lucrul asupra formării Armatei Naţionale pe bază de brigăzi [2]. În acest context au fost studiate temeinic posibilităţile materiale existente şi necesităţile Moldovei, căutându-se soluţii avantajoase pentru onorarea funcţiilor principale ce reveneau armatei – apărarea independenţei şi a integrităţii teritoriale a ţării. Analizându-se situaţia geopolitică şi geostrategică din punctul de vedere al necesităţii apărării şi ţinându-se cont de toate

[1] *Victor GAICIUC, general de brigadă, doctor în istorie, Universitatea Academiei de Ştiinţe a Moldovei.*
[2] *Vitalie N. CIOBANU, colonel, doctor în istorie, Centrul de Cultură şi Istorie Militară al Ministerului Apărării al Republicii Moldova.*

genurile de arme existente, sunt înființate 3 brigăzi de infanterie motorizată, o brigadă de apărare a spațiului aerian, o brigadă de artilerie și o brigadă de aviație [3]. La aceste categorii de unități militare se adaugă trupele auxiliare necesare pentru întreținerea organismului Armatei Naționale.

Din toamna anului 1992 începe recrutarea tinerilor din Moldova în Forțele Armate ale țării. Această sarcină, extrem de importantă pentru păstrarea capacității ridicate de luptă a Armatei Naționale, este îndeplinită de către Departamentul Administrativ-Militar al Ministerului Apărării, numit până la 13 noiembrie 1992 Comisariatul Republican [4]. Procesul de reformare a organelor administrativ-militare a început și a evoluat concomitent cu procesul de creare a Armatei Naționale. Anterior, încă la 3 septembrie 1991, Președintele Republicii Moldova semnează Decretul nr. 191 „Cu privire la comisariatele militare ale Ministerului Apărării al URSS dislocate pe teritoriul Republicii Moldova" [5]. Conform acestui decret, în conformitate cu Declarația de independență a Republicii Moldova, tinerii urmează a fi înrolați în serviciul militar numai de organele corespunzătoare ale republicii. În baza articolului 113, p. 7 din Constituția Republicii Moldova, Președintele a decretat:

„1. A subordona Guvernului Republicii Moldova toate comisariatele militare ale Ministerului Apărării al URSS dislocate pe teritoriul republicii.

2. A stabili că:

• Toată averea comisariatelor militare, inclusiv sistemul de evidență și control militar de pe teritoriul republicii, este proprietatea Republicii Moldova și se transmite Guvernului Republicii Moldova cu dreptul de administrare;

• Comisariatele militare indicate își păstrează funcțiile de evidență, recrutare, încorporare și mobilizare a cetățenilor supuși serviciului militar, activând în exclusivitate conform legislației republicii în vigoare, hotărârilor și dispozițiilor Guvernului Republicii Moldova;

• Până la adoptarea actelor legislative privind structura și funcționarea Forțelor Armate ale Republicii Moldova, comisariatele militare respective se conduc în activitatea lor de un regulament provizoriu, care urmează să fie aprobat de Guvernul Republicii Moldova până la 10 septembrie" [6].

În baza acestui decret, comisariatele militare, începând cu 3 septembrie 1991, au fost obligate să se conducă în activitatea lor de legislația Republicii Moldova, păstrându-și funcțiile de evidență, recrutare, încorporare și mobilizare a cetățenilor supuși serviciului militar [7]. Totodată, acest decret a pus baza constituirii organului de conducere administrativ-militară din Republica Moldova.

În faza inițială de constituire a Comisariatului Militar Republican, el a fost subordonat Guvernului Republicii Moldova. La 1 noiembrie 1991 a fost numit primul comisar al Comisariatului Militar Republican în persoana generalului de brigadă Dabija-Kazarov Tudor [8].

La 13 noiembrie 1991, conform Hotărârii Guvernului nr. 628, comisariatele militare ale republicii au fost trecute în subordinea Departamentului pentru problemele militare [9].

Până la adoptarea regulamentului provizoriu, comisariatele s-au condus în activitatea lor de vechile regulamente, existente în armata sovietică. Primul act legislativ care a stat la baza activității de mai departe a comisariatelor militare a fost Legea Republicii Moldova „Cu privire la Forțele Armate", adoptată de către Parlamentul Republicii Moldova la 17 martie 1992 [10]. Conform capitolului 3, art. 7 din această Lege, „Completarea Forțelor Armate se efectuează în conformitate cu Legea despre

obligaţiunea militară și serviciul militar al cetăţenilor Republicii Moldova.

Completarea Forţelor Armate se efectuează conform principiului:

- exteritorial, cu militari;
- teritorial, cu recruți și rezerviști.

Completarea se desfășoară pe baza:

- obligaţiunii militare, pentru cetăţenii care trec pregătirea militară obligatorie, care își satisfac serviciul militar în termen și în rezerva Forţelor Armate.

Conducerea generală a procesului de completare a Forţelor Armate o exercită Guvernul, iar selectarea și repartizarea supușilor militari le efectuează organele conducerii locale" [11].

Odată cu formarea Ministerului Apărării al Republicii Moldova, prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 19 din 5 februarie 1992, comisariatele militare au fost subordonate acestui minister [12].

La 11 mai 1992, prin Ordinul Ministrului Apărării nr. 053, a fost numit în funcţia de comisar interimar al Comisariatului Republican, iar mai târziu, prin Ordinul nr. 0165 din 16 iunie 1992, a fost confirmat în această funcţie colonelul Victor Grab [13].

La 28 martie 1992, prin Ordinul Ministrului Apărării nr. 16, au fost introduse statele de personal temporare ale comisariatelor militare [14].

În august 1992 au fost numiți, prin Ordinul Ministrului Apărării, primii comisari raionali și orășenești.

În toamna anului 1992, în conformitate cu Ordinul Ministrului Apărării nr. 171 din 16.10.1992, Comisariatul Militar al Republicii Moldova a fost transformat în Departamentul Adiministrativ-Militar al Ministerului Apărării al Republicii Moldova [15]. În baza comisariatelor militare raionale și orășenești, în martie 1993 au fost formate 41 secţii administrativ-militare [16]. Până la acel moment, în republică existau 48 de comisariate militare [17].

Pe măsura creării Forţelor Armate ale Republicii Moldova s-a perfecţionat în permanenţă structura organizatorică și de state a organelor administrativ-militare. În funcţie de noile necesități ale Forţelor Armate s-au schimbat atribuțiile și sarcinile multor secţii și sectoare ale Departamentului Administrativ-Militar. Astfel, în ianuarie 1994, în baza a 5 secţii administrativ-militare ale sectoarelor orașului Chișinău s-a format Direcţia administrativ-militară a municipiului Chișinău [18]. Tot în acel an are loc comasarea secţiilor 1 cu 3 și 4 [19]. În urma acestei transformări, Secţia 1 a fost denumită Secţia mobilizare și evidenţă, fiind instituită de asemenea Secţia personal. Din 20 septembrie 1995, în cadrul Departamentului Administrativ-Militar și al secţiilor administrativ-militare au fost introduse Secţia și Sectorul apărare teritorială și Grupul de informatică și calcul, iar din 31 ianuarie 1996 – funcţia de ajutor al comisarului pentru lucrul educativ [20].

Pe parcursul activităţii, ca parte componentă a Forţelor Armate, personalul centrelor militare a contribuit în mare măsură la menţinerea capacităţii de luptă a Armatei Naţionale, dând dovadă de profesionalism, disciplină, competenţă și, nu în ultimul rând, dragoste faţă de Patrie, îndeplinind cu cinste toate sarcinile puse de conducerea supremă a republicii, respectând cu stricteţe Constituţia Republicii Moldova și legislaţia militară.

În conformitate cu Constituţia Republicii Moldova, cu Legea „Cu privire la Forţele Armate" și cu Legea „Despre obligaţiunea militară și serviciul militar al cetăţenilor Republicii Moldova", de două ori pe an, toamna și primăvara, în republică este înfăptuită încorporarea tinerilor în rândurile Forţelor Armate ale Republicii Moldova.

Conform statisticii existente, la Departamentul Administrativ-Militar al Ministerului Apărării al Republicii Moldova, între anii 1993–1999, în Forţele Armate ale țări au fost recrutați (oameni):

Anul	MA	MSN	MI	Total
1993	3461	1143	2889	7493
1994	5013	1240	2860	9113
1995	4168	1288	2516	7966
1996	3941	1581	2549	8071
1997	4526	1248	2020	8075
1998	2505	1139	2116	5906
1999	3417	855	1934	6206 [21].

Odată cu crearea legislaţiei militare şi cu demararea procesului de creare a unităţilor militare creşte numărul ofiţerilor reîntorşi la baştină, care îşi satisfăceau serviciul militar departe de hotarele republicii. Până în luna iunie a anului 1992 sunt luaţi la evidenţă peste 2000 ofiţeri şi subofiţeri, care îşi satisfăceau serviciul în armata sovietică, dar erau originari din Moldova [22]. Cu majoritatea din ei se stabilesc relaţii, expediindu-li-se scrisori şi invitaţii, în care se explică modalitatea de transferare în rândurile Forţelor Armate ale Moldovei. Cu regret, în unele unităţi militare ale fostei URSS erau create multe obstacole menite să stopeze procesul reîntoarcerii în patrie a ofiţerilor moldoveni. Ca urmare, o mare parte din ofiţeri au venit şi au fost angajaţi în serviciu prin contract în lipsa dosarelor personale şi dispoziţiunilor de deplasare, cu încălcări conştiente ale prevederilor privind angajarea în serviciul militar. Încadrarea acestor specialişti în rândurile Armatei Naţionale duce la creşterea şi întărirea capacităţii de luptă şi de apărare a unităţilor militare.

Ofiţerii veniţi acasă s-au confruntat cu un şir de probleme, care, la rândul lor, cereau o rezolvare cât mai rapidă.

Dintre cele mai stringente o atenţie deosebită merită următoarele probleme:

• Având studii speciale făcute în instituţiile militare sovietice cu predarea în limba rusă, precum şi experienţă de serviciu în unităţi cu aceeaşi limbă de comunicare, la reîntoarcere s-au pomenit în faţă cu necesitatea de a folosi terminologia militară în limba de stat. Lipseau însă regulamentele, materialele didactice, literatura necesară ş.a.

• În Armata Naţională au revenit un număr mare de ofiţeri–medici, aviatori, marinari. Armata însă ducea o lipsă acută de ofiţeri infanterişti, transmisionişti, artileriști, specialişti în logistică. Această problemă urma să fie soluţionată prin formarea instituţiilor de învățământ militar sau prin chemarea specialiştilor din rezervă.

În perioada de la începutul creării Armatei Naţionale şi până în 1995, din fosta URSS s-au reîntors în patrie peste 1700 ofiţeri şi plutonieri, paralel fiind chemaţi din rezervă circa 700 cadre militare [23].

Insuficienţa de cadre va duce la crearea unei instituţii de învățământ militar. În acest context, în conformitate cu legile adoptate de către Parlamentul Republicii Moldova „Cu privire la apărare", „Cu privire la Forţele Armate" şi „Despre obligaţiunea militară şi serviciul militar al cetăţenilor Republicii Moldova", în scopul perfecţionării sistemului de pregătire a tineretului, se hotărăşte înfiinţarea unui liceu militar. În acelaşi scop în vederea pregătirii cadrelor de ofiţeri pentru Armata Naţională, vor fi semnate acorduri cu ministerele apărării ale Federaţiei Ruse, României, Ucrainei, SUA ş.a.

La 23 iunie 1992, prin hotărârea executivului nr. 495, pe baza materială a şcolii medii republicane speciale cu înclinaţie militară, cu sediul în centrul republican de selectare şi încorporare a tinerilor recruţi

din or. Chișinău, se înființează liceul militar [24]. Ulterior, la 13 octombrie 1992, prin ordinul Ministrului Apărării, în funcţia de comandant al liceului militar este numit colonelul Victor Anton [25].

Necesitatea pregătirii cadrelor de ofiţeri face posibilă reorganizarea liceului militar, prin Hotărârea Guvernului nr. 550 din 1 septembrie 1993, în Colegiul Militar „Alexandru cel Bun" [26]. Prima promoţie, de 72 de ofiţeri, a absolvit colegiul în 1995.

O atenţie deosebită s-a acordat problemei perfecţionării şi pregătirii militare peste hotare. Un mare ajutor în această activitate l-au acordat SUA, Germania, România, Franţa, Grecia. Colaborarea în domeniul pregătirii cadrelor militare se dezvoltă şi cu Ucraina, Rusia, cu care se duc tratative reciproc avantajoase.

Dacă facem o analiză a componenţei etnice a corpului de ofiţeri din Armata Naţională, putem constata că la sfârşitul anilor 1990 în rândurile armatei îşi satisfăceau serviciul militar ofiţeri practic de toate naţionalităţile conlocuitoare în republică: moldoveni – 72%, ucraineni – 13,8%, ruşi – 13,3%, alte naţionalităţi – 0,9%. Ministerul Apărării a angajat în structurile sale circa 85% moldoveni, iar în cadrul Colegiului Militar „Alexandru cel Bun" activează 98% moldoveni [27]. În prezent, instituţia a fost reorganizată în Academia Militară a Forţelor Armate „Alexandru cel Bun".

Acest lucru se datorește în mare măsură legislaţiei în vigoare, care permite oricărui cetăţean să devină ofiţer al Armatei Naţionale, indiferent de naţionalitate, cu condiţia să corespundă anumitor cerinţe (nivelul de studii, starea sănătăţii, vârsta).

La sfârşitul anului 1997, în Armata Naţională îşi satisfăceau serviciul militar 9 958 persoane, dintre care 5 generali, 685 ofiţeri superiori, 1 162 ofiţeri inferiori, 2 319 sergenţi şi soldaţi prin contract şi 5 787 ostaşi în termen. Este semnificativ şi faptul că în rândurile Armatei Naţionale îşi satisfac serviciul militar şi 434 de femei.

De rând cu soluţionarea problemelor ce ţin de cadre, conducerea armatei trebuia să stabilească într-un termen scurt perspectiva dezvoltării Forţelor Armate, pornind de la pregătirea de luptă. Anume această idee a stat la baza elaborării în toamna anului 1992 a Concepţiei edificării Armatei Naţionale, a apărării statului Moldova. Structura organizatorică a armatei trebuia să aibă 2 componente, pentru apărarea pe principii teritoriale şi a întregii ţări, adică armata regulată şi militarii în rezervă, componenta principală constând din trupele de apărare teritorială [28].

Necesitatea unei conduceri unice cere includerea în structura organizatorică a Ministerului Apărării şi a Statului-Major, schimbarea sistemului de conducere al armatei se face mai eficace în paralel cu evoluţia ei. Deci, se lărgesc prerogativele Statului-Major al armatei. În acest scop, Ministerul Apărării prezintă spre examinare, la 21 august 1992, proiectul unor modificări în Hotărârea Guvernului nr. 184-5 din 25 martie 1992 „Cu privire la structura Ministerului Apărării al Republicii Moldova" [29]. Conform acestei decizii, Ministerul Apărării dirijează trupele militare prin intermediul Statului-Major al Forţelor Armate. Şeful Statului-Major este unica persoană în drept să emită dispoziţii şi ordine în numele ministrului, purtând o răspundere deosebită pentru starea de lucruri din trupe şi, prin urmare, este învestit cu drepturi şi împuterniciri respective [30]. În această ordine de idei, şeful Statului-Major al Forţelor Armate este şi prim-viceministru al apărării [31]. Paralel cu această funcţie se mai introduc funcţiile a doi viceminiştri ai apărării. Un deosebit rol în constituirea şi creşterea prestigiului instituţiei militare l-au avut persoanele numite în aceste funcţii: colonelul P. Chirău, generalii T. Dabija, I. Nani, N. Petrică ş. a..

Deosebit de importantă este și înființarea Colegiului Militar al Armatei Naţionale ca organ suprem de conducere, având următoarele prerogative: reglementarea problemelor primordiale ale activităţii armatei, planificarea și organizarea sarcinilor pregătirii de luptă, coordonarea relaţiilor cu structurile statale și cu alte structuri sociale.

Convocat în luna noiembrie 1992 în prima ședinţă, Colegiul Militar a aprobat proiectul Concepţiei cu privire la crearea Forţelor Armate. La ședinţă participă și Președintele M. Snegur, prim-ministrul A. Sangheli. Ca rezultat al dezbaterilor, se hotărăște de a spori eficacitatea formelor de organizare, a structurii, numărului și locului staţionării trupelor, elaborarea și aplicarea noilor sisteme de pregătire de luptă, ale conducerii militare și acţiunilor de luptă; a ridica nivelul disciplinei militare, condiţiilor de trai și asistenţei materiale și medicale. Deci, se acționează în direcţia optimizării sistemului naţional de apărare prin modernizarea structurii existente [32].

La ședinţa Colegiului Militar din 11 octombrie 1993, se ia în discuţie problema „Cu privire la starea tehnicii și armamentului în Forţele Armate ale Republicii Moldova" [33]. Completarea Forţelor Armate, din cauza situaţiei economice nefavorabile, era de 18%, celelalte categorii de armament fiind completate la nivelul de 72% [34]. Din cauza deficitului bugetar, sarcina principală consta în păstrarea și exploatarea corectă a tehnicii și armamentului din dotare. Odată cu retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul Moldovei, sunt săvârșite acte de vandalism, fiind chiar scoasă din funcţie tehnica militară. De exemplu, la 40% din tehnica blindată primită din unităţile fostei armate sovietice lipseau acumulatoarele, iar jumătate din cele existente nu mai puteau fi folosite [35].

Un rol considerabil l-a jucat Colegiul Militar în elaborarea Doctrinei militare a Republicii Moldova, care a fost aprobată de Parlamentul Republicii Moldova în toamna anului 1995. Conform documentului, „Doctrina militară a Republicii Moldova este determinată de politica ei externă și internă, de neutralitatea permanentă proclamată constituţional, purtând un caracter exclusiv defensiv și se bazează pe următoarele priorităţi:

- soluţionarea pașnică a contradicţiilor apărute între state și excluderea confruntării militare prin eforturile colective ale ţărilor, pornind de la normele dreptului internaţional;
- menţinerea capacităţii de apărare a statului la un nivel care asigură securitatea militară; întărirea măsurilor de încredere, extinderea colaborării militare reciproc avantajoase bazate pe principiile respectării suveranităţii, independenţei și neamestecul în treburile interne ale altor state.

Scopul principal al politicii militare a Republicii Moldova este asigurarea securităţii militare a poporului și a statului, prevenirea războaielor și a conflictelor armate prin mijloace de drept internaţional" [36].

Odată cu perfecţionarea actelor legislative referitoare la armată, cu adoptarea concepţiei militare, încheierea procesului de formare a unităţilor militare și asigurarea cu o bază tehnico-materială adecvată, în Armata Naţională a început procesul pregătirilor practice pe teren, unde ofiţerii și ostașii trebuiau să-și aplice în practică cunoștinţele teoretice.

Începând cu anul 1993, singurul mijloc practic eficace pentru pregătirea de luptă sunt aplicaţiile pe teren, care se desfășoară regulat la centrele de instrucţie și pregătire de luptă. Astfel, pentru prima dată în istoria Armatei Naţionale a fost pus în mișcare tot mecanismul militar în scopul organizării pregătirii de luptă a întregului corp de comandă, statelor-majore de toate nivelurile și a efectivului militar.

Prin Ordinul Ministrului Apărării al Republicii Moldova P. Creangă nr. 02 din 20.01.93, în fața armatei au fost puse următoarele sarcini: „Organizarea și realizarea activităţilor privind desfășurarea organizatorică și sporirea capacităţii de apărare a Republicii Moldova, elaborarea planului operativ și însușirea metodelor de luptă în apărare" [37].

În anul 1993, în Armata Naţională au fost desfășurate 12 cantonamente inopinate, fiind astfel verificată starea pregătirii de luptă a marilor unităţi și unităţilor independente [38]. În luna noiembrie, o comisie a Ministerului Apărării a mobilizat în cantonament Batalionul independent cu destinaţie specială și Batalionul I al Brigăzii II [39]. Astfel, a început lucrul practic privind pregătirea de luptă.

În anul 1994 s-au emis un șir de acte normative și documente ale statului-major, aplicaţii de comandament și de stat-major pe hărţi și pe teren, în cadrul cărora se rezolvau diverse situaţii privind capacitatea de luptă și de mobilizare, pregătirea și dirijarea operaţiilor de apărare ale trupelor.

A crescut considerabil și nivelul acţiunilor în condiţii de companie ale trupelor Armatei Naţionale. În acest context, o deosebită importanţă au avut primele aplicaţii demonstrativ-tactice – forma superioară a pregătirii tactice – care au avut loc în lunile august-septembrie 1994 [40]. Pentru a se demonstra capacitatea de acţiune a genurilor de arme, la aceste aplicaţii participă infanteria motorizată, aviaţia, artileria, parașutiștii etc. În acest scop a fost implicat personalul de comandă de la nivelul de comandant de batalion în sus și au fost organizate primele trageri de luptă din sistemele antitanc PTRC-„ȘTURM-S", „Concurs" și RSZO „Uragan" 22 mm [41].

Ca rezultat al practicării acestor acţiuni tactice s-au creat subunităţi care se află în stare permanentă gata de luptă, capabile să execute sarcini inopinate în termene foarte scurte. La sfârșitul anilor 1990, de exemplu, un așa grad de pregătire îl are o treime din armată. Altă treime este gata să atingă în termene reduse același nivel de pregătire, celelalte trupe – într-un termen mai îndelungat.

Pentru menţinerea moralului trupelor la un nivel înalt și realizarea idealurilor naţionale, ținându-se cont de procesele ce se desfășurau în republică, un lucru enorm a fost efectuat și în domeniul educaţiei patriotice a militarilor, care are o importanţă deosebită în activitatea instituţiei militare. Trebuia ca în aceste condiţii social-politice de corelat scopurile educaţiei și cele ale pregătirii de luptă, deoarece pregătirea de luptă nu poate fi realizată fără educaţie. În legătură cu aceasta este pusă problema factorului uman și a moralului militarului. Inteligența, amabilitatea în gândire și acţiune, spiritul de sacrificiu se pun la baza pregătirii profesionale. Noua conjunctură internațională, cât și evenimentele ce s-au desfășurat în cadrul republicii, cereau o nouă mentalitate, o nouă gândire politică bazată pe realitatea zilei și noile principii ale vieţii societăţii, educaţia fiind principalul sistem de pregătire moral-psihologică a militarului în spiritul patriotismului, dragostei de ţară și de neam, scopul principal al educaţiei fiind formarea unui apărător devotat patriei și poporului, dezvoltarea calităţilor lui civice.

Multiplele războaie și conflicte, care au avut loc în istoria milenară a poporului nostru, au demonstrat că rolul principal în societate l-a jucat militarul, care a avut și are și în prezent cele mai înalte calităţi morale. Dezvoltarea ştiinţei militare, precum și pregătirea concretă de luptă a efectivului armatei depinde în mare măsură de un șir de factori subiectivi. În procesul de pregătire social-umanitară, trimiterile făcute la istoria strămoșilor noștri au adus și duc la devenirea fiecărui militar ca patriot – adevărat apărător al ţării. Paralel, sunt

prevăzute lecţii de pregătire juridică şi în probleme sociale, care joacă un rol principal în educarea unei personalităţi şi a unui cetăţean demn, contribuindu-se astfel la asigurarea disciplinei militare a efectivului armatei. Soluţionarea problemei în cauză trebuia să fie bazată pe un solid suport material-educativ. Astfel, o contribuţie deosebită în procesul de educaţie şi instruire a avut-o apariţia, încă în timpul conflictului de la Nistru, a ziarului „Oastea Moldovei". În acele condiţii a apărut prima foaie volantă, ca mai apoi, în aceeaşi lună, să fie scrisă prima filă în istoria acestui mijloc de informaţie asupra problemelor şi activităţii Armatei Naţionale [42].

În acelaşi scop au fost iniţiate emisiunile Tele-Radioului Naţional „Viaţa Armatei" şi „Scutul Patriei", contribuind direct la propagarea şi educarea militar-patriotică a tinerei generaţii. Capătă aspecte noi, devenind tot mai puternice, relaţiile cu publicul, bazate pe tradiţii deja încetăţenite în Armata Naţională. Depunerea jurământului militar s-a transformat într-o adevărată sărbătoare, de rând cu întâlnirile militarilor cu recruţii, cu veteranii de război şi participanţii la acţiunile de luptă din vara anului 1992.

S-a consolidat baza metodică şi materială a educaţiei prin funcţionarea în fiecare unitate a cluburilor ostăşeşti, bibliotecilor. Principalul centru de instruire şi educaţie a devenit Casa Centrală a Armatei, unde se preconizează deschiderea unui muzeu militar şi editarea unei reviste. Concomitent, în aceşti ani se pun bazele unor tradiţii ce vor persista în Armata Naţională şi vor reieşi direct din tradiţiile şi obiceiurile naţionale. Astfel, în fiecare unitate a început să fie sărbătorită ziua acesteia, majoritatea unităţilor militare primind drapelul de luptă de la conducerea ţării la 3 septembrie 1993. O sărbătoare remarcabilă este Ziua Armatei Naţionale. Prezidiul Parlamentului Republicii Moldova a luat decizia ca, anual, la 3 septembrie să se serbeze Ziua Forţelor Armate ale Republicii Moldova. Manifestările din cadrul sărbătorii vor contribui la cultivarea dragostei faţă de ţară şi neam, la înţelegerea faptului că serviciul militar este o datorie constituţională a fiecărui cetăţean. Sărbătoarea dată nu este numai a ofiţerilor, plutonierilor şi ostaşilor în termen, ci şi a militarilor trecuţi în rezervă, a viitorilor recruţi, a întregii societăţi şi cultivă sentimentul de stimă faţă de cei ce stau la straja vieţii paşnice.

S-a făcut foarte mult în această perioadă în privinţa elaborării uniformei militare. Uniforma cu care este astăzi asigurată Armata Naţională a fost proiectată şi confecţionată, în principal, cu forţele proprii de către Ministerul Apărării al Republicii Moldova.

Reieşind din faptul că tânăra noastră ţară nu dispunea de specialişti şi instituţii cu practică în acest domeniu, conducerea Ministerului Apărării a purces la elaborarea unei uniforme adecvate chiar de la începutul activităţii sale. S-au ocupat nemijlocit de problemele organizatorice un grup de ofiţeri din direcţia logistică nou creată, sub conducerea colonelului R. Berejniţchi.

În luna iunie 1992, în condiţiile conflictului militar în care se afla republica, au fost elaborate primele schiţe şi modele ale uniformelor şi semnelor distinctive pentru militarii Armatei Naţionale [43]. Pe baza acestor schiţe şi modele, cu ajutorul firmei de stat „Romtehnica" din România şi al unor întreprinderi din Republica Moldova (Uzina experimentală de articole metalice din Chişinău şi o uzină de acelaşi profil din Soroca) au fost confecţionate primele modele ale uniformei [44].

Toate modelele au fost supuse unei examinări colective minuţioase din partea conducătorilor de direcţii şi secţii ale Ministerului Apărării, ceea ce apoi a devenit o regulă pentru întregul proces al creării uniformei militare. Ţinându-se cont de pă-

rerea și propunerile ofițerilor, majoritatea mostrelor atunci nu au fost acceptate. Unele elemente au fost acceptate, dar cerându-li-se mici modificări.

După încetarea conflictului armat, printre alte probleme stringente, lucrul de creare și perfecționare a uniformei militare s-a intensificat și, în august 1992, noua uniformă a fost prezentată conducerii țării, Președintelui și Prim-ministrului Republicii Moldova [45]. Astfel, una dintre primele armate ale țărilor din CSI, în anul 1993, Armata Națională a trecut la uniforma militară proprie cu simbolistica Republicii Moldova.

Este necesar de menționat faptul că perfecționarea unor elemente aparte ale uniformei militare a durat un termen mai îndelungat și, practic, s-a terminat abia în 1996. La crearea noii uniforme s-a mizat mai mult pe propriile forțe, fiind de asemenea studiate și elemente de uniformă militară ale altor state.

Ca rezultat, s-a reușit asigurarea Armatei Naționale cu o uniformă comodă, elegantă, trainică, care este înalt apreciată de militari și de specialiștii în materie.

Semnele distinctive elaborate de către Ministerul Apărării au fost acceptate și sunt utilizate în prezent și de alte ministere de forță ale Republicii Moldova.

În septembrie-noiembrie 1992 a fost modelată și adoptată pentru asigurarea armatei uniforma pentru serviciul cotidian și cea de gală de vară a generalilor, ofițerilor, plutonierilor, sergenților și ostașilor angajați prin contract, paltonul de gală al generalilor și uniforma de campanie de vară a ostașilor [46].

În decembrie 1992 a fost modelată, iar în ianuarie 1993 a fost acceptată uniforma (varianta – olivă) militarilor gărzii de onoare [47]. Pentru prima dată ea a fost folosită la ceremonii oficiale în luna august 1993, la întâmpinarea prim-ministrului României, a domnului T. Stolojan [48].

În septembrie 1993 a fost acceptată confecționarea uniformei de campanie de vară (camuflaj) a piloților și personalului tehnic al aviației militare [49].

În continuare, cu forțele proprii, au fost modelate și aprobate pentru a asigura armata următoarele elemente:

- august 1994 – uniforma de serviciu și de campanie de iarnă pentru militarii de toate categoriile;
- septembrie 1995 – boneta de serviciu pentru ofițeri;
- mai 1996 – epoleții pentru ofițeri și plutonieri și ecusoanele pentru toți militarii Armatei Naționale;
- septembrie 1996 – căciula pentru generali, ofițeri și ostașii în termen;
- octombrie 1996 – uniforma de paradă pentru generali [50].

Armata Națională a depășit prima, cea mai importantă perioadă în constituirea sa. În viitor, odată cu dezvoltarea și perfecționarea armatei, firește, vor putea să intervină și unele modificări în uniforma militară. Dar astăzi înseamnă mult că armata dispune de uniformă militară proprie, care nu cedează prin nimic celor ale forțelor armate ale altor state.

* * *

Astfel, vom concluziona că, după semnarea Acordului cu privire la soluționarea pașnică a conflictului de la Nistru, începe o nouă etapă de dezvoltare a Armatei Naționale – organizarea procesului pregătirii de luptă, educației militar-patriotice și întărirea disciplinei militare.

Analizând situația geopolitică și geostrategică a țării, pornind de la funcțiile de bază care revin armatei – apărarea independenței și integrității teritoriale și – ținându-se cont de toate genurile de arme existente în republică, în componența Armatei Naționale au fost create 3 brigăzi de infanterie motorizată, o brigadă de apărare

a spaţiului aerian, o brigadă de artilerie şi o brigadă de aviaţie. La aceste categorii de trupe se mai adaugă trupele auxiliare, necesare pentru întreţinerea organismului Armatei Naţionale.

Odată cu definitivarea structurii Armatei Naţionale a început încorporarea tinerilor în unităţile militare. Această sarcină, destul de importantă pentru menţinerea capacităţii de luptă ridicată, este îndeplinită de către Departamentul Administrativ-Militar al Ministerului Apărării al Republicii Moldova prin intermediul comisariatelor militare raionale, iar în prezent prin intermediul centrelor militare raionale.

Tot în această perioadă a fost rezolvată o altă problemă destul de acută a Armatei Naţionale – problema cadrelor. Din armata sovietică, până în anul 1995 s-au întors la baştină şi au depus jurământul de credinţă Republicii Moldova şi poporului ei mai mult de 1 700 de ofiţeri. Din rezervă au fost chemate peste 700 de cadre militare. La sfârşitul anilor 1990, în Armata Naţională îşi satisfăceau serviciul militar circa 1 500 de ofiţeri [51].

Din toamna anului 1992, în Republica Moldova a fost înfiinţată şi o şcoală militară, care din septembrie 1993 va fi transformată în Colegiul Militar „Alexandru cel Bun".

Tot în scopul instruirii şi perfecţionării cadrelor de ofiţeri au fost încheiate un şir de acorduri şi tratate bilaterale cu România, Statele Unite ale Americii, Franţa, Grecia, Germania ş.a.

Din anul 1993, încep aplicaţiile pe teren, care reprezintă principalul mijloc practic eficace pentru pregătirea de luptă a unităţilor militare ale Armatei Naţionale. Drept rezultat al practicării acestor instrucţiuni tactice s-a reuşit crearea subunităţilor aflate în stare permanentă gata de luptă, capabile să execute sarcini, survenite pe neaşteptate, în termene foarte scurte.

Pentru menţinerea moralului ridicat al trupelor, împlinirea idealurilor naţionale, reieşind din procesele ce se desfăşoară în republică, un lucru enorm a fost efectuat şi în domeniul educaţiei militar-patriotice a militarilor. O contribuţie deosebită în procesul de educaţie şi instruire o au cursurile de lecţii din cadrul pregătirii socio-umanitare, ziarul „Oastea Moldovei" şi un şir de emisiuni ale Tele-Radioului Naţional. În prezent un aport deosebit în procesul de educaţie o are Muzeul Armatei Naţionale, deschis recent în incinta Casei Centrale a Armatei.

Tot în acest context, trebuie de menţionat şi lucrul enorm îndeplinit de către specialiştii Armatei Naţionale privind elaborarea uniformei militare. Este îmbucurător faptul că în acest domeniu Armata Naţională a Republicii Moldova a fost una dintre primele armate ale fostelor republici unionale care a trecut la uniforma militară proprie cu simbolistica Republici Moldova.

Reieşind din cele expuse mai sus, putem cu fermitate să menţionăm că în prezent Republica Moldova are o armată capabilă să asigure securitatea militară a poporului şi statului, să apere independenţa şi integritatea teritorială a ţării.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. *Oastea Moldovei*, nr. 20 din 10 noiembrie 1992.
2. Creangă P. Я хочу рассказать. – Chişinău, 1998.– P. 169.
3. *Ibidem*, p. 175.
4. *Arhiva Guvernului Republicii Mo*ldova (în continuare – AG RM), Hotărârea nr. 628 din 13 noiembrie 1991.

5. *Arhiva Preşedintelui Republicii Moldova* (în continuare – AP RM), Decretul Preşedintelui nr. 191din 3 septembrie 1991.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*.
8. *Arhiva Ministerului Apărării Republicii Moldova* (în continuare – AMA RM), dosarul nr. 1, f. 57.
9. *AG RM*, Hotărârea nr. 628 din 13 noiembrie 1991.
10. *AP RM*, Decretul Preşedintelui nr. 966-XII din 17 martie 1992.
11. *Ibidem*.
12. *Ibidem*, Decretul Preşedintelui nr. 19 din 5 februarie 1992.
13. *AMA RM*, dosarul nr. 1, f. 107.
14. *Arhiva Departamentului Administrativ-Militar al Republicii Moldova* (în continuare – ADAM RM), dosarul nr. 1, f. 127.
15. *Ibidem*, f. 142.
16. *Ibidem*, f. 163.
17. *Ibidem*.
18. *Ibidem*, f. 201.
19. *Ibidem*, f. 232.
20. *Ibidem*, f. 245.
21. *Ibidem*, dosarul nr. 2, f. 56–68.
22. *Ibidem*, dosarul nr. 5, f. 19.
23. *AMA RM*, dosarul nr. 2, f. 76.
24. *AG RM*, Hotărârea nr. 485 din 23 iunie 1992
25. *AMA RM*, dosarul nr.1, f. 197.
26. *AG RM*, Hotărârea nr. 550 din 1 septembrie 1992.
27. *Oastea Moldovei*, nr. 5 din 3 februarie 1999.
28. *AG RM*, Hotărârea nr. 966-XII din 17 martie 1992.
29. *Sfatul Țării*, nr. 58 din 28 martie 1992.
30. *Ibidem*.
31. *Ibidem*.
32. *Oastea Moldovei*, nr. 21 din 17 noiembrie 1992.
33. *Ibidem*, nr. 48 din 12 octombrie 1993.
34. *Ibidem*.
35. *Literatura și Arta*, nr. 76 din 17 octombrie 1993.
36. *Monitorul oficial al Republicii Moldova*. *Doctrina militară a Republicii Moldova*. 1995, nr. 38–39. – P. 11–14.
37. *AMA RM*, dosarul nr. 1, f. 197.
38. *Ibidem*, f. 201.
39. *Oastea Moldovei*, nr. 42 din 24 noiembrie 1993.
40. *Ibidem*, nr. 33 din 5 octombrie 1994.
41. *Ibidem*.
42. *Ibidem*, nr. 1 din 27 mai 1992.
43. *AMA RM*, dosarul nr. 3, f. 53.
44. *Ibidem*.
45. *Moldova Suverană*, nr. 106 din 28 august 1992.
46. *Oastea Moldovei*, nr. 17 din 1 octombrie 1992.
47. *AMA RM*, dosarul nr. 3, f. 17.
48. *Sfatul Țării*, nr. 145 din 19 august 1993.
49. *Oastea Moldovei*, nr. 20 din 15 septembrie 1992.
50. *Ibidem*, nr. 53 din 27 decembrie 1996.
51. *AMA RM*, dosarul nr. 2, f. 165.

DETERMINAREA ȘI ANALIZA PRINCIPIILOR GENERALE ALE SERVICIULUI MILITAR

Ion COROPCEAN[1]

DEFINING AND ANALYSIS OF THE GENERAL PRINCIPLES OF MILITARY SERVICE

The principles of military service aim to the fundamental traits and essential characteristics of the institute's structure with the same name. The principles of military service reveal the most important sides of the configuration and performance not only of the military service as a specific citizens' act, but also of the state organizations where the it is performed. The principles of military service determine the content of the various relationships within the territory of these organizations.

Keywords: principle, public service, citizens, military service.

Termenul „principiu" îl putem defini ca element fundamental, idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie ştiinţifică, un sistem politic, juridic, o normă de conduită etc. [1]. Prin termenul „principiu" se are în vedere ceea ce stă la baza unei totalităţi de fenomene, noţiuni, fapte. Principiul este noţiunea centrală, ideea călăuzitoare, baza sistemului ce reprezintă generalizarea și extinderea acestuia asupra tuturor fenomenelor acelui domeniu din care principiul dat este abstractizat.

Considerând că serviciul militar este o varietate deosebită a serviciului public, ne propunem să examinăm și principiile lui prin prisma acestuia. Putem propune următoarea definiţie a principiilor serviciului public: „Acestea sunt ideile fundamentale care exprimă legităţile obiective și care determină direcţiile ştiinţific argumentate de realizare a competenţelor, sarcinilor şi funcţiilor organelor de stat și împuternicirilor funcţionarilor publici care acţionează în sistemul puterii de stat și în particular în sistemul serviciului public" [2].

Aşadar, serviciul public este o activitate de interes public organizată și desfăşurată de către o autoritate publică [3]. Principiile generale se extind asupra tuturor tipurilor serviciului public, dar totodată trebuie să menţionăm prezenţa principiilor speciale. Prin urmare, putem vorbi despre un sistem de principii ale serviciului public: generale și speciale care în totalitate trebuie să prezinte un sistem unitar ce asigură activitatea eficientă a funcţionarilor publici privind conducerea treburilor statului, soluţionarea sarcinilor de importanţă statală.

Astfel putem constata unitatea cerinţelor de bază înaintate faţă de serviciul public, adică principiile generale de organizare a serviciului public au un caracter universal și se răsfrâng asupra tipurilor speciale ale serviciilor publice, inclusiv asupra serviciului militar. Unitatea cerinţelor de bază înaintate faţă de serviciul militar arată că toţi militarii se supun minimului de reguli generale, indiferent de apartenenţa departamentală.

Referitor la serviciul militar, principiile generale sau fundamentale pot fi cu particularităţi determinate de specificul sarcinilor soluţionate și funcţiilor îndeplinite [4]. Principiile fundamentale pe care se bazează serviciul public în Republica Moldova sunt principiile legalităţii, profesionalismului,

[1] *Ion COROPCEAN, general de divizie (r), ex-şef al Marelui Stat-Major, comandant al Armatei Naţionale.*

transparenței, imparțialității, independenței, stabilității și loialității [5], totodată sunt evidențiate principiile de conduită a funcționarului public, ele fiind: legalitate, imparțialitate, independență și profesionalism [6]. Ne propunem să examinăm principiile generale enumerate, cu evidențierea aspectelor care se reflectă asupra serviciului militar.

1. *Principiul legalității.* Trăsăturile caracteristice ale legalității: unitatea, caracterul general și obligativitatea cerințelor sunt asigurate prin faptul că legile și alte acte normative adoptate trebuie să corespundă Constituției, aceasta având putere juridică supremă.

Particularități ale legalității, de asemenea, sunt: egalitatea tuturor cetățenilor, inclusiv a militarilor, în fața legii; inadmisibilitatea opunerii acesteia raționalității; inadmisibilitatea abaterii de la legi sub oricare pretext. Principiul legalității este principiul universal al serviciului public, care nu admite excepții pentru nici una din varietățile ei, inclusiv serviciul militar, reieșind din necesitate și raționalitate.

Aspectul exterior în respectarea principiului legalității se manifestă în activitatea organelor și instituțiilor în care este prevăzut serviciul militar și care trebuie să se realizeze în strictă corespundere cu legea. Particularitatea serviciului militar constă în faptul că el se îndeplinește în organele puterii executive care realizează conducerea instituțiilor militare. Deosebit de actuală este această teză pentru cei care organizează controlul civil asupra respectării principiului legalității în activitatea organelor conducerii militare, factorilor decizionali militari și militarilor. Ei trebuie să fie complet independenți de conducerea militară, inclusiv în problemele asigurării lor cu toate tipurile de drepturi care, în caz contrar, ar permite exercitarea presiunii și, prin urmare, realizarea intereselor unor persoane cu funcții de răspundere concrete și nu ale statului.

Principiului legalității poate fi atribuit și accesul egal al cetățenilor la serviciul public, inclusiv cel militar, în conformitate cu capacitățile și nivelul pregătirii profesionale. Aceasta corespunde tezei din Declarația generală a drepturilor omului și cetățeanului, în corespundere cu care fiecare cetățean, fără orice discriminare sau restricții neîntemeiate, are dreptul să fie admis în condiții generale de egalitate la serviciul public. Același drept este prevăzut și în pct. 2 al art. 39 din Constituția Republicii Moldova, unde se stipulează: „Oricărui cetățean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcție publică". Esența principiului constă în faptul că nu doar se asigură dreptul egal al tuturor cetățenilor de a ocupa o anumită funcție în aparatul de stat, ci și de a determina condițiile de avansare în serviciu în ordinea fixată de lege, precum și de a acorda posibilități egale pentru toți în vederea perfecționării permanente a capacităților de conducere.

Din principiul dat rezumă un șir de excepții, care nu diminuează, ci dimpotrivă, confirmă valoarea lui. Toate restricțiile pot fi divizate în generale, care se răsfrâng asupra tuturor tipurilor de servicii de stat și speciale, care sunt condiționate de specificul tipului său aparte. Restricțiile generale sunt legate de cetățenie, vârsta candidatului la încadrarea în serviciu, capacitatea lui de a acționa, studiile necesare prevăzute pentru funcția publică respectivă etc.

Particularitățile de realizare a accesului egal al cetățenilor la serviciul public sub aspectul serviciului militar constă în faptul că, pe de o parte, serviciul militar constituie pe timp de pace, dreptul cetățeanului Republicii Moldova de a îndeplini benevol acest serviciu, iar pe de altă parte – datoria întregii populații de gen masculin de a îndeplini serviciul militar conform ordinului, realizând datoria constituțională privind apărarea Patriei. Serviciul militar

în termen reprezintă forma obligativităţii militare a cetăţenilor Republicii Moldova. Scutirea și amânarea de la încadrare în serviciul militar se efectuează numai conform principiilor prevăzute de legile respective.

În cadrul acţiunii principiului legalităţii o mare importanţă o are utilizarea principiului de proporţionalitate, care în conducerea de stat se manifestă ca fiind corespunderea mijloacelor, procedeelor și metodelor folosite în conducere cu sarcinile și scopurile conducerii. În sfera militară, aceasta înseamnă că măsurile luate trebuie să fie în corelaţie cu scopul propus, de exemplu, la introducerea stării excepţionale și în alte cazuri când există un pericol real pentru viaţa și sănătatea populaţiei.

2. *Principiul loialităţii* este unul determinant în serviciul public și obligă funcţionarul public să servească cu bună credinţă autoritatea publică în care activează, precum și interesele legitime ale cetăţenilor. Principiul loialităţii este inseparabil de principiul devotamentului faţă de Patrie al funcţionarilor publici în timpul îndeplinirii obligaţiunilor sale și principiul încrederii faţă de funcţionarii publici atât din partea statului, cât și din partea cetăţenilor.

Principiul devotamentului faţă de Patrie se conţine într-un șir de acte legislative și normative. Devenind militar, cetăţeanul își asumă obligaţia să îndeplinească cu jertfire de sine datoria privind apărarea Patriei în caz de pericol pentru a asigura integritatea și suveranitatea ţării. Confirmând această obligaţie, militarul depune Jurământul militar, în care jură credinţă Patriei și poporului, să apere ţara și poporul ei, să respecte legile și regulamentele militare.

Încrederea în activitatea militarilor are o mare importanţă pentru stabilitatea societăţii în întregime. Populaţia va avea încredere în militari când activitatea acestora se va realiza în strictă conformitate cu Constituţia și în modul stabilit de lege. În scopul ridicării nivelului de încredere din partea societăţii în militari este necesară dezvoltarea principiului controlului civil al organismului militar, adică realizarea controlului permanent asupra legalităţii în activitatea Forţelor Armate.

3. *Principiul imparţialităţii* obligă funcţionarii publici să ia decizii și să întreprindă acţiuni în mod imparţial, nediscriminatoriu și echitabil, astfel fiind asigurate drepturile și libertăţile omului și cetăţeanului. Obligaţiile funcţionarilor de stat de a recunoaște, respecta și apăra drepturile omului și cetăţeanului se bazează pe prevederile din Constituţia Republicii Moldova. Drepturile și libertăţile omului constituie valoarea supremă. Protecţia drepturilor și libertăţilor omului și cetăţeanului sunt datoria statului și obligaţia cetăţenilor aflaţi în serviciul public.

Valoarea socială a serviciului militar constă în aceea că prin îndeplinirea acestuia este asigurată suveranitatea și integritatea teritorială a statului, stabilitatea societăţii, fapt ce permite cetăţenilor să-și realizeze drepturile și libertăţile garantate. Pe de altă parte, populaţia, precum și factorii decizionali ai puterii de stat și administraţiei publice locale trebuie să recunoască, să respecte și să apere drepturile și libertăţile militarilor. În același timp, mecanismele de protejare trebuie să fie prevăzute în legislaţie. În cazul nerespectării lor, militarii pot folosi metodele de apărare a drepturilor și libertăţilor încălcate sau nerespectate, garantate lor de către stat, inclusiv în judecată, adică să utilizeze autoapărarea drepturilor și intereselor legale încălcate.

Principiul în cauză are în activitatea militarilor nu numai un aspect exterior, adică respectarea drepturilor și libertăţilor populaţiei civile, ci și unul interior, adică recunoașterea, respectarea și protejarea drepturilor și libertăţilor militarilor din partea altor militari, inclusiv a comandanţilor și

șefilor. Aspectul interior se realizează prin intermediul îndeplinirii obligatorii a cerinţelor disciplinei militare, a respectării ordinii speciale în activitatea de serviciu, inclusiv în timpul ducerii acţiunilor de luptă. Viaţa şi sănătatea, ca valori de bază şi supreme ale omului, trebuie să aibă o importanţă prioritară la luarea hotărârilor privind metodele și procedeele de ducere a acţiunilor de luptă.

4. *Principiul profesionalismului.* Prin termenul „profesionalism" se subînţelege cunoașterea profundă și multilaterală, precum și posedarea deprinderilor practice într-un domeniu anumit al activităţii publice utile; prin termenul „competenţă" se subînţelege cunoașterea obiectului de activitate, existenţa pregătirii profesionale, deprinderilor de lucru, studierea și valorificarea experienţei avansate.

În literatura de specialitate, principiul profesionalismului și competenţei uneori este legat de îndeplinirea profesională a serviciului public. Activitatea privind asigurarea exercitării împuternicirilor organelor de stat (adică serviciul public) trebuie considerată drept profesie, care presupune o calificare ce are semnificaţie pentru tot statul și care cere de la funcţionarii publici o măiestrie anumită, dobândită și menţinută ca rezultat al studierii sistematice și continue. Exercitarea profesională a obligaţiunilor funcţionale de către funcţionarii publici presupune îndeplinirea lucrului de bază contra unei recompense bănești (salariul de funcţie, solda). Abordarea în cauză este aplicată în întregime și faţă de serviciul militar, însă cu unele excepţii.

În plan profesional, serviciul militar îl îndeplinesc doar militarii care își fac serviciul militar prin contract. Pentru ei acesta este „lucrul" pentru care sunt retribuiți, care reprezintă o sursa principală de supravieţuire. Militarii în termen exercită o obligaţiune militară prin intermediul îndeplinirii serviciului militar conform încorporării în cursul unui termen strict stabilit (1 an). Ei se află la asigurarea completă de stat, iar soldele bănești plătite lor (de câteva ori mai mici decât ale militarilor care efectuează serviciul militar prin contract îndeplinind unele și aceleași funcţii) sunt menite pentru asigurarea doar a necesităţilor curente mărunte și nu reprezintă sursa principală de existenţă. Însă cele indicate nu înseamnă că principiul profesionalismului și competenţei nu este caracteristic serviciului militar. Principiul profesionalismului și competenţei este caracteristic serviciului militar ca și altor tipuri ale serviciului de stat. Mai mult ca atât, îndeplinirea profesională a obligaţiunilor reprezintă una din îndatoririle de bază ale fiecărui militar, pentru care el este obligat să posede în permanenţă cunoștinţe militare profesionale, să perfecţioneze pregătirea și măiestria sa militară.

5. *Principiul transparenţei* în realizarea serviciului public se bazează pe Constituţie, conform căreia organele puterii de stat, organele administraţiei publice locale, precum și persoanele lor cu funcţii de răspundere sunt obligate să asigure fiecărui cetăţean posibilitatea familiarizării cu documentele și materialele care ating drepturile și libertăţile lui, dacă altceva nu este prevăzut de lege.

Principiul respectiv nu este absolut pentru militari și are anumite limite stabilite prin care militarii sunt îndatoraţi să păstreze cu stricteţe secretul militar, cel de stat, precum și caracterul confidenţial al unor activităţi și documente [7]. Astfel, serviciul militar se bazează de fapt pe corelaţia dintre transparenţă și respectarea secretului de stat în activitatea militarilor.

Principiul transparenţei în sistemul serviciului militar se asigură prin luarea în considerare a părerii militarilor [8], reflectarea sistematică a activităţii structurilor

militare prin intermediul mijloacelor de informare în masă (ziarul „Oastea Moldovei", pagina electronică „army.md", rețele de socializare etc.).

Însă cadrul de acţiune al principiului transparenţei referitor la serviciul militar trebuie să fie conturat mai pronunţat de către legislaţie. Încălcarea principiului trebuie să atragă după sine survenirea responsabilităţii juridice. În sensul indicat, principiul transparenţei corelează cu principiul credibilităţii menţionat anterior faţă de militari şi activitatea lor. Limitarea exagerată a transparenţei activităţii în organizaţia militară a statului se răsfrânge asupra nivelului de credibilitate faţă de ea în întregime sau faţă de unele persoane cu funcţii de răspundere, inclusiv cele militare, din partea populaţiei Republicii Moldova.

6. *Principiul responsabilităţii* privind pregătirea și luarea deciziilor, neexecutarea sau îndeplinirea inadecvată a obligaţiunilor funcţionale are scopul să orienteze funcţionarii publici și militarii spre realizarea conștiincioasă, oportună și legală a obligaţiunilor funcţionale. Pentru militari, aceasta practic înseamnă că neîndeplinirea sau îndeplinirea neadecvată a acestor obligaţiuni trebuie să atragă după sine măsurile de responsabilitate juridică. Prin urmare, fixarea principiului responsabilităţii cimentează organismul militar.

7. *Principiul independenţei* obligă la comportament, decizii și acţiuni neinfluenţate de apartenenţa politică a funcţionarului. Acest principiu, care limitează în esenţă militarii în drepturi politice, nu contrazice principiile și normele dreptului internaţional, deoarece în Convenţia cu privire la drepturile omului este prevăzut că „legislaţia naţională determină în ce măsură garanţiile prevăzute de către Convenţia în cauză vor fi aplicate faţă de Forţele Armate" [9].

Vom menţiona că, în cazul luptei partidelor politice în stat, trupele pot deveni instrumentul unor șantaje politice și, mai mult decât atât, armata care votează se poate exprima împotriva guvernului și să se plaseze faţă de el în poziţie dușmănoasă. Atribuirea drepturilor politice armatei o poate transforma din putere care se supune și servește legea și interesele de stat într-o forţă care servește interesele partidului. Astfel, la începutul sec. XX, savanţii au formulat principiul fundamental – drept principiu al neutralităţii politice în armată, adică al posibilelor restricţii privind drepturile constituţionale ale militarilor în domeniul politic, ceea ce în consecinţă a fost stipulat în actele internaţionale de drept.

Astfel, întru realizarea principiului neutralităţii politice (sau neapartenenţei la un partid), militarilor le este interzis să facă parte din asociaţii obștești, care urmăresc scopuri politice, la care se referă partidele politice și alte forme organizaţionale de drept ale asociaţiilor obștești create în vederea realizării unei puteri politice. Militarilor le este interzis oficial sau public de a demonstra ataşamentul faţă de partidele politice. Ei trebuie să fie neutri în lupta politică a diverselor partide și mișcări. În Republica Moldova, acest principiu este consfinţit în Legea cu privire la statutul militarilor, unde militarilor pe perioada îndeplinirii serviciului militar li se interzice să facă parte din partide și din alte organizaţii social-politice ori să desfășoare activităţi politice în favoarea acestora. Totodată, militarilor nu le este interzis să participe în astfel de asociaţii obștești create în scopurile realizării drepturilor social-economice și a intereselor legale ale militarilor. Unica condiţie de participare în cadrul acestor organizaţii – militarii nu trebuie să se afle în exerciţiul funcţiunii [10].

8. *Principiul stabilităţii* referitor la funcţionarii publici reprezintă stabilitatea relaţiilor de serviciu de stat. Stabilitatea poziţiei de serviciu are două aspecte: ea trebuie

atinsă în interesele atât ale aparatului de stat cât și ale celui de serviciu, adică să combine interesele statului și ale personalității.

Corelația dintre interesele de stat și cele ale persoanei se atinge prin respectarea următoarelor condiții: dezrădăcinarea protecționismului și practicii selectării cadrelor după principiul devotamentului personal (se atinge prin prezența procedurilor de luare colegială a deciziilor privind numirea în funcții militare, adică prin comisii de atestare); debarasarea oportună de persoanele incompetente sau profesional inutile în sistemul serviciului militar profesional; crearea condițiilor corespunzătoare pentru activitatea de serviciu a militarilor; intensificarea protecției sociale și de drept a militarilor; asigurarea garanțiilor împotriva eliberării nelegitime din serviciul militar.

Se consideră oportun ca politica de cadre prin respectarea condițiilor enumerate să devină un factor important în asigurarea securității statului și să se regăsească ca un punct nou în Strategia securității naționale, or neglijarea acestui principiu în ultima perioadă atât la promovarea cadrelor în instituțiile de stat, cât și în Armata Națională, au influențat negativ securitatea statului. Resursele umane sunt cele mai importante resurse strategice ale instituțiilor statului. Succesul acestor instituții în general depinde de existența unor oameni potriviți la locul potrivit și în momentul potrivit, or aceasta și este esența politicii de cadre.

Principiul stabilității presupune și asigurarea unui nivel corespunzător al protecției sociale și de drept a funcționarilor publici. Protecția socială a militarilor, cetățenilor eliberați din serviciul militar și a membrilor familiilor lor reprezintă funcția statului [11].

Dar să vedem în ce măsură se coordonează principiile serviciului public în Republica Moldova cu principiile serviciului public pentru funcția publică europeană. Astfel, vom constata cele cinci principii ale serviciului public european: angajamentul față de Uniunea Europeană și cetățenii săi; integritate; obiectivitate; respect față de ceilalți; transparență. Vom evidenția principiul integrității, care lipsește în legislația națională, dar despre care se discută mult în ultima perioadă atunci când se face referință la persoanele cu funcții publice de conducere de nivel superior. Acest principiu presupune că funcționarii trebuie să fie ghidați de un simț al proprietății și să se comporte în toate cazurile într-un mod care ar putea fi supus celui mai amănunțit control public. Această obligație nu este considerată ca fiind îndeplinită doar acționând în spiritul legii. Funcționarii publici nu trebuie să-și asume nici o obligație financiară sau de alt tip care i-ar putea influența în exercitarea funcțiilor lor, inclusiv prin acceptarea de cadouri. Aceștia trebuie să declare în mod prompt orice interese private legate de funcțiile lor. Funcționarii publici trebuie să procedeze astfel încât să evite conflictele de interese și apariția acestor conflicte. Aceștia trebuie să ia măsuri rapide pentru a soluționa orice conflict care apare. Această obligație le revine și după ce părăsesc biroul [12].

Având în vedere aspirațiile europene ale țării noastre, noi considerăm imperativ necesară perfecționarea legislației naționale cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, codului de conduită și ajustarea principiilor serviciului public național cu principiile serviciului public european [13].

La principiile generale ale serviciului militar se referă, de asemenea, *principiul clasificării funcțiilor și gradelor militare,* destinația de bază a căruia este de a asigura claritate și precizie în relațiile reciproce dintre militari și subordonarea militarilor, deoarece ele asigură relațiile dintre putere și subordonare, consolidează poziția

de serviciu a fiecărui militar. Clasificarea funcţiilor şi gradelor militare permite să se creeze un sistem clar al relaţiilor reciproce dintre militari, care le dă posibilitatea de a rezolva mai eficient problemele specifice.

În acest context putem menţiona că militarii, executând serviciul public special de stat, sunt dezavantajaţi prin neechitate la aprecierea calificării şi nivelului pregătirii profesionale. Astfel, gradele de calificare a funcţionarilor publici nu au echivalenţă cu gradele de calificare şi gradele militare ale militarilor. Spre exemplu, un ofiţer cu grad superior militar, categorie superioară de calificare militară, care a activat în organele de conducere ale Ministerului Apărării o perioadă îndelungată, la trecere în rezervă şi angajare la o funcţie publică similară în organele de stat, este nevoit să-şi înceapă activitatea de la zero, fiindu-i atribuit gradul de calificare a funcţionarilor publici cel mai mic, ca şi la un tânăr absolvent de facultate. Se consideră oportun ca această inechitate să fie înlăturată prin modificarea legislaţiei.

În afară de principiile generale, serviciului militar îi sunt specifice principiile de tip special, adică principiile specifice ale serviciului militar care îl caracterizează în general ca o diversitate deosebită a serviciului public şi pot fi aplicate la toate formele acestuia. Analiza legislaţiei privind serviciul militar şi statutul militarilor din Republica Moldova permite de a formula următoarele principii specifice ale serviciului militar: conducerea centralizată a serviciului militar şi militarilor, conducerea unică totală şi disciplina militară severă, subordonarea relaţiilor reciproce dintre militari; continuitatea; principiul responsabilităţii juridice sporite a militarilor [14].

În concluzie vom menţiona că este imperativ necesar ca Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Apărării să asigure perfecţionarea legislaţiei militare, planificarea construcţiei şi dezvoltării Armatei Naţionale, călăuzindu-se de principiile de organizare a serviciului militar care vor asigura armatei standarde contemporane de organizare, funcţionare şi capacitate de îndeplinire a sarcinilor constituţionale.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE:

1. https://dexonline.ro/definitie/principiu (vizitat 03.02.16).
2. Старилов Ю. Н. *Государственная служба в Российской Федерации. Теоретико-правовое исследование.* Воронеж, 1996, с. 78.
3. *Legea cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public*, art. 2.
4. http://lawtoday.ru/razdel/biblo/voen-prav/020.php (vizitat 12.01.16).
5. *Legea cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public*, art. 5.
6. *Legea privind Codul de conduită a funcţionarului public*, art. 2.
7. *Legea „Cu privire la statutul militarilor”*, art. 26.
8. *Regulamentului disciplinei militare*, art. 90.
9. *Convenţia cu privire la Drepturile Omului*, art. 9.
10. *Legea cu privire la statutul militarilor*, art. 36.
11. *Legea cu privire la statutul militarilor*, art. 22-23.
12. http://www.ombudsman.europa.eu/ro/resources/code.faces#/page/11 (vizitat 9.02.16).
13. http://www.cjteleorman.ro/ro/Acte_necesare/codul%20bunei%20conduite%20ad-tive.htm. Codul european al bunei conduite administrative, art. 7-9.
14. http://www.aldebaran.com.ru/publications/6548/page/6. (vizitat 12.01.16).

ROLUL SERVICIULUI MILITAR ÎN SOCIETATE

Ion COROPCEAN[1]

THE TASK OF THE MILITARY SERVICE IN SOCIETY

The institute of military service acts as a link between the Army and society, and operates as an educational tool that provides the serving personnel with national and civil determination, as well as functioning as a socialization tool for those who have already served in its structures. Concurrently, society is the solitary supplier of personnel for the military service, and on the other hand it is the staff's recipient after carrying out the military service. In this regard, the research of the military service's role in our society is an imperative for the establishment of Moldovan state nowadays.

Keywords: military service, society, Army, Republic of Moldova.

Serviciul militar este pus în slujba societăţii prin reglementarea politico-juridică a relaţiilor militare de serviciu. Relaţia armată – societatea civilă se prezintă ca unul din factorii de bază ai stabilităţii naţionale. Astfel, există o interacţiune şi influenţă reciprocă între serviciul militar şi societate.

Începând cu a doua jumătate a secolului trecut, în cadrul dezbaterilor asupra problemei identităţilor colective, a modalităţilor de construcţie şi funcţionare a acestora sporește interesul faţă de influenţele exercitate de instituţia serviciului militar obligatoriu în rândul populaţiei în contextul procesului de construire a unei identităţi naţionale în spaţiul european. Se consideră că, pe parcursul procesului general european ce a început odată cu sfârşitul secolului al XVIII-lea, statele-naţiuni europene au acţionat pentru crearea unui sentiment civic în rândul celor pe care îi considera cetăţenii săi printr-o serie de instituţii-instrumente, între care, cele mai importante, erau Școala, Biserica și Armata, toate controlate și remunerate de stat [1].

În această ordine de idei, atragem atenţia că, în literatura de specialitate, importanţa instituţiei serviciului militar obligatoriu în cadrul societăţii reprezintă un subiect care beneficiază de atenţie prin prisma rolului *armatei* în societate. Acest fapt se datorează istoriografiei militare actuale, care tratează într-un mod specific influenţa instituţiilor militare asupra societăţii, fiind interesată de două aspecte principale cu privire la influenţa instituţiei armatei asupra identităţii colective. Un prim aspect se leagă de componentele sistemului educaţional dezvoltat în cadrul armatei ca element civic-naţional. În privinţa pregătirii cadrelor, s-a urmărit crearea unui sistem de învăţământ militar cât mai diversificat şi mai competent. Un al doilea aspect e reprezentat de organizarea instrucţiei trupei de recruţi. Astfel, autorul *Hariton Silviu*, în lucrarea sa cu privire la *influenţa serviciului militar obligatoriu asupra societăţii româneşti din Vechiul Regat*, consideră că anume al doilea aspect este important în analiza modalităţilor de educare în spirit civic a ţăranilor, care constituiau marea majoritate a trupei din perioada respectivă [2, p. 168]. De exemplu, cum să convingi pe ţăran să se despartă de ogorul său pe durata efectuării stagiului militar şi să nu dezerteze, în condiţiile în care munca câmpului era singura sursă de hrană a familiei sale? Pentru recruţi, pe lângă exerciţiile fizice propriu-zise la care erau supuși, au fost organizate școli de alfabetizare

[1] *Ion COROPCEAN, general de divizie (r), ex-șef al Marelui Stat-Major, comandant al Armatei Naționale.*

(așa-numitele „școli de gradul I") [3, p. 438], dat fiind numărul mare de neștiutori de carte [4, p. 38, 39].

În același timp, autorul Hariton S. consideră că în abordarea acestor aspecte ale educației militare trebuie să ținem seama de faptul că „națiunea" este un concept abstract și de aceea, pentru a-i conferi palpabilitate, a fost dezvoltat un set de simboluri și de tradiții instituite, strâns legate între ele. Dintre simboluri amintim drapelul, imnul, stema, moneda, dar mai ales eroii și monumentele închinate acestora sau Patriei. Tradițiile instituite, în accepțiunea lui E. J. Hobsbawm și a lui T. Ranger, sunt legate de ceremoniile de celebrare a acestor simboluri, care au menirea să inculce, prin repetare, valori morale și norme de comportament, raportate întotdeauna la trecut [5, p. 1-14]. Un discurs în care se pot identifica cu ușurință o serie de simboluri naționale și care are, totodată, rolul de a institui o tradiție este cel rostit de domnitorul Alexandru-Ioan Cuza, la 1/13 septembrie 1862, când unităților unificate ale armatei române li s-au distribuit steaguri noi, cu inscripția „Honor et patria" și culorile roșu, galben și albastru. Aici este importantă realizarea asocierii ideii de Patrie cu o formă materială, Drapelul, pentru ca apoi doar simpla vedere a acestuia să trezească sentimentul civic (ideea de națiune). Drapelul devine un simbol național care trebuie apărat chiar și cu prețul vieții. Un astfel de discurs, repetat de la comandant până la ultimul gradat, fixează în mintea soldatului reperele unei memorii colective, în care sentimentul de apartenență la o comunitate națională joacă rolul central. În dezvoltarea acestei memorii naționale, instituția serviciului militar obligatoriu a acționat ca un factor de educație prin modul de organizare a instrucției, ce a cuprins alături de exercițiile fizice și prin rolul pe care și l-a asumat de a îi învăța a scrie și a citi pe recruții care nu urmaseră școala primară.

Dorința de a organiza o armată capabilă a contribuit, la rândul său, la dezvoltarea unui mijloc de antrenament al spiritului civic, pentru acea perioadă, de sacrificiu pentru Patrie ce nu-și pierde din actualitate și pe parcursul secolului XX și începutul secolului XXI, deoarece instituția serviciului militar obligatoriu acționează ca un factor educativ, în spirit civic-național, asupra celor care au activat în cadrul structurilor sale, funcționând, astfel, ca un instrument de socializare a acestora. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Statele Unite s-au identificat ca o națiune democratică ce reprezintă oameni ai fiecărei națiuni, luptând împreună pentru libertate. Efortul SUA de a mobiliza această diversitate de țări a avut drept consecințe acceptarea socială a evreilor și a catolicilor și a dus la apariția mișcărilor pentru drepturile afro-americanilor, americanilor hispanici, americanilor asiatici și amerindienilor. Iar în Franța rurală de după al Doilea Război Mondial trecerea la serviciul militar obligatoriu semnifica conferirea simbolică a statutului de adult, respectiv conscripția se desfășura într-o perioadă de tranziție importantă în ciclul de viață a unui tânăr. Deși, după destrămarea URSS și sfârșitul Războiului Rece, importanța serviciului militar este determinată și de alte funcții ale armatei, precum participarea acesteia la punerea în operă a altor politici publice: politica externă, securitatea internă, securitatea civilă, sănătatea publică, protecția mediului, totuși funcțiile serviciului militar ce le îndeplinește în societate rămân a fi un factor determinant al misiunilor armatei. Astfel, atât literatura de specialitate, cât și datele oferite de sondajul de opinie intitulat „Opinia publică și apărarea Europei" [6, pp. 327-331] afirmă că instituția militară și serviciul militar ca parte indispensabilă a ei au menirea, printre alte misiuni, de:

• *a pregăti tinerii pentru viață, obișnuindu-i cu disciplina, cu ordinea* etc. Practic,

tinerii, efectuând serviciul militar, învață să se conformeze liber, voluntar și conștient unui set de norme și reguli specifice activității și vieții militare, dar cu urmări pozitive pentru conduita viitoare a acestora. Însușindu-și aceste norme și reguli, de fapt, tinerii militari asimilează premisele unor valori acceptate social, pe temeiul cărora, mai întâi, își formează și, apoi, își consolidează un comportament în deplin consens cu modelul cerut de societate. Obedienţa, înţeleasă ca supunere conștientă și voluntară a tinerilor față de normele și regulile vieții și activității militare, răspunde nevoii sociale de conduită ordonată și disciplinată, precum și exigenţelor diviziunii sociale a muncii. O dată interiorizat un astfel de mod de comportare, acesta se va regăsi și în conduita tânărului după încheierea serviciului militar;

• *a transmite tinerilor o serie de valori tradiţionale ale poporului său.* Activităţile instructiv-educative la care tinerii iau parte pe timpul serviciului militar, precum și misiunile de luptă îndeplinite pe diferite teatre de operații îi ajută să asimileze și să interiorizeze valori tradiţionale ale poporului său. Printre acestea un loc important îl ocupă: cinstea, onoarea, mândria de a fi cetățean al statului său, dreptatea, disciplina, loialitatea, răspunderea. În acest mod, tinerii își formează/întăresc convingerile cu privire la succesul în viață, în profesie etc. prin afișarea constantă a unei conduite dezirabile social;

• *a contribui la socializarea și maturizarea tinerilor*. Procesul de socializare pe care tinerii l-au început în familie și școală (așanumita socializare primară) este continuat în armată. Aici, ei învață, interiorizează și integrează în structura personalităţii lor elemente socioculturale esențiale pe baza cărora să poată acționa coerent în cadrul societăţii umane ai căror membri sunt.

Aceste elemente socioculturale pot fi descrise ca: a) sisteme de nevoi și aspiraţii, adică un complex de scopuri actuale sau viitoare spre care acţiunea umană individuală sau colectivă urmează să se îndrepte; b) modele de acţiune/comportament pentru realizarea anumitor scopuri. Altfel spus, tinerii își intră adecvat în rolul de militar și îndeplinesc toate cerinţele ce derivă din actualul lor statut de membri ai unei structuri militare. În acest cadru, tinerii învață să rezolve o serie de sarcini diverse ca natură și conţinut, în mod independent și/sau în grup. Astfel, ei își formează deprinderi, priceperi și abilități să deservească tehnica de luptă și să folosească armamentul din dotare, să soluţioneze probleme de ordin administrativ-gospodăresc, să acorde primul ajutor cuiva în situații de criză, să se orienteze adecvat în condiții de stres, își formează și dezvoltă rezistența fizică și psihică etc.;

• *a ajuta la integrarea tinerilor în societate*. „Integrarea socială reprezintă principiul activ și, în același timp, o dimensiune esențială a socializării prin intermediul căreia are loc asimilarea și transmiterea reciprocă a unor valori cu scopul de a spori gradul de eficiență și de coeziune socială a grupurilor sociale” [7, p. 235]. Pe întreaga durată a serviciului militar, tinerii asimilează valori (specifice mediului militar și comune oricărei societăți democratice), norme și reguli care le va modela comportamentul, atât din punct de vedere psihosocial (consens, conformitate, solidaritate, eficacitate, tradiţii etc.), cât și profesional. Toate aceste acumulări le vor permite, la trecerea în rezervă, o mai facilă integrare în mediul social civil. Datorită cunoștinţelor acumulate și deprinderilor formate, tinerii, la terminarea stagiului militar, știu să se comporte potrivit normelor și valorilor acceptate de societate, au o conduită disciplinată, sunt ordonați și loiali, cinstiți și responsabili, ceea ce constituie premise serioase ale integrării în grupul de muncă, în special, dar și în alte grupuri (de prieteni, de vecini etc.) [8, p. 9, 10].

Îndeplinirea acestor funcţii sociale acţionează direct asupra conţinutului calitativ al misiunii armatei de apărare a teritoriului naţional, a suveranităţii şi independenţei ţării. Dacă tinerii militari sunt formaţi şi educaţi potrivit exigenţelor funcţiilor sociale, atunci ei vor fi în măsură să execute toate sarcinile primite pe linia apărării ţării.

Astfel, serviciul militar, privit ca experienţă de viaţă, are încă o contribuţie importantă la formarea percepţiei sociale a populaţiei asupra rolului, utilităţii şi legitimităţii armatei în societate. De aceea *atitudinea populaţiei faţă de armată şi serviciul militar* constituie un alt factor social cu rol determinant al misiunilor armatei.

În literatura de specialitate, armata este apreciată ca fiind cea care garantează şi, totodată, simbolizează unitatea ţării, tradiţiile acesteia. Prin urmare, armata, ca instituţie a statului, este valorizată pozitiv de către majoritatea populaţiei în ţările europene. Respectiv şi în Republica Moldova, conform rezultatelor Sondajului de Opinie din aprilie 2014, 42% din populaţie are încredere în instituţia armatei [9, p. 109]. Pentru a face comparaţie trebuie de menţionat că 85% au încredere în biserică, iar numai 22% în justiţie şi 31% în poliţie. Tendinţa stabilă de 42% a încrederii în armată s-a păstrat şi pentru anul 2015 [10, p. 101]. De fapt, opinia generală este că armata reprezintă o instituţie absolut necesară într-o societate umană, date fiind actualele pericole şi ameninţări la adresa securităţii naţionale şi persoanelor în calitatea lor de cetăţeni ai statului. Într-un fel, această atitudine reflectă o apreciere puternic favorabilă de către populaţie a serviciului militar şi implicit a profesiei militare.

În concluzie, vom menţiona că este o obligaţiune a instituţiilor statului să menţină această convingere pozitivă a populaţiei în serviciul militar, prin reformele desfăşurate în armată, astfel încât ea să corespundă unor standarde contemporane, iar serviciul militar să fie o adevărată şcoală a bărbaţilor.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE:

1. Lucaciu C. *Biserica, Școala și Armata, factorii vieții naționale și de stat. Studiu comparativ între România liberă și Țările Române subjugate*. București: Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, 1915. 192 p.

2. Hariton S. *Considerații preliminare cu privire la influența serviciului militar obligatoriu asupra societății românești din Vechiul Regat*. În: *Revista Erasmus*, nr. 12/2001. București: Editura Ars Docendi, 2001, p. 168 (p. 167-171).

3. *Istoria militară a poporului român*, Vol. IV. București: Editura Militară, 1987, p. 438. (XII, +1105 p.).

4. Murgescu M.-L., *Între „bunul creştin" şi „bravul român". Rolul şcolii primare în construirea identităţii naţionale româneşti (1831-1878).* Iaşi: Editura A '92, 1999. (262 p.).

5. Hobsbawm E., Ranger T. (eds.). *The Invention of Tradition. Cambridge*: Cambridge University Press, 1983, (322 p.).

6. Manigart Ph. *Public Opinion and European Defense.* În: C*allaghan J., Kernic F. (eds). Armed Forces and International Security: Global Trends and Issues. New Brunswick*: Transaction Publishers, 2003. (378 p.).

7. Bulgaru M. *Sociologie*. Vol. I. Chişinău: CE USM, 2003, (331 p.).

8. Duţu P., Sarcinschi A. *Determinări sociale, psihosociale şi juridice ale misiunilor Armatei României*. Bucureşti: Editura Universităţii Naţionale de Apărare, 2004, (19 p.).

9. *Barometrul Opiniei Publice. Republica Moldova.* Aprilie 2014. Realizat de Centrul de Analize şi Investigaţii Sociologice , Politologice şi Psihologice CIVIS. Chişinău: Institutul de Politici Publice, 2014.

10. *Barometrul Opiniei Publice*. Republica Moldova. Noiembrie 2015. Realizat de Centrul de Analize şi Investigaţii Sociologice , Politologice şi Psihologice CIVIS. Chişinău: Institutul de Politici Publice, 2015.

ВЫСТУПЛЕНИЕ ПОСЛА УКРАИНЫ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА И.Н. ГНАТИШИНА В РАМКАХ МЕЖДУНАРОДНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ ‹‹МОЛДОВА В КОНТЕКСТЕ НОВОЙ РЕГИОНАЛЬНОЙ АРХИТЕКТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ››

19 мая 2016 года, Центр стратегических исследований по вопросам обороны и безопасности Военной академии Национальной армии РМ

В условиях глобализации, которая является доминирующей тенденцией современного мирового развития, большинство политических, экономических, энергетических, экологических и других проблем, представляющих серьезный вызов мирному существованию и развитию государств, все аспекты обеспечения и гарантирования безопасности целесообразнее рассматривать на уровне региона, а не отдельно взятых стран.

Многие задаются вопросом, как «кризис» в Украине влияет на безопасность в Черноморском регионе.

Прежде всего, хотел бы обратить внимание, что речь идёт не о «кризисе в Украине» или «Украинском кризисе». Это ошибочная трактовка, поскольку конфликт **в** и **вокруг** нашей страны – комплексный и неоднородный. Фактически, следует говорить не об одном, а о трех разных конфликтах:

- геополитическом (между Россией и Западом);

- двустороннем (между Россией и Украиной);

- цивилизационном – борьбой народа Украины за свое европейское будущее.

Так называемый «Украинский кризис» стал свидетельством уровня падения эффективности мировой системы безопасности.

Говоря о российско-украинском конфликте, следует отметить, что ни один из конфликтов на пост-советском пространстве – в Азербайджане, Армении, Грузии, Молдове, Таджикистане – не получил стабильного и окончательного мирного разрешения.

Надеюсь, этот список не будет продолжен. И в этом состоит, в том числе, и наша с вами миссия.

Думаю, что в природе этих событий можно найти много общего и выявить различия.

Любой конфликт – это унесенные жизни, невинные жертвы, сломанные судьбы, гуманитарная трагедия.

По данным Национального института стратегических исследований Украины, гибридная война России против Украины стала наиболее масштабным конфликтом по количеству жертв и задействованной территории.

По разным оценкам, погибли более 9 тысяч человек, около 20 тысяч – получили ранения разной тяжести, более тысячи – пропали без вести. Почти миллион граждан Украины стали вынужденными внутренними переселенцами.

А **причиной этой войны** послужил евроинтеграционный выбор украинского народа.

Вспомним 2013 год. Украина.

Искрой, которая ‹‹зажгла›› народные протесты в Украине в ноябре 2013 года, явилось решение сойти с европейского пути развития и отказ от подписания Соглашения об ассоциации Украина–ЕС. Такой шаг бывшего руководства страны для большинства украинцев означал крах надежд на улучшение жизни, на построение правового, экономически успешного современного государства.

Предприниматели, студенты, интеллигенция вышли на Майдан Независимости в Киеве, а также в других городах Украины с лозунгами ‹‹**Украина – это Европа**››.

С начала Евромайдана прежняя власть своими собственными руками последовательно делала все, чтобы огонь народного гнева не просто не погас, но разгорался еще сильнее. Избиение студентов, провокации, попытка силой разогнать Майдан с 10 на 11 декабря, первые смерти в январе 2014 года и, наконец, массовые расстрелы в центре Киева. Апогей противостояния пришелся на 18-20 февраля 2014 года, когда было применено огнестрельное оружие. Погибли более 100 мирных протестующих и десятки представителей правоохранительных структур. Но народ выстоял.

Откуда название ‹‹Революция Достоинства››? Народ Украины, откинув страх, вышел защитить свои честь и достоинство, право на нормальную жизнь и будущее своих детей, а в это время на ослабленную страну напал внешний агрессор.

26-27 февраля 2014 года вооруженные и экипированные новейшими образцами оружия и техники, специально обученные российские военные, как признал потом президент России В. Путин – прикрываясь мирными жителями, взяли под контроль органы власти, воинские части и все жизненно важные объекты в Крыму. Принудили депутатов Верховного Совета Крыма принять так называемое решение о проведении псевдо-референдума. Имитируя волеизъявление граждан Украины, Россия оккупировала Крым.

Оккупация Крыма и военное вторжение на территорию Донецкой и Луганской областей в международно-правовом отношении стали:

1. **Грубым нарушением всех основных принципов международного права, закрепленных в Уставе ООН**, Декларации о принципах международного права 1970 г., Хельсинкском заключительном акте СБСЕ, на которых основывается современный миропорядок.

2. Грубым нарушением Будапештского меморандума 1994 г., согласно которого Россия была одной из стран, взявших на себя гарантии безопасности Украины за отказ от ядерного оружия.

3. Грубым нарушением Договора о дружбе и сотрудничестве между Украиной и РФ от 1997 г. и другими нарушениями.

Сегодня территория Крыма законодательно признана временно оккупированной, является неотъемлемой частью Украины, на которую распространяется действие Конституции и законов Украины.

Как и 72 года назад, крымские татары снова столкнулись с целенаправленной политикой по уничтожению языкового, религиозного и культурного разнообразия народа.

Участие и победа украинской певицы крымскотатарского происхождения Джамалы на Евровидении 2016 позволили донести европейскому сообществу правду о том, что происходит в оккупированном Крыму, о новой волне вытеснения крымских татар с их исторической территории, о вопиющих нарушениях прав человека.

Сегодня Крым превращен в военную базу. На его территории размещено, по данным украинской разведки, от 40 до 60 тыс. российских военных со всеми видами вооружений, а на Донбассе находятся более 500 танков, около 800 БМП, артиллерийские системы большого калибра, в том числе реактивные установки залпового огня, около 35 тысяч боевиков. В их числе – **три категории**: местные с оружием в руках, наемники и казачьи подразделения, а также регулярные подразделения и части Вооруженных сил России.

Российская пропаганда убеждает, что их там нет.

Важнейшей составляющей ‹‹Гибридной войны›› является предельно циничная информационная пропаганда, не имеющая никакого отношения к реальности. К сожалению, она оказывается довольно действенной и имеет достаточное влияние на эмоциональное состояние рядовых граждан. Использование такого «иформационного оружия» стало фактически беспрецедентным явлением не только для Украины, но и для всего мира.

Публично Россия заявляет о том, что ‹‹ДНР/ЛНР›› должны получить расширенные полномочия и быть стороной переговоров, на самом деле основная цель – использовать эти формирования в качестве инструмента шантажа для ослабления Украины. Отсюда и ‹‹гибридные предложения›› о проведении очередных выборов на Донбассе без контроля Украиной границ и территорий, о ‹‹переходном правительстве››, то есть вариант, предполагающий сохранение контроля над регионом.

Выход из конфликта, и это уже очевидно – будет долгим.

Не обойтись без консолидированной поддержки международного сообщества по непризнанию присоединения Россией Крыма и настойчивости в необходимости выполнения Минских договоренностей.

Необходимы и внутренние качественные преобразования в самой Украине.

Благодаря мобилизации общества – волонтерам, добровольческим батальонам, удалось локализовать конфликт, не допустить его распространения на другие регионы страны.

За два года Украина создала свою армию – 250 тысяч боеспособных военнослужащих, оснащение и обучение которых целенаправленно приближается к стандартам НАТО. Возобновлены собственные разработка и производство вооружений и военной техники.

Проведение системных реформ, построение настоящей демократии, реинтеграция общества, достижение высоких стандартов благополучия и другие внутриукраинские позитивные трансформации должны стать ключевым фактором урегулирования конфликта. И это не может быть предметом внешнеполитического влияния.

Вопросы государственного устройства, прежде всего – Конституции, не могут решаться извне, поскольку при таких условиях Украина может утратить важные черты своей международной правосубъектности.

Мне постоянно задают вопросы о подходах Украины к решению проблемы Приднестровья.

Проводить аналогии между приднестровским конфликтом и событиями, которые происходят в Украине, целесообразно исключительно в контексте формирования «псевдо-государств» «ДНР/ЛНР» с фактическим дублированием кальки «ПМР». На этом дальнейшие сравнения необоснованны, поскольку в отличие от Донбасса, в Приднестровье нет войны, есть свобода передвижения, множество приднестровских компаний работают с официальной молдовской регистрацией, пользуются преференциями в рамках действующего режима свободной торговли между Молдовой и ЕС.

Украина всегда была последовательной в урегулировании приднестровского конфликта, исходя из принципов уважения территориальной целостности и суверенитета Республики Молдова, неотъемлемой частью которой является Приднестровский регион. Украинское государство продолжает придерживаться взятых на себя обязательств посредника, не вмешиваясь во внутренние дела суверенной Республики Молдова.

Мы требуем, чтобы и другие участники процесса также выполняли свои обязательства, в частности относительно вывода российских войск и вооружений с территории Молдовы.

Хотелось бы, чтобы и Тирасполь, и Кишинев придерживались одинаковых подходов к сближению своих позиций.

Уверен, что модернизация и успешное развитие Украины и Молдовы не только укрепят государственность и обороноспособность наших стран, но и станут позитивным примером, катализатором качественных изменений по урегулированию конфликтов, внося тем самым свою лепту в укрепление безопасности в Восточной Европе.

Консолидации взаимодействия в сфере безопасности будет способствовать решение ряда актуальных вопросов, стоящих на повестке дня украинско-молдавских отношений. Прежде всего – завершение процесса демаркации границы.

Secvenţe de la Conferinţa ştiinţifică internaţională „Republica Moldova în contextul noii arhitecturi de securitate regională”, Foto: *Leonid ŞCOLNÂI, 19 mai 2016*

FORTIFICAȚIILE ȘI PROBLEME DE TACTICĂ ȘI STRATEGIE MILITARĂ LA TRACO-GEȚI

Vasile HAHEU[1]

FORTIFICATIONS, TACTICS AND MILITARY STRATEGY PROBLEMS AT GETO-THRACIANS

We do not believe that during the military battles (regional or local) Geto-Thracians had a warfare doctrine with tactics and strategies, things considered to be at an embryonic stage for classical antiquity. However, carrying out several wars of antiquity, Geto-Thracians and especially their leaders demonstrated advanced skills in warfare, remaining in the military history of that period as skilful commanders of armies. For Geto-Thracians, sedentary people concerned mainly about agriculture, became a must defending their territories form enemies, usually outsiders - Scythians, Celts, etc. Carrying out defensive wars, our forefathers built fortresses and in military operations used to combine the defensive tactics with elements of harassment the enemy - indirect actions.

Keywords: Geto-Thracians, fortification, tactics, strategy, war of harassment.

Fortificaţiile traco-getice au un caracter polifuncţional, deşi subliniem faptul că toate aceste obiective au fost ridicate în scopuri militare. Indiferent de natura primejdiei (internă sau externă), apariţia lor a fost determinată de necesitatea apărării anumitor zone vitale. Acestui deziderat – de apărare – îi sunt supuse caracteristicile de baza ale obiectivelor: plasamentul, forma de plan, componentele şi proporţiile etc. În cele ce urmează vom încerca să reconstituim principalele procedee de tactică şi strategie militară a celor „mai viteji şi mai drepţi", focalizate prin prisma fortificaţiilor.

De la bun început menţionăm că această problemă nu a fost tratată în mod special nici de către autorii antici, nici de cercetătorii contemporani.

La nici unul dintre autorii antici, care în mod special s-au ocupat de arta militară (Aeneas Tacticus, Marcus Vitruvius Pollio, Apolodor din Damasc, Flavius Vegetius Renatus), nu găsim referinţe speciale pentru zona nord-pontică. Anumite pasaje (dar doar în anumite contexte generale: războiul scito-persan, campania lui Alexandru Macedon contra tribalilor, conflictul dintre Dromichaetes şi Lisimach) le găsim la Herodot, Strabo, Arian.

Descriind campania perşilor lui Darius contra sciţilor, „părintele istoriei" menţionează: „Înainte de a ajunge la Istru (Darius – *n.n.*) îi supune mai întâi pe geţii, care se cred nemuritori" (Herodot IV, 93)*.

Informaţii lacunare, dar deosebit de preţioase găsim în această privinţă la Arian, în legătură cu campania lui Alexandru Macedon contra tribalilor în 335 î.Hr. (Arian I, 1, 7-9).

Deosebit de interesante, dar, cum se v-a demonstra în continuare, destul de elocvente în ce priveşte modul de ducere a războaielor la traco-geţi, sunt descrierile conflictului dintre geţii lui Dromichaetes şi armata diadohului macedonean Lisimach (Strabo VII, 3, 14; Diodor XXI, 12, 1; Plutarh – „Precepte despre sănătate" 9, 20; Polyanos VIII, 25).

Toate aceste relatări: bătălia dintre sciţi şi perşi (geţii intră în luptă şi sunt înfrânţi), ciocnirea dintre macedonenii lui Alexandru

[1] *Vasile HAHEU, cercetător ştiinţific, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Ştiinţe a Moldovei.*

și geți (geții părăsesc cetatea și se retrag), ciocnirea cu oastea lui Lisimach (tactica abilă a lui Dromihaetes,– *retragere – atac,* ajuta pe geți sa învingă) în mare măsură vor determina părerile cercetătorilor contemporani asupra problemei, despre aceasta urmând a ne exprima mai jos. În legătură cu ultima, mai avem un precedent foarte important – exemplu clasic de îmbinare a strategiei militare cu politica.

În urma biruinței, geții fac prizonier pe fiul diadohului macedonean, iar când acesta încearcă să-l salveze, devine singur captiv cu mai mulți aristocrați apropiați lui. Toți războinicii geți cereau moartea dușmanilor. Dar Dromichaetes decide altfel. El organizează renumitul banchet în cadrul căruia macedonenii sunt așezați la mese somptuoase, cu veselă din aur și argint, la care se serveau bucate alese, vin grecesc. Nobilii geți ședeau la o masă simplă, grosolană, servind bucate simple și bând vin local, de calitate joasă. Însuși regele geților i se adresează lui Lisimach respectuos, numindu-l tată. În timpul mesei Dromichaetes întrebă pe macedoneni/Lisimach de ce aceștia dacă sunt bogați și au de toate vor să cucerească pământurile geților, care sunt foarte săraci. După aceasta el oferă daruri scumpe macedonenilor, dându-le drumul acasă. El motivează că este mai bine să aibă relații de prietenie, pașnice cu foștii dușmani, o nouă confruntație fiind periculoasă pentru geți. Se încheie și o căsătorie dinastică, după care conflictele încetează.

În opinia noastră, unul dintre cele mai sigure și complete izvoare în ce privește tactica și strategia de luptă a „celor mai îndepărtați strămoși ai neamului" îl constituie înseși sistemele lor defensive ca obiective arheologice, în toată complexitatea lor. Dar înainte de a trece nemijlocit la fortificații, credem absolut necesar a ne opri destul de succint la un alt moment legat de tactica și strategia militară – armele epocii.

Armele traco-getice. Referitor la acest subiect, deosebit de importantă ne apare informația dintr-un pasaj din Tucidide: „... Geții și populațiile din acest ținut se învecinează cu sciții, au aceleași arme și sunt toți arcași călări" (Tucidide II, 96, I). În linii mari, descoperirile arheologice în această privință, deși destul de rare, confirmă spusele autorului antic.

Convențional, armele epocii pot fi împărțite în două categorii mari: de atac (ofensive) și de apărare (defensive). La rândul lor, armele de atac, convențional, se divizează în arme pentru lupta corp la corp și arme pentru lupta la distanță.

Herodot ne relatează că „tracii (și geții – *n.n.*) erau înarmați cu sulițe, scuturi ușoare și spade ..." (Herodot VII, 75). În puținele relatări ale părintelui istoriei despre „cei mai viteji și mai drepți" este pomenită prezența suliței în contextul trimiterii solului lor la zeul Zamolxis prin intermediul celor 3 sulițe în care acesta era aruncat (Herodot IV, 94). În același pasaj este pomenit și arcul cu săgeți: „... aceiași traci când tună și fulgeră trag cu săgețile în sus, spre cer și amenință divinitatea" (Herodot IV, 94).

În cazul nostru – reconstituirea tacticii și strategiei prin prisma fortificațiilor – un rol aparte revine armelor de apărare (cele de la distanță: arcul cu săgeți, lăncile, praștia cu pietre, dar și pietre propriu-zise, fiind utilizate și ele, accidental, pentru lupta corp la corp) – spade, sulițe, scuturi și cuțite de luptă).

Menționăm, de la bun început, că descoperirea unui astfel de tip de piese în spațiul de la est de Carpați constituie o raritate.

În majoritatea siturilor cercetate s-au descoperit vârfuri de săgeți de diferite tipuri: în formă de frunză cu nervură mediană – la Bunești [1, p. 63], de cele mai dese ori în trei muchii sau cu trei aripioare – Bunești [1, p. 63; 2, pp. 249-273], Rudi La Șanțuri [3, p. 484], Stânceşti [4, p. 13, fig. 4/ 1-4], Saharna Mare [5, p. 94], Butuceni [6, p. 92] ș. a. O altă categorie de descoperiri o constituie spadele de fier de tip akinak-es [7, p. 97-98; 8, pp. 441-454; 9, pp. 109-116; 10, pp. 160-162, fig. 1].

Vârfurile de suliță sunt reprezentate aici prin descoperirile de la Olănești [11, p. 45, fig. 11/2], Speia [12, p. 125, fig. 1/3], Bunești [1, p. 63], Pârjolteni [13, p. 19, fig. 4/)], Dănceni [13, p. 113, fig. 39] ș.a. La cetatea Alcedar La Cordon, în unele complexuri închise, cât și în stratul de cultură, au fost găsite mai multe zeci de piese din piatră (îndeosebi silex) de o formă oval-rotunjită, cu intense urme de prelucrare, interpretate inițial ca percutoare [14, p. 121]. Lipsa însă totală a oricăror piese (unelte) din silex pentru epocă ar indica o altă destinație a lor, acestea fiind folosite, foarte probabil, ca pietre pentru praștii, sau alte arme balistice? [15, pp. 89-93].

Este mai mult decât discutabilă utilizarea în cadrul fortificațiilor „de pământ" a unor dispozitive speciale – mașini de război ale Antichității. Lățimea apreciabilă a bazei valului de apărare – în jur de 20 m, cât și structura lui complexă (carcasă lemnoasă, nucleu de piatră) făcea inutilă folosirea acestora, în cadrul asediului fortificațiilor erau utilizate aceleași arme – de luptă la distanță, cunoscute și în cazul lumii scitice: arcul cu săgeți, lăncile și praștiile [16, pp. 18-52].

Printre specialiștii contemporani care au scris despre deprinderile militare ale traco-geților [17; 18 ș.a.] a fost enunțată ideea privind caracterul popular, adică a participării la acțiuni militare a întregului popor apt de luptă, precum și a concepției unui război de retragere prin hărțuială a inamicului, opinie reluată și de I. Niculiță, în cazul ciocnirii dintre Dromichaetes și Lisimach [7, p. 126-127]. În opinia unor specialiști în probleme de istorie a tacticii și strategiei militare, acest mod de ducere a războaielor (prin retragere și hărțuială permanentă) este nominalizat drept „acțiune indirectă" [19].

Constatând existența unui sistem defensiv bine gândit la traco-geți (care reiese de fapt și din cartarea obiectivelor fortificate –

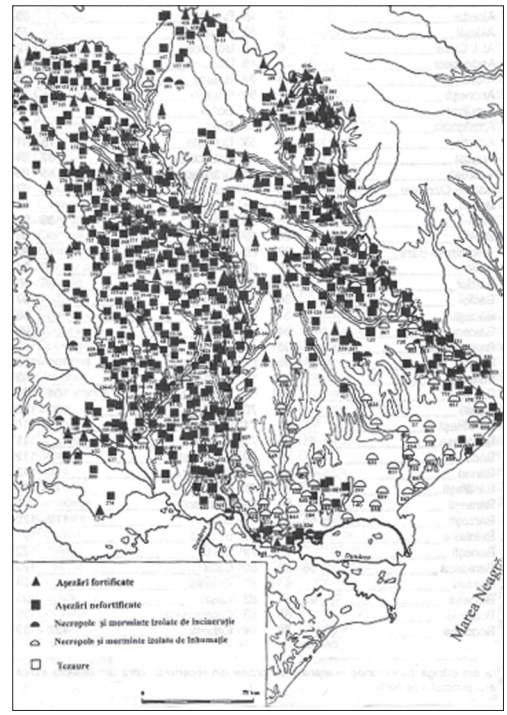

Fig. 1a. Vestigii traco-getice și necropole tumulare scitice din spațiul de la răsărit de Carpați. După Tudor Arnăut, Vestigii ale sec. VII-III î. Hr. în spațiul de la răsărit de Carpați, Chișinău, CEP USM, 2003, p. 317

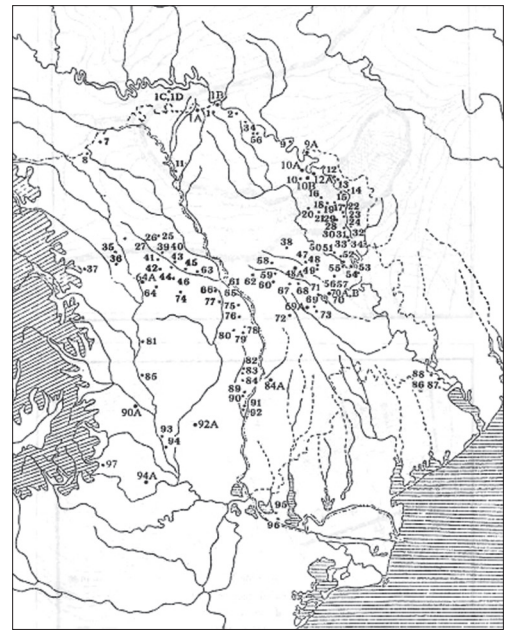

Fig. 1b. Harta răspândirii fortificațiilor din sec. VI–III î. Hr. în spațiul de la est de Carpați. După Vasile Haheu, Sisteme de fortificații traco-getice la est de Carpați, Chișinău, 2008, p. 123

vezi harta 1), autorii citaţi mai sus susţin la compartimentul tactică și strategie că „traco-geţii practicau în cadrul operaţiilor militare procedeele acţiunilor indirecte: retragerea însoţită de contraofensive scurte, care, intensificate prin procedeul pământului pustiit, slăbeau și hărţuiau inamicul [17, p. 37; 18, p. 48]. De fapt, este vorba de procedeul de bază al ducerii operaţiilor militare la barbarii nomazi (cimerieni, sciţi ș. a.), pentru care acesta era unicul posibil [15, p. 8; 16, pp. 36-43]. Acest procedeu de purtare a operaţiilor militare la popoarele nomade reiese și din răspunsul lui Idanthyrsos, regele sciţilor, la chemarea lui Darius de a se da o luptă decisivă între perși și sciţi. Acesta răspunde: „...De ce nu dau îndată bătălia cu tine ... Noi nu avem nici cetăţi, nici pământuri cultivate, pentru care să ne temem să nu fie cucerite ori nimicite ..." (Herodot IV, 127) .

Pentru sciţi – păstori nomazi – migrările prin stepă erau un lucru firesc, fie pe timp de pace, fie în timp de război. Pentru nomazi, care nu aveau ce pierde, un asemenea război „de partizani" era ceva obișnuit, în continuare același Idanthyrsos continuă: „Dacă vreţi cu tot dinadinsul și în grabă să ajungeţi aici, avem mormintele strămoșilor noștri; mergeţi de le căutaţi și ... încercaţi să le răsturnaţi" (Herodot IV, 127). Deosebit de important pasaj! În înţelegerea nomazilor (dar se vede că nu numai pentru ei), orice ciocnire militară, conflict sau război de proporţii trebuia să aibă o motivaţie esenţială. Deci, atingeţivă de ce avem mai scump și atunci vom lupta. Dar, acesta era punctul de vedere al nomazilor.

Cu totul altfel, în opinia noastră, stau lucrurile când vorbim despre civilizaţia traco-getică. Există o întreagă bibliografie (antică și contemporană), în care traco-geţii ne sunt reprezentaţi ca un popor sedentar, de agricultori, fondatori și purtători ai unei importante culturi materiale [6 și bibl.].

Pentru epocă, în spaţiul de la est de Carpaţi, au fost semnalate în jur de 400 de obiective (deschise și fortificate) [6, p. 84]. Agricultura, fiind una dintre ocupaţiile de bază ale populaţiei, constituia și o importantă sursa de existenţă, necesitând griji deosebite, însuși modul de viaţă al traco-geţilor presupune alte modalităţi de ducere a războaielor, diferite de cele ale nomazilor. Faptul că traco-geţii aveau ce păstra (și respectiv ce pierde) impune orientarea spre o strategie în general de apărare. Aceasta a și constituit una dintre cauzele apariţiei fortificaţiilor. Cartarea monumentelor (vezi harta 1) permite a întrevedea un sistem defensiv bine conceput, care în linii mari circumscrie arealul culturii traco-getice. O asemenea linie defensivă, în opinia noastră, oarecum se asemăna cu structura „limes"-ului roman în sens larg: adică plasarea obiectivelor defensive doar la frontierele etnoculturale, în interior ele practic lipsind [20, p. 121]. „Centura defensivă" era îndreptată spre stoparea înaintării inamicului în interiorul ţării.

Pe de altă parte, propunând pentru traco-geţi o tactică de ducere a războaielor de apărare, deosebită de cea a nomazilor, suntem departe de a absolutiza acest principiu. Mai degrabă am presupune pentru „cei mai viteji și mai drepţi" o tactică de luptă care ar îmbina „apărarea dură" (fortificaţiile) cu elemente de „război mobil" (retragere prin hărţuială). În opinia lui L. Hart, apărarea nu duce la victorie dacă nu se întreprind și acţiuni mobile, de retragere și atac [19, p. 484]. Această ipoteză este ilustrată de mai multe exemple (oarecum diferite) din izvoarele antice.

Este, în primul rând, cazul relatat de Herodot, în cadrul războiului scito-persan, când geţii, opunându-se armatei lui Darius, dau o luptă generală pe care o pierd (Herodot IV, 93).

În altă situaţie, relatată de Arian, când Alexandru Macedon în 335 î.Hr. trece Istrul, geţii „...nu ţinură piept nici măcar pri-

mului atac al cavaleriei ... ei fugiră spre un oraș (cetate –*n.n.*), după care ... geții părăsiră și orașul, care nu era bine întărit ... Ei se retraseră cât putură mai departe ..." (Arian I, 4, 1).

Mai pe larg ultima modalitate de ducere a războiului este redată în cadrul conflictului dintre Dromichaetes și Lisimach.

Când Lisimach, guvernatorul Traciei, în fruntea a 30 de mii de ostași pornește împotriva geților, Dromichaetes folosește o strategie deosebită.

Eschivându-se de la ciocniri armate directe, prin diferite șiretlicuri, geții atrag pe macedoneni în locuri neprielnice (se presupune „Pustiul Getic" – Strabon VII, 3, 14; vezi: 7, pp. 126-130; 21, p. 84). Aici, suferind mari lipsuri, mai ales de hrană (Diodor XXI, 12, I), dar și permanent hărțuită de către geți, oastea lui Lisimach este înfrântă, el însuși fiind făcut prizonier cu fiul său. Neintrând în detaliile discuției ce se duce asupra localizării teritoriilor unde s-au derulat evenimentele descrise mai sus (Bugeac sau Bărăgan), o asemenea modalitate de ducere a războiului cu folosirea tacticii „scitice" de luptă – acțiuni indirecte, după L. Hart – era posibilă doar într-o zonă periferică a lumii getice [21].

Pentru a nu mai reveni asupra acestui episod, vom analiza încă un element de strategie militară a „celor mai viteji", de data aceasta – politic. Formal el se petrece în jurul prizonieratului lui Lisimach. Majoritatea geților cereau pedeapsa capitală a captivilor (Diodor XXI, 12, 3), Dromichaetes, înțelegând că rezultatul războiului nu poate fi altul decât o pace trainică (un nou război ar fi fost imposibil pentru geți), omorârea prizonierilor ar fi avut urmări grave. Pentru situația dată, o pace totală, absolută nu putea avea loc. Conștientizarea acestor circumstanțe face pe conducătorul geților să-i convingă pe ai săi să lase în viață pe prizonieri, făcându-i aliați. Tradiția antică ne mai relatează că regele geților se căsătorește cu o fiică a lui Lisimach (Diodor XXI, 12, 3).

În așa fel, politica prevăzătoare a conducătorului geților le aduce acestora pacea: scopul de bază al oricărei politici militare [19, p. 483]. Analiza minuțioasă a majorității războaielor duse de omenire (locale și de proporții) pe parcursul istoriei, din cele mai vechi timpuri până la momentul scrierii studiului său, permite lui L. Hart să aprofundeze această teză. Un război pentru o biruință absolută în nici un caz nu se va finaliza cu rezultate convenabile, slăbind mult ambele părți. Pe de altă parte, o asemenea pace ar fi nestabilă, conținând predispoziții pentru un nou război [19, p. 483].

Rezumând relatările autorilor antici, deducem două situații: prima – caracterizată printr-o strategie de apărare, dar elastică (retragerea premeditată) cu trecerea în continuare la ofensivă tactică; a doua – manevrări strategice (ocuparea unei situații favorabile) și trecerea la o apărare tactică. Ambele fac parte din categoria „acțiunilor militare indirecte" [19].

Cum menționam mai sus, unul dintre cele mai sigure izvoare în reconstruirea tacticii și strategiei „celor mai viteji și mai drepți" îl constituie obiectivele lor fortificate.

Această afirmație se referă la însuși plasamentul strategic al obiectivelor; suprafețe dominante, greu accesibile, mărginite din 1-3 părți de pante abrupte (folosirea avantajelor tactice ale factorului teren) [17, p. 49]. Tot aici, în multe cazuri (enumerate la compartimentul respectiv) se producea escarparea anumitor porțiuni de teren în locurile unde panta nu era îndeajuns de abruptă. Ambele deziderate, unul de proveniență naturală, altul – artificială, erau destinate spre a îngreuia accesul inamicului spre obiectiv; în această ordine de idei, atragem atenția asupra unui fapt nu mai puțin important. Multe dintre fortificațiile tracogetice se găseau în imediata apropiere a surselor de apă (râuri, pâraie, lacuri ș.a.).

2a. 2b.

Fig. 2a-2b. Imagini de războinici sciți. După M. Caşuba, Cultura sciților, în Istoria Moldovei. Vol. I, Chișinău, 2010, p. 481, 483

2c.

Fig. 2c. Imaginea unui războinic geto-dac. După www.sfatulbatranilor (accesat: 11.04.2016)

Ni se pare destul de important cadrul plasării obiectivelor în raport cu respectiva sursă de apă. Ingenioșii ingineri antici au știut să le transforme în obstacole suplimentare și să intensifice eficiența defensivă a siturilor, plasându-le în așa fel ca bariera de apă să fie în partea de unde se aștepta atacul inamicului. Pentru interfluviul Nistru– Prut, 28 de obiective (53,4%) se aflau în partea de vest a obstacolelor de apă, ce ar indica o eventuală primejdie dinspre est. Și această barieră complica mult accesul spre linia defensivă, de la distanță. O situație similară a fost semnalată și pentru fortificațiile grupului Podolian de Vest [22, p. 88].

Însăși configurația, structura și elementele complementare ale fortificațiilor erau în deplină dependență de cerințele tactice defensive.

Ne referim, în primul rând, la tendința spre formă oval-circulare ale obiectivelor. De fapt este forme dominantă a acestui tip de monumente pentru epocile de până la apariția armelor de foc. Asemenea configurații ale obiectivelor (practicate și în epocile premergătoare) erau îndreptate spre a impune inamicului, întâi de toate, manevre de învăluire și nu un asalt frontal [22, p. 98]. Aceeași corelație – forma și necesitățile tactice – constituie criteriul de bază al originii configurației obiectivelor în condiții istorice concrete [23, p. 107]. Procedeul de bază al cuceririi fortificațiilor pentru epocă îl constituie asaltul frontal – exemplul cuceririi cetății Karmir-Blur de către sciți [15a, p. 26]. În acest caz, forma circulară a fortificației împiedică atacul frontal. Pe de altă parte, forma circulară a fortificațiilor permitea apărătorilor un larg unghi de observație (dar și de tragere) asupra inamicului. Procedeul asaltului frontal în asemenea cazuri nu putea fi eficient, mai ales dacă apărătorii cunoșteau bine arta apărării [15a, p. 26].

Cercetările în zona de intrare a cetății Karmir-Blur, zonă în care s-au găsit cele mai multe vârfuri de săgeată, indică faptul că, de obicei, atacanții concentrau maximul de forțe ale loviturii în porțiunile mai vulnerabile ale obiectivului, de regulă intrarea (poarta), atestată arheologic doar la unele fortificații (Preutești, Rudi La Șanțuri, Butuceni, linia a treia de apărare), și care, din acest deziderat, necesita modalități tactice de apărare deosebite, deseori cu edificarea unor construcții suplimentare spre a evita posibilitatea atacurilor frontale.

Avem în vedere, în primul rând, turnurile, care flancau porţile, de regulă din două părţi –Rudi La Şanţuri (intrarea în incintă în partea de nord) [24, p. 459; 25, p. 121]. La Hlijeni La Şanţ, turnul se afla în faţa porţii (partea exterioară) la 5-6 m depărtare de aceasta şi bloca accesul direct în incintă. În cazul fortificaţiei de la Curături, turnul de o formă tronconică inversat era alăturat la exterior valului în zona centrală a acestuia (semnalat de către autor în anul 1993, inedit). La acest obiectiv au mai fost făcute nişte constatări interesante. În partea superioară a turnului (diametrul în jur de 8-10 m) se găsea o excavaţie (diametrul 6-7 m, adâncimea în jur de l m), unde, probabil, se aflau câteva persoane, care în timp de pace efectuau supravegherea împrejurimilor, iar în timpul luptelor, prin acţiunile lor, dezorganizau atacul frontal al inamicului. Aceeaşi destinaţie, preîntâmpinarea unui atac frontal, dar de la distanţe mai mari, o aveau un alt tip de construcţii auxiliare: bastioanele. Cea mai reprezentativă situaţie în acest sens a fost semnalată la fortificaţia de la Saharna Mare, unde bastionul central era avansat de la val la 120 m [5, p. 94]. Aceste construcţii, în care pe timpul operaţiilor militare se aflau luptători, pe lângă faptul că dezorganizau atacul frontal, mai aveau misiunea de a ţine la distanţă forţele inamicului, timp necesar forţelor de bază ale apărătorilor pentru ocuparea poziţiile de luptă.

În vederea apărării intrării, un caz aparte, dar deosebit de semnificativ a fost semnalat la obiectivul de la Pojoreni [26, inedit]. Aici capetele valului de apărare nu se uneau între ele, fiind suprapuse unul după altul pe o anumită distanţă, formând un „coridor". Esenţa ultimului constă în aceea că inamicul era obligat să treacă acest „coridor" cu partea dreaptă spre valul din interior, pe care erau plasaţi apărătorii. În asemenea condiţii, atacanţii nu se puteau folosi concomitent de armă de apărare – scutul – şi de cele de atac. Această situaţie este pe larg semnalată la fortificaţiile scitice [27, p. 172] .

La această modalitate de construire a intrării atrăgeau atenţia şi specialiştii antici în probleme militare (Vitruviu S l, V, 2).

Aceeaşi tactică (legată de zona porţii) era cunoscută încă de purtătorii culturii Gava-Holigrady. Ultimii organizau intrarea în cetate în aşa fel ca inamicul să nu poată înainta cu forţe mari. Aceştia erau nevoiţi să se regrupeze în rânduri şi să traverseze acest coridor îngust sub tragerea dublă a apărătorilor [22, p. 92].

Analiza obiectivelor fortificate mai denotă o serie de caracteristici (auxiliare) într-un fel sau altul legate de tactica apărării. Este vorba despre organizarea internă a incintei. Săpăturile arheologice la un şir de situri (Mateuţi, Hârtopul Mare ş. a.) au evidenţiat că vestigiile de locuit şi gospodăreşti (dar în primul rând locuinţele!) erau, de regulă, adosate valului sau în imediata lui apropiere, spre centrul incintei ele practic lipsesc [28, p. 220]. O situaţie asemănătoare a fost semnalată şi pentru Hârtopul Mare [29, p. 254; 30, p. 212- 213].

O asemenea organizare a spaţiului vital din incinta obiectivelor era determinată de considerente tactice de apărare. În condiţiile unui asalt, armele atacanţilor, constând de regulă din categoria celor „de aruncat" sau balistice (arcul cu săgeţi, praştii, pietre, lănci ş. a.), făceau zona de centru a incintei dintre cele mai vulnerabile, construcţiile adosate valului rămânând în siguranţă.

Următorul compartiment îl constituie poziţia şi caracteristicile izvoarelor cu apă din interiorul incintei sau din apropierea ei. Nu este cazul să mai stăruim asupra rolului enorm al rezervelor de apă în condiţiile unui asediu (şi respectiv al apărării) de lungă durată a unei fortificaţii. Istoria ne oferă o sumedenie de exemple când cetăţi puternice cu garnizoane încă apte de luptă erau nevoite să capituleze din cauza lipsei de apă. De aceea constructorii antici

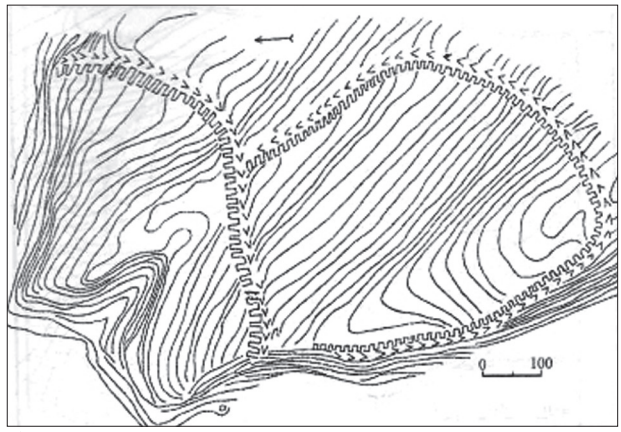

Fig. 3b. Planul general al fortificației de la Stânceşti–Botoşani,. După A. Florescu, M. Florescu, Cetățile traco-getice din secolele VI–III a.Chr. de la Stânceşti (județul Botoşani), Târgoveşte, 2005

Fig. 3a. Butuceni. Planul general al fortificației. După Ion Niculiță, Silvia Teodor, Aurel Zanoci, Butuceni. Monografie arheologică, Bucureşti, Vavila Edinf SRL, 2002, p. 127

aveau grijă să includă în cadrul viitoarei incinte fortificate unele rezervoare naturale de apă: lacuri (Hlijeni La Lac) sau izvoare (Curături). Deosebit de semnificativ ne apare cazul când aceste izvoare se aflau în afara incintei fortificate, dar în apropierea ei, semnalat pentru obiectivul de la Rudi La Şanţuri. Aici izvoarele de apă fiind în afara cetăţii, pe panta unui defileu al r. Nistru (în afara celei de a patra linii defensive, ultima), constructorii au mai ridicat un val, unul din capetele căruia se uneşte cu valul patru, celălalt învăluind printr-o curbă accesul spre izvoare – îngrădire [25, p. 121]. Conducătorul săpăturilor reluate în 1993, E. Sava, a sesizat faptul că însuşi valul patru continuă pe pantă printr-o curbură, care de asemenea îngrădeşte alt izvor de apă (informaţie E. Sava). Rămâne de constatat logic că ambele construcţii erau apărate autonom.

Încă un element important în cadrul apărării unei fortificaţii îl constituie locul păstrării rezervelor de hrană şi muniţii. Din izvoarele care ne-au fost accesibile semnalăm una dintre dovezile în favoarea acestei aşezări. La aceeaşi fortificaţie Rudi La Şanţuri, nu departe de intrarea de nord în incinta în interior, lângă turnul cercetat de M. Romanovskaja a fost găsită şi cercetată o imensa groapa placată cu pietre, pereţii căreia erau unşi cu var, interpretată ca loc de păstrare a proviziilor [24, p. 476].

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE:

*Aici şi în continuare, autorii antici sunt citaţi după *Documente privind Istoria României*, vol. I (Bucureşti 1964).

1. Bazarciuc V. 1980. *Cetatea geto-dacică de la Buneşti (jud. Vaslui).* / AMM, II.
2. Bazarciuc V. 1983. *Cetatea geto-dacică de la Buneşti, jud. Vaslui.* / SCIVA 34, 3.
3. Романовская М., *Исследование на городище Рудь*. АО 1975 года. (Москва 1976).
4. Florescu A., Raţă S., *Complexul de cetăţi traco-getice (sec. VI-III î. e. n.) de la Stânceşti-Botoşani.* / St. Mat. I, Suceava.
5. Смирнов Г. Д., *Скифское городище и селище «Большая Сахарна»*. КС ИИМК вып. 26.
6. Никулицэ И. Т., *Северные фракийцы в VI-I вв. до н.э*. (Кишинев 1987).

7. Никулицэ И.Т., *Геты IV-III вв. до н.э. в Днестровско-Карпатских землях* (Кишинев 1977).
8. Mihăilescu-Bârliba V., Untaru I., *Notă despre un nou „akinakes" găsit la Agapia.* / MemAntiq. III, Piatra-Neamț.
9. Mihăilescu-Bârliba V., The akinakai of Moldavia. A new discovert. / Thraco-Dacica. Recueil d'etudes a l'occasion du II- e Congres International de Thracologie (Bucarest, 4-10 septembre).
10. Haheu V., Bicbaev V,, *Akinakes-ul din raionul Ungheni*. / RA 2, 1998.
11. Мелюкова А., *Культура племен Днестровско-Прутского междуречья (VIII-I вв. до н.э.)*. / Древняя культура Молдавии (Кишинев 1974).
12. Хахеу В.П., *О гетских памятниках левобережья Молдавии*. Anuarul MNI I, 1991.
13. Лапушнян В., *Ранние фракийцы X – начала IV в.до н.э. в лесостепной Молдавии* (Кишинев 1979).
14. Haheu V., *Cercetări arheologice la cetatea traco-getică Alcedar-La Cordon din raionul Șoldănești.* RA 2, 1998.
15. Блаватский В., *Осада и оборона в античном Причерноморье*. КСИИМК вып. 16, Москва 1947.
15a. Блаватский В. *Очерки военного дела в античных государствах Северного Причерноморья*. Причерноморье в античную эпоху. Вып. 7 (Москва 1954).
16. Черненко Е. В., *Скифо-персидская война* (Киев 1984).
17. Tudor Gh., *Armata geto-dacă* (București 1986).
18. Vulpe Al., Zahariade M., *Geto-dacii în istoria militară a lumii antice* (București 1987).
19. Лиддел Гарт Б.Г., *Стратегия непрямых действий* (Москва 1957).
20. Gudea N., *Despre apărarea Panoniei în secolul al IV-lea e.n. (în legătură cu cartea Sandor Soproni.* / SCIVA t. 32, 1.
21. Андрух С. И., *Нижнедунайская Скифия в VI – начале I вв. до н.э.* (Запорожье 1995).
22. Малеев Ю., *Гальштатские городища в Западной Подолии и Прикарпатии. Межплеменные связи эпохи бронзы на территории Украины* (Киев 1987).
23. Раппопорт П., *Очерки по истории военного зодчества северо-восточной Руси X-XV вв*. МИА СССР №.105 (Москва 1961).
24. Романовская М., Гайдуков П., Макаров Н., Варенов А., *Раскопки городища Рудь*. АО 1976 года (Москва 1977).
25. Романовская М., Шеллов-Коведяев Ф., Щеглов А., *Городище Рудь – Мэтоний Птоломея*. ВДИ №4.
26. T. Arnăut, V. Sârbu, *Raport preliminar de cercetare și valorificare arheologică a așezărilor fortificate de la Stolniceni, Pojăreni, Hansca pe anul 1993.*- Fondul Muzeului de Arheologie, Chișinău 1994.
27. Моруженко А., *Городища лесостепных племен Днепро-Донского междуречья VII-III вв. до н.э.* / СА 1, 1985.
28. Златковская Т., *Городище Матеуцы*. / Новое в советской археологии, Москва, 1965.
29. Смирнов Г. Д., *Археологические разведки в нижнем течении Реута*. МИАЭМ (Кишинев 1964).
30. Cebotarenco Gh., *Cetatea hallstattiană târzie de la Hârtopul Mare*. / Vestigii arheologice din Moldova (Chișinău 1997).

ABREVIERI

AMM – Acta Moldaviae Meridionalis, Vaslui
Anuarul MNI – Anuarul Muzeului Naţional de Istorie, Chişinău
MemAntiq – Memoria Antiqwitatis, Piatra-Neamţ
RA – Revista Arheologică, Chişinău
St.Mat. – Studii şi Materiale, Suceava
SCIV – Studii şi Cercetări de Istorie Veche, Bucureşti
АО – Археологические открытия, Москва
ВДИ – Вестник древней истории, Москва
КС ИИМК – Краткие сообщения Института Истории Материальной Культуры
МИА СССР – Материалы и исследования по археологии СССР
МИАЭМ – Материалы и Исследования по Археологии и Этнографии Молдавии, Кишинев
СА – Советская Археология, Москва

ÎNVĂȚĂMÂNTUL MILITAR DIN BASARABIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ. LICEUL MILITAR „REGELE FERDINAND I" DIN CHIȘINĂU

Anatolie LEȘCU[1]

The author considers that, on 1919 Romania faced a formidable things to opened in a geographical spaces of Basarabia the Military Liceum "Regele Ferdinand I". Absolvents of this Liceum take of important roul in military history of Romania and Europe

Keywords: Învățământul militar, Chișinău, disciplina militară, obiectele de studiu, sala, profesor, clasa, elev militar, reușita, studii, orar, absolvent, bacalaureat, manual, evacuare, Craiova, local, țăran, obiect.

Istoria Basarabiei în perioada interbelică și în anii celui de al Doilea Război Mondial era caracterizată prin schimbări importante în domeniul cultural. Cel mai reliefant acest fapt s-a manifestat în sistemul de învățământ de toate nivelurile și de specialitate. Dacă în anul 1912 în Basarabia funcționau 1709 școli primare și 56 secundare [32, p. 254-256], atunci către anul 1940 lor li s-au adăugat încă 1910 școli primare [31, p. 226]. Un rol aparte în sistemul de învățământ îi revenea învățământului secundar specializat. Majoritatea instituțiilor de acest tip erau din domeniul pedagogiei, agriculturii, comerțului și industriei. Unica instituție de învățământ militar era reprezentată prin Liceul Militar „Regele Ferdinand I" din Chișinău. Istoria liceului a fost abordată în trecut superficial, având un caracter mai mult publicitar decât științific [30].

Toți cei care doreau să îmbrățișeze cariera de militar și să devină ofițeri urmau să plece la studii în școlile militare din cadrul Imperiului Rus. Cel mai apropiat centru de învățământ militar era Odesa, unde funcționau Corpul de cadeți (Liceul militar) și două școli militare – de infanterie și de artilerie [33, p. 101]. După anii zbuciumați marcați de războiul mondial, revoluție și războiul civil din Rusia, în vederea valorificării potențialului intelectual al populației Basarabiei, creării unei elite locale, inclusiv în domeniul militar, Ministerul de Război al României a propus înființarea la Chișinău a unui liceu militar. Prin Înaltul decret din 24 august 1919 dat de către regele României Ferdinand I, la Chișinău a fost înființat Liceul Militar, care a primit numele de „Regele Ferdinand I".

Primii pași ai Liceului Militar erau foarte grei, neexistând la acel moment nici baza materială și logistică a liceului, fiind lipsă corpul didactic și educațional, liceul neavând nici efectivul de elevi. În anul școlar 1919-1920, primul an de învățământ din istoria liceului, au fost formate trei clase – două de clasa I și una de clasa a V-a. Din cauza că despre nou înființatul liceu publicul larg atât din Basarabia cât și din alte regiuni ale României nu era bine informat, înscrierea la studii se făcea anevoios, începerea procesului de studii fiind amânată prin decizia ministerială pentru luna octombrie 1919, până la completarea claselor cu elevi, accentul fiind pus pe elevi ai căror părinți erau de origine din Basarabia [23, p. 9598]. Pentru completarea clasei a V-a, în Chișinău erau transferați elevi din alte

[1] *Anatolie LEȘCU, doctor în istorie, conferențiar universitar, locotenent-colonel, Catedra de administrație publică, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun".*

licee militare din România, majoritatea din Iași (20 elevi) și Craiova (4 elevi). 5 elevi din clasa a V-a erau din Basarabia. Aceștia erau elevii Gheorghiu Parfirie din Chișinău, Mociuțchi Meletie din comuna Cotiujenii Mari județul Soroca, Popa Gheorghe din comuna Dușmani județul Bălți, Stratulat Alexandru din Onișcani și Volturnist Pavel din comuna Duma județul Orhei [17].

În clasa I „A" au fost admiși 50 elevi, dintre care 5 basarabeni, și în clasa I „b" 41 de elevi, dintre care 6 basarabeni. Acești elevi basarabeni erau: Caracopol Serafim din comuna Răzeni, Codreanu Leonid din comuna Hâncești, Harea Mihail din comuna Sagaidac, Istrate Alexandru din comuna Micleușeni, Parfenie Ilie din comuna Stețcani, toți din clasa I „a" [1], Caracopol Gheorghe din Hâncești, Fortocheanu Ion din Chișinău, Goian Pavel din Cahul, Odobescu Paul din Chișinău, Platon Pavel din Răzeni, Strochie Gheorghe din comuna Obreja județul Bălți, toți din clasa I „b" [3]. În total, în primul an de învățământ au fost admiși 120 de elevi, dintre care 16 basarabeni, sau 13% din întregul efectiv.

Admiterea la liceu se efectua în baza unui examen riguros, compus din următoarele probe:

1. Pentru clasa I – o probă în scris la aritmetică;

- o probă în scris la limba română;
- un examen oral de materiile claselor primare.

2. Pentru celelalte clase:

- o probă în scris la matematică cu aplicațiile la științe fizico-chimice;
- o probă în scris la limba română cu subiect din literatura română, istorie, geografie sau științe naturale;
- o probă în scris la limba franceză sau germană;
- un examen oral din materia claselor precedente.

În urma susținerii acestor probe se calcula media, care la clasa I se aduna din cele trei note obținute la două probe scrise și una orală împărțit la 3. La clasele următoare nota medie se calcula din suma mediei lucrărilor scrise cu media examenului oral împărțit la 2. Nota de trecere la elevii bursieri era de 7, iar la solvenți (pe contract) de 6 [24, p. 2064].

O problemă majoră pentru conducerea liceului era găsirea unei clădiri adecvate pentru desfășurarea procesului de instruire. Numărul inițial redus de elevi din primul an școlar permitea dislocarea liceului într-un edificiu care adăpostea și alte organizații din oraș și nu corespundea cerințelor înaintate pentru o instituție de învățământ secundar specializat. Cu atât mai mult, spațiul nu putea corespunde cerințelor specifice învățământului militar pe viitor, când ciclul de studii cuprindea 8 ani, crescând prin aceasta numărul de clase și de elevi. Pe lângă sălile de studii, liceul avea nevoie de fond locativ pentru elevi, trupă și ofițeri, tot felul de depozite, încăperi speciale pentru păstrarea armamentului și munițiilor, ateliere, garaj și grajd pentru cai, cantină, teren sportiv și nu în ultimul rând platou. În Chișinău numai două localuri corespundeau întru totul acestor cerințe, și anume Liceul de băieți nr. 2, fostul Gimnaziu nr. 2 de băieți din Chișinău (pe locul unde actualmente se află clădirea SIS-ului) și Liceul nr. 3 de băieți, fostul Gimnaziu nr. 3 de băieți din Chișinău, unde în perioada anilor 1917–1918 a activat Sfatul Țării. Problema se agrava prin faptul că la acel moment în ambele imobile deja activau respectivele licee. Autoritățile locale erau dispuse să cedeze în favoarea liceului militar clădirea Liceului de băieți nr. 2, însă erau categoric împotriva cedării localului Liceului nr.3 de băieți. Problema conflictuală apărută a fost soluționată la cel mai înalt nivel. La propunerea ministrului de

război al României, generalului de brigadă Ion Râșcanu, la 14 mai 1920 Consiliul de Miniștri, luând în considerare faptul „...că localul unde a funcționat Sfatul Țării este devenit istoric și că se prezintă în condițiile cele mai avantajoase pentru instalarea unui liceu militar", a hotărât cedarea localului unde a funcționat Sfatul Țării pentru Liceul Militar „Regele Ferdinand I" [25, p. 5042]. După înființarea la 9 aprilie 1933 în Chișinău a Facultății de Științe Agricole a Universității din Iași cu sediul în fostul palat ale Sfatului Țării, Liceul Militar s-a transferat în incinta Liceului nr. 2, unde a activat până în anul 1940.

Studiile la liceu durau 8 ani de zile, la finele cărora elevii primeau diploma de bacalaureat. Pe parcursul acestor 8 ani erau studiate o varietate largă de discipline, printre care: religia, limba română, limba franceză, limba germană, limba latină, limba elenă, istoria, geografia, matematica, științele naturale, caligrafia, desenul, filosofia, educația morală, chimia, dreptul, igiena, muzica vocală, muzica instrumentală, educația fizică, lucrul manual, instrucția militară, psihologia, economia politică. La finele anului școlar, elevii militari erau supuși unei sesiuni de examinare la obiectele studiate, în urma căreia erau promovați sau nu erau promovați în clasele următoare. Cei care nu erau promovați rămâneau repetenți încă pe un an de studiu.

Este de menționat faptul că numărul elevilor care nu erau promovați în urma examenelor în primii ani de funcționare a Liceului Militar era mai mare decât media pe țară. Cota-parte a elevilor nepromovați era în jur de 30%, atingând apogeul în anul 1932, ajungându-se la 40%.[2] În mare parte, această situație puțin îmbucurătoare pentru conducerea liceului se datora elevilor basarabeni, printre care media repetenților era încă mai mare decât media generală pe liceu. De exemplu, în anul școlar 1920-1921, din 11 elevi basarabeni din clasele II „a" și II „b" 9 erau repetenți, iar din clasa VI repetenți erau 5 din 5 elevi. Numărul mare de repetenți, mai ales din rândul elevilor basarabeni din primii ani ai funcționării liceului se explică prin mai multe cauze. În primul rând, trebuie de ținut cont de faptul că, la înființarea liceului, clasele superioare au fost completate de către elevi aduși din alte licee militare din Țară. Este bine înțeles faptul că în nou înființatul liceu din Chișinău erau selectați nu cei mai buni elevi, ci acei de care conducerea liceelor dorea se scape cât mai curând posibil. A doua cauză era nivelul scăzut al sistemului educațional din Basarabia în general și în rândul țărănimii în special. La acest capitol, Basarabia se situa pe ultimul loc printre toate provinciile românești. Din cei 293 de elevi originari din Basarabia, 106 erau fii de țărani și agricultori, 55 proveneau din funcționari, 34 din părinți militari sau pensionari militari, la 24 de elevi părinții nu au declarat nici un fel de ocupație, 24 proveneau din famiile de învățători și profesori, 19 din preoți, 16 din muncitori, 8 din familiide profesii libere, ca de exemplu cântăreți și avocați, și numai 4 elevi erau copi ai marilor proprietari și 3 comercianți. După cum se poate observa, 39% din elevii basarabeni erau copii ai țăranilor și muncitorilor, ceea ce nu putea să nu influențeze negativ asupra nivelului general al reușitei. Nu în ultimul rând, asupra reușitei generale influența și faptul că mulți elevi basarabeni proveneau din părinți educați de către sistemul de învățământ rus și care nu puteau acorda un ajutor competent copiilor săi în limba română sau la care limba de comunicare în familie rămânea tot limba rusă. Totuși, cu trecerea timpului, situația s-a schimbat și începând cu anul 1936 ca-

[2] Estimările sunt efectuate de către autor în baza proceselor-verbale privind situația școlară pe trimestre din fondul Liceului Militar.

Liceul Militar „Regele Ferdinand I" din Chișinău în perioada interbelică.
Biblioteca Națională a României. Număr de inventar: 19037

zuri de nepromovare la elevi nu erau mai mult înregistrate, iar procentul corijenților scădea anual de la 37% în 1937 până la 18% în anul 1941 [19, f. 67, 88, 116].

După opt ani de studii, elevii obțineau diploma de bacalaureat în urma susținerii unui examen, care cuprindea următoarele probe: scrise – limba română, limba franceză, matematica; orale – limba română, limba franceză, istoria, geografia României, filosofia și dreptul, matematica, fizico-chimia. Ulterior absolvenții liceului își continuau studiile în școlile militare [21, f. 23].

Conducerea Liceului Militar, autoritățile locale, Direcția Școlilor Militare a Ministerului de Război depuneau toate eforturile ca Liceul Militar din Chișinău să dispună de toate mijloacele materiale, logistice și financiare necesare pentru activitatea sa cotidiană. Bugetul anual al Liceului Militar depășea suma de 11 mil. lei, dintre care 10 mil. constituia solda cadrului militar, profesoral și al angajaților civili [2, f. 202]. În afară de salarizare, în anul 1924, de exemplu, liceului i-au fost alocate următoarele fonduri bănești:

- pentru material didactic – 263 003 lei;
- pentru biblioteca liceului – 30 000 lei;
- pentru întreținerea camionetei – 20 000 lei;
- pentru excursia elevilor de fine de an – 40 000 lei;
- confecție pentru elevi – 50 000 lei;
- pentru reparația și menținerea armamentului, muniților și trăsurilor – 25 000 lei;
- diurna profesorilor pe anul 1924 – 30 000 lei.
- TOTAL – 1 251 508 lei [4].

În urma gestionării chibzuite a fondurilor alocate de către conducerea liceului în primii ani de funcționare, cheltuielile erau sub suma alocată, bugetul liceului fiind unul proficitar. În același an 1924, cheltuielile totale ale liceului în afară de salariu constituiau suma de 714.846 lei, fiind economisite 536 662 lei.

Criza economica mondială din anii 1929-1933 s-a răsfrânt negativ și asupra Liceului Militar. În acești ani au fost drastic reduse alocațiile bugetare din partea statului, ceea ce a adus la acumularea restanțelor salariale și plăților agenților economici.

Datoria liceului către furnizorii de alimente la data de 12 februarie 1931 atingea cifra enormă de 2 772 607 lei, ultimii refuzând să vândă alimente liceului în credit. Datoriile de salarizare a personalului, pentru echipament și hrană pentru ofițeri și reangajați, pentru solda trupei erau de 1 960 729 lei. S-a creat o situație reală de imposibilitate de a mai putea hrăni elevii și trupa [18, f. 26, 29].

În pofida greutăților, liceul își onora cu strictețe angajamentele față de elevi, care chiar și în condițiile cele mai grele, pe întreagă perioada de funcționare a acestei instituții, erau hrăniți fără abateri de la normele stabilite de către Ministerul de Război. Drept exemplu poate servi meniul elevilor și trupei în perioada 9-12 noiembrie 1925, prezentat în anexa nr. 1 [4, f. 6].

Pe parcursul anilor, Liceul Militar „Regele Ferdinand I" a devenit una dintre cele mai prestigioase instituții de învățământ secundar specializat din Basarabia. Acest fapt se datora în cea mai mare măsură colectivului liceului, atât celui militar cât și celui civil. Primul comandant al liceului a fost numit locotenentul-colonel M. Hristescu [26, p. 12466]. În perioada anilor 1924–1934, comandantul liceului a fost colonelul dr. Vasile Nădejde, o figură proemenentă în cadrul armatei române, autorul unei monografii fundamentale „Istoria Armatei Române". Pe timpul aflării sale la cârma liceului militar el a devenit un adevărat focar de cultură din Basarabia. La inițiativa și propunerea colonelului V. Nădejde, Ministerul Apărării Naționale a aprobat ca 30% din locurile vacante în liceele militare să fie rezervate pentru elevi basarabeni. În urma acestui act a crescut considerabil numărul basarabenilor admiși la studii în Liceul Militar „Regele Ferdinand I." Dacă în anii de învățământ 1933-1934 în liceu învățau numai 8 elevi basarabeni, atunci în anul 1934 aici au fost admiși 41 de elevi basarabeni, și anume: 29 în clasa I, 5 în clasa a V-a, 3 în clasa a VI-a și 4 în clasa a VII-a [27].

Colonelului V. Nădejde îi succede funcția în anul 1936 colonelul Nicolae Ghica, iar în anul 1939 – colonelul Vasile Cialîc, originar din sudul Basarabiei. Ultimul comandant al liceului, înainte de desființare sa în anul 1945, a fost căpitanul Valeriu Crintea.

Conform statelor, Liceul Militar avea următoarea structură organizatorică: comandant liceu, colonel – 1, ajutor comandant liceu, locotenent-colonel – 1, director studii, locotenent-colonel – 1, comandant batalion elevi, maior – 1, comandant companie elevi, căpitan – 3, comandant companie trupe, căpitan – 1, medic, maior – 1, contabil liceu, căpitan – 1, adjutantul comandantului, locotenent – 1, secretar direcția studii, locotenent – 1, comandant pluton, locotenent – 13, ofițer responsabil cu armamentul, locotenent – 1, contabil, locotenent – 1, ofițer cu aprovizionare, locotenent – 1, profesor religie – 1, profesor de limba română – 1, profesor de limba latină – 1, profesor de limba germană – 1, profesor de limba franceză – 1, profesor de istorie – 2, geografie – 2, matematică – 2, științe naturale – 1, fizico-chimie – 1, filosofie și drept – 1, maestru desen și caligrafie – 1, muzica vocală – 1, muzica instrumentală – 2, gimnastică – 1, pedagogi – 7, dentist – 1, registrator, copist clasa I – 2, submaestri – 1, bucătar clasa II – 1, cizmar clasa I – 1, cuietar clasa I – 1, șefă lenjerie – 2, spălătoare – 6, plutonier major – 1, plutonier – 2, administratori – 4, plutonier major sanitar – 1, sergent – 1 [2, f. 199].

Cu siguranță, tezaurul principal al liceului îl constituiau profesorii. Pe parcursul anilor, la liceu în total au activat 119 profesori, dintre care 19 din Basarabia, toți cu studii superioare. Despre nivelul înalt de profesionalism al cadrului didactic din liceu ne spune și faptul că 4 dintre dânșii aveau gradul științific de doctor, unu era deputat în Parlamentul României, iar unii erau autori de manuale, poeți, compozitori.

Profesorii liceului constituiau elita intelectuală a Basarabiei, contribuind la creșterea potențialului civilizator al ținutului. Fiind personalități marcante ale timpului, ei totodată rămâneau oameni, fiecare cu caracterul său, simpatiile și antipatiile personale și politice. Unii dintre ei împărtășau viziuni politice de extrema dreaptă, legionară, alții erau de convingeri de stânga, filocomuniști și filosovietici, dar nici unul dintre ei nu impunea convingerile sale politice elevilor. Primii profesori ai liceului erau: Gr. Obreja-Iași – profesor de limba franceză, Alexandru Ebervain – profesor de limba germană, Marian – profesor de limba română, Niculiță – profesor de limba latină, Romanescu – profesor de matematică, Gheorghe Rașcu – profesor de geografie, Ștefan Georgiade – profesor de geografie, Canciu – profesor de matematică, Artur Berar – profesor de limba franceză, Emil Popovici – profesor de fizică, Nicolae Dunărescu – profesor de educație fizică, Grigorie Zaharescu – profesor de religie, Cristea Dăscălescu – profesor de istorie, Roman Simionescu – profesor de desen, Ștefan Grosu – profesor de științe naturale și Ion Căpriță – profesor de muzică.

Unul dintre veteranii liceului, care a activat pe parcursul întregii istorii a instituției, a fost preotul liceului și profesorul de religie Grigore Zaharescu, absolvent din anul 1915 al Facultății de Teologie a Universității din București [12].

Printre profesorii liceului se remarca prin dragostea infinită față de elevi și lucrul de pedagog profesorul de științe naturale Ștefan Grosu. Născut la 8 august 1866 în comuna Bardar, județul Lăpușna, Ștefan Grosu din tinerețe a hotărât să-și dedice întreaga viața profesiei de dascăl al tinerii generații. Pentru realizarea acestui vis, absolvă în anul 1901 Școala Spirituală din Chișinău, urmând în continuare studiile la Seminariul Teologic din Chișinău, pe care îl absolvă în anul 1907. Este unul dintre puținii moldoveni care a studiat la prestigioasa Universitatea din St. Petersdurg, Facultatea Fizico-matematică, secția științelor naturale, pe care a absolvit-o cu succes în anul 1914. Fiind student exemplar, este lăsat să profeseze în capitala Imperiului Rus, fiind numit în serviciu la faimosul Institut de Băieți „Împăratul Nicolae I" din orașul Gatcina [9, f. 7]. Dorul de patrie și dorința de a contribui personal la propășirea spirituală a poporului l-a determinat pe dl Șt. Grosu într-o perioadă de anarhie și a războiului civil să se reîntoarcă în Basarabia.

Un lucru enorm era depus în vederea însușirii de către elevi a limbii latine și de profesorul Alexandru Vicol. Absolvent al Facultății de Litere și Filosofie, secția filologia clasică, din Iași, și al Seminarului Pedagogic din Iași, domnul profesor era un „model din punct de vedere educativ, având puternice însușiri de ordin pedagogic, ...făcând din predarea limbii latine nu doar un mijloc de cultură, ...dar și de educație" [7, f. 23].

O persoană marcantă din cadrul liceului a fost și un alt profesor de limba latină, Ioachim Obadă. Născut la 27 iunie 1891 în comuna Corlata, județul Suceava, care în perioada respectivă făcea parte din Imperiul Austro-Ungar, în anul 1914 absolvă Universitatea din Cernăuți. Cu începerea Primului Război Mondial este concentrat în armata austriacă în calitate de ofițer, făcând campania în Italia. În timul luptelor sângeroase din nordul Italiei a căzut prizonier, unde în perioada anilor 1915-1919 s-a angajat activ în lucrul de propagandă națională printre prizonieri români, fiind membru activ al Comitetului pentru organizarea armatei de voluntari români din Italia [6, f. 3]. Enorma sa experiență de viață, cunoașterea a mai multe limbi moderne pe lângă cea latină, serveau drept exemplu viu pentru elevii liceului.

Aportul principal în dezvoltarea fizică a elevilor, viitori comandanți, revenea

profesorilor de educație fizică. Unul dintre cei mai buni din ei a fost profesorul Platon Aparaschivei, absolvent al Institutului Superior de Educație Fizică din București și al Seminarului Pedagogic Universitar din Iași. Pe lângă înviorarea de dimineață, orele de educație fizică în liceu, se practicau și activități sportive extrașcolare ca, de exemplu, diverse cercuri sportive. De remarcat este faptul că echipa de fotbal al liceului în perioada interbelică era cea mai puternică din Chișinău.[3]

Pe lângă puternica echipă de fotbal, datorită activității profesorilor de muzică Orest Tarasenco și Alexandru Pavlov, ambii originari din Chișinău, în liceu a fost formată o mică orchestră, care facea cinste acestui liceu în oraș [14, f. 17].

Printre profesorii basarabeni ai liceului se evidenția și Vasile Harea, originar din comuna Susleni, absolvent al Gimnaziului nr. 1 de băieți din Chișinău, al Seminarului Teologic din Chișinău și al Universității din Iași, Facultatea de Litere și Filosofie, secția filologie. Fost deputat al Sfatului Țării, doctor în filosofie, V. Harea în lunga sa activitatea pedagogică a ținut un șir de conferințe publice privind problemele cele mai arzătoare [15, f. 8].

Un alt propagandist al științei în rândul populației locale a fost profesorul de istorie Ion Ciulcu, născut în comuna Cobâlea, ținutul Sorocii. Absolvent al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, avea o pregătire temeinică în domeniul disciplinei predate. Pe lângă activitatea didactică, desfășura și o vastă activitate extrașcolară. Profesorul A. Ciulcu a fost unul din cei entuziaști care au inițiat în anul 1936 înființarea la Chișinău a Societății de Istorie. Pe lângă activitatea în cadrul acestei societăți, el era colaborator constant în domeniul istoriei cu cel mai popular ziar din Basarabia – „Cuvânt Moldovenesc". În cadrul liceului a executat împreună cu elevii săi o serie de albume istorice care au promovat imaginea liceului în întreaga țară. Datorită lucrului individual desfășurat de către profesorul A. Ciulcu, elevii liceului ocupau locuri fruntașe în cadrul concursului național Tinerimea Română, secțiunea istorie [16]. Imediat după instaurarea în vara anului 1940 în Basarabia a regimului sovietic, Ion Ciulcu a fost arestat de către organele de securitate pentru că a plâns când s-a scos steagul românesc, urmele lui pierzându-se în labirinturile gulagului.

O activitate asemănătoare, numai că în domeniul geografiei, a desfășurat profesorul liceului Gheorghe Rașcu, absolvent al Universității din București. Pe lângă orele de curs la liceu, Gh. Rașcu era și secretarul Societății Regale de Geografie, filiala Chișinău. În calitate sa de secretar al acestei societăți științifice a organizat, în luna octombrie 1936, în mai multe orașe din Basarabia o serie de conferințe geografice. Totodată, profesorul Gh. Rașcu a ținut 3 cursuri de geografie cu elevii clasei a 8-a din toate școlile secundare din Chișinău. Sesizând necesitatea iluminării maselor largi din ținut, a organizat cursuri de studiere a geografiei pentru țăranii din județul Lăpușna, care au durat 4 luni. Făcând parte din Consiliul permanent al Ministerului Educației pentru aprobarea manualelor de geografie, a fost autor a 11 manuale de geografie pentru toate clasele secundare din România [28].

Perioada interbelică în istoria României este caracterizată prin acutizarea luptei politice dintre diferite forțe politice, partide, mișcări și personalități. În mod deosebit această activitate s-a evidențiat la sfârșitul anilor '30, paralel cu declanșarea crizei politice din lume, care amenința însăși existența statului român. Nu era în afara frământărilor politice a timpului și efecti-

[3] Amintirile personale ale dlui dr. hab., prof. univ. E. Maloman, fost elev al Liceului Militar „Regele Ferdinand I".

vul Liceului Militar „Regele Ferdinand I". Fiecare membru al corpului didactic își avea simpatiile și antipatiile politice, ceea ce însă nu afecta procesul didactic și educațional, care rămânea în fond apolitic.

Un reprezentant al curentului oficial în liceu era profesorul de istorie Hristea Dăscălescu. Moldovean de prin părțile Vasluiului, absolvent al Universității din Iași, promoția 1914, a participat ca ofițer în Primul Război Mondial, fiind decorat pentru eroismul și curajul manifestate în timpul luptelor cu înalte distincții de stat, cum ar fi ordinul Coroana României în grad de cavaler și comandor și Steaua României în grad de ofițer. Pentru poziția sa civică activă a fost ales, în anul 1934, în Camera Deputaților a Parlamentului României din partea Basarabiei [11, f. 30].

La sfârșitul anilor 1930, o tot mai mare popularitate câștigă în Basarabia ideologia legionară. Un număr de profesori ai liceului erau atrași de simplismul și populismul acestor idei, participând în diferite forme la mișcarea legionară. Printre ei se numărau profesorii Columbeanu Ion, Popescu Boris, Săbăduș Daniel. Liderul incontestabil din rândul lor era Columbeanu Ion, profesor de limbile latină și elenă. Fiind unul dintre cei mai bine pregătiți și stimați profesori din liceu după venirea la putere în București a legionarilor, în anul 1940 s-a înscris în mișcare, făcând parte din cuibul legionar Baba Novac. După înăbușirea de către generalul I. Antonescu a rebeliunii legionare, în toată țara a demarat un val de procese judiciare îndreptate împotriva mișcării în general și participanților concreți în particular. În urma unei astfel de anchete s-a constatat neparticiparea domnului I. Columbeanu la răscoala legionară, el nefiind deferit justiției și lăsat să activeze în continuare la liceu. Totuși, în 1942, la insistențele Marelui Stat-Major al armatei, un număr de profesori din liceele militare, printre care se număra și Ion Columbeanu, au fost concediați ca persoane care „...nu pot preda cursuri sub nicio formă, într-un institut de educație și pregătire cu caracter militar"[8, f. 19].

Liceul Militar „Regele Ferdinand I" din Chișinău în perioada interbelică.
Biblioteca Națională a României. Număr de inventar: 19039

Un alt reprezentant al mișcării legionare din liceu a fost Popescu Boris, originar din comuna Bocșani, județul Orhei. Absolvent *magna cum laude* al Universității din București, specialitatea sociologie, promoția 1935, a continuat studiile de doctorat, avându-l ca conducător științific pe renumitul savant D. Gusti, specializându-se în sociologie rusă. Fiind specialist din acest domeniu, cunoscător al doctrinelor comuniste, posedând limba rusă, pe lângă activitatea sa în mișcarea legionară, a dus "...lupta anticomunistă...în Basarabia... unde o propagandă perfidă a învrăjbit straturile sociale" [13, f. 11]. După anul 1944 a rămas în România, pierzându-se în vârtejul evenimentelor legate de instaurarea comunismului în această țară după anul 1947.

Diametral opuse erau simpatiile profesorului de fizico-chimie Grigore Dobândă. Născut la 31 ianuarie 1898 în comuna Delacău, ținutul Tighinei, în anul revoluționar 1917 absolvă Liceul Real din Tighina, fiind martor ocular al evenimentelor sângeroase din acest oraș. Ideile socialiste nu l-au lăsat indeferent, atrăgându-l prin idealurile nobile și compasiunea față de cei asupriți. Necunoscând realitatea crudă a socialismului ortodox în varianta bolșevică, animat de propaganda sovietică și profitând totodată de libertățile oferite de „regimul regal-moșieresc român", absolvă în anul 1925 Universitatea din Iași, iar în anul următor, 1926, Seminariul Pedagogic Academic din Iași, susținând lucrarea seminarială cu tema „Interesul practic și teoretic al științelor fizico-chimice în învățământul secundar." Fiind student, a participat activ la răspândirea printre țăranii basarabeni „a propagandei bolșevice", dar a fost achitat cu majoritatea de voturi la Consiliul de Război din Iași [29]. În anul 1937 este din nou tras la răspundere și condamnat de către Consiliul de Război al Corpului 4 Armată pentru „crimă contra siguranței statului", însă în urma judecății din nou a fost achitat. Totodată, Dobândă Grigore s-a evidențiat în procesul comunistului Constantinescu-Iași, având o atitudine părtinitoare față de cei din proces. Cu toate că profesorul era un specialist "...de mâna întâia, care se menține la curent cu toate noile metode ale disciplinei sale ... cu frumoase aptitudini de ordin metodologic, care știe să facă un curs clar, plăcut și înțeles de elevi, ...corect, obiectiv, îndrumător cu blândețe, ...foarte punctual, ...activitatea sa în liceu limitându-se strict la preocuparea catedrei, ...ducând o activitate corectă" [10], totuși, la insistențele Comisarului Regal maiorului Manea, conducerea liceului nu l-a angajat în continuare pentru noul an școlar 1937–1938.

Ca și orice instituție de învățământ militar, Liceul Militar "Regele Ferdinand I" din Chișinău nu era ocolit și de unele probleme de ordin disciplinar. În general, disciplina și ordinea interioară între elevi se menținea la un nivel înalt, totuși aveau loc și unele abateri de la disciplina regulamentară. Este de menționat faptul că în aceste abateri erau antrenați în majoritate elevii claselor superioare. De exemplu, elevul clasei a V-a Mărcuș Gheorghe, fiind în luna mai 1929 în permisie, a consumat în oraș într-o cârciumă băuturi alcoolice și ca urmare a început să lovească cu scaunul, fiind bătut pentru aceste fapte de niște scandalagii. Neprezentându-se la liceu, a indus în eroare pe directorul liceului dl colonel Gh. Stankov printr-o scrisoare că este bolnav. Alt elev din clasa a V-a, Ionescu Ilie, a fost prins de câteva ori furând bani de la camarazii săi.

O încălcare des întâlnită la liceu era fuga elevilor în oraș și chiar de sub arest, cum era cazul elevului clasei a V-a Cravețchi Victor, care, fiind pedepsit cu 27 zile de arest, la 15 martie 1931 a fugit, ieșind prin geam.

Clasa elevului Vladimir Gheorghian, 1939. Arhiva privată Iurie Colesnic

Nu erau lipsă în liceu și relațiile neregulamentare între elevi (bătăi) și întrebuințarea băuturilor spirtoase pe teritoriul liceului. Astfel, în aprilie 1932, elevul clasei a V-a Damian Nicolae, refugiat din Transnistria, a organizat în incinta liceului cu alți elevi o beție, fiind toți prinși în flagrant de către conducerea liceului [5]. Din cele 60 de cazuri de încălcări ale disciplinei, consemnate în fondurile Arhivei Naționale, dar care sigur nu sunt toate, 19 revin întrebuințării băuturilor spirtoase (31%), 9 – părăsirii fără învoire a liceului (15%), 8 – furtului (13%), 7 – relații neregulamentare între elevi (12%), 6 – purtare rea (10%), 4 – brutalități față de ofițeri, gradați, profesori (7%), 3 – întârzieri din concediu și învoire (5%), 2 – absente nemotivate de la lecții (3%) și 2 – neîntoarcere din concediu (3%).

În vederea menținerii ordinii regulamentare în liceu, pe lângă diverse metode de educație, se practicau și un șir de pedepse. Printre ele se numărau:

1. Scăderea notei la purtare;
2. Cazarea elevului prin propria sumă;
3. Eliminarea temporară pe 7 zile din liceu;
4. Arest;
5. Mutarea disciplinară la alt liceu;
6. Eliminarea definitivă din liceu.

Cu derularea celui de al Doilea Război Mondial începe ultima fază în istoria liceului. În urma acceptării ultimatumului sovietic din vara anului 1940, Liceul Militar ”Regele Ferdinand I” a fost evacuat din Chișinău în Craiova, unde a activat până în anul 1942, când s-a reîntors în Chișinău. La reântoarcerea în Chișinău, clădirea liceului a fost găsită distrusă în urma retragerii trupelor sovietice, instituția fiind dislocată în incinta Seminarului Teologic, unde a activat până în vara anului 1944. În vara anului 1944, liceul din nou a fost evacuat în Craiova, activând până în anul 1945, când a fost închis definitiv, iar elevii din Basarabia în câteva loturi duși în URSS.

Anexa nr.1

Meniul elevilor și trupei în perioada 9-12 noiembrie 1925

Data	Elevi	Trupă
09.11.25	Dejun Ceai cu pâine Borș cu carne și zarzavat Orez cu carne La ora 16.30 ceai cu pâine Seara Supă cu orez Tocană națională	Dejun Ceai cu pâine Borș cu carne Orez cu carne Seara Supă de paste făinoase cu carne
10.11.25	Dejun Ceai cu pâine Borș cu carne și zarzavat Cartofi cu carne La ora 16.30 ceai cu pâine Seara Supă cu paste făinoase Varză cu carne	Dejun Ceai cu pâine Borș cu carne Cartofi cu carne Seara Sup cu fasole Varză cu carne
11.11.25	Dejun Ceai cu pâine Borș cu cartofi cu zarzăvat Tocană națională cu carne La ora 16.30 ceai cu pâine Seara Supă cu fasole Chifle prăjite cu piure	Dejun Ceai cu pâine Cartofi Tocană națională cu carne Seara Ciorbă cu fasole
12.11.25	Dejun Ceai cu pâine Borș cu carne și zarzavat Musaca de cartofi La ora 16.30 ceai cu pâine Seara Supă cu orez Morcovi cu carne	Dejun Ceai cu pâine Varză cu carne Seara Borș cu carne

Anexa nr.2

Lista completă a elevilor basarabeni ai Liceului Militar „Regele Ferdinand I" din Chișinău

Anul înmatriculării 1919

1. Caracopol Serafim, 27.01.1905, com. Răzeni
2. Codreanu Leonid, 03.08.1906, com. Gânești
3. Harea Mihai, 01.11006, com. Sagaidac
4. Istrate Sergiu, 02.05.06, com. Micltușeni
5. Parfenie Marcu, 20.04.07, com. Stețcani
6. Caracopol Gheorghe, 31.03.04, com. Hânceşti
7. Fortocheanu Ion, 28.02.08, Chișinău
8. Goian Pavel, 21.03.07, Cahul, neprezentat la liceu din 1923
9. Odobescu Paul, 17.04.08, Chișinău
10. Platon Pavel, com. Răzeni
11. Strochie Gheorghe, 16.06.07, com. Obreja, jud. Bălți
12. Gheorghiu Patrichi, 19.05.02, Chișinău
13. Popa Ștefan, 28.11.02, com. Bisericani
14. Stratulat Alexandru, 01.10.01, com. Chiotelnița, jud. Orhei
15. Volturnist Pavel, 01.12.01; com. Pohribeni, jud. Orhei
16. Bunbu Dionisie, 18.07.05, com. Căinari
17. Mociuțchi Meletie, 13.02.03, com. Cotiujenii Mari, jud. Soroca.

Anul înmatriculării 1920

18. Coliujnâi Mihai, 08.11.07, Orhei, în 1923 mutat disciplinar în Liceul Militar din Târgul Mureș
19. Dudnic Afanasie, 23.01.07, com. Ignăței
20. Dănăilă Dumitru, 26.10.06, com. Vărzărești
21. Tortocheanu Ioan, 25.02.08, Chișinău
22. Gheorghian Vasile, 10.01.10, com. Zgărdești, jud. Bălți
23. Lucovici Grigore, 02.01.07, com. Slobozia-Hodorogea, jud. Orhei
24. Modval Anton, 02.09.08, com. Bălănești
25. Obuhovschi Ivan, 24.01.08, com. Volontirovca
26. Serghiev Ioan, 07.01.10, com. Voinova, jud. Orhei
27. Șatraga Dumitru, 20.10.07, com. Chipirceni
28. Tăvăluc Pavel, 17.02.09, com. Bravicea
29. Tretelinski Mihai, com. Răciula
30. Budacu Alexandru, 15.03.03, com. Cogâlniceni, jud. Orhei
31. Besciastnâi Ioan, 26.02.05, com. Volontirovca
32. Balș Gheorghe, 23.04.02, com. Barta, jud. Ismail
33. Chiriță Afanasie, 02.07.02, com. Cihreni, jud. Orhei
34. Guvir Vasile, 24.12.03, com. Ustia
35. Galațchi Nicolae, 21.03.04, com. Bleșcenăuți, jud. Bălți
36. Gheorghiu Sergiu, 07.10.03, com. Ignăței
37. Neaga Vladimir, 16.11.04, com. Lozova
38. Rusu Teodor, 12.09.02, com. Străşeni

39. Serghiev Alexandru, 04.01.04, com. Voinova, jud. Orhei
40. Surugiu Simion, 20.07.03, com. Cotiujenii-Vechi, jud. Soroca
41. Ursati Ioan, 26.07.02, com. Erineva, jud. Bălți, eliminat în anul 1921
42. Captarenco Adrian, 26.08.01, com. Bujor
43. Curarariu Ștefan, 12.02.02, com. Ghizdita
44. Nagaevschi Gheorghe, 07.04.03, com. Duruitoarea, jud. Bălți
45. Baldji Alexie, 17.03.1900, Comrat
46. Velev Andrei, 09.02.01, Comrat

Anul înamtriculării 1921

47. Caruzo Alexandru, 14.02.10, Chișinău
48. Ciobanu Avram, 01.03.09, com. Bușenca (Bușăuca), jud. Orhei
49. Martin Petre, 21.03.07, com. Mereni, mutat în 1924 disciplinar în liceul militar din Târgu Mureș
50. Moraru Vladimir, 15.07.07, com. Măscăuți (Maşcauți), jud. Orhei
51. Popovici Nicolae, 06.12.09, com. Nerușai, jud. Ismail
52. Radu Andrei, 13.02.08, com. Chiriet-Lunga
53. Ciobanu Ioan, 28.01.07, Chișinău
54. Comarnițki Felix, 15.10.07, Chișinău
55. Ostrovski Leon, 30.09.07, Chișinău
56. Ianovivi Bogdan, 07.04.04, com. Hănești
57. Levițchi Boris, 27.07.07, Chișinău
58. Șatranca Dumitru, com. Chipirceni

Anul înamtriculării 1923

59. Baltaga Constantin, Orhei, mutat în 1929 disciplinar în Liceul Militar din Târgu-Mureș
60. Gvezda Eugeniu, 05.11.12, com. Hadjimus, Odesa
61. Mârza Zaharia, 09.01.11, com. Ignăței, mutat în 1929 disciplinar în Liceul Militar din Craiova
62. Rusu Victor, 02.06.11,Chișinău
63. Goțcă Mihail, 08.01.10, com. Sadjinski, jud. Cetatea Albă
64. Donici Alexandru, 22.06.08, com. Borisovka, jud. Tighina, fiul generalului Matei Donici
65. Văleanu Alexandru, 30.08.06, Chișinău

Anul înamtriculării 1924

66. Ciocâltan Profir, 25.02.11, com. Răcești, jud. Soroca
67. Golban Mihail, 01.10.12, Orhei
68. Grosu Vladimir, 17.10.12, Chișinău
69. Lactionov Nicolae, 06.12.11, com. Lăpușna
70. Negruț Ioan, 26.09.12, com. Vadul lui Vodă
71. Sulă Pavel, 16.01.11, com. Gârla

Anul înamtriculării 1925

72. Agrici Dumitru, 21.09.12, com. Ruseștii Noi, mutat în 1929
73. Boberco Gheorghe, 17.07.14, com. Sculeni
74. Boguș Dumitru, 21.10.14, com. Călărași
75. Borș Simeon, 01.02.13, com. Ignăței

76. Burdulescu Ioan, 28.06.13, com. Bădicii Moldovei
77. Buzâlă Petru, 03.08.14, com. Curci, jud. Ismail, eliminat din liceu în 1930
78. Caracopol Vitalie, 07.07.14, com. Hâncești, mutat în 1929 în alt liceu
79. Codreanu Andrei, 10.10.14, Buiucani, Chișinău
80. Cuznețov Mihail, 11.11.12, com. Iarom, jud. Soroca
81. Ghileţchi Eugeniu, 10.06.14, com. Bălănești
82. Grecu Vasile, 05.10.12, com. Scurteni, jud. Orhei
83. Guțanu Gavrilă, 02.03.12, com. Chitai, jud. Ismail
84. Jenescu Ilie, 09.04.13, com. Chiștelnița
85. Muscinschi Alexandru, 24.08.13, com. Bravicea
86. Pântea Petru, 12.03.14, com. Glodeni, eliminat din liceu în 1931
87. Popov Nicolae, 16.05.12, com. Flămânzeni, jud. Bălți
88. Romanciuc Pavel, 16.06.14, Chișinău
89. Rutcovschi Nicolae, 28.10.12, com. Iampoli, Ucraina, eliminat din liceu în 1931
90. Scurtu Alexie, 14.02.14, com. Culacani, jud. Bălți, eliminat din liceu pentru purtare în 1927
91. Tavaluc Leon, 15.02.13, com. Bravicea
92. Țanțu Mihail, 16.07.14, com. Ghesmani, jud. Bălți
93. Râjacov Ioan, 16.10.13, Chișinău
94. Craveţchi Victor, 24.12.13, Chișinău, mutat disciplinar în 1930 în Liceul Militar din Iași

Anul înamtriculării 1926

95. Negreti Ioan, 26.09.12, com. Vadul lui Vodă, șters din condica liceului
96. Strătulat Victor, 22.09.12, com. Onișcani
97. Anul înamtriculării 1927
97. Budean Anatolie, 20.08.15, com. Vărzărești
98. Cotelea Alexandru, 21.03.15, com. Sadaclia
99. Damian Nicolae, 22.03.14, com. Tașlâc, Ucraina
100. Pacrinici Ioan, 04.05.14, com. Biești
101. Pandru Vladimir, 01.08.13, com. Păscăuți, jud. Orhei
102. Poscoviciuc Mihai, 03.03.12, com. Sârcova, jud. Orhei
103. Veveriță Eugen, 15.01.13, com. Bravicea

Anul înamtriculării 1928

104. Cozodaev Boris, 07.06.15, com. Cernoleuca, șters din lista liceenilor în 1932
105. Marcinici Ioan, 01.10.15, com. Biești, retras din liceu în 1930
106. Pântea Antonin, 15.06.15, com. Glodeni
107. Poznacov Vladimir, 01.10.16, com. Purcari
108. Șerbu Iacob, 27.09.15, com. Criuleni
109. Tiumaniuc Anatolie, 27.01.17, com. Dubăsari
110. Volodihin Serghie, 22.05.16, Chișinău
111. Paradescu Alex, 1916, Odesa, eliminat din liceu în 1929

Anul înamtriculării 1929

112. Blănaru Ioan, 24.03.19, com. Cornești, mutat în 1934 disciplinar în Liceul Militar din Târgu Mureș
113. Bulat Mihail, 13.06.16, com. Brănești

114. Dicescu Nicolae, 20.06.17, com. Pohrebeni, jud. Orhei
115. Madan Nicolae, 07.06.17, Chișinău
116. Marciuc Vasile, 28.11.17, Cetatea-Albă, îndepărtat din liceu pentru inaptitudini intelectuale în 1933
117. Negură Teodor, 03.09.16, com. Vadul lui Vodă
118. Romanovschi Boris, 15.08.18, com. Cornova
119. Simonici Mihail, 22.10.18, Chișinău
120. Surugiu vasile, 22.12.16, com. Cotiujenii Vechi, jud. Soroca
121. Șotropa Leonid, 13.02.19, com. Râșcani
122. Trofimov Vladimir, 01.08.19, com. Sărăteni
123. Baltaga Alex, 17.05.14, Orhei
124. Cecati Octavian, 21.03.18, Tighina
125. Furtună Daniel, 05.03.15, com. Petroșu (Pietrosu), jud. Soroca, eliminat din liceu în 1931
126. Pașa Alexandru, 14.02.15, com. Cotiujenii-Mari, jud. Soroca, eliminat din liceu în 1931
127. Pârvu Eugen, 16.01.15, com. Taraclia
128. Rață Gavriil, 13.07.15, com. Vrănești
129. Țurcanu Matei, 09.08.14, com. Ciopleni
130. Mociulschi Alexei, 18.06.10, Chișinău

Anul înamtriculării 1930

131. Arabadji Ștefan, 17.02.18, com. Burgudji
132. Cletchin Valerian, 31.07.19, Chișinău
133. Cristi Alexandru, 22.11.18, Chișinău, mutat în 1930 în Liceul Militar „M. Filipescu"
134. Gheorghianov Vlad, 09.06.20, com. Zgărdești, jud. Bălți
135. Gheorghiu Igor, 03.01.20, com. Ialoveni
136. Nicolov Alexandru, 02.01.19, Cetatea-Albă
137. Oprea Dimitrie, 26.10.18, com. Vorniceni, mutat în 1933 în liceul militar din Cernăuți
138. Paleologlu Igor, 29.12.18, com. Rădulenii-vechi, jud. Soroca
139. Solovei Anatolie, 01.02.19, Chișinău
140. Taiban Vasile, 14.01.20, com. Chitai, eliminat din liceu în 1933
141. Cătuneanu Dan, 06.02.19, Chișinău, eliminat pentru inaptitudini fizice în 1934
142. Culniev Nicolae, 18.09.18, Chișinău

Anul înamtriculării 1931

143. Pîșcarev Apolinarie, 05.01.21, Chișinău, îndepărtat din liceu pentru inaptitudini fizice în 1933
144. Soroceanu Constantin, 01.09.19, com. Culișovca, jud. Hotin

Anul înamtriculării 1933

145. Mândru Vladimir, îndepărtat din liceu din cauza stării fizice în 1933
146. Oganovivi Gheorghe, îndepărtat din liceu din cauza inaptitudinii fizice în 1933

Anul înamtriculării 1934

147. Alivizache Leonid, 04.08.23, com. Țâpova, retras din liceu în 1937
148. Bivol Alexandru, 20.09.21, com. Răzeni
149. Boicenco Alexie, 08.03.24, com. Bairamcea
150. Botnar Andrei, 09.12.21, com. Cernoleuca

151. Ciobanu Nicolae, 28.12.23, com. Corjenți, jud. Hotin
152. Comendant Igor, 16.10.25, com. Cotiujenii de Sus, jud. Soroca
153. Cudrițchi Petru, 10.02.23, com. Brăviceni
154. Frunză Oleg, 23.08.23, com. Hedjinești (Hoginești), retras din liceu în 1937
155. Goanță Gheorghe, 15.07.21, Orhei
156. Grinevici Igor, 14.09.23, Chișinău
157. Grosu Vladimir, 01.08.22, com. Cobâlea-Veche, jud. Soroca
158. Guțan Valerian, 27.07.23, com. Ivanovca-Bulgară, mutat în 1935 în Liceul Militar din Târgu Mureș
159. Harea Vladimir, 30.04.23, com. Mireni, jud. Bălți
160. Leancă Victor, 01.11.22, com. Petrușcani, jud. Hotin
161. Lupușor Valentin, 04.07.21, com. Slobozia-Bisericeni, jud. Bălți, îndepărtat de la liceu în 1938
162. Mateevici Pavel, 09.01.23, com. Dărnuței, jud. Bălți
163. Naumov Nicolae, 06.05.22, com. Glodeni, îndepărtat din liceu în 1938
164. Pacirglă Constantin, 27.05.23, Ismail
165. Popescu Octavian, 05.07.23, com. Chițcani
166. Prodan Constantin, 15.06.24, com. Ciuciulea
167. Romanovschi Vasile, 28.11.22, com. Hărești, jud. Bălți
168. Simionov Vladimir, 11.08.23, Ismail
169. Spoialov Eugeniu, 07.05.23, com. Bamcea, jud. Cetatea Albă, îndepărtat din liceu în 1938
170. Sultan Serghie, 13.03.23, com. Coșernița
171. Șușar Anatolie, 10.05.23, com. Branițte, jud. Bălți, mutat în 1935 disciplinar în Liceul Militar din Târgu Mureș
172. Țigănaș Nicolae, 09.02.24, com. Sireți
173. Vulpe Oleg, 14.06.23, Chișinău
174. Culcițchi Nicolae, 21.08.21, Chișinău
175. Atamaniuc Boris, 22.08.19, com. Nicorești, jud. Bălți
176. Peda Igor, 01.02.18, Chișinău
177. Cvaci Nicolae, 13.11.17, Chișinău
178. Harnaj Veaceslav, 05.11.17, com. Baimaclia
179. Peltoradnev Nicolae, 30.09.15, Chișinău

Anul înamtriculării 1935

180. Antonovici Anatolie, 01.05.24, com. Stănjineni, jud. Bălți
181. Cârlan Vasile, 03.10.22, com. Ciocâlteni
182. Ciobanu Igor, 31.05.24, Chișinău
183. Florea Virgil, 18.07.24, Ismail
184. Frunză Valeriu, 23.05.24, com. Flămânzeni, jud. Bălți
185. Gudumac Valentin, 25.02.25, com. Lipnic
186. Hârju Gheorghe, 10.11.24, Chișinău
187. Iachimenco Leonid, 12.04.24, com. Cazaci, jud. Cetatea Albă
188. Pâslăraș Constantin, 14.10.24, com. Pelinia
189. Stepancovschi Gheorghe, 28.03.25, Chișinău
190. Nicolae Pavel, 20.07.24, com. Leușeni
191. Radu Grigore, 14.01.24, com Leușeni, îndepărtat de la liceu în 1938

Anul înamtriculării 1936

192. Bloșcov Mihail, 24.06.25, com. Sergheevcka, jud. Cetatea Albă, retras din liceu în 1937
193. Cazacliu Anatolie, 20.03.26, Chișinău
194. Chioru Gheorghe, 03.05.25, com. Nemțeni
195. Ciocârlan Titu, 09.02.25, Florești
196. Cuculescu Eugenie, 16.04.25, Orhei
197. Frunză Nicolae, 01.03.25, Flămânzeni
198. Greșcenco Gheorghe, 30.11.25, Chișinău
199. Gheorghiu Constantin, 24.06.24, Chișinău
200. Grigoriu Mircea, 29.04.25, com. Han-Chișla, jud. Cetatea Albă
201. Moișcenco Oleg, 28.03.26, Chișinău
202. Novicov Gheorghe, 07.08.24, Orhei, retras din liceu în 1937
203. Turgai Valeriu, 06.05.25, com. Șura galbenă, jud. Tighina
204. Lozanu Adrian, 26.08.22, com. Bahmut
205. Sandu Andrei, 25.02.24, com. Chiperceni
206. Smolenschi Alexei, 30.08.22, Chișinău
207. Borcea Anatolie, 12.03.22, Bolgrad
208. Golban Nicanor, 22.06.21, com. Verzeni-Liscăuți, jud. Soroca, retras din liceu în 1938
209. Mavrache Mihail, 12.03.22, Bălți
210. Mihai Ion, 04.05.21, com. Nicoreni
211. Perjul Alexandru, 01.10.21. com. Răduleni
212. Petcu Valerian. 01.06.21, com. Bierți
213. Spânu Mircea, 03.07.21, com. Fălești
214. Toma Victor, 14.04.22, com. Leova
215. Zbârnea Vladimir, 28.07.21, com. Slobozia-Doamna, jud. Orhei

Anul înamtriculării 1937

216. Barbalată Constantin, 25.10.24, Chișinău
217. Clopotov Vsevolod, 05.05.26, Chișinău
218. Dimitriu Vladimir, 02.01.27, Tighina
219. Gudzevici Gheorghe, 14.05.27, Orhei
220. Luchianov Nicolae, 07.05.25, com. Ciorniță
221. Mălai Anatolie, 10.08.25, com. Plopi
222. Mardari Ion, 23.09.24, com. Miclești
223. Munteanu Nicolae, 14.09.26, com. Scumpia, mutat disciplinar în 1942 în Liceul Militar din Timișoara
224. Nogali Vitalii, 19.04.26, com. Stoicani
225. Roznovan Iosif, 04.04.26, com. Speoa, Ucraina
226. Petrovici Aurel, 18.11.26, Buiucani-Chișinău
227. Untilov Nicolae, 01.02.25, com. Răzeni
228. Masleanca Victor, 17.09.22, Tighina

Anul înamtriculării 1938

229. Blănaru Gheorghe, 04.03.28, Orhei
230. Bușilă Valerie, 07.06.27, Tighina
231. Cotea Gheorghe, 23.04.28, Orhei

232. Maloman Eugeniu, 01.03.28, Chișinău, întors în Basarabia în 1945
233. Mareu-Mărculescu Ioan, 05.01.27, Tighina
234. Negulescu Gheorghe, 05.08.27, Tighina
235. Popovici Anatolie, 27.08.27, Ungheni

Anul înamtriculării 1939

236. Andronic Teodor, 08.09.27, com. Drăguşenii Noi
237. Antonişin Ion, 01.08.27, com. Şaptebani, jud. Bălţi, întors în Basarabia în 1944
238. Constantinescu Gheorghe, 05.07.28, Chişinău, mutat disciplinar în 1942 la Timişoara
239. Daniliuc Mircea, 01.09.27, com. Brânzeni, jud. Bălţi
240. Flocosu Emil, 24.08.28, com. Năduşita
241. Gheorghianu Leonid, 29.07.29, com. Pravila, jud. Soroca
242. Malanciuc Sergiu, 26.02.27, com. Vadul-Raşcov
243. Melneciuc Serghie, 08.04.28, com. Frumuşica-Trifăneşti, jud. Soroca
244. Petrache Savin, 16.03.29, Cetatea-Albă
245. Popescu Pavel, 28.11.28, Cetatea-Albă, mutat disciplionar în 1943 în Târgu-Mureş
246. Silistraru Adrian, 05.07.28, Chişinău, mutat disciplionar în 1942 în Iaşi
247. Tulbure Valeriu, 31.01.29, Orhei
248. Vălculescu Constantin, 28.03.29, Chişinău

Anul înamtriculării 1942

249. Boţan Gavril, 20.07.30, com. Clipceni, jud. Orhei, întors în Basarabia în 1944
250. Emi-Cebotaru Cristofor, 23.08.31, com. Făleşti, întors în Basarabia în 1944
251. Fotescu Ioan, 21.12.30, com. Nisporeni
252. Hodea Octavian, 30.08.31, Bolgrad
253. Ifim Victor, 14.11.30, com. Cornești, jud. Bălți, întors în Basarabia în 1944
254. Juscu Ioan, 20.09.30, com. Pociumbăuți, jud. Bălți
255. Lungu Dumitru, 08.11.31, com. Prescureni, jud. Bălți
256. Mreja Gheorghe, 25.07.31, com. Fălești
257. Ojog Boris, 12.02.31, com. Paltași, jud. Soroca, întors în Basarabia în 1944
258. Pogorevici leonid, 30.04.31, Soroca
259. Rusu Dumitru, 22.10.32, com. Vadul-Raşcov, întors în Basarabia în 1944
260. Tcaciuc Arcadie, 12.07.30, com. Fălești
261. Vârzaru Emanoil, 01.08.30, Chișinău
262. Albert-Danilescu Teodor, 01.08.29, com. Lencăuți, jud. Hotin
263. Dăscălescu Alexandru, 03.10.28, com. Verejeni
264. Vlădescu Ferdinand, 08.03.29, Cahul, îndepărtat din liceu în 1944
265. Ivanov Ovidiu, 11.10.28, Ismail
266. Bisir Dumitru, 08.10.27, com. Ţiganca
267. Grama Mihail, 16.11.24, com. Ţaul

Anul înamtriculării 1943

268. Coliban Dumitru, 28.12.30, com. Caşcalia
269. Căpăţină Alexandru, 30.08.32, Bălţi
270. Filipescu Corneliu, 31.07.32, Ismail, şters din lista liceului în 1944
271. Gâra Vasile, 15.12.30, com. Cernoleuca, şters din lista liceului în 1944

272. Gorohovschi Mihai, 18.11.31, com. Bereşti-Ungheni, şters din lista liceului în 1944
273. Hrabanschi Evghenii, 21.01.30, Chişinău
274. Hudiță Horia, 15.05.33, com. Cobâlea
275. Jurescu Lucian, 03.06.31, com. Țibirica
276. Luca Anatolie, 06.03.31, com. Onişcani
277. Margină Nicolae, 05.09.31, com. Mereni, şters din lista liceului în 1944
278. Oltu Lazăr, 09.10.32, com. Popeasca, jud. Tighina, întors în Basarabia în 1944
279. Osacii Gheorghe, 20.02.31, com. Tănătari
280. Scobioală Eugen, 30.09.31, com. Cornova, şters din lista liceului în 1944
281. Tatic Eugen, 22.07.31, Chişinău
282. Tofan Vasile, 24.09.31, com. Ghizdita, întors în Basarabia în 1944
283. Zănescu Alexandru, 25.08.32, Soroca
284. Mamciur Emilian, 05.11.31, Chişinău
285. Marfi Octavian, 12.03.31, Chilia Nouă

Anul înamtriculării 1944

286. Antonovici Sergiu, 27.07.33, com. Cobâlea
287. Derăguzanu Arcadie, 03.09/33, Chişinău
288. Gârloveanu Marcel, 24.05.33, com. Mereni
289. Popa Constantin, 12.05.32, Chişinău
290. Țilea Arcadie, 02.11.33, com. Levinți, jud. Hotin
291. Treschin Constantin, 20.05.33, Chişinău
292. Volovi Valentin, 31.08.32, com. Gura Căinarului
293. Belic Vladimir, 08.02.25, com. Plopi

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare ANRM), f. 1972, 1,1.
2. ANRA, fondul 1972, 1, 12.
3. ANRM, fondul 1972, 1,2.
4. ANRA, fondul 1972, 1, 151.
5. ANRM, fondul 1972, 1, 23.
6. ANRA, fondul 1972, 1, 225.
7. ANRA, fondul 1972, 1, 227.
8. ANRA, fondul 1972, 1, 229.
9. ANRM, fondul 1972, 1, 230.
10. ANRM, fondul 1972, 1, 232.
11. ANRM, fondul 1972, 1, 235.
12. ANRM, fondul 1972, 1, 239.
13. ANRM, fondul 1972, 1, 262.
14. ANRM, fondul 1972, 1, 283.
15. ANRM, fondul 1972, 1, 292.
16. ANRM, fondul 1972, 1, 295.
17. ANRM, fondul 1972, 1, 3.
18. ANRA, fondul 1972, 1, 31.
19. ANRA, fondul 1972, 1, 35.

20. ANRA, fondul 1972, 1,45.
21. ANRA, fondul 1972, 1, 62.
22. *Monitorul Oficial*, București, 31 august 1919, nr.107, p. 6504.
23. *Monitorul Oficial*, București, 16 noiembrie 1919, nr.170, p. 9598.
24. *Monitorul Oficial*, București, 18 iunie 1920, nr.60, p. 2064.
25. *Monitorul Oficial*, București, 4 noiembrie1920, nr.170, p. 5042.
26. *Monitorul Oficial*, București, 2 martie 1920, nr.248, p. 12466.
27. Cuvânt Moldovenesc, 1934, nr. 45, 4 noiembrie.
28. Gazeta Basarabiei, nr. 400, 17 martie 1937.
29. Opinia, nr. 4345, 6 noiembrie 1921, Iași.
30. Iurie Colesnic, *Liceul Militar „Regele Ferdinand I" din Chișinău*, în Revista Militară. Studii de securitate și apărare, nr. 2(14), 2015, Chișinău, 2015.
31. Moraru Anton, *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria 1912-1993*, Chișinău, 1995, p. 226.
32. Nistor Ion, *Istoria Basarabiei*, Chișinău, 1991, p. 254-256.
33. *Военная энциклопедия*, Товарищество И.Д. Сытина, т. XVII, Петроград, 1914, p. 101.

Liceul Militar „Regele Ferdinand I" din Chișinău era plasat în spațiul unde actualmente se află Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova (bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 166).
Foto: *Ion Xenofontov, 6 mai 2016*

CONSTRUCȚIA MILITARĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA. CONTEXTUL ISTORIC

Constantin MANOLACHE[1]

MILITARY STRUCTURE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA. HISTORICAL CONTEXT

The main purpose of the research is to explore the conceptual-theoretical process and the evolution of military structure in the Republic of Moldova for determining and assessing the functionality of the state policy in the national security and defense system. Some objectives refer to: the establishment of political and legal framework, conceptual approaches, theoretical and methodological benchmarks for accomplishing the study of the national security and defense system; analyzing the legal and normative framework for institutionalization and functionality of bodies with responsibilities in the field of national security and defense; studying the objectives, tasks, activities, types and structure of the military body as a whole system, highlighting the general and the particular aspects.

Keywords: Republic of Moldova, military structure, military body, national security and defense sector, military security, nonmilitary security (ecological), military unit, system, authorities, political modernization.

Elucidarea experienței istorice naționale în domeniul construcției militare este necesară nu numai din considerente cognitive, de a cunoaște tradiția faptelor de arme prin reliefarea cutumei și cadrului normativ, instituțiilor abilitate și acțiunilor, ci și în plan aplicativ, în vederea reformării în complex a sistemului național de securitate și apărare, dar ținând cont de exigențele timpului. Luând ca suport de referință pentru realizarea investigațiilor științifice rolul determinant și edificator al statului în desfășurarea acțiunilor militare, instituțiile de resort și politicile în domeniu au fost abordate concret istoric din cauza că situația politică internă și conjunctura internațională frecvent sufereau transformări, factorul extern, susține V. Juc, deseori fiind determinant și hotărâtor [1, p. 10-11]. Astfel, armatele geto-dacilor din perioada preromană se distingeau prin capacități militare înalte, prin posibilitatea de a spori numeric efectivul prin aplicarea mobilizării altor pături sociale decât ostașii, dispunând de un sistem de fortificații bine pus la punct și, totodată, beneficiind de un relief favorabil, fapt care le făcea mai puțin vulnerabile. În perioada romană, aspectele politice se află în strânsă interconexiune și interdependență cu cele militare, fiind realizată centralizarea prin formarea organismului militar și organizatoric unic prin reforma lui Marcus Aurelius [2, p. 16]. Apărarea provinciei a fost asigurată prin efective militare incluzând legiuni și trupe auxiliare, din secolul al III-lea în formațiunile auxiliare fiind încorporați și autohtoni, precum și printr-un sistem defensiv alcătuit din fortificații ridicate la frontiere și în interior după modelul roman, dar în primul caz ținându-se cont și de configurația geografică. În perioada postromană, precum și în următorul mileniu, până la crearea formațiunilor statale românești medievale, arta militară românească, în acord cu C. Negrea, provenea

[1] *Constantin MANOLACHE, colonel (r), doctor habilitat în științe politice, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.*

din dezvoltarea firească a artei militare a populației antice care a trăit pe teritoriul Daciei, în special dacii și romanii, cu unele influențe din partea celor cu care băștinașii au venit în contact (bizantinii, slavii și mongolo-tătarii) [3], impactul fiind minor pe motivul lipsei organizării statale, chiar dacă anumite preluări nu puteau să nu se producă, am specificat noi [4, p. 163-172].

În contextul constituirii și dezvoltării statelor medievale românești se fortifică și potențialul lor militar, fiind construit un sistem defensiv consolidat, care se exprima prin înălțarea cetăților de margine și de interior, administrate de pârcălabi, și o armată alcătuită din oastea mică, oastea mare și mercenari: oastea mare era adunată, de regulă, în timp de război, pe când oastea mică avea statut permanent, în timp de pace îndeplinea funcții administrative și de pază a hotarelor [5, p. 14]. Acest format al structurilor militare s-a păstrat, în linii mari, până la instaurarea domniei fanarioților, când, potrivit lui N. Iorga, „oștirile Principatelor Dunărene sunt desființate"[6, p. 215], iar paza hotarelor fiind asigurată de detașamentele de călărași conduse de marele hatman [7, p. 716]. Schimbările s-au produs, precizăm noi, datorită factorilor de ordin politic (conducerea străină), social-economic (decăderea curtenilor) și tehnico-militar (răspândirea armelor de foc în dotare) [4, p. 173]. După încorporarea Basarabiei în Imperiul Rus, populația băștinașă a fost scutită de serviciul militar, actele oficiale emise de autoritățile centrale cu privire la recrutarea obligatorie conțineau derogarea „cu excepția populației Basarabiei". Însă în 1875, ca urmare a implementării reformei militare, se introduce serviciul militar obligatoriu, recrutarea producându-se pentru armata regulată și pentru miliția populară (tinerii rămași în afara serviciului militar activ, apți să poarte arma). Am afirmat că dispariția autonomiei guberniei s-a produs prin instituirea funcției de șef al districtului militar, declarat responsabil de unitățile dislocate în teritoriu, iar colonizarea Basarabiei s-a realizat și prin intermediul efectivelor de cazaci și voluntari trecuți în rezervă, acestor categorii le-au fost repartizate suprafețe de pământ pentru a se așeza cu trai permanent și a contribui la deznaționalizare [4, p. 185, 187].

După evenimentele din februarie 1917 se formează comitete militare, inclusiv ale ostașilor basarabeni, structuri care s-au angajat în lupta de eliberare națională, dar, totodată, și de asigurare a ordinii publice în condițiile haosului și dezintegrării. Astfel, participanții la mitingul Comitetului Central Ostășesc organizat la Odesa în data de 18 aprilie 1917 au cerut „autonomia Basarabiei și crearea Sfatului Țării – organ suprem de conducere a ținutului, trecerea la învățământul în limba națională și împroprietărirea țăranilor cu pământ" [8, p. 127]. Congresul Militar ținut la Chișinău în perioada 20-27 octombrie 1917 a instituit Sfatul Țării și a inițiat campania de formare a unităților militare naționale autonome de armata rusă [9, p. 5]. Vom preciza că în componența Guvernului Republicii Democratice Moldovenești a fost prevăzut și Directoratul General pentru problemele militare și maritime, fapt care denotă prezența unităților militare naționale, cohortele, formate „în scopul stăvilirii valului de anarhie provocat de unitățile militare ruseşti"[10, p. 125]. În partea dreaptă a Prutului, Principatele Dunărene au fost lipsite de dreptul de a avea armată de la instaurarea domniei fanarioților până în 1829, drept pe care l-au reprimit în urma Tratatului de la Adrianopol prin formarea unui corp de paznici (din anul 1735 a funcționat o gardă de arnăuți) „necesar pentru problemele interne" [6, p. 220]. În următorii treizeci de ani, diversificarea genurilor de efective se produce nesistematizat, iar Unirea Principatelor a

solicitat în mod expres formarea unui singur organism militar prin unificarea structural-instituțională. Astfel, în 1859 a fost înființat Statul Major General, armata fiind alcătuită din efectiv permanent, miliție, devenită în 1872 armată teritorială, și rezerviști. În anul 1862 este format Ministerul de Război, sugestiv fiind că circa un sfert din bugetul de stat era prevăzut pentru cheltuielile militare, chiar dacă mijloacele financiare se dovedeau a fi mai mult decât modeste. Legea de recrutare din 1864, aplicată din 1876, a stabilit serviciul militar obligatoriu, acesta fiind fixat la patru ani în activitate și alți doi ani în rezervă (în Imperiul Rus au fost prevăzuți șase ani de serviciu activ și nouă ani în rezervă pentru trupele de uscat) [4, p. 177, 183]. În urma realizării actului de unitate națională, Basarabia a trecut sub jurisdicția României, asigurarea securității, ordinii publice și apărării reprezentând prerogative ale instituțiilor centrale de resort, precum: Armata României unitare, formată din corpuri, diviziuni și alte unități de arme și servicii, considerate a fi „o structură strategică abilitată cu întreprinderea operațiunilor de durată pe fronturi mari"; Poliția, abilitată cu îndeplinirea a trei funcții de bază – administrativă (prevenire și constrângere), judiciară (represivă) și de siguranță (observare și combatere a acțiunilor orientate împotriva siguranței publice și a statului); Jandarmeria a fost o specialitate în cadrul Armatei, deși se afla la dispoziția Ministerului de Interne, fiind un corp de poliție organizat militărește pentru a veghea păstrarea ordinii în localitățile rurale și ocazional la orașe. Instituțional, Ministerul Apărării Naționale, format în 1932, a fost responsabil pe timp de pace de organizarea, pregătirea și dotarea Armatei, iar Ministerul Aerului și Marinei, organizat în 1936, a avut drept obiectiv conducerea și administrarea în mod unitar a mijloacelor aeriene și maritime, mijloacelor de apărare antiaeriană a teritoriului și apărarea coastelor, mijloacelor de transport comercial aerian și maritim [11, p. 292, 703-704]. Conceptual se prevedea delimitarea a două componente – organizarea militară a națiunii și organizarea armatei, având ca suport concepția integrală a Națiunii Armate, exprimate prin ideea că războiul modern solicită punerea în acțiune a tuturor forțelor și a tuturor mijloacelor disponibile [11, p. 697].

Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească, prin actul din 12 octombrie 1924, a fost formată în componența Ucrainei sovietice, iar securitatea, ordinea publică și apărarea au fost asigurate de structurile de resort ale Uniunii Sovietice, la care ne vom referi succint. Încorporarea Basarabiei în componența Uniunii Sovietice și formarea la 2 august 1940 a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești a schimbat esențial cadrul politico-juridic și modelul construcției militare, republica unională ca subiect al federației nu dispunea de forțe armate și de structuri de securitate proprii, nemaivorbind de fosta republică autonomă. Fiind parte a trecutului, aceasta se afla, în pofida unor aparențe, în gestiunea centrului unional, suportând toate consecințele sistemului. Trebuie de specificat însă că, prin Legea cu privire la crearea formațiunilor militare ale republicilor unionale și transformarea Comisariatului Poporului al Apărării din comisariat unional în comisariat unional-republican din 1 februarie 1944, RSS Moldovenească a obținut dreptul de a crea formațiuni militare republicane și un comisariat republican al apărării, prevederi care au fost incluse atât în textul Constituției Uniunii Sovietice, cât și în redacția Constituției republicane (din 1941). Însă acest drept, practic, nu și-a găsit aplicabilitate și nu este întâmplă-

tor că nu se regăsește în Constituția Uniunii Sovietice din 7 octombrie 1977, remarcă D. Grama [12, p. 51-52]. Vom nota că în urma unor reforme structurale operate frecvent în primii ani postbelici, Ministerul Apărării al Uniunii Sovietice în ultimul format a fost definitivat în 1953, Forțele Armate fiind alcătuite, conform Legii cu privire la serviciul militar general obligatoriu din 12 octombrie 1967, din Armata Sovietică, Flota Militar-Maritimă, Unitățile de Grăniceri și Unitățile Trupelor de Interne [13, p. 5]. Conducerea Forțelor Armate s-a exprimat printr-un sistem supraaglomerat, de regulă, cu subordine dublă, incluzând Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, Sovietul Suprem, Sovietul Miniștrilor (exercitau conducerea supremă), Ministerul Apărării, Comitetul Securității de Stat și Ministerul de Interne (efectuau conducerea nemijlocită a structurilor de profil) [14, p. 158]. Vom sublinia că instituțiile abilitate cu asigurarea securității și ordinii publice de asemenea au fost supuse transformărilor structurale, mai ales în primul deceniu postbelic: până în 1953 au funcționat ca entități aparte Ministerul Afacerilor Interne și Ministerul Securității Statului, apoi, timp de un an, cel din urmă a fost inclus în componența primului, ca în 1954 să se producă din nou separarea, fiind format Comitetul Securității de Stat. Transformările structurale au avut loc nu numai la nivel unional, după cum este cazul Ministerului Apărării, dar și la cel republican [7, p. 716], unitățile de grăniceri fiind conduse de Comitetul Securității de Stat, cele de interne – de Ministerul Afacerilor Interne [14, p. 158]. Totuși, către sfârșitul perioadei sovietice a fost confirmată și validată ideea lui N. Machiavelli care se rezumă la următoarele: „organismul militar nu mai corespunde criteriului său de bază – a fi ultimul argument al puterii" [15, p. 71-72].

Așadar, dispunerea și dreptul de a dispune de unități militare proprii, abordate în contextul fenomenului continuității și discontinuității, denotă prezența diferitor situații concret-istorice, în funcție de gradul de suveranitate și independență al formațiunilor statale, fiind atestată o conexiune direct proporțională. Continuitatea s-a exprimat prin aspirații și acțiuni de fortificare a potențialului militar, urmărindu-se, cu mici excepții, obiective defensive, iar discontinuitatea materializându-se prin întreruperea procesului concret, în același timp pune bazele unui nou model de construcție militară și asigură desfășurarea procesului general. La începutul anilor '90 ai secolului XX, practic era incontestabil faptul că organismul militar de sorginte sovietică nu corespundea exigențelor noi, și-a epuizat potențialul, impunându-se edificarea unei construcții noi [16, p. 30, 43], cu alte obiective și funcții decât cele precedente, problema continuității procesului istoric revenind pe agenda zilei.

Proclamarea suveranității și a independenței Republicii Moldova a solicitat în regim expres crearea atributelor inerente statului, inclusiv instituțiile de apărare, cu atât mai mult că la începutul anilor '90 în Armata Sovietică își satisfăceau serviciul militar în termen circa 55 de mii de ostași originari din Republica Moldova, printre care circa 5 mii de plutonieri și ofițeri [17, p. 28], mulți dintre aceștia fiind predispuși să se întoarcă la baștină. Într-o perioadă scurtă de timp a fost pusă baza instituțional-juridică a organismului militar prin elaborarea cadrului legislativ-normativ, care s-a exprimat prin adoptarea Hotărârii Parlamentului cu privire la crearea Comisiei parlamentare pentru securitatea statului și probleme militare din 11 mai 1990, entitate abilitată cu elaborarea și promovarea politicii de stat în domeniile apărării și securității naționale;

Hotărârii Parlamentului din 4 septembrie 1990 și Hotărârii Guvernului cu privire la crearea Departamentului de Stat pentru Probleme Militare din 12 septembrie 1990, având ca obiectiv elaborarea pachetului de legi și alte acte normative pentru crearea Forțelor Armate; Decretului Președintelui Republicii Moldova cu privire la crearea Forțelor Armate ale Republicii Moldova din 3 septembrie 1991, obiectivul major fiind asigurarea suveranității și integrității teritoriale; Hotărârii Guvernului cu privire la formarea grupului de lucru pentru elaborarea proiectului concepției privind crearea Armatei Naționale din 24 septembrie 1991, fiind creată o comisie de lucru; Decretului Președintelui Republicii Moldova cu privire la patrimoniul Forțelor Armate ale Republicii Moldova din 14 noiembrie 1991, prin care se declarau patrimoniu național armamentul, munițiile, mijloacele de transport, tehnica militară, bazele militare și alte bunuri ce aparțineau unităților militare ale Armatei Sovietice dislocate pe teritoriul republicii, prevederi repetate și dezvoltate prin Hotărârea Guvernului din 18 decembrie 1991, în care Comandamentul Direcției Strategice Sud-Vest, Comandamentul Districtului Militar Odesa, comandanții unităților și subunităților Armatei Sovietice staționate pe teritoriul Republicii Moldova au fost preveniți despre inadmisibilitatea evacuării armamentului, tehnicii militare, altor bunuri materiale, mișcările de trupe și transportul materialelor urmând să fie efectuate cu acordul Departamentului de Stat pentru Probleme Militare; Decretului Președintelui Republicii Moldova cu privire la crearea Ministerului Apărării al Republicii Moldova din 5 februarie 1992, ministerul fiind organul de conducere al Forțelor Armate. Această prevedere a fost concretizată și substanțial extinsă prin Legea cu privire la apărare din 17 martie 1992, în care este stipulat, printre altele, că ministerul poartă răspundere deplină pentru construirea, dezvoltarea și pregătirea Forțelor Armate de luptă în vederea asigurării apărării Republicii Moldova [18, p. 151-153]. Am considerat oportun de a pune în lumină punctual setul de documente care a fost elaborat și adoptat într-o perioadă de circa doi ani pentru a demonstra că Republica Moldova practic a fost nevoită să declanșeze procesul de construcție militară națională în condiții nefavorabile, dictate de necesitatea asigurării suveranității pe întregul său teritoriu, cât și de lipsa de experiență în domeniu, nemaivorbind de ostilitatea din partea majorității efectivului de ofițeri din unitățile și subunitățile dislocate în spațiul republicii. Acești, dar și alți factori, precum lipsa voinței ferme de a rupe deplin cu trecutul sovietic și a consensului național cu privire la formatul organismului militar în plin proces de edificare, n-au permis alegerea variantei optimale dintre cele trei opțiuni: crearea structurilor paralele Armatei Sovietice – astfel au procedat țările baltice; naționalizarea unităților militare ale Armatei Sovietice dislocate pe teritoriul suveran – cazul Ucrainei; transformarea graduală, în limitele posibilităților, a unităților Armatei Sovietice în unități ale Armatei Naționale, cu asigurarea drepturilor sociale ale ofițerilor sovietici și ale familiilor acestora: într-o asemenea manieră a acționat Republica Moldova [4, p. 221]. În plus, dat fiind că baza tehnico-militară era foarte precară, iar rezervele de recrutare se dovedeau a fi de trei ori mai mari decât posibilitățile tehnico-materiale, dar și din alte motive, nu s-a purces la crearea unei armate profesioniste, cheltuielile estimative fiind de patru-cinci ori mai mici decât în cazul menținerii serviciului militar obligatoriu [4, p. 213-214], problemă la care

vom reveni, deoarece se dovedește a fi una de semnificație determinantă în contextul identificării soluțiilor de modernizare a sistemului național de securitate și apărare.

Referindu-ne la aspectele internaționale, am menționat că prin Declarația Parlamentului din 18 noiembrie 1991 Republica Moldova a aderat la obiectivele și principiile consfințite prin Tratatul de la Paris cu privire la Forțele Armate Convenționale în Europa din 19 noiembrie 1990, detaliat prin Acordul cu privire la plafoanele de deținere a categoriilor de armament convențional semnat la Taşkent în data de 15 mai 1992. Republica Moldova are dreptul să dispună de 210 tancuri, 210 vehicule blindate de luptă, 130 transportatoare blindate, 250 piese de artilerie, 50 avioane de luptă, 50 elicoptere de atac [4, p. 213]. Vom preciza că potențialul militar al Republicii Moldova niciodată n-a însumat numărul indicat de unități, însă mult mai importantă pentru acel timp a fost coordonata internațională, recunoașterea calității de actor internațional plenipotențiar în drepturi. Totodată, la 10 ianuarie 1992 a fost dat publicității proiectul doctrinei militare a Republicii Moldova, în care se stipula că doctrina militară are un caracter în exclusivitate defensiv, activitățile de pregătire și organizare a apărării naționale nereprezentând amenințări la adresa altor state [19, p. 446]. În același context se include semnarea la 6 iulie 1992 a Tratatului cu privire la reducerea armamentului și a forțelor armate convenționale, Republica Moldova asigurând inspectarea trupelor sale sub egida Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. Invocând Legea cu privire la apărare din 17 martie 1992, vom nota că alte prerogative ale Ministerului Apărării vizează studierea și evaluarea situației politico-militare din Republica Moldova și determinarea gradului de pericol militar; participarea la elaborarea doctrinei militare, a direcțiilor principale ale politicii militare și la formarea bugetului militar; conducerea activității de cercetare științifică în materia construcției militare, asigurarea promovării unei politici militare coerente, colaborarea cu forțele armate ale altor state; desfășurarea educației morale și militar-patriotice a efectivului militar; asigurarea protecției sociale și juridice a militarilor și a membrilor familiilor acestora [4, p. 214]. Prin Legea cu privire la Forțele Armate ale Republicii Moldova din 29 martie 1992, Președintele Republicii Moldova, în scopul organizării și cooperării operative permanente a acțiunilor, devine Comandantul Suprem al Forțelor Armate ale Republicii Moldova [4, p. 215-216]. Vom remarca într-un context mai larg convocarea la 14 aprilie 1992 a componenței noi a Consiliului Suprem de Securitate sub conducerea directă a Președintelui Republicii Moldova [20, p. 49] și depunerea jurământului de credință Republicii Moldova de către unitățile militare formate începând cu luna aprilie 1992. De fapt, la întrunirea la nivel de șefi de state din cadrul Comunității Statelor Independente de la Minsk din 18 februarie 1992, Președintele M. Snegur a anunțat decizia de a forma o armată proprie, din 1 martie 1992 toate unitățile militare dislocate pe teritoriul țării urmând să treacă sub jurisdicția națională [21, p. 67-68]. I. Costaș consideră că formarea instituției militare în baza unităților fostei Armate Sovietice a fost o strategie greșită: conducerea statului nu putea fi sigură de loialitatea unei structuri care avea la bază cadrele fostei armate imperiale, fiind rațional de a primi compensații pentru unitățile dislocate, decât a le întreține. „Staționarea acestor unități militare era în defavoarea Republicii Moldova, prezența lor ar fi constituit o catastrofă în timpul războiului de pe Nistru”

[22, p. 376-377]. Vom puncta lapidar că evenimentele din Ucraina, declanșate în primăvara anului 2014, au demonstrat fără drept de apel lipsa de loialitate, patriotism și sentiment al datoriei din partea mai multor ofițeri superiori din cadrul armatei și flotei ucrainene, confirmându-se în fapt justețea și viabilitatea estimării făcute de fostul ministru al apărării. Abordând problema pe dimensiunea conceptual-doctrinară, V. Cibotaru susține că procesul creării Forțelor Armate și a sistemului național de apărare a decurs fără a avea la bază concepții și programe în domeniul securității naționale și construcției militare, sistematizate și coordonate cu interesele fundamentale ale statului. Deciziile în problemele construcției militare se elaborau de Ministerul Apărării, ținându-se cont de viziunile și conceptele proprii, fără participarea nemijlocită a organelor de conducere și administrative [23, p. 95]. Această constatare nu este lipsită de temei, în opinia noastră, chiar dacă pare a fi forțată: într-adevăr, s-a operat în actele legislativ-normative cu formulări lipsite de precizările de rigoare, folosite atât la nivel oficial, cât și la cel cotidian, cum ar fi sintagma forțe militare ale Republicii Moldova, alte formațiuni militare. Am propus definiția doctrinară a formațiunii militare ca parte componentă a organismului militar al statului, definiție care se rezumă la următoarele: formațiunea militară este prin esență o unitate socială specifică, elementul de bază al organismului militar al statului, cu o structură relativ stabilă și componență omogenă alcătuită din militari, care își desfășoară activitatea în conformitate cu principiul conducerii unice în vederea executării sarcinilor și exercitării funcțiilor prin aplicarea sau amenințarea cu aplicarea violenței [18, p. 159-160]. Forțele Armate, fiind o formațiune militară prin caracter, se includ în cadrul sintagmei formațiuni militare, alcătuiesc elementul principal al organismului militar al statului și sunt responsabile de apărarea suveranității, integrității teritoriale și inviolabilității Republicii Moldova [4, p. 103]. Am specificat mai sus că sintagma generică organizație militară a statului se dovedește a fi o preluare nereușită, fiind similară, de fapt, sintagmei domeniu militar al societății, și se impune în acest caz reglementarea și ordonarea relațiilor sociale din cadrul domeniului, inclusiv elaborarea definiției științifice a organismului militar al statului, subiect deja elucidat în anumită măsură, dar la care vom reveni pe parcurs, în contextul că trebuie să oglindească în mod adecvat conținutul acestui fenomen social și să fie completat cu reliefarea principiilor și exigențelor militare specifice. Considerăm că factorii de decizie politică și militară tindeau să identifice formula cea mai convenabilă și mai rentabilă în materia edificării instituției militare naționale. Păstrarea maximal posibilă în teritoriu a potențialului tehnico-militar a fost o decizie corectă, deoarece compensarea, dacă s-ar fi solicitat în schimbul evacuării tehnicii militare și altor bunuri materiale, nu numai că ar fi fost compromisă, iar mijloacele financiare sau în altă formă pe care le-ar fi obținut, după cum demonstrează realitățile, ar fi fost cheltuite în alte scopuri și, implicit, unitățile militare naționale în organizare ar fi rămas fără bază tehnico-militară. Cât despre efectiv, mult mai eficientă ar fi fost crearea unor structuri noi, paralele unităților sovietice, pentru a nu permite înrădăcinarea tradițiilor și practicilor din Armata Sovietică, adoptându-se un model nou. Cu certitudine, practica mondială în domeniul construcției militare a fost examinată, însă, în ultimă instanță, au prevalat deprinderile și împrejurările locale, ținându-se cont mai mult sau mai puțin de

diferiți factori de caracter politic, geopolitic, social-economic, tehnico-militar, logistic, cultural-civilizațional, dar mai ales de cel uman. Constatăm că a fost perpetuat un volum esențial de continuitate, exprimată prin efectivul de ofițeri școliți în Armata Sovietică, dar care au depus jurământ de credință Republicii Moldova, dar și prin tehnica militară sovietică, nemaivorbind de transferul unor deprinderi și practici. Discontinuitatea se manifestă prin existența unei Patrii noi, efectivul de soldați și tentativele timide de a organiza și desfășura activitatea în baza unui nou model, nemaivorbind de elaborarea cadrului instituțional juridic și doctrinar în conformitate cu realitățile noi. Este important de notat că Declarația cu privire la suveranitate proclamă Republica Sovietică Socialistă Moldova drept „zonă demilitarizată" [24, p. 498], prevedere care practic nu presupune inadmisibilitatea unităților militare în proporții stabilite în conformitate cu dreptul internațional și, deci, crearea Forțelor Armate se dovedește a fi un act legitim, firesc pentru Republica Moldova. Așadar, elaborarea cadrului politico-juridic și edificarea instituțională a sistemului național de apărare au fost demarate în anul 1990, perioada inițială încheindu-se în anul 1992 prin trecerea sub jurisdicția Republicii Moldova și unificarea într-un tot întreg a fragmentelor unor formațiuni militare dispersate. Transferul s-a produs cu pierderi considerabile pentru Republica Moldova la capitolele tehnică militară, echipament, alte bunuri, deși nu este mai puțin adevărat că a moștenit mai multe locații, marea majoritate dintre care pe parcurs au fost administrate mai puțin eficient. Este relevant de precizat că, după formarea Comunității Statelor Independente, Republica Moldova nici n-a admis ideea unei armate comune, ci s-a angajat în crearea Forțelor Armate proprii, inclusiv a Armatei Naționale ca instituție și atribut al independenței de stat. Armata Națională a fost creată după proclamarea independenței în condițiile dezintegrării relativ pașnice a Uniunii Sovietice, în baza unităților militare care anterior au făcut parte din Armata Sovietică [16, p. 46]. Am remarcat mai sus justețea estimărilor expuse de doi ex-miniștri cu privire la demararea construcției militare în Republica Moldova, dar, în același timp, vom insista asupra noutății problemei și predominării factorului subiectiv, exprimate prin lipsa voinței politice și a experienței, prevalarea deprinderilor și a stărilor de spirit din trecut prin tentative de a acomoda instituțiile vechi la realitățile noi. În condițiile dizolvării Uniunii Sovietice și constituirii noului stat independent, într-o situație dinamică și incertă, s-a impus imperios adoptarea unor măsuri urgente pentru a asigura securitatea națională și ordinea publică, a nu admite destrămarea necontrolată și haotică a structurilor de forță, raționamente din care, soluțiile aplicate deseori nu erau bine gândite și argumentate, nemaivorbind de presiunile din exterior și acțiunile destabilizatoare din interior, lipsa experienței și a cadrelor de profesioniști, insuficiența bazei tehnico-materiale și precaritatea cadrului juridic suficient. În cea mai mare parte, la baza formării structurilor de forță s-au aflat grupurile cu statut mai mult sau mai puțin similar din perioada sovietică, transformările prin reorganizare au luat cu sine multe practici din trecut. Tendința generală în dezvoltarea construcției militare în Republica Moldova se exprimă prin tranziția de la un sistem politic totalitar, la altul, democratic, tendință determinată de obiective ale transformărilor politice și economice în vederea asigurării securității persoanei, societății și a statului, rolul principal revenind organismului militar.

BIBLIOGRAFIE:

1. Juc V. *Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice. Teză de doctor habilitat în politologie*. Chișinău, 2012. 262 p.

2. Grec M. *Din istoria militară a Daciei Porolissensis: trupele auxiliare*. Arad: Vasile Goldiș University Press, 2010, 162 p.

3. Negrea C. *Arta militară românească (I). Evul mediu timpuriu*. În http://www.cristiannegrea.ro/istoria-necunoscuta/istoria-uitata/2013/02/arta-militara-romaneasca-in-evul-mediu-timpuriu/ (vizitat 15 iulie 2012).

4. Manolache C. *Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia. Centrală", 2015. 386 p.

5. Manolache C., Trofimov Vl. *Establishmen and evolution of the nationall security of the Republic of Moldova*. În: *Revista Militară. Studii de securitate și apărare*. 2013, nr. 1(9). p. 14-28. 59.

6. Iorga N. *Istoria poporului românesc*. Vol. 2. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1985. 780 p.

7. Coropcean I., Manolache C. *Securitatea națională*. În: *Republica Moldova*: Ed. enciclopedică. Ediția a 2-a, revăzută și adăugită. Chișinău: Bons Offices, 2010. p. 716-723.

8. Ciobanu Șt. *Unirea Basarabiei: studii și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917–1918*. Chișinău: Universitas, 1993. 332 p.

9. Ciobanu V. *Militarii basarabeni 1917-1918. Studiu și documente*. Chișinău: Pontos, 2010. 240 p.

10. Popovschi V. *Despre Partidul Național Moldovenesc creat în 1917*. În: *Destin Românesc*, 1994, nr. 2. p.119-128.

11. *Enciclopedia României*. Vol. I. Statul. București, 1938. 1053 p.

12. Grama D. *Suveranitatea RSS Moldovenești în anii 1940 -1990: idei de jure și de facto* (partea II). În: *Studii Juridice Universitare*. 2009. nr. 3-4. p. 47-57.

13. Закон СССР о всеобщей воинской обязанности. Москва: Воениздат, 1982. 32 с.

14. Военный энциклопедический словарь. Москва: Воениздат, 1986. 863 с.

15. Machiavelli N. *Principele*. București: Humanitas, 2006. 324 p.

16. Manolache C. *Geneza organismului militar: dimensiunea conceptuală*. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2014, nr. 3 (166). p. 30-48.

17. Ciobanu V. *Departamentul militar (1990-1991)*. În: *Cohorta. Revistă de Istorie Militară*. 2010, nr. 1. p. 28-36. Disponibil: http: // www.army.md/ img/userfiles/publicații/cohorta/archive/cohorta 2010. pdf (vizitat 18 martie 2014).

18. Manolache C. *Esența și structura organismului militar al statului*. În: *Probleme actuale ale științei militare și securității naționale*. Studii-2015. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun", 2015. p. 138-166.

19. Manolache C., Ciobanu V. *Simbolistica Armatei Naționale*. În: *Simbolurile naționale ale Republicii Moldova*. Chișinău: Bons Offices, 2011. p. 445-455.

20. Manolache C. *Esența și structura organismului militar al statului*. În: *Revista Militară. Studii de securitate și apărare*. 2014, nr. 2 (12). p. 52-77.

21. Ciobanu V. *Organizarea instituției militare a Republicii Moldova (1990–2011)*. Chișinău: Bons Offices SRL, 2011. 319 p.

22. Косташ И. Дни затмения: Хроника необъявленной войны. Кишинев, 2010. 678 с.

23. Cibotaru V. *Constituirea sistemului de securitate națională și evoluția rolului Consiliului Suprem de Securitate*. În: *Consiliul Securității Naționale în procesul de luare a deciziilor. Analiză comparată: Republica Moldova, România și Ucraina*. Chișinău: Cartier, 2006. p. 58-101.

24. *Declarația cu privire la suveranitatea Republicii Sovietice Socialiste Moldova*. În: *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldova*, 1990, nr. 6, 7. p. 498- 499.

COLONELUL TUDOR CASAPU, ETERNUL CAMPION

Ion XENOFONTOV[1]

COLONEL CASAPU TUDOR, ETERNAL CHAMPION

The outstanding national athlete and Olympic champion, Tudor CASAPU is a recipient of the Order of the Republic (Moldova) (1992), winner of the National Award in the field of sports (2011), Honorary Doctor of the State University of Physical Education and Sport (2014), Man of the year 2014 in sports, etc.

As a result of CASAPU's titanic work, the Weight Lifting Federation of Moldova (President - Tudor CASAPU) is one of the most recognized sports institutions in the country and abroad.

Keywords: Olympic champion, Tudor CASAPU, colonel, Republic of Moldova

Tudor Casapu este singurul campion olimpic într-o probă individuală din istoria Republicii Moldova. Halteroful Tudor Casapu a devenit campion olimpic la Barcelona, Spania, la 30 iulie 1992, la proba haltere, categoria 75 kg, cu suma totală de 357,5 kg. Grație acestui eveniment sportiv major, pentru prima dată în istoria recentă a Republicii Moldova a fost intonat Imnul de Stat și urcat Drapelul de Stat al țării noastre pe cea mai înaltă culme sportivă. Este singurul moldovean cvadriplu campion al URSS la haltere (1987–1990).

Colonelul de poliție Tudor Casapu, eternul campion. *Arhiva personală Tudor Casapu*

Este înalt apreciat de sportivii de talie mondială: „Tudor Casapu este acel om care a schimbat istoria sportivă a țării prin rezultatele repurtate în proba de haltere" (dr. Tamas Ajan, Președintele Federației Internaționale de Haltere, membru de onoare al Comitetului Internațional Olimpic); „Și în haltere, și în viața personală a dovedit că este un luptător" (Nicu Vlad, campion olimpic, prim-vicepreședinte al Federației Internaționale de Haltere, președinte al Federației de Haltere din România). Aprecierea performanțelor vine și din mediul academic: „Rezultatele dobândite prin muncă, dăruire și talent de către campionul olimpic Tudor Casapu le echivalez cu succesele pe care le-ar avea un om de știință prin obținerea Premiului Nobel" (acad. Gheorghe Duca, președintele Academiei de Științe a Moldovei).

Sportivul nr. 1 al Republicii Moldova s-a născut la 18 septembrie 1963 în comuna Mingir din raionul Hâncești (pe atunci Cotovschi), plasată la 80 km sud-est de Chișinău și 45 km sud-vest de centrul raional, una dintre cele mai cunoscute localități din țară. Este omul de la țară (provine dintr-o familie de țărani cu zece copii), care a demonstrat că se pot obține rezultate excelente și doar prin talent și dăruire. Potrivit istoricului, etnografului și genealogistului Alexandru Furtună, „străbunii campio-

[1] *Ion XENOFONTOV, doctor în istorie, cercetător științific, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun".*

În 1979 Tudor Casapu a învins la concursul republican al tinerilor interpreți cu melodia „Bate vântul, iarba suflă /Dorul mamei mă usucă...” de Teodor Negară.
Arhiva personală Tudor Casapu

Tudor Casapu, susținut de sportivul rus Vasili Alekseev, Barcelona, 1992.
Arhiva personală a familiei Casapu

nului olimpic Tudor Casapu își au slobozite rădăcinile în satele Toceni și Tochile-Răducani. În 1843, fiii lui Stan Casapu (David, Neagu, Encio și Gheorghe) se strămută de la Toceni la Tochile-Răducani. La Mingir se stabilește cu traiul, în anii 1920, Ion Casapu (bunicul lui Tudor Casapu). Și, în cele din urmă, pornind de la documentele de arhivă, am putut trasa următoarea linie genealogică a campionului olimpic Tudor Casapu: Stan (n. cca 1765)→David (1791–1848)→Iani (Ion) (1827–05.12.1884)→Vasile (n. 1862)→Ion (n. 01.03.1909)→Mihail (1930–1977)→Tudor (n. 1963)→Mihai (n. 1992)”.

Primarul comunei Mingir, Haralambie Lazăr afirmă că: „Tudor Casapu pentru Mingir, ca și pentru întreaga țară, este un simbol. Noi ne străduim ca toată atenția să o acordăm tineretului, să le cultivăm dragostea pentru sport, ca să crească oameni sănătoși, voinici și să continue acele bune și frumoase tradiții pe care le-a încetățenit Tudor Casapu”. Sătenii din Mingir, la fel ca și întreaga comunitate din Republica Moldova, îl consideră pe Tudor Casapu drept un erou simbolic în viață. O serie de acțiuni concrete vin să demonstreze atașamentul mingirenilor față de sportivul nr. 1 al Republicii Moldova și mândia acestora că sunt contemporani cu marele sportiv. Astfel, la 20 aprilie 1996, Consiliul comunal Mingir și Comisia Națională de Heraldică au decis de a include pe stema și drapelul localității (autor dr. Silviu Andrieș-Tabac și desenată de pictorul Iurie Caminschi), alături de alte însemne, „o ramură de măslin în pal, de aur”, care marchează sub aspect simbolic heraldic „victoria halterofilului Tudor Casapu, originar din Mingir”. La 17 februarie 2012, Consiliul comunal Mingir a decis redenumirea străzii „Morii” în „Tudor Casapu”. La 6 mai 2014, aceeași autoritate publică locală a hotărât de a include în „Zidul Memoriei”, alături de alte personalități proeminente ale localității, și o placă memorială în cinstea campionului olimpic, iar la 14 septembrie consilierii locali au decis de a-i conferi titlul de Cetățean de Onoare săteanului lor olimpic.

Federația de Haltere din Republica Moldova (președinte – Tudor Casapu) este cea mai cotată instituție sportivă din Republica Moldova. Prin aportul personal al campionului olimpic Tudor Casapu, discipolii săi Anatol Cîrîcu și Cristina Iovu au fost

medaliați cu bronz la Jocurile Olimpice de la Londra, 2012. Alți halterofili de calibru sunt: Iurie Dudoglo, Alexandru Dudoglo (medalii de aur la Campionatul European [juniori], 2006), Igor Bour (medalie de aur la Campionatul European [juniori], 2007, medalie de aur la Campionatul European [seniori], 2008), Ghenadie Dudoglo (medalie de aur la Campionatul European [seniori], 2009), Igor Bour (medalie de aur la Campionatul Mondial Universitar, 2012), Iurie Dudoglo (medalie de aur la Campionatul European [juniori], 2012; medalie de bronz la Campionatul European de Haltere, 2016), Oleg Sîrghi (medalie de aur la Campionatul European [seniori], 2011, 2013), Dumitru Captari (medalie de aur la Campionatul Mondial Universitar, 2014), Natalia Prișcepa (medalie de bronz la Campionatul European de Haltere, 2016) ș. a.

Colonelul Tudor Casapu (2002), unicul campion olimpic al Republicii Moldova la probă individuală, șef al echipei sportive de performanță a Departamentului Trupelor de Carabinieri al Ministerului Afacerilor Interne (1998–2007), șef adjunct al CSC „Dinamo" (2007–2011), este cel mai vizibil și notoriu ofițer de poliție din Republica Moldova.

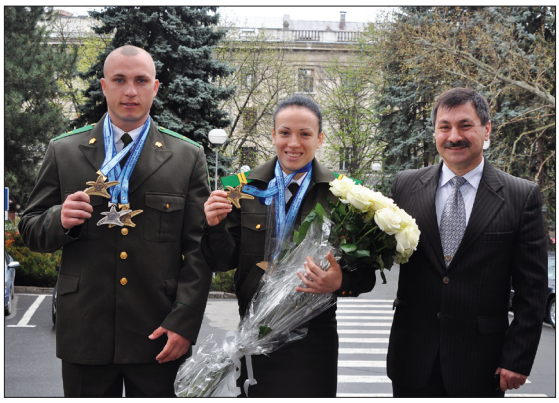

Tudor Casapu alături de medaliații cu bronz la Jocurile Olimpice de la Londra Anatol Cîrîcu și Cristina Iovu, 2012.
Arhiva personală Tudor Casapu

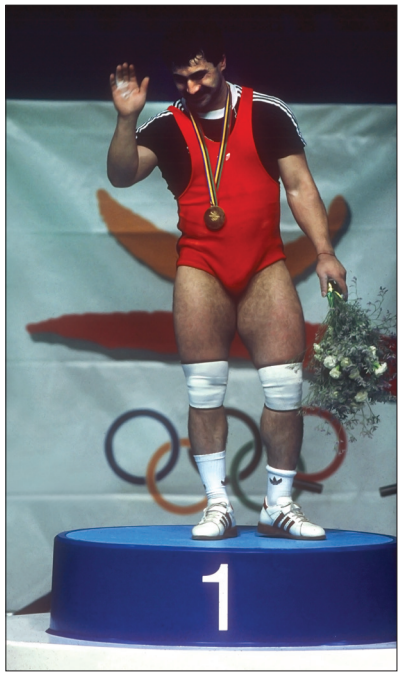

Tudor Casapu, campion olimpic, Barcelona, 1992.
Arhiva personală Tudor Casapu

Grație sportului a reușit să învingă moartea de cel puțin două ori. În copilărie a fost diagnosticat cu viciu cardiac, iar la 47 de ani a suportat un transplant de ficat, boli pe care le-a îndepărtat cu ajutorul sportului. De specificat faptul că longevitatea la halterofili este de doar 48,4 ani, cu mult mai scăzută, comparativ cu cea medie, în special la cei care au devenit campioni olimpici. Este supranumit *eternul campion*, deoarece „dacă sportivul câștigă medalia de aur la o ediție a Jocurilor Olimpice, el rămâne campion olimpic pentru toată viața, spre deosebire de campionii mondiali și europeni, care, dacă nu reușesc să învingă la o nouă ediție, devin ex-campioni".

Tudor Casapu este cavaler al distincției de stat „Ordinul Republicii" (1992), laureat al Premiului național în domeniul sportului (2011), doctor honoris causa al Universității de Stat de Educație Fizică și Sport (2014).

Familia Casapu: Zinaida, Mihai, Dumitru, mama Eudochia cu Tudor în brațe, Ana și Vasile, 1965.

Pasiunea pentru muncă a deprins-o încă din copilărie. Mingir, 1975

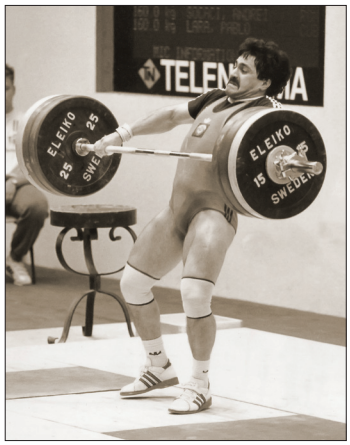

Campionatul Mondial la Haltere (Budapesta, Ungaria), smuls, 1990.

Membrii lotului de haltere al URSS reunit în cantonament în Feodosia, Crimeea, 1990.

BIBLIOGRAFIE:

1. Nicolai Ambrosi, Pavel Brădescu, *Sport. Mică enciclopedie* /Red. șt.: C. Manolache; Resp. de ed. I. Xenofontov; Chișinău, Institutul de Studii Enciclopedice, 2015, p. 65.

2. Tudor Casapu, *Destin unic de mare campion*, Chișinău, Combinatul Poligrafic, 136 p.

3. *Tudor Casapu, eternul campion* / Red. șt.: C. Manolache; Resp. de ed. I. Xenofontov; Coord.: Elena Baban, Chișinău, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan" (Institut), 2015, 288 p.

4. Tudor Casapu: „Cea mai mare victorie a fost când am câștigat lupta cu viața". Interviu realizat de Ion Xenofontov cu campionul olimpic Tudor Casapu. În *Evenimentul zilei*, nr. 168 (281), 18 septembrie, 2014, p. 6.

5. *Destin de mare campion – mingireanul care a scris istorie pentru Republica Moldova*. Interviu realizat de Ion Xenofontov cu campionul olimpic Tudor Casapu. În: *Ziarul național*, nr. 37 (071), 19 septembrie, 2014, p. 23.

6. „Mi-am făcut cruce că mi s-a împlinit visul". Interviu realizat de Ion Xenofontov cu campionul olimpic Tudor Casapu. În: *Jurnal de Chișinău*, nr. 71 (1378), 19 septembrie, 2014, p. 23.

7. Xenofontov Ion. „11" considerente pentru campionul olimpic Tudor Casapu. În: *Moldova Suverană*, nr. 127 (1701), 18 septembrie, 2014, p. 4.

CETATEA SOROCA

Ion XENOFONTOV[1]

FORTRESS SOROCA

Motto: „Dormită într-o melancolie netulburată,
cetățuia medievală a vechilor străji sorocene".
Mihail Sadoveanu (1880–1961), scriitor și om politic român

Cetățile (lat. *civitas*, *civitatis* – oraș, stat) reprezintă edificii fortificate sau orașe înzestrate cu cele necesare pentru a face față unor asedii îndelungate. Sub aspect istoric, erau înzestrate cu garnizoane permanente. Primul Război Mondial (1914–1918) a distrus definitiv mitul despre invincibilitatea acestora asupra spațialității izolate, de aceea s-a început construcția unor zone extinse fortificate și modernizate. De exemplu, Linia Maginot (după numele ministrului apărării al Franței), edificată în perioada interbelică, este constituită din obstacole antitanc, fortificații de beton, cazemate etc.

La sfârșitul sec. XIV – începutul sec. XV, în Țara Moldovei s-au construit fortărețele Cetatea Albă, Neamț, Hotin, Suceava. Inițial erau construite din pământ și lemn, apoi din piatră.

În prezent, în Republicii Moldova cel mai vizibil sit istorico-cultural și turistic este Cetatea Soroca, situată pe malul drept al fluviului Nistru, monument protejat de stat de categorie națională.

Cetatea de piatră de la Soroca este menționată documentar în 1512, în timpul lui Bogdan al III-lea (1504–1517), în calitate de „strajă împotriva păgânătății". În 1905, Cetatea Soroca a fost vizitată de istoricul Nicolae Iorga (1871–1940) și baronul bucovinean Nicu de Flondor (1872–1948). N. Iorga a descris fortăreața în felul următor: „Ea (Cetatea Soroca – n.n.) a fost numai o strajă în calea tătarilor, făcută pe vremea lui Ștefan cel Mare, puternic, dar în pripă, din bolovani greoi, de pândari, pentru câțiva arcași și pentru pârcălabi... Turcii n-au luat-o fiindcă n-avea însemnătate militară... Rușii au luat-o întotdeauna fără lupte".

Concepția arhitectonică este de sorginte italiană, venită în Moldova prin filiera zidarilor bistrițeni. Planul Cetății Soroca are analogii și rigori matematice cu Castelul de Monte, fortificație din sud-estul Italiei, ctitorită de împăratul Frederic al II-lea de Hohenstaufen în sec. XIII. În urma ocupației cetății de armata leșilor, în 1685, se resimte influența arhitecturii poloneze, datorită reconstrucției esențiale a interiorului.

Cetatea Soroca are o curte interioară în formă de cerc cu diametrul de 30,5 m, fiind prevăzută cu cinci turnuri (patru cilindrice, iar al cincilea, servind ca poartă de intrare – rectangular) înălțate la circa 20 m.

În timpul războiului turco-polon (1692–1699) a avut un rol esențial în sistemul defensiv al armatei poloneze.

Investigațiile arheologice din cetate au scos la lumină emisiuni monetare de sorginte suedeză, poloneză, otomană, rusească și moldovenească.

Cetatea Soroca a fost restricționată pentru vizitatori atât în perioada țaristă, cât și în perioada interbelică și postbelică.

[1] *Ion XENOFONTOV, doctor în istorie, cercetător științific, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun".*

Accesul era permis doar unor înalți demnitari. Doar din 1978, după investigații arheologice (1968–1969) și lucrările de reparație, s-a permis accesul publicului larg.

La 7 ianuarie 1989, în fortăreața medievală a avut loc prima omagiere publică a domnului Ștefan cel Mare, consacrată victoriei asupra turcilor la Vaslui (1475).

Cetatea Soroca a fost restaurată în cadrul unui proiect transfrontalier, sprijinit financiar de Consiliul Uniunii Europene, fiind realizat de un grup de experți din Republica Moldova (șef de proiect – E. Bâzgu) și România (șef de proiect – A. I. Botez).

Cea mai recentă apariție editorială în domeniul cercetării fortificației medievale

Barajul Soroca în perioada interbelică.
Biblioteca Națională a României.
Cota arhivistică: inv. 75348

Cetatea Soroca în perioada interbelică.
Biblioteca Națională a României.
Cota arhivistică: inv. 56564

Dr. Sergiu Musteață, coordonatorul recentei culegeri de studii și articole științifice consacrate Cetății Soroca. Foto: *M. Cebotari, 2015*

Nicolae Bulat, „pârcălabul de Soroca" (la microfon) îl omagiază pe soroceanul Demir Dragnev, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, la Biblioteca Națională a Republicii Moldova. Foto: *Ion Xenofontov, 15 martie 2016*

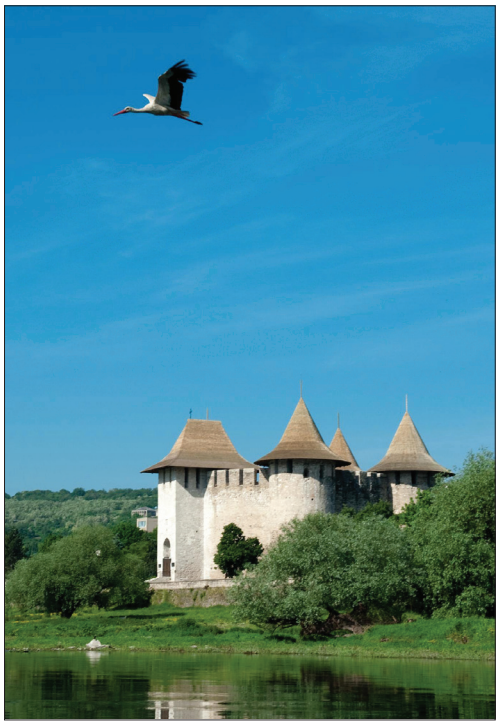

Cetatea Soroca în 2015. Foto: *Vadim Șterbate*

Cetatea Soroca o reprezintă materialele unei conferințe științifice publicate în volumul „Cetatea Soroca – istorie, memorie și tradiții seculare" (Chișinău, Editura Arc, 2015, 280 p.), coordonată de doctorul în istorie Sergiu Musteață, decanul Facultății de Istorie și Geografie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă". Materialele semnate de cercetători științifici consacrați din Republica Moldova (Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, Mariana Șlapac, Sergiu Musteață, Ion Tentiuc, Ion Ursu, Silviu Andrieș-Tabac, Ana Boldureanu, Nicolae Bulat, Virgil Pâslariuc, Tamara Nesterov, Sergiu Bacalov ș.a.) și România (Sergiu Iosipescu, Andrei Adrian Rusu, Andrei Asăndulesei ș.a.) reflectă cea mai sistematică cercetare pluridisciplinară în domeniul de referință, inclusiv prin aplicarea investigațiilor inovaționale din arheologie, numismatică, castelologie, arhitectură, heraldică, arheozoologie, genealogie, arhondologie etc.

Rubrică îngrijită de *Ion XENOFONTOV*[1]

VIAȚA CAZONĂ REFLECTATĂ ÎN „ALBUMUL MILITAR AL LUI SERGHEI BATRÂNCEA, 1989–1991”[2]

SOLDIERLY LIFE IN THE MILITARY REVEALED IN ”MILITARY ALBUM OF SERGEY BĂTRÂNCEA, 1989–1991”

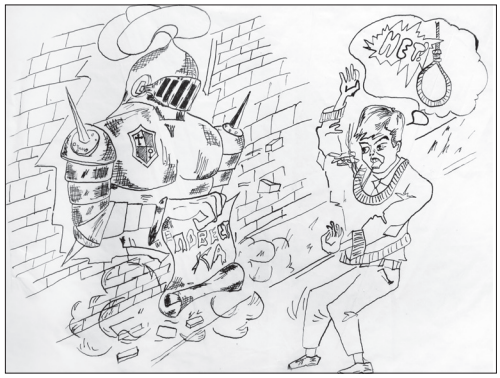

La cătănie ca la șreang

Adio, viață civilă…

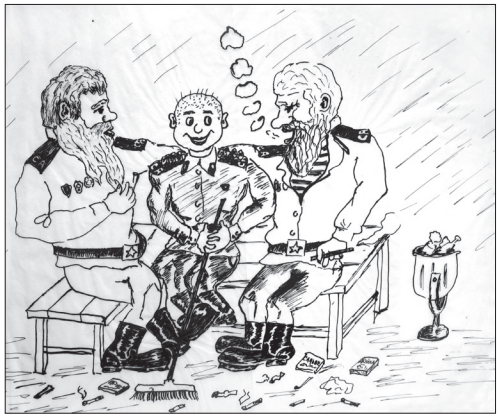

Sub „aripa protectoare” a *dezilor*…

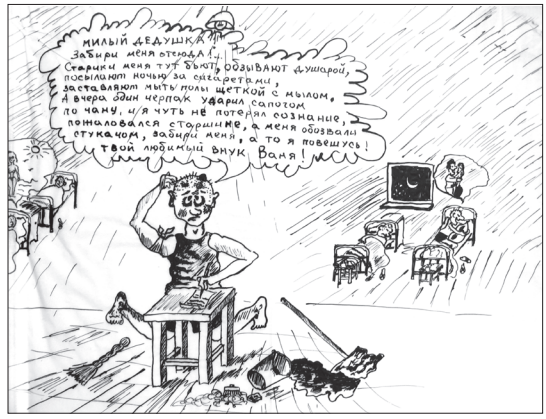

„Dragă *moșule*, ia-mă de aici…”

[1] *Ion XENOFONTOV, doctor în istorie, cercetător științific, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.*

[2] „Albumul militar al lui Serghei Batrâncea, 1989–1991” reflectă cu lux de amănunte viața cazonă. Descrierea albumului. Coperta: stofă (postav) de manta de paradă; dimensiunile albumului: 29,5 cm x 44 cm; număr de desene executate în tuș cu peniță pe hârtie de calc: 17: dimensiunile desenelor executate în tuș cu peniță pe hârtie de calc: 37 cm × 25,5 cm; număr de fotografii: 82). Desenele constituie un document ilustrat unic în spațiul ex-sovietic. Serghei Batrâncea este originar din orașul Călărași, RSS Moldovenească. A efectuat serviciul militar în anii 1989–1991 în regiunea Nikolaev, RSS Ucraineană.

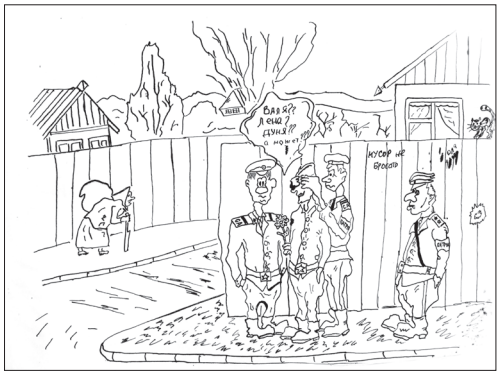

Valea, Lena, Dunea? Sau poate…?

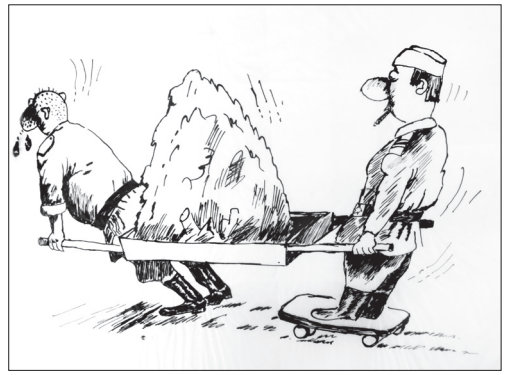

„Echitatea muncii”

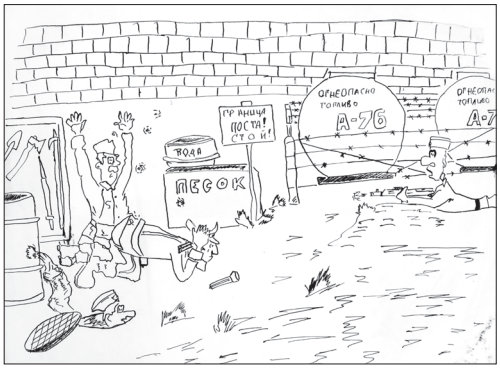

La instrucție

Încă un pic și ajungem în unitate

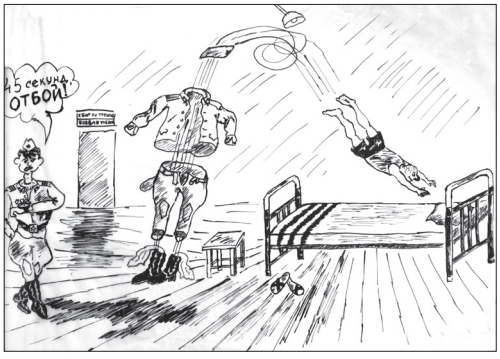

Avem la dispoziție doar 45 de secunde…

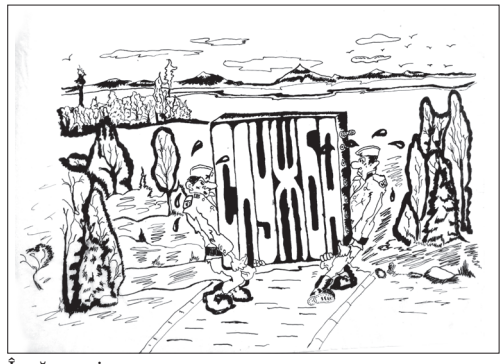

Încă un pic…

Sunt sănătos, sunt sănătos, sănătos tun…

Drum bun spre demobilizare

Suntem în criză economică, 1989

Demobilizarea constituie o lumină la capătul tunelului sau pace – păcii

Serghei Batrâncea, autorul Albumului militar, 1989–1991. Foto: *Ion Xenofontov, 6 aprilie 2016*

O viață inversată

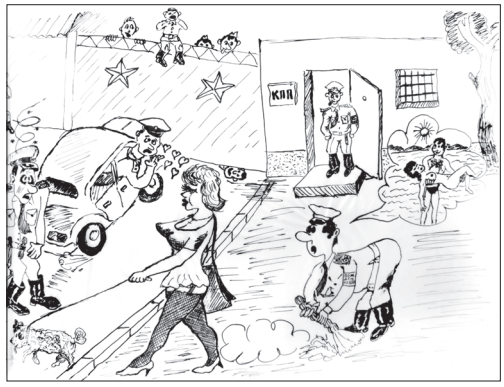

Miraculoasa lume a femeilor

Spre viața civilă

UN DEMERS DOCUMENTAR INEDIT

Andrei COVRIG[1]

ORIGINAL DOCUMENTARY REPRESENTATION

Recenta apariție editorială „Scrisori către Stalin sau spovedaniile celor ocupați (1947–1953)" a doctorului în istorie Mariana Ţăranu reprezintă un demers inedit în peisajul cercetării actuale. Aceasta se bazează exclusiv pe documente inedite preluate din fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova. Prin intermediul celor 280 de scrisori ale basarabenilor români de la Lipcani, la nord, și Cahul, la sud, este surprinsă dinamica transformărilor din societatea moldovenească, modalitățile de constrângere a localnicilor de a se adapta la noul mod de viață și dificultățile inerente perioadei postbelice. Nu știu câte scrisori – un fel de apel SOS – în total au fost expediate spre Kremlin, însă numărul celor publicate este suficient pentru a înțelege dimensiunile tragediei basarabenilor romani.

Jalonul cronologic inferior include anul 1947, anul în care locuitorii RSS Moldovenești cu greu supraviețuiau foametei organizate. În acel an a fost semnată prima scrisoare adresată lui Stalin la care autoarea a avut acces. Limita cronologică superioară este 1953 – anul decesului lui I. Stalin.

Necesitatea scrierii lucrării derivă din rațiuni practice – până în prezent nu a fost publicat nici un volum în care să se descrie modul de viață, transformările din societate prin prisma persoanelor care au constituit fundamentul acelor transformări. Lucrarea are trei capitole. Primele două – cu referire la problemele evocate și conținutul scrisorilor. În capitolul al treilea veți găsi scrisorile propriu-zise ale nenoroci̧ilor către autoritatea supremă a URSS – I. Stalin. Se vede că structura scrisorilor nu diferă una de alta. După o introducere, în care sunt enumerate succese ale Puterii sovietice, autorii trec la problemele cu care se confruntă personal și familiile acestora.

Scrisorile parcurg o cale tipică pentru o birocrație a acelor timpuri. Acestea ajungeau și erau înregistrate la secretariatul Sectorului special al CC al PC (b) de la Moscova, după care erau redirecționate spre Consiliul de Miniștri de la Chișinău, ca apoi să ajungă la comitetele executive raionale și ulterior la sovietele sătești unde locuiau semnatarii. Ultimele două instituții aveau obligația de a verifica cele expuse în scrisoare și de a se pronunța. Alta e că rezultatul era previzibil: cei care au provocat fărădelegile erau obligați să întocmească și răspunsuri. În scrisorile trimise figurează mai mulți demnitari. Nu doresc să le dau numele.

[1] *Andrei COVRIG, colonel (r), președintele Asociației de Drept Umanitar.*

Aceștia în comun cu mii de venetici (activiști de partid, securiști, funcționari în administrație și diferiți, cum le spuneau, „specialiști") adunați din tot URSS-ul „doreau" să ne „civilizeze". Petru Cărare, încă în 1972 (!!!), în volumul „Săgeți" avea un vers semnificativ cu titlul „Hoțul": Noi avem un hoț în casă,/ Noi cu hoțul stăm la masă/ Ne-a ieșit odată-n cale/ Cu idei și cu pistoale/ și acum să-ți ia, se-ndură,/ și bucata de la gură,/ și-ncă altă noutate:/ Ești dator să-i spui și frate/ Dar să-i dai în loc de pită/ Un calup de dinamită!/. Cartea, după apariție, imediat a fost ridicată din librării. Cu timpul înțeleg că vorba e de o politică de colonizare promovată de Kremlin și Stalin. Subiectul cu această migrație a sovieticilor în spațiul dintre Nistru și Prut este mai puțin studiat.

Variante de adresare către liderul sovietic erau diferite: Iosif Vissarionovici, Tovarășe Stalin, Conducătorului General al URSS, Dragul Nostru Tată, Îndrumător, Învățător, Scump Părinte, Atotmilostiv, Învățătorul nostru, Tatăl poporului sovietic, Multprețiosul nostru Învățător și Prieten, Scumpule Iosif Vissarionovici, Generalisim al Uniunii Sovietice, Dragul nostru Tată și Învățător al Întregii Omeniri, Conducătorul Nostru și Nebiruitul Tată, Mărețului, Excepționalului, Înaltului, Luminatului, Atotputernicului I.V. Stalin. Oare, stimați prieteni, nu vă sugerează aceste formule de adresare etichetările pe care pe timpuri le auzeam la adresa liderilor sovietic și roman Brejnev și Ceaușescu? Semnatarii scrisorilor aveau poziții sociale diferite, cei săraci își confirmă, iar cei înstăriți își neagă statutul. Majoritatea scrisorilor erau în limba rusă, inclusiv cele parvenite de la cei care nu o cunoșteau. Se găsesc răvașe și în limba română – în baza grafiei chirilice și uneori latine. Acestea parveneau din RSS Moldovenească sau din regiunile Tiumen și Altai, locurile unde fuseseră deportate familiile complete sau incomplete ale locuitorilor RSS Moldovenești în 1949 și 1953.

Care erau motivele ce îi făceau pe băștinași să apeleze la Stalin sau „stăpânul", cum mai era numit acesta de anturajul său bolșevic? Scrisorile aveau diferite explicări: includerea nefondată în categoria chiaburilor, neachitarea pentru munca prestată în gospodăria colectivă; confiscarea loturilor individuale de către gospodăria colectivă, confiscarea nelegitimă a caselor de locuit de către autoritățile locale sau raionale, excluderea nefondată din gospodăria colectivă, acordarea ajutorului material pentru întremarea sănătății; acordarea susținerii pentru a-și găsi serviciu; impunerea de către autoritățile locale să dea împrumut la stat; dorința de a reveni în satul din care au fost deportate familii întregi; achitarea pensiei pentru munca depusă, inclusiv în perioada românească; acordarea spațiului locativ. Acestea erau motivele adresării scrisorilor către Stalin.

În categoria chiaburilor, cu ulterioara deportare în Siberia și Asia Mijlocie, băștinașii nimereau în urma reglărilor de conturi între consăteni și nedorinței de a activa în gospodăria colectivă. Erau și alte consecințe, cum ar fi impozitarea suplimentară și impunerea la toate tipurile de biruri, pierderea statutului de om respectat în fața consătenilor, imposibilitatea de a se înscrie în gospodăria colectivă, deportarea și confiscarea întregii averi. Petiționarii veneau către Stalin cu rugămintea de a fi excluși din categoria chiaburilor și de a fi eliberați de plata suplimentară a impozitelor, să fie verificată situația la fața locului, să revină la statutul inițial prin retragerea calificativului de chiabur, să fie primiți la lucru fie în gospodăria colectivă, fie la altă muncă.

O bună parte din expeditori cu plângerile și durerile lor, în noaptea de 5 spre 6 iulie 1949 sau în 1953 au fost deportați, alții prin diferite modalități au reușit să se salveze, însă în marea majoritate s-au ales

cu o soarta ruinată personală și a celor apropiați. Se referă și la cazurile când era ocolită îndepărtarea de la baștină din cauza „postăvcii" și altor impozite. Sunt scrisori pline de disperare și durere. Îndrăznesc să vă aduc la cunoștință doar unele fragmente din scrisorile adresate liderului de la Kremlin:

• Vă rog să mă ajutați, dați-mi voie să trăiesc, să muncesc cinstit și liniștit (Vasile Buruian din satul Drăgușenii Noi, raionul Strășeni, 5 noiembrie 1949).

• Ce fel de chiabur eu sunt dacă nici nu am ce mânca (Grigore Anton din satul Sălcuța, raionul Căinari, 7 aprilie 1950).

• În anul 1947, din răutatea președintelui sovietului sătesc, eu am fost inclus în categoria familiilor de chiaburi, aceasta în anul în care soția mea a decedat de foame (a avut distrofie) (Pavel Buraga din satul Horești, raionul Cotovschi, 10 aprilie 1950).

• Dragă Iosif Vissarionovici, așa ca unui tată mă adresez cu o rugăminte, ajutați-mi să trăiesc liniștit la bătrânețe cei câțiva ani câți mi-au mai rămas (Vasile Lâsâi din satul Naslavcea, raionul Otaci, 8 iunie 1950).

• În Țara Dumneavoastră se întâmplă ca cineva să aibă cinci vaci? Nu, nu. Și nu am tocmai eu, o femeie de 67 de ani. Noi în Basarabia ne prăpădim cu totul... noi cerem dreptate, numai atât. Tovarășe Stalin, până vei trimite mila din Moscova, Basarabia moare (Irina Marcu-Șova din satul Solonceni, raionul Rezina, 1 octombrie 1951).

• Vă rugăm să ne acordați vreun ajutor. Poporul nostru muncitor moare de foame, noi vedem doar ce trece printre degete. La noi toți oamenii muncitori au murit, nici nu mai are cine semăna... (Dora Belaia, orașul Chișinău, 3 iulie 1947).

• Cei de la secția financiară din raionul Sângerei mi-au fixat un impozit agricol de 5000 ruble. Eu am patru oi și o vacă și ca toți țăranii astăzi m-am decis și am dus la piață (iarmarocul din orașul Bălți) ca să vând ultima dulceață de la copii ca să pot achita impozitul de 5000 de ruble (Ilarion Colac din satul Vrănești, raionul Sângerei, 4 iulie 1949).

• Tov. Stalin, Vă rugăm să atrageți atenție la copiii noștri flămânzi care plâng și ne roagă să le dăm de mâncare, iar nouă ne interzic recoltarea culturilor de primăvară (P. Pușcașu din satul Măcărești, raionul Nisporeni, 19 octombrie 1950).

• Eu am început a plânge și îi întrebam ce voi mânca și de unde voi lua bani ca să achit impozitele dacă voi ați luat totul. Iar președintele mi-a spus: du-te și te spânzură, dar bani să plătești și m-a luat de o mână și a început a mă îmbrânci dintr-un perete în altul și m-au bătut atât de tare, încât eu, o bătrână de 79 de ani, nu sunt în stare să mă scol (Anastasia Sadovnic din satul Râșcova, raionul Orhei, 16 septembrie 1950).

Scrisorile confirmă cât se poate de veridic perioada în care autoritățile moscovite declanșează războiul împotriva „dușmanilor poporului", prin marginalizarea cărora conducerea speră să obțină recunoașterea autorității sale, dar și să fundamenteze o nouă ordine socială. Scrisorile reflectă schimbarea climatului politic, economic, social, traumele prin care trece societatea în perioada imediată după cel de-al Doilea Război Mondial. Chinurile reflectate în răvașe, expuse în volumul „Scrisori către Stalin", cu colectivizările forțate, foamete, deznaționalizare, deportări și exterminare fizică a basarabenilor alcătuiesc o combinație groaznică impusă de imperiu pe parcursul deceniilor. O ploaie de lacrimi și sânge a nenorociților revărsată peste zidurile Kremlinului ar face ca în această „cupă" să se înece toți călăii. Aceste lucruri e necesar să le cunoaștem. Nicolae Iorga scria că „cei care nu cunosc istoria neamului seamănă cu copiii care nu-și știu părinții". Cu siguranță, lucrarea este și va fi nu doar o sursă de documentare veridică asupra realităților recente, dar și un suport pentru cei pasionați de istorie și de inspirație pentru oamenii de creație. Apropo, acestă afirmație are deja forme reale.

ВЗГЛЯДЫ Г. КИССИНДЖЕРА НА ВНЕШНЮЮ ПОЛИТИКУ СССР В ПЕРИОД 1945–1956 ГГ.

Сергей СЫЧЁВ[1]

HENRY KISSINGER VIEWS ON FOREIGN POLICY OF THE USSR IN THE PERIOD OF 1945–1956

Государственный секретарь США Генри Киссинджер, сторонник *Realpolitik*, в своей работе «Дипломатия» постарался дать историческую оценку событиям, связанным с внешней политикой разных стран. Не обошёл он вниманием и действия СССР.

По его мнению, два периферийных гиганта после II Мировой войны – СССР и США, теперь противостояли друг другу в самом центре Европы. По мнению Генри Киссинджера, иизначально Г. Трумэн желал найти общие точки соприкосновения с И. Сталиным, но поняв, что действия Советского Союза происходят не случайно, а намеренно, вот тогда это можно считать началом «Холодной войны». Г. Киссинджер считает, что Сталин действовал против США очень активно, добиваясь платы за свои победы в виде контроля за территориями.

Позиция советского лидера проявилась на Потсдамской конференции, где он хотел укрепить свое влияние в Восточной Европе. Это проявилось в его требовании к западным странам о признании правительств Болгарии и Румынии. В том числе и из-за этого конференция превратилась в диалог глухих, утверждает Киссинджер. Также госсекретарь выделяет то, что Сталин не боялся США в Европе, благодаря нахождению Красной Армии на континенте, оставляя за собой последнее слово.

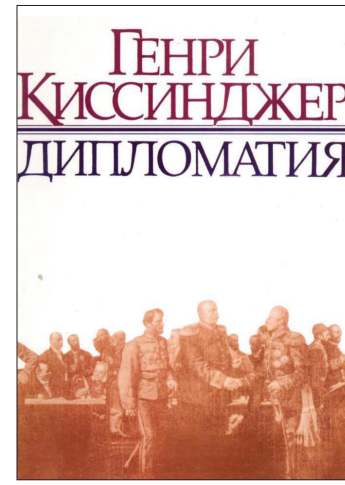

Хотя руководство СССР и смогло добиться своих целей, но с установлением коммунистических режимов было гораздо сложнее. В первые два года после войны только в Югославии и Албании появились такие режимы, а в Болгарии, Чехословакии, Румынии, Венгрии и Польше были созданы коалиционные правительства. Ссылаясь на слова А. Жданова, на Коминформе были выделены Югославия, Чехословакия, Польша и Албания как страны новой демократии, а Болгария, Румыния, Венгрия и Финляндия оставались с неопределённым статусом.

Дипломат Д. Кеннан видел сталинский подход к миру полностью идеологизированным, где капиталистические страны изначально враждебны комму-

[1] *Сергей СЫЧЁВ, Факультет истории и философии, Государственный университет Молдовы.*

низму, и поэтому все действия СССР являются его восприятием мира.

«План Маршалла» становится ещё одним шагом, после которого советское руководство усиливает своё присутствие в Восточной Европе. Вызвано это было недоверием к местным элитам, особенно в Чехословакии. После чистки лидеров, замеченных в нелояльности к этой стране, в результате выборов коммунисты оказываются самой сильной партией. Опасаясь распространения влияния коммунизма, в 1948 г. создаётся Брюссельский пакт, для противодействия попыткам свергнуть правительства.

В понимании дипломата, Сталин никогда не делал ставок на развивающиеся страны, так как они располагались вдали от СССР, и из-за этого с ними труднее контактировать, в том числе и из-за их нестабильности. В послевоенное время у Советского Союза ещё не было столько сил для контроля над такими государствами.

Оценивая арабо-израильский конфликт, Киссинджер считает, что советские лидеры отдавали себе отчёт в том, что развивают эту войну через продажу оружия и усиление арабского национализма, что ещё более усугубит ситуацию. Он приходит к выводу, что после Суэцкого кризиса, США потеряли двух своих союзников – Великобританию и Францию, и теперь за пределами Европы Америка будет действовать сама.

После смерти Сталина советское государство возглавляет Н. Хрущёв, который становится более осторожным. Но в 1956 году происходят два события – Суэцкий и Венгерский кризисы, после чего противостояние набирает силу. То, что призошло в Венгрии в 1956 г., раннее могло призойти и в Польше, но этого не случилось в виду того, что противостояние могло начаться со всем польским государством.

Киссинджер полагал, что если в Советском Союзе смог показать себя как что-то естественное, то в Восточной Европе он был навязан вопреки национальным традициям.

До этого Сталин хотел сохранить в своей зоне влияния Югославию, которая желала идти собственным курсом, из-за чего разгорелся конфликт. С этого момента Югославия стала играть важную роль в равновесии сил между Западом и Востоком.

Период с 1945 по 1956 гг. является очень важным этапом в истории послевоенных международных отношений, который задал тон последующим событиям. Именно в это время начинается «Холодная война», определившая ход истории на последующие полвека и играющая важную роль и после окончания. Американский дипломат Г. Киссинджер на основе имевшихся у него документов, встреч с государственными деятелями Советского Союза, европейских государств, американскими интеллектуалами попытался представить картину мира в понимании человека, который сам занимался строительством международных отношений и хотел донести до читателя все те процессы, влиявшие на очертания послевоенного мироустройства.

AMINTIRI DIN RĂZBOI PE TIMP DE PACE

Vasile HAHEU[1]

MEMORIES OF WAR IN PEACE TIME

A face o prezentare de carte, în general, nu este un lucru complicat. Cu atât mai mult, cartea are un autor, care a avut grijă să o gândească/zămislească și să o aștearnă pe hârtie conform cerințelor de rigoare. De regulă, autorul mai este și scriitor, persoană pentru care scrisul este profesie și peniţa instrument de lucru. Din păcate, afirmaţia nu este valabilă și în cazul nostru concret. Și nu doar din cauza că autorul nu este scriitor, fapt recunoscut din start de el însuși. Este vorba despre tema, subiectul cărţii – amintirile unui participant la război. Se mai poate adăuga, credem – amintirile unui veteran de război. Un paradox trist: tinerii au fost fără drept de apel, fără a fi întrebaţi, împinși în hăul unei bătălii ce nici nu le aparţinea. A fost un război mai mult confuz, fără a fi înţeles de către cei care l-au îndurat și în care reală era doar moartea.

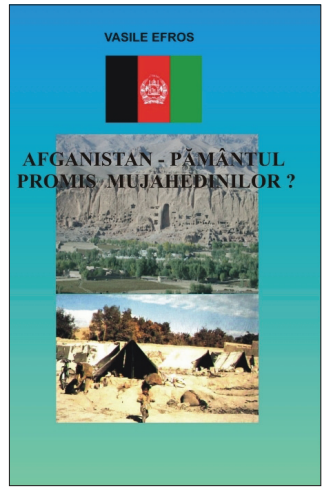

Aproape jumătate din volum este dedicat reflecţiilor autorului pentru a se dumiri și a lămuri cititorului ce a fost și ce este *Afghanistan*-ul; a pătrunde în labirintele istoriei acestui ţinut și a urmări originile, dar și preludiul politic nemijlocit ce a precedat conflagraţia. Autorul ne face să conștientizăm că ceea ce s-a întâmplat în decembrie 1979 nu a fost o întâmplare de moment, dar era deja pregătit de realităţile concrete afghane de peste timp.

Lucrarea pe care încercăm să o înţelegem nu este o simplă înșiruire de amintiri. Autorul nu ne prezintă doar cele trăite. El vrea să înţeleagă și să ne facă să înţelegem niște fenomene istorice, să înţelegem niște categorii filosofice cum ar fi cauza și efectul. Autorul abordează și problema unei stări psihofiziologice omului în anumite circumstanţe – *frica* (pp. 96-97 etc.). Se constată că în condiţiile de *force-major* omul acţionează cu capacităţi pe care nu le bănuia până atunci și nu are timp pentru frică sau senzaţie de frică. Acestea se conștientizează mai târziu. Nu mai puţin importante sunt observaţiile autorului cu privire la relaţiile dintre ostași, inclusiv cele în bază de diferenţiere etnică (pp. 87-89). În situaţiile extremale (fapt confirmat și în alte cazuri), omul se schimbă spre bine. Omul înţelege că supravieţuirea depinde de sprijinul fiecăruia și al tuturor, conflictele minore dispar.

Sunt cutremurătoare pentru cititor cazurile descrise de autor despre situaţiile pe care le trăia în Afghanistan, în calvarul războiului, și cele pe care le găsea „în restul lumii” când a avut posibilitate să le cunoască (concediul de scurtă durată și demobilizarea).

[1] *Vasile HAHEU, cercetător științific, Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM.*

Nimerea în altă lume – o lume fără război, o lume care puţine ştia despre acest război şi trăia paşnic cu toate plăcerile vieţii. Autorul este stupefiat: doar cei care au nimerit în acel cazan nimicitor sunt condamnaţi la suferinţe, chinuri, moarte, iar dincolo, dar foarte aproape, este o lume a liniştii şi bunăstării. Se creează impresia că cei care au nimerit acolo ispăşesc un potenţial păcat, poate că unul care nici nu le aparţine. Un hazard, o întâmplare de moment, un nenoroc i-a aruncat în hăul pierzaniei. Un paradox teribil, când fără să vrei, te întrebi – de ce eu? Dar cleştii sorţii sunt de neiertat, şi cu toţii ţin minte vorba căpitanului de la momentul venirii în Afghanistan: „Suntem în stare de război. Orice neîmplinire a ordinului se pedepseşte cu moartea, fără judecată". Norocul este schimbător, deşi puţin noroc mai este pentru unii...

Sfârşitul propriei perioade de slujbă militară în Afghanistan, ca de fapt şi retragerea din 1989 de acolo nu a însemnat pentru participanţii la conflict sfârşitul *de facto* al războiului. Acesta continua şi poate mai continuă pentru ei în formă de război intern, propriu. Din păcate, nu doar în vis. Sfârşitul războiului corespundea cu mai multe sfârşituri şi începuturi în sfera social-politică a ţării. Alte erau problemele şi priorităţile. Cei reîntorşi nu mai trebuiau nimănui, urmând a se descurca singuri. Aproape că s-au întors din coşmar în coşmar. Doar cei mai tari cu duhul au rezistat, s-au descurcat şi au supravieţuit. Avem certitudinea că autorul şi prietenul nostru Vasile Efros a fost şi este unul dintre ei. Soarta, providenţa a avut grijă de el acolo, în *Pământul făgăduit mujahedinilor* şi, cu siguranţă ...

Vasile Efros a scăpat viu şi nevătămat din calvarul trăit pe *Pământul făgăduit mujahedinilor*. S-a întors cu bine la familia sa, a făcut o carieră ştiinţifico-didactică de succes. S-a bucurat şi se bucură de viaţă în toată plinătatea acesteia. Dar, se întreabă autorul şi ne întrebăm şi noi: câţi nu au avut această şansă – norocul de a supravieţui. Avem în vedere pe cei mulţi pentru care viaţa s-a curmat brusc şi tragic chiar de la început. Pentru cei care au venit schilodiţi şi plini de răni şi care oricum s-au sfârşit în neştire. Pentru cei care, mutilaţi psihic de grozăviile războiului, nu şi-au mai revenit sau şi-au pus capăt zilelor. Mai domină aici o întrebare simplă şi banală – pentru ce? Unii poate de abia ştiau ce-i aceea *Afghanistan*, cu atât mai mult nu ştiau de ce trebuie să plece într-acolo şi pentru ce să lupte şi să moară. Este trist să constatăm (şi ar fi păcat să credem aşa) că moartea multora a fost în zadar. Hotărârea „istorică" a celor patru persoane din conducerea de vârf a *URSS*-ului (pp. 52,56) a aruncat mii de tineri (din Moldova sovietică – 12 500 de participanţi, 304 şi-au pierdut viaţa, 700 invalizi (Ion Xenofontov, *Războiul din Afghanistan în memoria participanţilor din Republica Moldova (1979–1989). Realitate istorică şi imaginar social,* Iaşi, Editura Lumen, 2010, p. 13-14) în tocătura inutilă a morţii. *Pământul făgăduit mujahedinilor* s-a dovedit a fi pământul morţii. Autorul nu oboseşte să mediteze şi analizează cronologic zilele precedente invaziei sovietice în Afghanistan (pp. 18-62). Concluzia sa este înspăimântătoare pentru cititorul zilei de azi – decizia a fost pe cât de fatală şi neîndreptăţită, tot atât de inevitabilă. Maşinăria politică s-a intercalat cu cea a războiului. Rămâneau detaliile tehnice – completarea listelor cu numele viitorilor martiri (p. 50). Nici autorul, nici noi, subsemnatul şi comandantul nostru A. Pirojoc, nu am putut înţelege de ce Vasile Efros, care nici nu era chimist, a nimerit atunci în acele liste „de condamnaţi"…

...L-am cunoscut pe Vasile Efros în acea o lună şi jumătate de stagiune a tânărului ostaş din toamna lui 1979 la Ternopol. Şi acum îmi este greu să mi-l imaginez în

Compoziția sculpturală – „Mama îndurerată”.
Foto: Simion Xenofontov, 10 februarie 2016

Compoziția „Pilonii albi”.
Foto: Simion Xenofontov, 7 februarie 2016

Blocurile negre cu inscripții (plăcile comemorative) – simbolul pământului unde au căzut ostașii.
Foto: Simion Xenofontov, 7 februarie 2016

calitate de „ostaș internaționalist” și în general ca participant la război. Vasile era un reprezentant tipic al lumii intelectualilor, lucru exprimat prin întreg exteriorul său. De o statură nu prea mare, slăbuț de felul său, cureaua soldățească parcă îl rupea în două. Modest, mai mult tăcut decât vorbăreț, retras în sine, ocolea companiile gălăgioase. Se atașa cam greu necunoscuților și era deschis celor pe care îi agrea. Nu iubea trăncăneala, fiind un om concret și obligatoriu. Sfios și retras, crea impresia că este ușor vulnerabil. Se pare că greșeam, crezând că îl cunoaștem. Condițiile războiului în care a fost atras fără voie se pare că au descoperit un nou Vasile Efros, care a reușit într-un fel să se adapteze, să reziste și să supraviețuiască. Cu siguranță, l-au ajutat gândurile către părinți, dar și speranța de a-și revedea soția și fiica. Eram trei persoane cu studii superioare și, spre deosebire de ceilalți, ne simțeam cam incomod în noile circumstanțe. Pentru Vasile Efros, ulterior incomoditatea s-a transformat într-o adevărată încercare a vieții pe *Pământul făgăduit mujahedinilor*. În paginile succinte ale amintirilor sale el redă amplu cititorului starea de speranță și disperare a celor sortiți calvarului. Pentru cititor, lecturarea cărții provoacă sentimente duble și contradictorii. Este compasiunea și atașarea față de concetățenii noștri aflați între viață și moarte și, pe de altă parte, un profund sentiment de deznădejde și ciudă față de sistemul inuman sovietic care condamnă reprezentanții propriului popor la pieire în numele unor idealuri dacă nu sterpe, efemere, goale, cel puțin inutile.

Reflecția și constatarea autorului că războiul este moarte rămâne un avertisment pentru prezent și viitor.

POLITICA DE CONSTRUCȚIE MILITARĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA. ECOURI LA SUSȚINEREA TEZEI DE DOCTOR HABILITAT A DOMNULUI C. MANOLACHE

THE POLICY OF MILITARY CONSTRUCTION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA ECHOES IN THE SUPPORT OF THE SCIENTIFIC THESIS C. MANOLACHE

La 15 aprilie 2016, domnul Constantin MANOLACHE, redactor-șef al „Revistei Militare", a susținut cu brio referatul științific al tezei de doctor habilitat în științe politice (în baza lucrărilor) cu tema „Politica de construcție militară în Republica Moldova: repere teoretico-metodologice și valențe practice" la specialitatea: 561.01 – teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice. Referatul include Introducere, patru capitole, structurate fiecare în două subcapitole, Concluzii generale și recomandări, finalizând cu Referințe bibliografice. Volumul referatului este de 56 de pagini de text de bază. În continuare prezentăm unele ecouri ale militarilor, oamenilor de știință referitoare la referat (Nota redacției).

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE ȘI POLITICE

Cu titlu de manuscris
CZU:
355.02:323(478)(043.3)

MANOLACHE CONSTANTIN

POLITICA DE CONSTRUCȚIE MILITARĂ
ÎN REPUBLICA MOLDOVA:
REPERE TEORETICO-METODOLOGICE
ȘI VALENȚE PRACTICE

Specialitatea: 561.01 –
teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice

Referatul științific al tezei de doctor habilitat în științe politice
(în baza lucrărilor publicate)

Chișinău – 2016

***

Ion PETRESCU[1]

Subsemnatul general bg. (r) prof. univ. dr. în științe economice și psihologie, licențiat în științe militare, filosofie și istorie, membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei, membru de onoare al Academiei Oamenilor de Știința din Romania, membru corespondent al Academiei Româno-Americane, membru fondator al Societății Academice de Management din România, Doctor Honoris Causa al Academiei de Studii Economice din Moldova, în urma studiului referatului științific al tezei de doctor habilitat în științe politice elaborat de domnul Constantin Manolache pe tema „Politica de construcție militară în Republica Moldova: repere teoretico-metodologice și valențe practice" prezint în continuare următoarele considerații.

[1] *Ion PETRESCU, general bg. (r), profesor universitar, doctor în științe economice și psihologie, Doctor Honoris Causa, Brașov, Romania.*

Problematica pe care autorul o abordează se înscrie în eforturile semnificative ale cercetărilor din domeniul militar de a clarifica probleme de maximă actualitate și importanță pentru înțelegerea și explicarea necesităților de modernizare a capabilităților militare ca proces de susținere și amplificare a nevoilor de transformare a Armatei Republicii Moldova. Acest proces cu ample semnificații și determinări solicită sisteme militare din ce în ce mai complexe și performante, care implică tehnologii noi, militari superspecializați, acțiuni complexe desfășurate pe coordonate strategice, operative și tactice diferite de cele trecute și actuale.

Un merit deosebit al referatului constă în faptul că în tratarea politicii de construcție militară în Republica Moldova, prin apelarea la repere teoretico-metodologice și valențe practice, autorul pornește de la două componente de istorie militară și istorie a artei militare, și anume: în primul capitol prezintă aspecte istoriografice și abordări teoretico-metodologice ale politicii de construcție militară în Republica Moldova, și în capitolul doi tratează aspecte istorice ale constructivei militare naționale. Apreciez că un asemenea mod de abordare oferă posibilitatea pătrunderii în esența constantelor ce țin de mecanismul intim al artei militare moldovenești tradus prin metode și scheme de rezolvare, de un anumit instrumentar ce s-a făurit de-a lungul secolelor, fără de care nu se pot rezolva problemele practice ale construcției și pregătirii militare a Armatei Republicii Moldova cu întreagă trena de aliniamente și obiective importante de natură strategică, operativă și tactică.

Pe bună dreptate consideră autorul că utilizarea cu discernământ a acestui instrument istoric este o necesitate dacă se are în vedere cerința cunoașterii trecutului pentru a evita repetarea greșelilor.

În acest context, analiza istorico-militară de mare amplitudine a capabilităților din perspectiva conflictelor militare și angajării alianțelor politico-militare și a armatelor naționale individualizate de strategii și doctrine proprii în ducerea acțiunilor militare creat posibilitatea autorului să identifice dimensiuni militare ale acestora ca punct de interes fundamental, manifestat în special prin necesitatea dezvoltării, modernizării și adaptării acestora la realitățile și provocările actuale.

Caracterul teoretic al referatului, de o înalta ținută științifică, este susținut și de o consistentă componentă aplicativă care insistă pe capabilitatea, identificarea cerințelor și direcțiilor de modernizare a Forțelor Militare ale Republicii Moldova și implementarea unor metode de analiză multicriterială care să ajute factorul decident să identifice problemele caracteristice mediului de securitate, în funcție de posibilitățile și opțiunile pe care acesta le poate pune în valoare.

De asemenea, se constituie ca o componentă valoroasă a referatului faptul că autorul în analiză și tratarea sa se apleacă cu competență și luciditate asupra Statutului Militar al Republicii Moldova, care atrage după sine un important rol în gestiunea mediului de securitate actual, caracterizat de lărgirea spectrului de riscuri neconvenționale, diversificarea tipologiei crizelor și conflictelor și multiplicarea vulnerabilităților și amenințărilor. Analiza acestor factori are implicații directe asupra modului de planificare a apărării și asupra strategiilor de promovare a securității internaționale și a intereselor naționale la nivel regional și global. Și aceasta cu atât mai mult cu cât complexitatea mediului de securitate caracteristic celui de al doilea deceniu al secolului al XXI-lea determină o transformare fără precedent a modului de abordare a securității, precum și a modului în care capabilitățile militare implicate în gestionarea diferitelor

conflicte pot fi redimensionate, modernizate și integrate la nivelul unor necesități din ce în ce mai diversificat și provocator.

În acest context, procesul de transformare a Armatei Republicii Moldova reprezintă o necesitate temeinic fundamentată în referatul supus atenţiei noastre. Este tratată întreagă gamă de obiective și procese referitoare la structurarea și pregătirea forţelor la apărarea colectivă, îmbunătăţirea capacităţilor pentru întregul ansamblu de operaţii de managementul crizelor și a celor pentru operaţii multinaţionale de combatere a terorismului. În acest spirit ştiinţific responsabil sunt tratate de autor capitolul 3 referitor la esența și structura organismului militar al Republicii Moldova și capitolul 4, care tratează oportunităţile de securitate naţională a Republicii Moldova în contextul extinderii provocărilor interne și externe.

Concluziile generale și recomandările formulate pe parcursul referatului și în mod deosebit în finalul acestuia pot sta la baza unor programe de identificare a necesarului de capabilităţi din forţele armate ale Republicii Moldova, precum și pentru identificarea, formularea și alegerea celor mai bune soluţii pentru realizarea și modernizarea acestora.

În fața acestei lucrări de importantă deosebită pentru dezvoltarea teoriei și practicii militare la nivel de macrotratare și macroutilitate naţională mă duc cu gândul spre cei doi consultanţi ştiinţifici: domnul academician Gheorghe Rusnac, doctot habilitat în istorie și profesor universitar, și domnul Victor Juc, profesor cercetător și doctor habilitat în ştiinţe politice, care cu înaltă competenţă în materie și-au asumat curajul de a alege o asemenea temă și efortul maxim de concepere și realizare a structurii referatului. Constatând că munca Domniilor Lor a condus la realizarea unei lucrări de valoare deosebită, îmi îndrept sentimentele de aleasă apreciere colegială și le doresc cât mai multe realizări de asemenea performanţă ştiinţifică.

În final, îmi exprim convingerea că referatul despre care am vorbit mai sus va trezi interesul și aprecierea distinșilor specialiști din componenta Consiliului Ştiinţific Specializat. În ceea ce mă priveşte, constat că au fost respectate cerinţele fundamentale cu privire la conceperea și tratarea unei teze de doctor habilitat, și au fost ridicate probleme de importanţă majoră pentru modernizarea Armatei Republicii Moldova.

Faţă de cele de mai sus, propun ca referatului să i se acorde calificativul excepţional, iar Domnului Constantin Manolache titlul de doctor habilitat.

***

Victor GAICIUC[2]

Referatul ştiinţific al tezei de doctor habilitat în ştiinţe politice (în baza lucrărilor) cu tema „Politica de construcţie militară în Republica Moldova: repere teoretico-metodologice și valenţe practice" elaborat de Constantin MANOLACHE surprinde o tematică de o actualitate ştiinţifică incomensurabilă în peisajul ştiinţific al securităţii naţionale și internaţionale. Autorul analizează cu lux de amănunte esența și natura politicii de construcţie militară a Republicii Moldova. Cercetarea este reflectată prin prismă teoretico-metodologică și prin aplicarea valenţelor practice.

[2] *Victor GAICIUC, general de brigadă, doctor în istorie, Universitatea Academiei de Ştiinţe a Moldovei.*

Pe baza materialelor legislative și politologice sunt prezentate elementele construcției militare ale Republicii Moldova.

Rezultatele obținute în urma realizării cercetărilor au contribuit la fondarea unei direcții științifice calitativ noi în cadrul științelor politice din Republica Moldova – politica construcției militare în Republica Moldova, având în calitate de suport analiza politicii de stat și a organismului militar abordat ca parte a sistemului politic, ca sistem și ca totalitate a elementelor formatoare ale structurii ca rezultat al funcționării. Cercetările efectuate prin unitatea conceptelor „construcție militară" și „construcție de stat", reliefate în cadrul instituțiilor și proceselor politice, au condus la dezvoltarea fundamentelor conceptual-teoretice ale politologiei militare și la definirea reperelor aplicative în vederea modernizării sistemului național de securitate și apărare.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării rezidă în elaborarea și prezentarea unui cadru conceptual-teoretic și metodologic complex, de caracter interdisciplinar și multidisciplinar de cercetare a construcției militare în Republica Moldova, tratată ca politică de stat în sectorul securității și apărării naționale.

Rezultatele practice obținute pot fi utilizate de către cercetătorii care sunt preocupaţi de problemele privind construcția militară a țării noastre.

Structura lucrării, concluziile și recomandările enunțate reflectă nivelul înalt de elaborare a referatului, de aceea îl propunem cu încredere spre susținere și apreciere înaltă.

***

Mihai BUCLIŞ[3]

Referatul elaborat de Constantin MANOLACHE reflectă o tematică actuală pentru știința națională și internațională. Datorită proceselor de globalizare și poziţiei geopolitice a statului, dar și a unei bune părți a populației, politica de construcție militară a Republicii Moldova astăzi a ajuns o realitate politică. Caracterul complex al subiectului abordat în referat a determinat o abordare interdisciplinară, fapt constatat cu lux de amănunte de autor pe parcursul lucrării.

Motivul unei astfel de cercetări constă în necesitatea de a identifica noile realități geopolitice vizând securitatea statală a Republicii Moldova.

Scopul enunțat în lucrare constă în analiza dinamicii instituționale a suveranității și securității statului, punând accentul pe procesele de instituire a relațiilor de autoritate politică.

Sub aspect metodologic, cercetarea este una interdisciplinară și comparativă, utilizând constructivismul ca punct de reflecție principal.

Arhitectura teoretică centrală a demersului științific rezidă în modalitatea de înţelegere a construcției militare a statului și a felului cum instituționalizarea acestuia a influențat structurarea comunității politicii naționale și a sistemului internațional.

Structura lucrării, conceptele teoretico-metodologice utilizate, limbajul științific potrivit, literatura de specialitate variată utilizată, concluziile și recomandările prezentate reflectă nivelul înalt de pregătire al autorului, de aceea îl felicităm cu deosebita reușită profesională.

[3] *Colonel Mihai BUCLIŞ, comandant al Comandamentului Forţelor Terestre, locțiitor șef Marele Stat-Major.*

Instantanee de la susținerea publică a tezei de doctor habilitat a domnului col. (r) Constantin MANOLACHE. *Foto: drd. Eugenia TOFAN, 15 aprilie 2016*

PHILIPS
1946
2016

1946
2016

Revista Militară

Studii de securitate şi apărare. Publicaţie ştiinţifică. Nr. 1 (15)/2016

Fondator: Academia Militară a Forţelor Armate „Alexandru cel Bun”

Lector: Vitalie ȚURCANU
Redactor tehnic: Marina RUSU
Coperta, design, procesare computerizată și pre-press: Valeriu OPREA, Nicoleta BOGDAN